

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**KENTSEL DÖNÜŞÜM MEKÂNLARINDA SOSYAL ADALETE
İLİŞKİN NİTEL BİR ÇALIŞMA: KONYA ÖRNEĞİ**

Mehmet ÇAKIR

Doktora Tezi

Ankara, 2017

KENTSEL DÖNÜŞÜM MEKÂNLARINDA SOSYAL ADALETE İLİŞKİN NİTEL BİR
ÇALIŞMA: KONYA ÖRNEĞİ

Mehmet ÇAKIR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

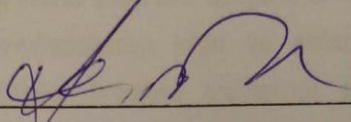
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

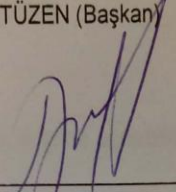
Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

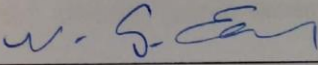
Mehmet ÇAKIR tarafından hazırlanan "Kentsel Dönüşüm Mekânlarında Sosyal Adaletle İlişkin Nitel Bir Çalışma: Konya Örneği" başlıklı bu çalışma, 20.10.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

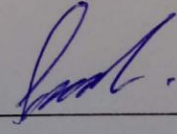
Prof. Dr. Hasan TÜZEN (Başkan)

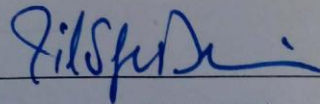
Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK (Danışman)

Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN

Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ÖZCAN DEMİR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

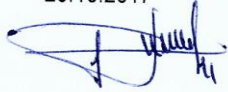
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

20.10.2017

Mehmet ÇAKIR

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- Tezimin 20.10.2020 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

30/10/2017

Mehmet ÇAKIR

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Araş. Gör. Mehmet ÇAKIR

*09.05.2013 tarihinde kader ortaklığı yaparak hayatıma
giren biricik eşim Hanife'ye*

ve

19.11.2014 tarihinde hayatımıza giren kızım Ebrar'a

İthafen

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışma, tek başıma ortaya koyduğum bir çalışma değildir. Tabir yerinde ise bu çalışma kolektif bir çabanın ürünüdür. O yüzden henüz çalışmamın başında teşekkürü borç bildiğim kıymetli insanları anmak istiyorum.

Çalışmamın başından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen, tezimi tekrar tekrar okuyup, bıkmadan usanmadan düzeltip yol gösteren kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK'e; beni kırmayarak tez jürimde bulunmayı kabul eden dünya iyisi çok sayın hocam Prof. Nevin GÜNGÖR ERGAN'a ve Gazi Sosyoloji Bölümünden kıymetli hocam Prof. Dr. Serdar SAĞLAM'a; tez savunma sınavım için davetimizi kırmayarak katılan ve kendisinden "insanlık" adına çok şey öğrendiğim Pamukkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi değerli hocam Prof. Dr. Hasan TÜZEN'e; ve yine tez savunma sınavım için davetimizi kırmayarak katılan ve Hacettepe Üniversitesi'nde çalıştığım günlerde pozitif enerjisine hayran kaldığım hocam Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ÖZCAN DEMİR'e çok teşekkür ederim.

Hacettepe Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitesi'ndeki hocalarım ve çalışma arkadaşlarıma, en küçük sıkıntıda rahatça arayıp sorduğum ve fikir danıştığım hocam ve çalışma arkadaşlarım olan Pamukkale Sosyoloji Bölümünden Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN'e, Ahi Evran Sosyoloji Bölümünden Yrd. Doç. Dr. Levent TAŞ'a, Karabük Sosyoloji Bölümünden Dr. Ferhat ARIK ve Dr. Zeynep KURNAZ'a teşekkür ederim.

Küçük Aymanas ve Mengene Mahallesinde veri toplama sürecimde bana yardımcı olan dayım Murat Can ve çocuklarına; saha araştırması esnasında bana Tatlıcak Mahallesinde yardımcı olan, Tatlıcak'ın eniştesi olarak bilinen ve beni mahalledeki insanlarla tanıştıran soyadını bilmediğim mert insan Salih Abi'ne çok teşekkür ederim.

Manevi desteklerini hiç esirgemeyen annem, babam, kayınvalidem ve kayınbabama teşekkür ederim. Saha araştırmasını yürüttüğüm Konya Merkez'de bana hiç düşünmeden evini açan, yaklaşık bir ay boyunca zahmetime katlanan ve aile olarak zor günler yaşadığımız dönemlerde yanımızdan ayrılmayan başta ablam Zeycan AKAN ve eniştem Kamil AKAN'a; diğer ablamlar Menekşe, Nevin ve kıymetli eşleri Mehmet ve Ali Enişteye; Emine ve Yunus'a... Baldızlarım ve tüm yeğenlerime;

Tez boyunca benden anlayışını ve yardımlarını esirgemeyen, beni motive eden, gayretlendiren, benimle birlikte zorluk çeken biricik eşim Hanife'ye; evimizin neşesi biricik kızım Ebrar'a çok çok teşekkürler...

ÖZET

ÇAKIR, Mehmet. *Kentsel Dönüşüm Mekânlarında Sosyal Adaletle İlişkin Nitel Bir Çalışma: Konya Örneği*, Doktora Tezi, Ankara, 2017.

Bu araştırmanın temel amacı, sosyal bütünleşmeyi tesis etmenin yollarından biri olarak görülen “sosyal adalet” kavramına atfedilen anlamı, kentsel dönüşüm uygulamalarından etkilenmiş bireyler üzerinden mukayeseli olarak incelemektir. Etnik bir grup olma özelliği taşıyan Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşüm adı altında sosyal hareketlilik yaşayan diğer bireylerin yeni yaşam alanlarında eğitim, iş ve resmi kurumlarda yaşadıkları deneyimleri nasıl anlamlandırdıkları ele alınarak, kentsel dönüşüm sürecindeki uygulamaların sonuçları bireylerin deneyimleri üzerinden saptanmaktadır. Bu bağlamda çalışmada kentsel dönüşüm projelerinin yarattığı sosyo ekonomik ve sosyo kültürel etkiler, sosyal adalet teorileri ekseninde ele alınarak, kentsel dönüşüm alanlarında bir sosyal bütünleşmenin nasıl sağlanacağı, Konya Meram İlçesine bağlı Küçük Aymanas Mahallesi ile; Karatay İlçesine bağlı Mengene ve Tatlıcak Mahallelerinde yaşayan 31 katılımcının düşünceleri üzerinden ele alınmaktadır.

Kurama dayalı nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, veri toplama tekniği olarak görüşme tekniği tercih edilmiştir. Çalışma Konya'nın Meram ilçesine bağlı Küçük Aymanas ve Karatay ilçesine bağlı Tatlıcak ve Mengene Mahallelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu üç mahallenin seçilme nedeni ise, Küçük Aymanas Mahallesi kentsel dönüşüm uygulamalarını belediye, Mengene Mahallesi ise özel müteahhitlerin (yap-sat işletmecileri) yürütmeleridir. Tatlıcak Mahallesi'nin seçilme nedeni ise, kentsel dönüşüm ile taşınmazlarını devreden Roman/Çingene bireylerin bu bölgede yoğun ikamet etmeleridir. Bu bağlamda çalışmada kentsel dönüşümü yürüten belediye olduğunda yada müteahhit olduğunda bunun topluma yansımalarının neler olduğu ve bölgede yaşayan grup dezavantajlı gruplar içinde anılan Roman/Çingene bireyler olduğunda kentsel dönüşümün etkilerinin nasıl şekillendiği gibi sorularının yanıtı sosyal adalet perspektifinden sorgulanmaktadır.

Çalışmanın sonunda her üç mahallede adalet ve sosyal adaletin tanımı bireylerin yaşadığı olumlu-olumsuz deneyimler üzerinden şekillendiği görülmüştür. Bununla birlikte, kentsel dönüşümü belediyenin yürüttüğü mahallede dönüşüm projesine bakış katılımcıların deneyimlerinden hareketle olumsuz görülmekte iken; müteahhittin yürüttüğü mahallede dönüşüm projelerine bakış olumlu bulunmaktadır. Roman/Çingene bireyler için kentsel dönüşümü yürüten kurumun önemi yoktur. Kendileri için önemli olan taşınmazların bedelinin

karşılığının alınmasıdır. Dönüşüm projelerinin mahallelere ilişkin en dikkat çeken sonucu “sosyal dokunun” bozulduğu şeklindedir.

Anahtar Sözcükler

Kentsel Dönüşüm, Sosyal adalet, Kentleşme, Roman/Çingene

ABSTRACT

ÇAKIR, Mehmet. *A Qualitative Study on Social Justice in Urban Transformation Places: The Sample of Konya*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2017.

The main purpose of this study is to comparatively examine the meaning attributed to the concept of "social justice", which has been considered as one of the ways of establishing the social integration, over the individuals who are affected by the applications of urban transformation. The results of the practices within the scope of the urban transformation process are determined by addressing how the experiences of the Gypsy people -who have the characteristics of being an ethnic group- and other individuals -who have been going through a social dynamism process under the name of urban transformation- in education, business and official institutions in their new habitats are perceived. In this context, in the study, how a social integration in urban transformation areas will be achieved is evaluated through the views of 31 participants residing in Küçük Aymanas Neighbourhood of Konya Meram District and Mengene and Tatlıcak Neighbourhoods of Karatay District by discussing the socio-economic and socio-cultural effects created by urban transformation projects on the axis of social justice theories.

In this study, in which the qualitative research method based on the theory was used, the interview technique was chosen as the data collection method. The study was carried out in Küçük Aymanas Neighbourhood of Meram district and in Tatlıcak and Mengene neighbourhoods of Karatay district of Konya. The reasons for choosing these three neighbourhoods is the fact that the urban transformation applications in Küçük Aymanas Neighbourhood have been carried out by the municipality, while those in Mengene Neighbourhood have been executed by private contractors (build-and-sell enterprises). Additionally, the reason for the selection of the Tatlıcak Neighbourhood is the fact that the Gypsy people who handed over their real estates for the urban transformation are intensively inhabited in this region. In this context, the answers to the questions of "how are the reflections of the urban transformation in the community when the executor is the municipality or a contractor" and "how the effects of the urban transformation are shaped when the residing group in the area are the Gypsy people, who are regarded as disadvantaged groups" are searched from the perspective of social justice.

As a result of the study, it was seen that in all three neighbourhoods, the definition of justice and social justice was shaped by the positive and negative experiences of the individuals.

Additionally, considering the experiences of the participants, the perspective regarding the transformation project in the neighbourhood is negative if the urban transformation is carried out by the municipality, while positive if the transformation projects in the neighbourhood are carried out by the contractor. The institution that carries out the urban transformation has no importance for the Gypsy people, what is important for them is receiving the worth of their real estates. The most striking finding regarding the transformation projects is the fact that "the social fabric" is disturbed.

Keywords

Urban Transformation, Social Justice, Urbanization, Roma / Gypsy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
ADAMA	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar DİZİNİ	xviii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xix
HARİTALAR DİZİNİ	xx
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xxi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	6
1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	6
1.1.1. Araştırmanın Konusu	6
1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	9
1.1.3. Araştırma Soruları.....	12

1.2.Araştırmanın Yöntemi	13
1.2.1. Araştırmanın Tasarımı	13
1.2.2. Katılımcıların Belirlenme Süreci.....	16
1.2.2.1. Sahaya İlişkin Ön Bilgiler	19
1.2.3. Sahanın ve Katılımcıların Özellikleri	22
1.3.Verİ Toplama Süreci ve Verilerin Analizi	29
1.3.1. Araştırma Sürecinde Karşılaşılan Güçlükler	31
2. BÖLÜM: ADALET VE SOSYAL ADALET KAVRAMLARI VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR.....	33
2.1. Antik Dönemden Modern Döneme Adalet Kavramı	33
2.1.1. Platon (M.Ö. 427–347) ve Aristoteles'e (M.Ö. 384–322) Göre Adalet.....	33
2.1.2. Farabi'ye (872- 950) Göre Adalet	36
2.1.3. Nizamülmülk'e (1018-1092) Göre Adalet.....	37
2.1.4. Yusuf Has Hacıp'e (1020-1075) Göre Adalet.....	38
2.1.5. İbn Rüşd'e (1126-1198) Göre Adalet	39
2.1.6. Thomas Aquinas'a (1225-1274) Göre Adalet.....	39
2.1.7. Thomas Hobbes'e (1578-1679) Göre Adalet	41
2.1.8. Jhon Locke'e (1632-1704) Göre Adalet	42
2.1.9. David Hume'a (1711-1776) Göre Adalet.....	43
2.1.10. Maximilien Robespierre'e (1758-1794) Göre Adalet.....	44
2.2.Sosyal Adalet ve Temel Yaklaşımlar	47
2.2.1. Sosyal Adalet Nedir?	47
2.2.2. Jhon Rawls: Hakkaniyet Olarak Adalet.....	50
2.2.3. Robert Nozick: Hak Ediş Olarak Adalet	56
2.2.4. Michael Walzer: Kompleks Eşitlik Olarak Adalet.....	58

2.2.5. Fredich August Hayek: Bir İlizyon Olarak Adalet	60
2.2.6. David Miller: Beşeri İlişki Modeli Olarak Adalet.....	62
2.2.6.1. Sosyal Adalet İlkeleri.....	66
2.2.6.1.1. Eşit Vatandaşlık.....	68
2.2.6.1.2. Fırsat Eşitliği	71
2.2.6.1.3. Sosyal Minimum	73
2.2.6.1.4. Adil Dağıtım	74
3. BÖLÜM: KONUYA İLİŞKİN LİTERATÜR	77
3.1. Sosyal Adalet	77
3.2. Kentsel Dönüşüm	78
3.3. Roman/Çingene Bireyler, Sosyal Adalet ve Kentsel Dönüşüm	81
4. BÖLÜM: ROMAN/ÇINGENE KİMLİĞİ VE MEKÂNSAL PLANLAMADA	
ADİL KENT TASAVVURU	87
4.1. Roman ve Çingene Kimliği	87
4.1.1. Roman/Çingene Bireylerin Kökeni ve Dili	88
4.1.2. Roman/Çingene Bireylerin Dünyadaki, Osmanlıdaki ve	
Türkiye'deki Yeri.....	91
4.2. Kentleşme Süreci ve Adil Kentin İnşası.....	96
4.2.1.Göç	100
4.2.2.Gecekondu-Gecekondulaşma	103
4.2.3.Kentsel Dönüşüm-Kentsel Yenileme	106
4.2.4.Adil Kent Planlaması.....	110
4.3. Araştırmanın Modeli.....	114
5. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARI	123
5.1.Sosyal Adalet'in Algılanış Biçimi	123
5.2. Adalet'e Atfedilen Anlam	123

5.2.1. Hak ve Hukuk Temelli Bir Adalet	123
5.2.2. Eşitlik Temelli Bir Adalet	125
5.2.3. Adil Olma Temelli Bir Adalet	126
5.2.4. Ayrımcı ve Haksız Davranışta Bulunmama Temelli Bir Adalet ...	127
5.2.5. İyi, Güzel ve Yüce Olma Temelli Bir Adalet	128
5.3. Sosyal Adalet'e Atfedilen Anlam	130
5.3.1. Sosyal Adalet Herkes İçin Adalet.....	130
5.3.2. Duyulmayan, Anlamı Bilinmeyen Adalet: Sosyal Adalet	131
5. 4. Bireylerin Gündelik Yaşamda Adaletli ve Adaletsiz İlişkin Deneyimleri	133
5.4.1. Adaletli Olarak Tanımlama Adaletli Olarak Görme	133
5.4.1.1. Sosyal Dâhil Etme	133
5.4.1.2. Sağlık Uygulamalarından Faydalanma	134
5.4.1.3. Kamu Kurumlarının İşleyişi	135
5.4.2. Adaletsiz Olarak Tanımlama Adaletsiz Olarak Görme	136
5.4.2.1. Sosyal Dışlanma.....	137
5.4.2.2. Kentsel Dönüşüm Projesi Deneyimleri	138
5.4.2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.....	140
5.4.2.4. Adaletsiz Olarak Tanımlanan Davranışların Diğer Boyutları	141
5.5. Eşit Vatandaşlık İlkesinin Sorgulanması	145
5.5.1. Eşit Vatandaşım.....	147
5.5.2. Eşit Vatandaş Değilim.....	149
5.5.3. Sosyal Haklara Erişim.....	153
5.5.3.1. Eğitim Hakkı	153
5.5.3.2. Sosyal Güvenlik Hakkı.....	158

5.5.3.3. Sağlık Hakkı	159
5.5.3.4. Bireysel Güvenlik Hakkı.....	163
5.5.4. Siyasal Haklara Erişim.....	166
5.5.4.1. Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı.....	166
5.5.4.2. Dernek Kurma-Derneğe Üyelik Hakkı.....	169
5.5.4.3. Dilekçe Hakkı.....	171
5.5.4.4. Kamu Hizmetlerine Katılma Hakkı	173
5.5.5. Ekonomik Haklara Erişim.....	175
5.5.5.1. Vatandaşların Çalışma Haklarını Kullanma Durumları ..	175
5.5.5.2. Çalışma Haklarının Kullanımı Konusunda Diğer Vatandaşlara Bakış.....	180
5.5.5.3. Vatandaşları İçin İş İmkânı Sağlamada Devletin Durumu	183
5.6. Sosyal Minimum İlkesinin Sorgulanması	185
5.6.1. Sosyal Yardımlara Erişim	185
5.6.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim.....	188
5.6.3. Çevre Temizliği ve Mahalleye Bakış	190
5.6.4. Diğer Asgari İmkânlara Erişim	194
5.7. Fırsat Eşitliği İlkesinin Sorgulanması	196
5.7.1. Aile İçi İlişkiler Bağlamında Bireylerin Aile İçi İmkânlara Erişme Durumları.....	196
5.7.2. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Bireylerin İmkânlara Erişme Durumları.....	199
5.7.3. Yaşanılan Mahalle İle İlişkiler Bağlamında Bireylerin Konumu ...	202
5.7.4. Bireylerin Ev, İşyeri Arama/Bulma Konusundaki Memnuniyet Düzeyleri	204

5.7.5. Bireylerin Özel/Kamu İşletmelerinden Alınan Hizmetlere İlişkin Memnuniyet Düzeyleri	207
5.8. Adil Dağıtım İlkesinin Sorgulanması.....	208
5.8.1. Bireylerin Toplam Gelirlerinin İhtiyaçlarını Karşılama Durumu/Memnuniyet	208
5.8.2. Bireylerin Toplam Gelirlerinde Yapılan İşe Göre Kazanç Tatmin Durumu.....	211
5.8.3. İşsizlik Durumunda Sunulan İmkanlara İlişkin Farkındalık	212
5.9. Adil Kent Planı Ekseninde Kentsel Dönüşüm Projelerine İlişkin Düşünceler	213
5.9.1. Dönüşümün Habercileri: Komşular	213
5.9.2. Projeye İlişkin Umutlar, Hayaller ve Beklentiler.....	215
5.9.3. Katılımcıların Yeni Yerleşim Alanlarından Memnun Olma Düzeyleri	220
5.9.4. Taşınmazların Bedeli/Ederi Konusundaki Kanaatler	223
5.9.5. Kentsel Dönüşüm Projesine İlişkin Olumlu/Olumsuz Deneyimler	227
5.9.5.1. Kentsel Dönüşüm Projesine İlişkin Olumsuz Deneyimler: Mahalledeki Yabancı.....	227
5.9.5.2. Kentsel Dönüşüm Projesine İlişkin Olumlu Deneyimler: Hayaller ve İmkânsız Hayatlar	230
5.9.5.3. Sosyal Doku Bozumu	232
5.9.6. Kentsel Dönüşümün Devam Ettiği Diğer Alanlara Bakış.....	234
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	237
KAYNAKÇA	255
EK 1: GÖRÜŞME FORMU.....	269

EK 2: ETİK KURUL İZİN FORMU.....	271
EK 3A: ORİJİNALLİK RAPORU.....	272
EK 3B: ORİJİNALLİK RAPORU (İNGİLİZCE).....	273

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 2: Avrupa'daki Roman/Çingene Nüfusu

Tablo 3: Roman Çingene Bireylerin Avrupa'daki Nüfusu

Tablo 4: Cumhuriyetin İlanından 1980 Yılına Kadar Geçen Sürede Kentsel Gelişim Süreci

Tablo 5: Farklı Kent Planlama ve Eleştirel Yaklaşımlar Açısından Kentsel Adalet

Tablo 6: Miller 'de Sosyal Adalet İlkelerinin Dünü ve Bugünü

Tablo 7: Miller 'in *Eşit Vatandaşlık* İlkesine İlişkin Alt Temalar

Tablo 8: Miller 'in *Sosyal Minimum* İlkesine İlişkin Alt Temalar

Tablo 9: Miller 'in *Fırsat Eşitliği* İlkesine İlişkin Alt Temalar

Tablo 10: Miller 'in *Adil Dağıtım* İlkesine İlişkin Alt Temalar

Tablo 11: Tatlıcak Mahallesiindeki Katılımcıların Sosyal Adalet Kavramına İlişkin Anlam Dünyaları

Tablo 12: Gündelik Yaşamda Adaletsiz Olarak Adlandırılan Uygulamalar

Tablo 13: 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Temel Haklar ve Hürriyetler

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Toplumda Millerin Beşeri İlişkiler Modelleri, Adalet Bileşenleri, Sosyal Adalet İlkeleri arasındaki ilişki.

Şekil 2: David Miller 'in Sosyal Adalet İlkeleri

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1: Konya İli, Karatay, Meram ve Selçuklu İlçeleri

Harita 2: Konya İli, Karatay İlçesi, Tatlıcak Mahallesi Konumu

Harita 3: Konya İli, Meram İlçesi, Küçük Aymanas Mahallesi Konumu

Harita 4: Konya İli, Karatay İlçesi, Mengene Mahallesi Konumu

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1: Küçük Aymanas Mahallesiinde Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamında İnşa Edilmiş Yüksek Katlı Binaların Görünümü

Fotoğraf 2: Yüksek Katlı Binalardan Yüksek Kat Olmayı Bekleyen Gecekonduılara Kuş Bakışı, Küçük Aymanas Mah.

Fotoğraf 3: Mengene Mahallesiinde Müstakil Bir Evin Görünümü 1

Fotoğraf 4: Mengene Mahallesiinde Müstakil Bir Evin Görünümü 2

Fotoğraf 5: Tatlıcak Mahallesiinde Müstakil Bir Evin Görünümü 1

Fotoğraf 6: Tatlıcak Mahallesiinde Müstakil Bir Evin Görünümü 2

Fotoğraf 7: Tatlıcak Mahallesiinde Kullanılmayı ve Satılmayı Bekleyen Kalıplaştırılmış Hayvan Tezeği

GİRİŞ

Adalet kavramının anlamı tartışmaları “toplum” denilen rasyonel düzenin ortaya çıktığı süreçten itibaren farklı anlamlara bürünerek günümüze kadar tesis edilmesi zor olsa bile- devam eden bir tartışma alanı olarak süregelmiştir. Felsefe ve politika teorisyenlerinin sürekli gündeminde bulunan bu kavram üzerine, tarih boyunca onlarca çalışma yapılmış; böylece adil bir toplum düzeninin nasıl olması gerektiği hususu sürekli olarak tartışılmıştır.

Birlikte yaşama güdüsünün bireyler üzerindeki etkisi neticesinde toplumu inşa eden insan, bu topluluğa mensup bireylerin hak ve özgürlüklerini koruyacak tılsımlı bir sisteme; sistemi kontrol ve organize edecek bir güce, devlete ihtiyaç duymuştur. Platon, ünlü “devlet” adlı eserinde devlet, adil bir devlet düzeni olarak adaletin sağlanması için öncelikli olarak olması gereken kurum niteliğinde (2006: 368d,e) olduğunu belirtmiştir.

İbn-i Haldun’un “zorunlu birlikteliği organize eden sosyal kurum” olarak adlandırdığı devlet (Azarkan, 2003), adil bir toplum düzeninin farklı dönemlerde farklı politik tavırlar ve farklı yönetim formları ekseninde toplumsal bir sözleşme esasına dayanan bir yaklaşımla inşa etmenin yollarını aramak için ihtiyaç duyulan bir otorite olarak görülmüştür. Sosyalizmin temellerinin atıldığı bu dönemde devletin sosyal hayat ve iktisadi politikalar üzerindeki egemenliğinin artması, hâkim güç olarak ilan edilmesi, farklı tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Toplumsal düzenin inşasında gerekli koşulları içinde barındıran, ya da temsilcileri tarafından en ideal olarak sunulan politik, ideolojik ve ekonomik tabanlı toplumsal sistemler farklı dönemlerde farklı toplumlarda bir ekonomik sistemin, siyasi bir duruşun veya ideolojik bir tavrın adı olarak nitelendirilmiştir. Sosyalizm’in devamı olarak görülen mutlak ortaklık ilkesine dayanan komünizm akımı, birey merkezli kapitalizm akımı, her türlü özgürlüğe mutlak kapı aralayan liberalizm akımı vb. akımlar, düzen inşa etmenin yoğunluğu içerisinde ortaya atılmış ekonomik ve düşünce temelli akımlardır.

Sınırsız özgürlüklerin savunucusu olarak doğan liberalizm akımı, diğer anlamı ile özgürlükçülük akımı, ekonomik, siyasal ve toplumsal özgürlükleri barındıran bir

niteliğe sahiptir. Bu akım bireyin çıkarına odaklanmakta ve böylece toplumsal çıkar da kendiliğinden oluşmaktadır (Yayla, 1992: 140). Vatandaşlar arası eşitlik mücadelesinin ve Avrupa'daki işçi eylemlerinin sonucu olarak ortaya çıkan liberalizm ve sosyal demokrasinin siyasi kazanımları, bireyleri olumlu bir noktaya yaklaştırmaktadır. Mevzu bahis iki eylemin temel amacı, sosyal bakımdan mağdur grupların haklardan yoksun bırakılmasını ve toplumun sosyal sınıflara bölünmesinin önüne geçmek olarak tanımlanmaktadır (Habermas, 2004: 112).

Habermas *eşit sosyal yaşam fırsatlarından* yoksun bırakılmış grupların bastırılmasına karşı yürütülen mücadeleyi, sosyal-liberal yenilikçi hareketlerin kendini göstermesiyle, medeni hakların sosyal devlet anlayışıyla evrenselleşmesi mücadelesine dönüştüğüne dikkat çekmektedir. Ona göre devletçi sosyalizmin (*Staatssozialismus*) iflas etmesi, bağımlı emekçi statüsüne, sosyal ortaklık ve siyasi katılım hakları kazandırılarak, halkın tamamına, güvenlik, sosyal adalet ve refah temelli bir beklenti içerisinde yaşama fırsatı verilmesinin yolu açılmıştır (2004: 112).

Küreselleşme ile birlikte liberal politikaların yaygınlaşması beraberinde bireye mutlak özgürlük alanı sunmuş, bireylerin hak ve kazanımları noktasında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu haklar Rawls'a göre bireylerin özgür ve eşit kişiler olarak sahip oldukları temel hak ve özgürlükler, siyasal haklar ve sosyal haklardan oluşmaktadır (Rawls, 1996: 5-6).

Bu anlamda modern demokratik toplumların sağladığı olanaklardan her bireyin yararlanabilmesini ve sosyal bir miras olarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacak sosyo-ekonomik bir yapının kurulması sosyal hakların dağıtımı için vazgeçilmez koşuldur. Sosyal haklara ulaşmak ve bu haklardan eşit ve tam olarak faydalanmak sosyal devletin sağladığı en önemli gerekliliklerdendir (Marshall,1992).

Birlikte yaşayan insanların birbirlerine karşı olan münasebetlerini ve onları yönetenlerle olan ilişkilerini düzenleyen kuralların bütününe hukuk devleti olarak tanımlamak mümkündür. Hukuk devletinin asli amacı adaleti tesis etmektir. Eğitim, barınma, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerin sağlanması sosyal hukuk devletinin asli görevi olup, bütün bu olanakların en genel anlamda her vatandaşın lehine olacak şekilde toplumsal eşitlikçi bir

şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Pratikte durumun böyle olup olmadığı ise tartışmalıdır.

Sosyal devlet, demokrasi ile idare edilen ülkelerin önemli özelliği olmakla birlikte; vatandaşlarının sağlık, beslenme ve eğitim faaliyetlerinden eşit olarak faydalanması, iş güvencesine ve konut edinme hakkına kavuşturulması gibi hususlar sosyal devletin görevidir. Çalışma konumuzla ilişkili olarak kent planlamalarında, çevre düzenlemelerinde veya yeni yaşam alanları inşa sürecinde bireylerin sosyal hakkının savunucusu durumda olan devlettir. Başka bir ifade ile kente dair yeni bir yönetim planının oluşturmanın asıl muhatabı devlettir. Özellikle Anayasanın 57. Maddesinde “Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler”¹ maddesi uyarınca sosyal bir hak olan konut hakkı temel haklar kategorisinde değerlendirilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası konut inşa etme anlamında dar gelirli ve yoksul olan bireylere öncelik tanımakta iken; 1982 Anayasasında herhangi bir öncelik sırası belirtilmemiş ve konutları inşa etme, vatandaşların konut ihtiyacını karşılama görevi devlete verilmiştir. Dolayısıyla konut inşa etmede zorlanan devlet, kaynaklarında kısıtlı boyutlarda olması vesilesi ile tüm bireylerin konut ihtiyacını karşılamakta zorlanmıştır (Keleş, 2004: 440).

Sosyal bir hak kategorisinde değerlendirilen konut hakkı, uygulamada bazı prosedürel süreçleri barındırması başta olmak üzere bir takım hususlar, bireylerin konut ihtiyaçlarını karşılamak üzere farklı yollar benimsemelerine yol açmıştır. İmar yasalarına tamamen aykırı bir biçimde konutların inşa edilmesi, konforu ve sosyal düzeni hiçe sayan sağlıksız bir yapılaşma olarak adlandırılan gecekondulaşma problemini ortaya çıkarmıştır.

Sosyal bir hakkın ifasında organizatör konumunda bulunan devletin aracı kuruluşlar vasıtası ile bugüne kadar yaptığı projelerden ilk akla geleni kuşkusuz kentsel dönüşüm projeleridir. Kentsel dönüşüm, halihazırda kentte problem olarak vuku bulmuş sorunların çözümüne olanak sağlayan ve değişime uğrayan bir bölge ya da coğrafyanın

¹ 1982 Anayasası. Kabul Tarihi: 07.11.1982. Resmi Gazete Yayınlandığı Tarih: 09.11.2017, Madde 57.

ekonomik, fiziki, sosyal ve çevre koşullarına kalıcı bir çözüm üretmeyi amaçlayan kapsamlı vizyon ve eylemler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Thomas, 2003: 43).

Kentte problem olarak ortaya çıkan sorunların çözümünü yeniden değerlendirme fırsatının yakalandığı ve yeniden planlamanın yapıldığı bir süreçte; etnik topluluklar ve sosyal değişimler arasındaki etkileşimi ortaya koyabilmek adına etnik bir grup olarak tanımladığımız Roman/Çingene bireylerin mevcut durumları sosyolojik olarak önem arz etmektedir. Aynı zamanda Konya ili özelinde kentsel dönüşümün yoğun bir şekilde devam ettiği gerçeği göz önüne alındığında, Roman/Çingene bireyler dışında kalan ve kentsel dönüşümden etkilenmiş bireylerin mevcut durumları da sosyolojik olarak önem arz eden bir diğer husustur. Sennet'in ifadesi ile "kentler yabancıların karşılaştıkları bir ortamdır" (1996: 75) tanımlamasına binaen kent yaşamında etnik grupların farklı bir şekilde diğer gruplara karşın, kimlik tanımlamalarından aidiyet duygularına kadar her türlü özellikleri önem arz etmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada sosyal dışlanmanın görünür mağdurları bağlamında dezavantajlı gruplar kategorisinde değerlendirilen (Arıyıcı, 1993; Özkan, 2000; Aksu, 2003; Kolukıncık, 2005; Gönüoğlu ve Yavuztürk, 2008; Akkan, Deniz ve Ertan, 2011, Çelik ve Tar, 2015) aynı zamanda kentsel dönüşüm ile yeni yaşam alanlarına taşınan Roman/Çingene bireyler ile kentin diğer sakinlerinin toplumla bütünleşme sürecinde sosyal adalet ilkelerinin etkisi ve önemi üzerinde durulmaktadır.

Bu çerçevede bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde, araştırmanın amacı, konusu, önemi, tasarımı, modeli, evren-örnekleme, saha ve katılımcıların özellikleri, veri toplama süreci ve araştırmada karşılaşılan güçlükler ele alınmaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde çalışma konusunun kavramsal ve kuramsal arka planı ele alınmaktadır. Bu anlamda adalet kavramı ile sosyal adalet kavramına doğu ve batı eksenli bir perspektif ile yer verilmiştir. Adalet ve sosyal adalet kavramlarına ilişkin mevcut yaklaşımlar tartışılmıştır. Üçüncü bölümde konuya ilişkin literatür tartışılmıştır.

Araştırmanın dördüncü bölümünde etnik bir grup olarak tanımladığımız Roman/Çingene kavramına ilişkin bir tartışma yürütülmüş; Roman/Çingene bireylerin kökenleri ve dillerine ilişkin veriler sunulmuştur. Aynı bölümde kentsel dönüşüm

tartışmaları, göç, kentleşme ve adil kent planlaması hususları belli yaklaşımlar içerisinde ele alınmıştır. Etnik azınlıkların yaşadığı mekânsal değişimler ve problemlerin kronolojik tartışması yapılmış; kent, kentleşme, göç, kentsel dönüşüm kavramları irdelenmiştir. Bununla birlikte bir toplumdaki bütün farklılıklara eşit muamele de bulunma, yerinden etmeme ve kentsel ayrışmalara yol açmama gibi prensipleri ilke edinen adil kent hakkı yaklaşımına (Fainstein, 2010) bu bölümde yer verilmiştir.

Araştırmanın beşinci bölümüne David Miller'in geliştirmiş olduğu sosyal adalet ilkelerini temel almak kaydıyla verilerin analizi yapılmış ve değerlendirilmiştir. Burada David Miller'in geliştirmiş olduğu sosyal adalet ilkeleri bağlamında tema ve alt temalar oluşturulmuş ve ilgili mahallelerde ikamet eden bireylerin sosyal adalet ve kentsel dönüşüme ilişkin düşüncelerinin değerlendirmesi sunulmuştur.

Araştırmanın sonuç bölümünde ise sosyal adaletin sosyal bütünleşmeyi tesis etmedeki rolü nedir ve kentsel dönüşüm projesinden etkilenen bireyler yeni yaşam alanlarında en çok hangi tür problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar? sorusu ile; sosyal adalet ilkeleri Roman/Çingene bireyler ve kentsel dönüşümden etkilenmiş bireyler için nasıl bir anlam ifade etmektedir? Araştırma sorusu diğer alt araştırma soruları ile birlikte değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Bu bölümde genel olarak araştırmanın konusu, amacı ve önemi tartışılmıştır.

1.1.1.Araştırmanın Konusu

Küreselleşme ile birlikte liberal politikaların yaygınlaşması beraberinde bireye mutlak özgürlük alanı sunmuş, bireylerin hak ve kazanımları noktasında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunlar bireylerin özgür ve eşit kişiler olarak sahip oldukları temel hak ve özgürlükler, siyasal ve sosyal haklardan oluşmaktadır (Rawls, 1996: 5-6). Bu anlamda modern demokratik toplumların sağladığı imkân ve olanaklardan her bir ferdin yararlanabilmesini ve toplumsal bir miras şekliyle gelecek kuşaklara güvenli bir biçimde aktarılmasını sağlayacak bir yapının kurulması sosyal hakların dağıtımı için vazgeçilmez koşullardır. Sosyal haklara erişmek ve mevzu bahis haklardan eşit ve maksimum düzeyde faydalanmak sosyal devletin sağladığı en önemli vazifelerdendir (Marshall,1992). Eğitim, barınma, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerin sağlanması sosyal devletin asli görevi olduğu, bütün bu olanakların en genel anlamda her vatandaşın lehine olacak şekilde toplumsal eşitlikçi bir şekilde düzenlenmesi gerektiği hususları sosyal devlet anlayışının doğasını yansıtan temel beklentiler olarak ifade edilebilir.

Sosyal devlet mekanizmasının görev ve yükümlülüklerini ifa etmede yaşanan aksaklıklar neticesinde, “adalet” dediğimiz kavramın anlamı üzerine tartışmalar yoğunlaşmıştır. Adalet, toplum içinde barış, uyum, eşitlik, hukuk ve haklılık gibi kavramlarla sıkı sıkıya bağlanmış bir kavramdır (Çeçen, 1993: 17). Diğer yandan adalet, çatışan taleplere çözüm üretmek üzere kurgulanmış bir ilke ya da ilkeler kümesi olarak tanımlanmaktadır (Harvey, 2003, 94). Mevzu bahis çatışma hususunun içeriğine dair farklı tanımlamalar yapılabilir veya yeni biçimler kurgulanabilir. Bu bağlamda, sosyal adalet fikri; bireyci gelişme arayışındaki toplumlarda işbirliği esasına dayalı ortaya

çıkan ihtiyaçları ve ihtiyaçlar sonucu ortaya çıkan çatışmaları çözmede, adil ilkelerin uygulanması esasına dayanmaktadır. Sosyal adalet ilkesi, birlikte iş yapma, ihtiyaçları paylaşma sürecinden doğan yararların ya da avantajların dağıtımında ve yük ve sorumlulukların tahsisinde uygulanacak rasyonel yöntem olarak gündeme gelmektedir. Öte taraftan, söz konusu sosyal adalet fikri üretme ve dağıtma aktiviteleri ile ilgili toplumsal ve organize eden konumunda bulunan kurumsal düzenlemeleri de kapsamaktadır. Sosyal adalet fikrinin toplumda egemen kılınması ya da sağlanması için yapılan üretim ve dağıtım faaliyetlerinin sonuç odaklı çıktısı genel anlamıyla gelir olarak adlandırılmaktadır(Harvey, 2003: 94-95).

Adalet ve sosyal adalet fikrinin toplumda egemen kılınması ihtiyacı sebebiyle bireylerin hak ve eşitlikleri noktasında yakın tarihimizde yakın coğrafyamızda gündeme gelen önemli gelişmelerden biri 1961 yılında imzalanan, 1965 yılında yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı'nın imzalanmasıdır. 1996 yılında tekrar revize edilen şartnamenin önemini üç ana özellikte aktarmak olanaklıdır. Schutter'e göre bu özellikler; şartnamenin insan hakları garanti altına alan bir belge olması, sosyal ve ekonomik hakların sorgulanmasında ayrımcı politikaları engelleyebilmesi ve tarafları bu şartnameye uymada denetim yetkisini kullanarak zorunlu bırakması şeklindedir (2010: 24-30). Dolayısıyla bu yeni düzenleme toplumsal olarak bir takım hak ve özgürlüklere erişimde problemler yaşayan birey ya da gruplar için olumlu gelişmelere zemin hazırlayacak bir gelişme olarak nitelendirilebilir.

Diğer bir gelişme ise, dünya genelinde hızlı bir artış gösteren nüfus oranları sonucu yeni yerleşim alanlarına olan ihtiyaçlar, Gecekondu bölgeleri, kaçak yapılaşma alanları, eski sanayi siteleri gibi yıpranmış, bozulmuş veya ekonomik, sosyal, yapısal bakımlardan çöküntü alanı haline gelmiş kent parçalarının resmi yetki kullanılarak iyileştirilmesi için plan, mülkiyet, fonksiyonların yeniden düzenlenme yapılması gereken alanların yoğun olması (TOKİ, 2011), başka bir ifade ile mekânsal ve fiziksel bir iyileştirme sürecinin başlatılmış olmasıdır. Bu şekilde başlayan hızlı kentleşme olgusu beraberinde kentte yeni bir yaşam alanına kavuşacak bireylerin haklarının korunması konusunu gündeme getirmektedir. Bu anlamda kentli hakları hususunda en önemli anlaşma 18 Mart 1992 yılında kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı'dır.

Avrupa Kentsel Şartının² temel kapsamı, Avrupa’da yaşayan bireyler için eşitlik, konut, güvenlik, istihdam, sağlıklı çevre, sağlık, spor ve dinlenme, ekonomik kalkınma, doğal kaynaklar ve zenginlik gibi birçok konuda temel hakları konu edinen bir içeriğe sahiptir (Toprak ve Ark., 2003: 213). Kentsel dönüşüm projesinin temel amaçlarından olan sağlıklı, kaliteli ve yaşanabilir olma etkenleri Kentsel Şartın “Kentlerin Fiziki Yapıları” başlıklı bölümde bir ilke olarak garanti altına alınmıştır. Aynı zamanda bir Avrupa ülkesi olan Türkiye’nin bu şartları yeni yapılan yerleşim alanlarında uyguladığı düşünülmektedir. Bu anlamda belediyelere çevre ve çevre sağlığı konusunda yapılacak çalışmalarda baş yetkide görev ve sorumluluklar tayin edilmiştir³.

Modern kentin inşası için atılan önemli adımlar ile birlikte modern kent olgusu özünde birçok yaşam tarzını, birçok kültürü, farklı statüden bireyleri, farklı din ve ideolojiye mensup bireyleri barındırdığını ifade eden Keser, etnik toplulukların bazı mahallelerde kendilerine özgü mekânlar yarattığını ifade etmektedir. Bununla birlikte kent mekânı zaruri olarak iş dünyaları ve boş zamanların değerlendirilmesi için diğer gruptan bireylerle ortak mekânları kullanma Türkiye’de sıkça rastlanılan bir husustur. Bu duruma temkinli yaklaşan Keser, etnik grupların büyük kamusal alanda boy göstermeleri sıklıkla etnik topluluklar arası ilişkilerin eşitsiz olmaları nedeniyle zaman zaman sorun olabildiğini ifade etmektedir (Keser, 2008: 12).

Türkiye’de Romen/Çingene gruplar dezavantajlı gruplar içinde tanımlanmış ve son on yıl içinde bu gruplar için dezavantajların aşılması için önemli adımlar atılmıştır. Roman/Çingene bireyleri ele alan çalışmalarda ön plana çıkan dezavantaj konuları yoksulluk ve ayrımcı davranışlara maruz kalma, sağlık, “barınma”, “istihdam”, “eğitim” gibi imkânlarla erişimde yaşanan problemler ve bu imkânların yetersizliği yönündedir (Arıyıcı, 1993; Özkan, 2000; Aksu, 2003; Kolukırık, 2005; Gönüoğlu ve Yavuztürk, 2008; Akkan, Deniz ve Ertan, 2011; Çelik ve Tar, 2015). Roman/Çingene bireylerin bu dezavantajlı durumdan kurtulamamaları onların toplumla bütünleşmesini de zorlaştırmaktadır (Çelik&Tar, 2015).

² Bu Şartın temel muhatabı yerel ve bölgesel yönetimlerdir. Türkiye’de Türk yerel yönetimlerinin imzalama yetkisi olmadığı için bu şartname ülkemiz tarafından imzalanmış değildir.

³ 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Madde 7. / 5393 Sayılı Belediye Kanunu, Madde 14.

2012 yılında Taş ve Özcan'ın yaptığı çalışmada, Türkiye'de yoksulluk oranının %17.5'e kadar yükseldiği ifade edilmiştir. 2009 yılında Türkiye'deki bireylerin yaklaşık % 0,48'i (bu oran o dönem için toplamda 339 bin kişiye tekabül etmekte) bir tek gıda harcamalarını kapsayan açlık sınırının, % 18,08'i (bu oran o dönem için 12 milyon 751 bin'e tekabül etmekte) gıda ve gıda dışı harcamalarını içeren yoksulluk sınırının altında yaşadığı düşünülmektedir. Bu oransal hesaplamalar sonucu kentlerde %8.86, kırsalda % 38.69 oranında, bireylerin yoksulluk sınırın altında yaşadığı tahmin edilmektedir (2012: 428-429). Eldeki verilerin grupsal dağılımın yapılmaması Roman/Çingene grupların yoksulluk sınırında hangi aralıkta yer aldığı konusunda bilgi vermese de, Türkiye'de yaşayan Roman/Çingene grupların büyük kısmının da ciddi yoksulluk içinde olduğu bilinmektedir (Kolukırk, 2008:152).

Meseleye Konya özelinde bakıldığında Roman/Çingene bireyler yine yaşadıkları coğrafyada dezavantajlı gruplar kategorisinde değerlendirilmektedir. Buradan hareketle Konya ili Meram İlçesine bağlı Küçük Aymanas Mahallesi ile, Karatay ilçesine bağlı Mengene ve Tatlıcak mahallesinde gerçekleştirilen bu çalışmada, Roman Çingene bireylerin toplumla bütünleşme sürecinde sosyal adalet hususunun etkisi kentsel dönüşüm deneyimleri üzerinden ele alınmış ve Roman/Çingene bireyler ile diğer iki mahallede yaşayan ve kentsel dönüşümden etkilenmiş bireylerin "sosyal adalet" kavramına ilişkin anlam dünyaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

1.1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bir meseleyi sosyolojik veya toplumsal olarak sorgulamak, aynı zamanda çevremizdeki bireylerin alışkanlıklarını ve hayallerini, kaygılarını veya acılarını anlamayı da sağlamaktadır. Sosyolojik düşünme becerisinin bireylere sağlayacağı fayda her birimizi ve hepimizi daha duyarlı kılmakla birlikte, duyguların keskinleşmesi, farkındalıkların artmasıdır ki bu sayede şu ana kadar var olan ancak görünmeyen insanlık durumları keşfedebilir (Bauman,2015: 25).

Roman/Çingene bireylerin durumunu anlamak da bu bağlamda düşünülebilir. 2010 yılında ajanslara düşen bir haberde Romanya hükümetinin ülkede "Roman" kelimesini "Çingene" olarak değiştirme teklifi bazı milletvekili tarafından desteklendiği

yönündedir. Demokrat-Liberal Avrupa milletvekili Sebastian Bodu, bu tasarımı memnuniyetle karşılayarak “Çingene terimine geri dönülmesi veya en azından Romanlar için başka bir terim bulunması, bir algı sorununa açıklık getirmek için gereklidir ve hiçbir şekilde bu ırklara yönelik ayrımcılık teşkil etmemektedir” demektedir. Milletvekili yazısının devamında, “Avrupa'da Roman ve Romen terimleri arasında yaşanan karışıklığın ortadan kaldırılması, hem Romenler hem de kimlikleri, gelenekleri ve kültürleri Çingene sözcüğüyle ayrılmaz bir şekilde ilişkili olan Çingeneler açısından gereklidir. Çingene terimine geri dönülmesi hiçbir koşulda Çingenelerin topluma kazandırma programlarını veya Avrupa'daki stratejilere daha yoğun dâhil edilme durumlarını etkilemez” beyanıyla ilgili düzenlemenin Roman/Çingene bireylerin statü olarak kayıplara neden olmayacağını aktarmıştır⁴. Aynı tarihlerde BBC haber kanalı ise, bu düzenlemeden ciddi rahatsızlık duyan Roman/Çingene bireylerin sendika temsilcileri, kararı ayrımcı bir uygulama olarak görüp protesto gösterileri düzenlediklerini anlatan bir haber yayınlamışlardır⁵. Dolayısıyla Roman/Çingene bireylerin kimliğine ilişkin kalıp yargılar ayrımcı pratiklerin doğmasına neden olmakta ve bu ayrımcı davranışların Roman/Çingene bireyler tarafından da bilindiği ya da hissedildiği düşünülmektedir. Bütün bu ayrımcı pratikler ve yerleşmiş kalıp yargıları neticesinde onurlu bir yaşam sürmeye hakkı olan Roman/Çingene gruplar eşit yurttaş hissiyatından uzaklaşmakta ve adil bir yaşam fırsatının sunulmadığını düşünmektedirler.

Daha önce de vurgulandığı üzere Roman/Çingene bireylerin farklı nedenlerle günlük yaşamda zaman zaman bazı ayrımcı durumlarla karşılaşmaktadırlar. Mevzu bahis ayrımcı uygulamaların elbette birçok nedeni söz konusudur. Birey odaklı (dış görünüş, farklı alışkanlıklar vb.) problemler, grup olma odaklı problemler, algısal problemler, mekânsal problemler ve kalıp yargılar. Nitekim Roman/Çingene bireyler üzerine yapılan çalışmaların neredeyse tamamının ortak paydasını oluşturan temel hususlar Roman/Çingene bireylerin yaşantılarında karşılaştıkları hak temelli ayrımcı uygulamalar olduğunu göstermektedir (Anar, 1997; Özönder, 2000; Sapancalı, 2003; Kolukırık, 2004; Fraser, 2005;). Hak temelli ayrımcılığa maruz kalan Roman/Çingene

⁴ Yazının ayrıntısı için bakınız-17.12.2010.

Southeast European Times için Bükreş'ten Paul Ciocoiu'nun haberi .

⁵ Haberin ayrıntısı için bakınız- 10.12.2010.

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/12/101206_roma_gypsy.shtml

bireylerin kendilerini ifade etmek için ya da toplumdaki varlıklarını sürdürmek için farklı yollarına başvurdukları düşünülmektedir. Bununla birlikte ayrımcı uygulamalara maruz kalan Roman/Çingene bireylerin toplumla bütünleşmeleri de gecikmekte ya da hiç olmamaktadır. Genel olarak üst kimlik olarak adlandırdıkları kimlikle (Türk olmak, Müslüman olmak vb.) bütünleşme hevesi taşıyan ve normal bir yaşam tarzı sürdürmeyi hedefleyen Roman/Çingene bireyler amaçlarını gerçekleştirmede yaşadıkları ayrımcı pratikler, mikro ve makro perspektifte sosyal bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Neticede Roman/Çingene bireylerin bizatihi kendileri, yaşadıkları mahalle veya bölgeleri riskli ve güvensiz olarak adlandırılmaktadır.

Adana'da yapılan bir çalışmada görüşmeci "Çingene" olarak adlandırılmak ya da nitelendirilmek istemediği için oturduğu, evinin olduğu mahalleye ulaşmadan otobüsten indiğini belirtmiş; Roman/Çingene bireylerin suç, yoksulluk ve uygunsuz davranışlarla özdeşleştirildiğinden yakınmıştır. Yine Adana'da görüşmeye dâhil edilen diğer bazı Roman/Çingene görüşmeciler bindikleri taksinin şoförünün, gidecekleri mahalleyi veya kimliklerini öğrendiği takdirde, ücreti ödemeyeceklerini düşündüğü için mahalleye ulaşmadan şoför tarafından taksiden indirildiklerini belirtmişlerdir (Akt. Marsh, 2008: 25).

Bununla birlikte, kentsel dönüşüm adı altında eski yerleşim mekânlarından yeni yerleşim mekânlarına taşınan Roman/Çingene bireylerin karşılaştığı problemler, beklentiler, hayaller ve yeni sosyal ilişkiler Roman/Çingene bireylerin yeni yaşam alanlarında karşılaştıkları olumlu veya olumsuz deneyimlerin neler olduğu hususu aydınlatılmaya muhtaç bir durumdur. Dahası fiziksel mekânların sağlıklılaştırılması, iyileştirilmesi, güçlendirilmesi ve yeni yaşam alanları için yer tahsisi edilecek yerlerin oluşturulması vb. amaçlar taşıyan kentsel dönüşüm projeleri aynı zamanda kentin sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarının da farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu farklılaşmalar olumlu olmakla birlikte olumsuz bir takım sonuçları da beraberinde getirdiği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın iki temel odak noktası söz konusudur. Bunlardan ilki, Konya yerelinde yaşayan vatandaşların sosyal adalet algılarını üç mahalle özelinde ölçmek; diğeri ise aynı ilde ikamet eden ancak farklı mahallelerde yaşayan, kentsel dönüşüm projesi

kapsamında yeni yaşam alanına taşınmış ve etnik mensubiyeti farklı olan bireylerin sosyal adalete yükledikleri anlamları mukayeseli olarak incelemektir.

Buradan hareketle bu araştırmanın temel amacı, sosyal bütünleşme sürecini tesis etmenin yollarından biri olarak görülen *sosyal adalete* ilişkin düşünceleri kentsel dönüşüm sürecinden etkilenmiş Roman/Çingene bireyler ve diğer bireylerin deneyimleri üzerinden ortaya koymaktır.

Bu bağlamda çalışmanın bir diğer amacı Kentsel dönüşüm projesi adı altında bireylerin kentsel dönüşüme nasıl baktıkları, taşınmazlarını devretmeyi isteme-istememe nedenleri, yeni mekân arayışına giren bireylerin yaşadığı her türlü deneyimler, bireylerin yaşadığı eski mahallenin sosyal dokusunun değişmesine ilişkin düşünceleri ve konutların yapımını üstlenen özel ya da resmi yüklenici firma olma durumunun, hak sahiplerinin projeye bakışları ve memnuniyet düzeylerini etkileyip etkilemediğinin sosyal adalet perspektifinden ortaya konmasıdır

1.1.3. Araştırma Soruları

Bu çalışmanın en temel sorunsalı, Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşümden etkilenmiş diğer bireylerin topluma katılımlarında sosyal adalet hususun etkisinin ne düzeyde olduğunun belirlenmesi; aynı zamanda Roman Çingene bireyler ve kentsel dönüşümden etkilenmiş diğer bireyler için sosyal adaletin ne anlam ifade ettiğinin ortaya konmasıdır. Bu çerçevede çalışmanın iki temel odak noktası söz konusudur. Bunlardan ilki, Konya yerelinde yaşayan vatandaşların sosyal adalet algılarını üç mahalle özelinde incelemek; diğeri ise aynı ilde ikamet eden ancak farklı mahallelerde yaşayan, kentsel dönüşüm projesi kapsamında yeni yaşam alanına taşınmış ve etnik mensubiyeti farklı olan bireylerin sosyal adalete yükledikleri anlamları mukayeseli olarak ortaya koymaktır.

Çalışmada, ana araştırma sorusu etrafında aşağıdaki alt araştırma sorularına aranmaktadır. Buna göre,

1. Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşüm projesinden etkilenen bireyler sosyal adalet kavramından ne anlamaktadırlar?
2. Sosyal adalet ilkelerine (Eşit vatandaşlık, Sosyal minimum, Fırsat eşitliği ve Adil dağıtım) göre kentsel dönüşümden etkilenmiş bireylerin durumları nedir?
3. Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşüm projesinden etkilenen bireylerin bağlı buldukları ilçelere, yaşadıkları mahallelere ve ev sahibi/kiracı olma durumlarına göre sosyal adalete yükledikleri anlam değişmekte midir?
4. Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşüm projesinden etkilenen bireylerin taşınmazlarını devrettikleri/sattıkları belediye ve özel müteahhit'e göre sosyal adalet ve kentsel dönüşüm konusunda anlam dünyaları değişmekte midir?
5. Kentsel dönüşüm projesinden etkilenen bireylerin taşınmazlarının bedeli ile ilgili deneyimlerini nasıldır? Bu deneyimler kentsel dönüşüm projesinden etkilenen bireylerin bağlı buldukları ilçelere, yaşadıkları mahallelere, ev sahibi, kiracı olma durumlarına göre değişmekte midir?
6. Kentsel dönüşüm projesinden etkilenen bireylerin yeni mekânlarında toplumla bütünleşme ve toplumdaki dışlanma konusunda ne düşünmektedirler?

1.2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.2.1.Araştırmanın Tasarımı

Hiç kuşku yok ki sosyal yaşam bireylerin dış dünyasında gelişen, sosyal yaşantıları tekrar gözden geçirmesini sağlayan deneyimlerle doludur. Birçok yönüyle tüm bireyler sosyal dünyayı anlama, yorumlama ve öngörme yönüyle meseleye yeni başlayan acemi araştırmacılar. Bu acemi ya da tecrübesiz araştırmacılar aslında günlük yaşamda ki deneyimleri anlama ve açıklamaya ilgi duymaktadırlar. Nitekim bu merak duygusu, sosyal bilim araştırmalarının temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumsal araştırma kavramının anlamı “insanların nasıl davrandıklarını ya da neden o şekilde davrandıklarını anlamak ve açıklamakla birlikte; bireylerin eylem ve faaliyetlerine anlam vermek hassasiyeti ile toplumsal dünyayı yeniden inceleme fırsatı olarak tanımlanabilir. Bu temel tanım, her zaman araştırmanın doğasında var olan “yeniden keşfetme” sürecini vurgulamaktadır. Bir anlamda, “toplumsal araştırma” kavramı genel

manada “yeniden araştırma” veya “tekrar sına” olarak yorumlanabilmektedir (Marvasti, 2004: 1). Bilimsel düşünce fikrine alışan insanoğlu dünyayı kavrama ve anlama gayreti içerisinde olması vesilesi ile bilinç etkinliklerinden olan önemli bir aşamayı kat etmişlerdir. Nihayetinde bilim ve bilimsel yöntemin her ikisi de kazanılan bilimsel düşünce etkinlikleri sonucu ortaya çıkan hususlardır (Çakır, 2006: 2)

Yöntem denildiği zaman insanın zihninde bir amaca ulaşmak için izlenecek yol tanımlanır. Tarihsel anlamda Descartes, Spinoza, Hegel, Popper gibi düşünürler yöntem sorunu üzerine önemli iddialarda bulunmuştur. Çünkü ünlü düşünürler, gerçeğe ulaşmanın en rasyonel yolunu bulmayı temel amaçlarından biri olarak sürekli gündemlerinde tutmuşlardır. Marksist düşünürler de anlık ve yanıltıcı-bulanık görünümlerin ötesinde gerçekliğe doğrudan bakmanın yollarını araştırmışlardır. Bu nedenle yöntem hususunun diğer düşünürler gibi tüm araştırmacılar için önemi büyüktür (Politzer, 2010: 22).

Bilimsel düşünce ve yöntem hususun önemine binaen, bu araştırma nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Gerek kentsel dönüşüm alanında yaşayanların gerekse Roman/Çingene bireylerin anlam dünyasına ilişkin veri toplamanın güçlüden kaynaklı olarak çalışmada nitel desen kullanılmasına karar verilmiştir. Kuşkusuz nitel bir araştırmanın temel amacı, bireylerin tutum ve davranışlarını, içinde buldukları toplum içerisindeki yüz yüze ilişkiler ve farklı koşullar vasıtası ile anlamak ve açıklamak şeklinde tanımlanabilir (Elliott ve diğ. 1999). Nitel araştırmalar aynı zamanda, bireylerin deneyimlerine ışık tutmanın bir yolu olarak insanların yaşam örüntülerine, toplumsallaşma süreçlerine ve yaşanan toplumun temel yapılarına yerleştirdikleri anlamları bulmak ve bu anlamları bireylerin içinde sosyalleştikleri sosyal dünyayla bağlantı kurarak açıklamak istemesi yönüyle önem arz etmektedir (Miles ve diğ. 2014: 30-31). Elliot ve arkadaşlarının; aynı zamanda Miles ve arkadaşlarının aktardıkları üzere çalışmanın nitel hassasiyetlerle hazırlanmasının temel nedenlerinden biri, Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşümden etkilenmiş diğer bireylerin sosyal adalet’e ilişkin anlam dünyalarını anlama, içinde buldukları toplumu daha yakından tanıma ve yapı-fail üzerine derinlemesine bilgi edinme arzusu oluşturmaktadır.

Nitel araştırma tasarımı araştırmacıların ilgilerine sunan özelliklerinden bir diğeri, bir problem veya sorunun keşfedilmesine olanak sağlayan özellikleri barındırmasıdır. Bu keşfetme süreci içinde barındırdığı keşfedilmeyi bekleyen yönleriyle bir grup veya evreni çalışma, kolaylıkla ölçülemeyen değişkenleri ölçme veya bastırılmış olay ve olguların çılgınlığına kulak verme gibi süreçleri kapsamaktadır. Dolayısıyla, mevcut literatürden önceden ortaya konmuş bilgileri kullanmak veya diğer bazı araştırma sonuçlarını doğru kabul etmek yerine, bir problemi derinlemesine irdelemek ya da keşfetmek için en iyi sebeplerdendir (Creswell, 2013: 47-48). Bu yönüyle mevcut araştırma için nitel tasarımları tercih etmenin diğer bir sebebi, Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşümden etkilenmiş diğer bireylerin anlam dünyasını keşfetmekle birlikte sosyal adalet'e ilişkin barındırdıkları algısal boyutları sistematığe oturtulmuş bir soru kâğıdına doldurmalarını beklemek yerine daha derinlere inme, günlük yaşam örüntülerini ortaya çıkarma ve görüşmeler esnasında katılımcıların duygusal yoğunluklarını gözlemleyebilme arzusu taşımasıdır. Nicel tasarımların elbette her şeyi ölçebileceğine inanmakla birlikte; her şeyi tam anlamıyla açıklayamayacağına dair güçlü inanışlar (Erdoğan, 1976: 62) sonucu bu araştırmanın nitel araştırma teknik ve yöntemleri ile hazırlanması uygun görülmüştür.

Türkiye'de Roman/Çingene gruplar, en az eğitim gören, en vasat başarı gösteren, okula devamsızlığı yüksek olan ve en az okuma yazma bilen bir grup (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008: 55-56) olduğu düşünülerek, verilerin toplanmasında doldurulması istenen formda sorulan sorulara yanıtların eksik ya da anlaşılabilir olmayacağı ihtimali düşüncesi ile nitel veri toplama tekniklerinin tercih edildiğini belirtmek de bu aşamada yararlı olacaktır. Özet olarak nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği bu çalışmada Miller'in Sosyal Adalet teorisi temel alınmıştır. Bu kapsamda araştırma sorularını oluşturulması ve verilerin analizi aşamasında fenomenolojik yaklaşım teori temelli kullanılmıştır

Araştırma genel olarak dört aşamada gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Buna göre, araştırmaya dayanak ya da temel oluşturacak kuramsal bir çerçevenin anlaşılır bir şekilde oluşturulmasına (Yıldırım& Şimşek, 2013: 83) özen gösterilmiştir. Dolayısıyla uygulama sahasına gitmeden önce araştırmanın ilk evresinde çalışmanın konusuna ilişkin güncel ya da çalışılmış bilgiler-veriler toplanmış ve kavramsal-kuramsal

değerlendirmeler sistematik olarak değerlendirilmiştir. Bu ön hazırlık ya da başka ifade ile araştırmanın kavramsal/kuramsal çözümlenmesi araştırmanın diğer aşamaları için önem arz ettiği düşünüülerek hazırlanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise nitel veri toplama yöntemi ile gerçekleştirilmesi planlanan araştırmanın, yöntem ve tekniğine ilişkin önceden gerekli düzeltmeleri yapmak, kurgulanan araştırma tasarımının problematiki, amacı ve öngördüğü sonuçları tekrar değerlendirmek hassasiyeti ile mahalle sakinleri ile iletişime geçilmiştir. Araştırma'nın yapılması planlanan bölgede mahalle muhtarı, dernek ve cami görevlileri ile sistematik olmayan görüşmeler gerçekleştirilmiş ve araştırmanın sahasına ilişkin öngörülerimizi mahalle sakinleri aracılığı ile tekrar gözden geçirme fırsatı elde edilmiştir.

Üçüncü aşama da saha çalışması, görüşme sorularının ayarlanması ve mahalleli ile yüz yüze görüşmeler yapılması planlanmıştır. Yaklaşık aralıksız otuz gün sürecek çalışmada üç mahallede ikamet eden bireylerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın dördüncü aşamasında elde edilen verilerin MAXQDA 12 nitel veri analiz programı ile analiz edilmiştir.

1.2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Konya şehrinin uzun yıllar farklı medeniyetlere ev sahipliği yaptığı bilinen bir gerçektir ve kuruluşu çok eski yıllara dayanmaktadır. Kuruluşu uzun yıllara dayalı bir şehir olma ve farklı medeniyetlere ev sahipliği yapma özelliği olan Konya şehrinde, farklı grupların yer yer ya da yoğun olarak yaşadığı günümüz şartlarında son duruma ilişkin verilerin toplanması önem arz etmektedir.

Araştırmanın ana kitlelerini Konya ili, Meram ilçesine bağlı Küçük Aymanas Mahallesi, Karatay İlçesine bağlı Roman/Çingene bireylerin yoğun olarak ikamet ettikleri Tatlıcak Mahallesi ve Mengene Mahalleleri oluşturmaktadır. Bu çalışmanın ilgili mahalleler üzerinde yürütülmek istenmesinin elbette farklı amaçları söz konusudur. Dolayısıyla bu çalışma da üç mahallede araştırma yürütülmek istenmesinin temel nedenlerine temas edilmekte yarar gözetilmektedir. Öncelikle Tatlıcak Mahallesi, Roman/Çingene

bireylerin yoğun olarak ikamet ettikleri mahalle olarak bilinmektedir. Bu mahallenin bir diğer önemli özelliği, kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen ve kamuoyunca Konya'nın en sorunlu mahallelerinde başında geldiği iddia edilen (Yenigün Gazetesi, 2015) Yenimahalle'de yaşayan Roman/Çingene bireylerin yaklaşık yüzde sekseni bu mahalleye taşınmıştır. Küçük Aymanas Mahallesi ise, kentsel dönüşüm yoğun olarak devam ettiği bir mahalledir. Aynı zamanda bu mahallede kentsel dönüşüm projelerinin ana aktörü Meram Belediyesidir. Projelerin bugüne kadar tamamı belediye tarafından organize edilmiştir. Mengene mahallesi ise Karatay Belediyesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu mahallenin önemli bir özelliği, bu mahalledeki kentsel dönüşüm uygulamalarının temel yürütücüleri özel müteahhitlerdir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm projelerini organize eden kamu kurumu ile belediyenin müsaade ettiği özel kurumların çalışma şekli, vatandaşlara sundukları hizmet, taşınmaz bedelinin hesaplanmasındaki farklılıklar vb. gibi birçok husus sosyal adalet ekseninde mukayeseli bir çalışmayı zaruri kılmaktadır.

Üç mahallenin ortak özelliği, her bir mahallede yaşayan bireylerin önemli bir kısmının kentsel dönüşüm projelerinden etkilenmiş olmasıdır. Bununla birlikte üç mahallenin bir diğer önemli ortak özelliği, yıllar önce inşa edilmiş evlerin ruhsatlarının geçici mesken statüsünde olduğu, bir anlamda gecekondü mahalleleri olarak kabul gördüğüdür. Bu çalışma da etnik bir grup olan Roman/Çingene bireyler ile kendilerini Konyalı kimliği ile tanıtan diğer bireylerin sosyal adalet algılarında kentsel dönüşüm projelerinin etkisi sorgulanmaktadır.

Ayrıca üç farklı mahallede araştırmanın gerçekleştirilmek istenmesinin temel amaçlarından bir diğeri, Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşümden etkilenmiş diğer bireylerin adalet ve sosyal adalet'e ilişkin anlam dünyalarını mahalle karşılaştırmalı bir teknikle ortaya koymaktır. Bununla birlikte Roman/Çingene gruplar ile Konya'da yaşayan diğer bireylerin sosyal yaşamlarına ve deneyimlerine ilişkin karşılaştırmalı bir çalışmanın yapılmadığı görülmüş; literatüre yapılacak katkı göz önünde tutularak bu mahallelerde çalışmalar gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Evren ve örneklemin Konya'dan belirlenmesinde ki diğer bir neden ise, coğrafi konum olarak Konya'nın bilinmesi; bununla birlikte araştırmanın daha sağlıklı ve daha kolay bir şekilde yürütülebileceği düşüncesidir.

Araştırma öncesi sahaya ilişkin verilerin toplanması esnasında Tatlıcak Mahallesi ile diğer iki mahallenin sosyo-ekonomik açıdan bireylerin gelir durumları ve yaşam kaliteleri konusunda bariz farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Tatlıcak mahallesinde yaşayan Roman/Çingene bireylerin kendilerini Roman ya da Çingene kimliği ile tanımlamadıkları gözlemlenmiş ve diğer bazı üst kimliklerle (Türk, Müslüman, Konya Esnafı) kendilerini tanımlama yollarına başvurduklarına şahit olunmuştur. Sahaya ilişkin ön veri toplama esnasında elde edilen bu bilgi ve bilgiler, araştırmanın kurgusal amacını doğrular nitelikte olduğu değerlendirilmiştir.

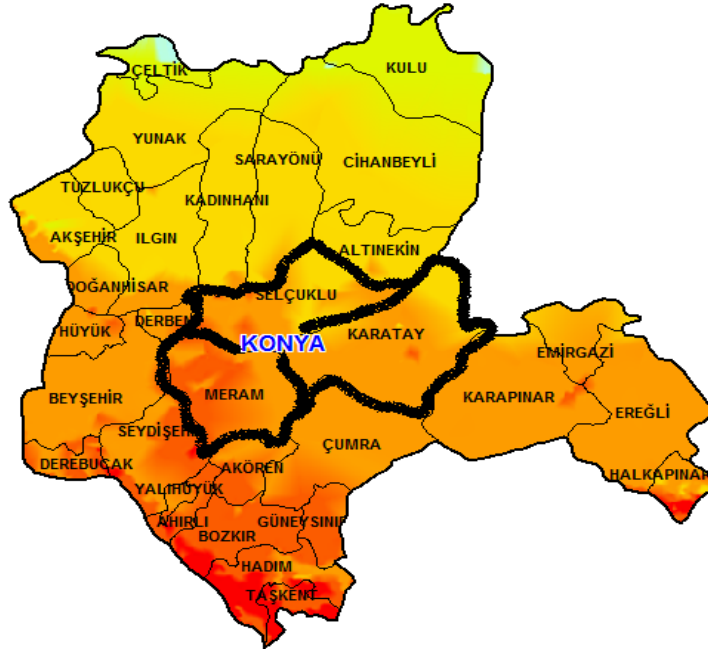
Araştırmanın yapılacağı mahallelerin toplam nüfusunun yüksek olması nedeniyle araştırmanın evreninin tamamından veri elde etmenin zorluğu düşünülerek araştırmanın amacına uygun bir örneklem seçimi yoluna gidilmiştir. Bu anlamda araştırmanın örneklemini her üç mahallede ikamet eden 18 yaş ve üzeri bireyler ile kentsel dönüşüm sürecinde taşınmazını satmış, devretmiş, satmak üzere anlaşmış ve yeni yaşam alanlarına taşınmış bireyler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılacak görüşmeciler amaçlı örnekleme tekniklerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenmiştir. Bu yaklaşım Creswell'e göre mekânlarda veya bireylerde farklı olan bazı kriterleri daha önceden belirlemeyi ve daha sonra kriterlere göre oldukça farklılık gösteren mekânların veya katılımcıların seçimini içermektedir. Ayrıca bu yaklaşım ile genelde bir araştırmacı çalışmanın başlangıcında maksimum farklılığı sağlamak istediğinde, bulguların farklı bakış açılarını veya farklılıkları yansıtmaya olasılığını artırdığı için tercih etmektedir (Creswell, 2013: 157). Diğer bir ifade ile bu yaklaşımdaki temel amaç, görece küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örneklem üzerinde çalışılan sorunsala muhatap bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Bu çeşitliliğin sağlanmasındaki amaç, alan üzerine genelleme yapmak için bolca çeşitliliği sağlamak değil; aksine bolca çeşitlilik gösteren olay ya da olgular arasındaki ortak ya da paylaşılan olguların ve farklılıkların durumunu bulmaya çalışmak ve elde edilen verilerden hareketle çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

1.2.2.1. Sahaya İlişkin Ön Bilgiler

Konya, adını binlerce yıl önce almış ve sürdürmeye devam eden nadir şehirlerden birisidir. Türklerin geç-Bizans dönemindeki *ikonium*'dan Türkçeye uyarladıkları Konya adı, Phrig sözlüğündeki Kawania ya da Grekçe Eikon'dan türemiş olarak kabul edilmektedir (Paulys Rcalencyclopaedia akt. Baykara, 1985: 15). Bakanlar Kurulunun 3399 numaralı kararının 20.06. 1987 tarihli ve 19500 sayılı resmi gazetede yayınlanması ile Konya Belediyesi, Büyükşehir statüsüne geçmiş ve Büyükşehir'e bağlı 3 merkez ilçe Kurulmuştur (Harita 1). Bu üç merkezi ilçeler Karatay, Meram ve Selçuklu ilçeleridir.

Harita 1: Konya İli, Karatay, Meram ve Selçuklu İlçeleri

Kaynak: Google Görseller (Erişim tarihi: 15.11.2016)

Karatay İlçesinin ismi, Alâeddin Keykubad döneminde sırasıyla “Emîr-i devât”, “Emir-i taşt”, “Hazinedâr-ı hâss”, “Naib-i saltanat” ve “Atabeylik” gibi önemli görevlerde bulunan (Odabaşı, 2013: 599) Celaleddin Karatay’dan almıştır. İlçe oldukça geniş bir nüfusa sahiptir.

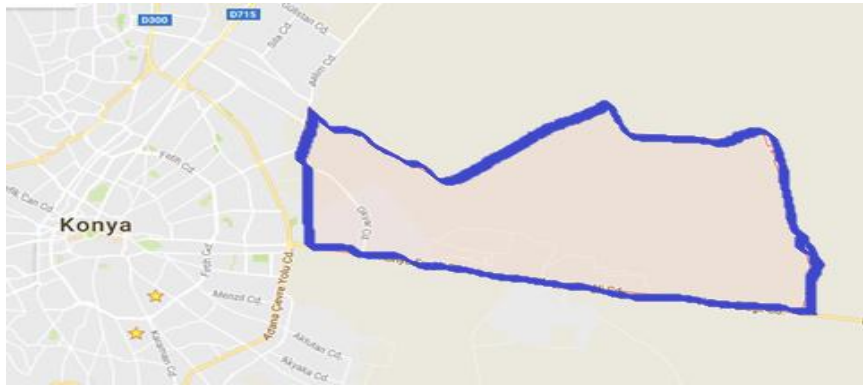
Meram ilçesi ise konum olarak Konya’nın güney ve güneybatısında yer almaktadır. İlçenin kuzeyinde Selçuklu, kuzey batısında Derbent, batısında Beyşehir, güney

batısında Seydişehir, güneyinde Akören, güney doğusunda Çumra, doğusunda Karatay İlçeleri bulunmaktadır.

Araştırma sahası olarak belirlediğimiz üç mahalleye gelince; ilgili mahallerin tarihsel olarak kuruluş yılları ya da önemine binaen herhangi bir kaynak bulunamamıştır. Nitekim Evliya Çelebi'nin Konya bölümünü anlattığı eserinde ilgili mahallelerin adı hiç zikredilmediği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla mahallelerin uzun bir tarihçesinin olmadığını ifade etmek bu noktada yanlış olmayacaktır.

Tatlıcak Mahallesi (Harita 2), Adana çevre yolunun Ereğli sapağında, Konya Ereğli yolu üzerinde kurulmuş bir yerleşim yeridir. Bu mahallede bir tane ilkokul ve bir tane ortaokul bulunmaktadır.

Harita 2: Konya İli, Karatay İlçesi, Tatlıcak Mahallesi Konumu

Kaynak: Konya Büyükşehir Belediyesi, Google Haritalar (Erişim tarihi: 15.11.2016)

Ayrıca mahallede ibadethane olarak bir tane cami bulunmaktadır. Bununla birlikte mahalle içerisinde bakımsız bir oyun parkı, mezarlık, büyük bir fabrika, birkaç adet küçük bakkal işletmeleri ve küçük bir tane kahvehane bulunmaktadır. Kahvehane mahallelinin problemlerini konuştuğu ya da oyun için bir araya geldiği ortak kullanıma sunulmuş önemli bir mekân özelliği taşıdığı görülmüştür. Yerleşim yerine yakın sanayi siteleri, fabrikalar ve akaryakıt istasyonları mevcuttur. 2016 yılı adrese dayalı hane halkı sayısı araştırması sonuçlarına göre Tatlıcak Mahallesinde toplam 4077 vatandaş ikamet etmektedir. Bu sayının büyük çoğunluğunu Roman/Çingene bireylerin oluşturduğu düşünülmektedir.

Harita 3: Konya İli, Meram İlçesi, Küçük Aymanas Mahallesi Konumu

Kaynak: Konya Büyükşehir Belediyesi, Google Haritalar (Erişim tarihi: 15.11.2016)

Mengene Mahallesi ile Küçük Aymanas Mahallesi'nin konumları birbirine oldukça yakın mesafededir. Meram İlçesine bağlı Küçük Aymanas Mahallesi Karaman Caddesinin solunda konumlanmıştır (Harita 3).

Karatay İlçesine bağlı Mengene Mahallesi ise Karaman Caddesinin sağında konumlanmıştır (Harita 4).

Harita 4: Konya İli, Karatay İlçesi, Mengene Mahallesi Konumu

Kaynak: Konya Büyükşehir Belediyesi, Google Haritalar (Erişim tarihi: 15.11.2016)

Küçük Aymanas Mahallesi ile Mengene Mahallesi'nde ikamet eden bireylerin sosyo ekonomik durumları birbirlerine benzer nitelikte olduğu görülmüştür. Her iki mahallede ibadethane ve okullar bulunmaktadır. Küçük Aymanas Mahallesi'nde bir, Mengene Mahallesi'nde üç okul bulunduğu tespit edilmiştir. Küçük Aymanas Mahallesi'nde

kentsel dönüşüm uygulamalarını belediye yürütmekte iken; Mengene Mahallesiindeki kentsel yenileme çalışmalarını özel müteahhit firmaları yürütmektedir.

2016 yılı adrese dayalı hane halkı sayısı araştırması sonuçlarına göre Tatlıcak Mahallesiinde toplam 4077 vatandaş ikamet etmekteyken; Mengene Mahallesiinde bu sayı 6509'dur. Meram İlçesine bağlı Küçük Aymanas Mahallesiinde ise 4343 vatandaş ikamet etmektedir.

1.2.3.Sahanın ve Katılımcıların Özellikleri

Kuruluşu uzun yıllara dayalı bir şehir olan ve farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan Konya şehrinde, farklı grupların (yer yer ya da yoğun olarak) yaşamaktadır. Bu çalışmada Konya'da yaşayan farklı gruplardan kendisini Konyalı olarak tanımlayanların yoğunlukta olduğu kentsel dönüşüm alanından olan Meram ilçesine bağlı Küçük Aymanas Mahallesi, Roman /Çingene bireylerin yoğun olarak ikamet ettikleri Karatay İlçesine bağlı Tatlıcak Mahallesi ve Mengene Mahallesiinde yaşayanların araştırma evreni olarak belirlenmiştir. Çalışma evreni olarak bu mahallelerin seçilme nedeni ise şu şekilde özetlenebilir.

Tatlıcak Mahallesi, Konya'da Roman/Çingene bireylerin yoğun olarak ikamet ettikleri mahalle olarak bilinmektedir. Bu mahallenin bir diğer önemli özelliği ise kamuoyunca Konya'da kentsel dönüşüm alanına giren mahallelerden en sorunlu mahallelerin başında geldiği düşüncesidir (Yeniğün Gazetesi, 2015). Yenimahalle'de yaşayan Roman/Çingene bireylerin yaklaşık yüzde sekseni bu mahalleye taşınmıştır. Çalışmanın evrenini oluşturan bir diğer mahalle olan Küçük Aymanas Mahallesi ise kentsel dönüşümün yoğun olarak devam ettiği mahallerdendir. Aynı zamanda bu mahallede kentsel dönüşüm projelerinin ana aktörü Meram Belediyesidir. Projelerin bugüne kadar tamamı belediye tarafından organize edilmiştir. Çalışmanın evrenini oluşturan son mahalle olan Mengene Mahallesi ise Karatay Belediyesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu mahallenin önemli bir özelliği, bu mahalledeki kentsel dönüşüm uygulamalarının temel yürütücülerinin özel müteahhitler olmalarıdır. Dolayısıyla bu çalışmada kendini Konyalı olarak tanımlayanlarla, Roman/Çingene bireylerin kentsel dönüşüme ilişkin düşüncelerinin karşılaştırmalı olarak ele alınmasının yanı sıra, kentsel

dönüşüm projelerini organize eden kurum ya da firma (kamu kurumu ile belediyenin müsaade ettiği özel kurumlar) farklılığının kentsel dönüşüm projelerine yansımaları da çalışma kapsamında ele alınmaktadır. Üç mahallenin ortak özelliği ise her bir mahallede yaşayan bireylerin kentsel dönüşüm projelerinden etkilenmiş olmasıdır. Ayrıca bu üç mahalle de yıllar önce inşa edilmiştir ve evlerin ruhsatları geçici mesken statüsündedir. Bir başka deyişle bu mahalleler gecekondü mahalleleri olarak kabul görmektedir.

Araştırma öncesi sahaya ilişkin ön gözlem yapılması esnasında Tatlıcak Mahallesi ile diğer iki mahallede bireylerin gelir durumları konusunda önemli farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Küçük Aymanas Mahallesindeki katılımcıların çoğunluğu 9-10 katlı bloklarda oturmakta iken (Fotoğraf 1, Fotoğraf 2); Mengene Mahallesindeki katılımcıların geneli “aile apartmanı” görünümündeki iki, üç ya da dört katlı evlerde oturmaktadırlar (Fotoğraf 3, Fotoğraf 4).

Fotoğraf 1: Küçük Aymanas Mahallesinde Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamında İnşa Edilmiş Yüksek Katlı Binaların Görünümü

&&&

Fotoğraf 2: Yüksek Katlı Binalardan Yüksek Kat Olmayı Bekleyen Gecekonduculara Kuş Bakışı, Küçük Aymanas Mah.

Fotoğraf 3: Mengene Mahallesinde Müstakil Bir Evin Görünümü 1

&&&

Fotoğraf 4: Mengene Mahallesinde Müstakil Bir Evin Görünümü 2

Fotoğraf 5: Tatlıcak Mahallesinde Müstakil Bir Evin Görünümü 1

&&&

Fotoğraf 6: Tatlıcak Mahallesiinde Müstakil Bir Evin Görünümü 2

Tatlıcak Mahallesiindeki katılımcıların evleri ise düzensiz yapılaşmanın bir ürünü olarak tanımladığımız tipik “gecekondu evleri” görünümündedir (Fotoğraf 5, Fotoğraf 6). Mahalledeki yolların, yeşil alanların, çocukların oyun alanı olarak belirledikleri mekânların ve hatta mezarlığın bakımı konusunda eksiklikler vardır. Evler kerpiçleri andıran tuğlalarla inşa edilmiş, bahçe olarak kullanılan alan, evi de içerisine alacak şekilde duvarlarla çevrilmiştir. Mahallede neredeyse tüm evler bu şekilde inşa edilmiştir (Fotoğraf 5, Fotoğraf 6).

Çalışma kapsamında cinsiyet, yaş, eğitim, ev sahipliği durumu, mahallede yaşanan süre ve gelir değişkenleri bağlamında amaçlı örnekleme ile belirlenen katılımcıların genel özelliklerine ilişkin bilgiler ise Tablo 2’de özetlenmiştir.

Katılımcıların 13’ü Küçük Aymanas Mahallesiinde, 8 katılımcı Mengene Mahallesiinde, 10 katılımcı ise Tatlıcak Mahallesiinde ikamet etmektedir. Katılımcıların yaşları 27 ile 71 arasında değişmektedir. Katılımcılardan 6’sı kiracı, 25’i ev sahibidir. Araştırmaya katılan bireylerin 11’i kadın 20’si ise erkektir. Kadın sayısındaki oranın az olmasının nedeni ilgili mahallelerdeki kadınların çalışmaya katılmak istememeleridir. Araştırmaya katılanlardan medeni durumları ise şu şekildedir: katılımcıların 29’u evlidir; 2 katılımcının ise eşi vefat etmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri

İsim	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Konut Durumu	Yaşanılan Mahalle	Daha Önce Yaşanılan Yer	Mahallede Kaç Yıl Yaşadıkları	Gelir Durumu (Ort)
K1	Erkek	65	E. Memur	Evli	Lise	Ev Sahibi	K.Aymanas	Bozkır	35 YIL	1700 TL
K2	Kadın	34	Ev Hanımı	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	K.Aymanas	Bozkır	9 YIL	1800 TL
K3	Erkek	64	E. Berber	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	K.Aymanas	Bozkır/Köy	27 YIL	1500 TL
K4	Erkek	40	İşçi	Evli	Lise	Kiracı	K.Aymanas	Bozkır/Köy	14 YIL	1750 TL
K5	Kadın	46	Ev Hanımı	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	K.Aymanas	Ereğli	9 YIL	2000 TL
K6	Kadın	37	Ev Hanımı	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	K.Aymanas	Altınekin/Köy	15 YIL	1500 TL
K7	Kadın	56	Emekli	Bekâr	İlkokul	Ev Sahibi	K.Aymanas	Selçuklu	40 YIL	1200 TL
K8	Kadın	33	Market Çalışanı	Evli	Lise	Kiracı	K.Aymanas	Karatay	10 YIL	1500 TL
K9	Erkek	48	Serbest Meslek	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	K.Aymanas	Bozkır	25 YIL	3500 TL
K10	Kadın	38	Ev Hanımı	Bekâr	İlkokul	Kiracı	K.Aymanas	Bozkır/Köy	15 YIL	2000 TL
K11	Erkek	71	E. Öğretmen	Evli	Lisans	Ev Sahibi	K.Aymanas	Hadim	28 YIL	2300 TL
K12	Erkek	45	Fırıncı	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	K.Aymanas	Karatay	20 YIL	2200 TL
K13	Erkek	55	Bakkal	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	K.Aymanas	Güneysınır	27 YIL	4000 TL
K14	Erkek	40	Müzişyen	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	Tatlıcak	Yeni Mahalle	8 YIL	1500 TL
K15	Kadın	45	Ev Hanımı	Evli	İlkokul Terk	Ev Sahibi	Tatlıcak	Yeni Mahalle	8 YIL	500 TL
K16	Kadın	33	Ev Hanımı	Evli	İlkokul Terk	Kiracı	Tatlıcak	Yeni Mahalle	7 YIL	800 TL
K17	Erkek	53	Emekli	Evli	İlkokul Terk	Ev Sahibi	Tatlıcak	Yeni Mahalle	7 YIL	1000 TL
K18	Kadın	46	Ev Hanımı	Evli	İlkokul Terk	Kiracı	Tatlıcak	Yeni Mahalle	6 YIL	750 TL
K19	Erkek	32	Bakkal	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	Tatlıcak	Yeni Mahalle	6 YIL	1500 TL
K20	Erkek	44	Serbest Meslek	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	Tatlıcak	Yeni Mahalle	7 YIL	1000 TL
K21	Erkek	51	Bakkal	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	Tatlıcak	Ankara	7 YIL	2000 TL
K22	Erkek	42	Serbest Meslek	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	Tatlıcak	Yeni Mahalle	7 YIL	1000 TL
K23	Erkek	39	Kahveci	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	Tatlıcak	Yeni Mahalle	7 YIL	1500 TL
K24	Erkek	63	Emekli	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	Mengene	Norveç	10 YIL	4000 TL
K25	Kadın	60	Ev Hanımı	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	Mengene	Bozkır	25 YIL	1400 TL
K26	Erkek	43	Berber	Evli	Lise	Ev Sahibi	Mengene	Bozkır	18 YIL	2000 TL
K27	Erkek	46	İşçi	Evi	Lise	Ev Sahibi	Mengene	Yunak	27 YIL	1800 TL
K28	Kadın	27	Marketçi	Evli	Ön Lisans	Ev Sahibi	Mengene	Selçuklu	7 YIL	1700 TL
K29	Erkek	31	Esnaf	Evli	Ön Lisans	Ev Sahibi	Mengene	Meram	17 YIL	3000 TL
K30	Erkek	45	Esnaf	Evli	Lise	Kiracı	Mengene	Selçuklu	16 YIL	3500 TL
K31	Erkek	68	Esnaf-Emekli	Evli	İlkokul	Ev Sahibi	Mengene	Çumra	23 YIL	2500 TL

Katılımcıların 8'i ev hanımı, 7'si emekli, 3'ü serbest meslek, 3'ü bakkal, 2'si esnaf, 2'si işçi, 2'si market çalışanı, 1'i kahve işletmecisi, 1'i berber, 1'i fırıncı, 1'i ise müzisyen şeklinde dağılmıştır. Katılımcıların eğitim durumları ise şu şekildedir: Tabloya bakıldığında katılımcıların 18'i ilkökul, 6'sı Lise, 2'si Ön lisans, 1'i Lisans mezunudur. 4 katılımcı ise ilkökul terktir ve okuma yazma bilmemektedir. Üç mahalle içerisinde eğitim seviyesi en düşük olan mahalle Tatlıcak Mahallesi'dir. Bu sonuç eğitim açısından Roman/Çingene bireylerin dezavantajlı grup olma özelliklerinin Konya yerelinde de devam ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Katılımcıların beyan ettikleri aylık ortalama gelirleri dikkate alındığında ortalama gelirlerinin 500 TL ile 4000 TL arasında değiştiği ve katılımcıların orta ve alt gelir grubuna sahip bireylerden oluştuğu görülmektedir. 4000 TL geliri olan emekli bir katılımcının yurtdışından emekli olduğu öğrenilmiş, yurtiçinden emekli olan bir bireye göre çok daha yüksek maaş aldığı görülmüştür. Küçük Aymanas Mahallesi ile Mengene Mahallesi'nde yaşayan bireylerin ortalama gelirleri birbirine yakın olmakla birlikte; Tatlıcak Mahallesi'nde yaşayan bireylerin ortalama gelirleri diğer iki mahalleye oranla oldukça düşüktür. Bununla birlikte araştırmaya katılanlardan genellikle tek eşin iş hayatında olduğu görülmüş, katılımcılardan sadece 2'sinde her iki eşin de çalıştığı öğrenilmiştir.

Araştırmaya katılanların tamamı şu anki mal varlıklarında asgari düzeyde de olsa miras olarak kalan varlıkların katkısı olduğunu belirtmişlerdir. Bir başka ifadeyle katılımcıların çoğu anne ve babasından kalan varlıklar sayesinde oturdukları evi alabildiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla Konya'da ilgili mahallelerde miras olgusu bireylerin toplumsal gelirlerine katkı sunan önemli bir araç olduğunu söyleyebiliriz.

1960'lı yıllardan sonra aşırı kentleşmeye bağlı bir problem olarak ortaya çıkan ve kırdan kente göç eden bireylerin barınma amacı ile inşa ettikleri, izinsiz yapılaşmaların genel adı olan gecekondu mekânlarına Konya'nın bazı mahallelerinde rastlanılmaktadır. Bu amaçla kentsel dönüşüm projesi kapsamında taşınmazlarını devreden bireylerin eski mekânlarının ruhsatı olup olmadığı sorusuna katılımcıların 28'i "geçici mesken" statüsünde bir ruhsata sahip olduklarını ifade etmişler, katılımcılardan 3'ü ise mekânlarının ruhsatlı olduğunu aktarmışlardır. Böylece katılımcıların çoğunluğunun gecekondu mekânlarında yaşadıkları görülmüştür.

Katılımcılara doğum yerleri sorulduğunda, katılımcılardan 25'i Konya dışında bir yerde doğduğunu ifade ederken; sadece 6 katılımcı Konya'da doğduğunu belirtmiştir. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını Konya'ya gelmeden önce Konya'nın ilçelerine bağlı ilçe ve köylerde yaşadıklarını aktarmış, mahalleye taşınan katılımcılardan sadece 2'si başka bir şehirden Konya'ya taşındıklarını belirtmişlerdir.

1.3. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda veri toplama tekniklerinden en sık kullanılan strateji görüşme tekniğidir. Tracy, görüşme tekniğini gece görüş gözlüklerine benzetmektedir. Çünkü ona göre görüşmeler araştırmacıya herhangi bir şekilde gizlenmiş ve keşfi karmaşık olan olguları tespit etmeye olanak sağlamaktadır (2013: 132).

Allport ise nitel araştırma da kullanılan görüşme tekniğinin önemine dikkat çekmek üzere “insanların neler duyduklarını, neler geçirdiklerini ve neler hatırladıklarını, duygu ve güdülerinin neler olduğunu bilmek istiyorsak eğer, bunları neden onlara sormayalım” diye aktarmaktadır (Akt. Çakır, 2006: 196). Dolayısıyla bu araştırmada veri toplama tekniği olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmecilerin adalet ve sosyal adalet'e ilişkin anlam dünyalarını ortaya koyma, sosyal adalet kavramının her üç mahallede yaşayan bireyler için hangi anlamalara geldiğini tespit etme ve anlam dünyalarına ilişkin “sosyal kazı” yapma çalışması amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında soruların oluşturulması için Miller'in geliştirmiş olduğu dört sosyal adalet ilkesi ile birlikte bireylerin sosyal adalet algılarını derinden etkilediğini düşündüğümüz kentsel dönüşüm meselesi temel alınmış ve yarı yapılandırılmış soru formları geliştirilmiştir.

Çalışma için, Hacettepe Üniversitesi, Etik Komisyonundan alınan izin sonrası veri toplama süreci ilgili ilk adım, ilgili üç mahallenin idari amiri konumunda olan muhtarlarla tanışılarak atılmıştır. Böylelikle araştırma esnasında ilgili mahallelerde olası çıkmazları çözebilecek bir referans ilişkileri kurulmuştur. Ayrıca ilgili mahallelerde bulunan hemşerilerle iletişime geçilmiş ve araştırma ile ilgili detaylı bilgi aktarılmış ve saha çalışması esnasında olası soru ya da sorunlar için ikincil referans ilişkileri tesis edilmiştir. Hâlihazırda hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme soruları ilgili

mahallelerdeki ön görüşmelerin ardından tekrar revize edilmiş ve son haline kavuşturulmuştur. Araştırmaya dâhil edilen katılımcılarla yapılan görüşmelerde bireylerin sosyal adalet algıları sorgulanmış ve kentsel dönüşüm ile birlikte sosyal adalet algılarındaki değişimlerin yönü, boyutu tespit edilmeye çalışılmıştır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, bireylerin sosyal adalet algılarını ölçmek üzere David Miller'in geliştirmiş olduğu sosyal adalet ilkeleri ile yine yukarıda ifade edilen araştırmanın problem cümlelerine cevaplar aranmıştır.

Araştırmaya katılacak görüşmeciler amaçlı örnekleme tekniklerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenmiştir. Araştırma da çalışmanın sahasını temsil eden Tatlıcak, Küçük Aymanas ve Mengene Mahallelerinde ikamet toplam 31 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma ilk tasarlandığında Yenidoğan Mahallesi ve Doğanlar Mahallesi araştırma sahası olarak düşünülse de, sonraki süreçte Yeni Mahalle ve Doğanlar Mahallesinden kentsel dönüşüm ile Tatlıcak Mahallesi taşınan Roman/Çingene bireyler dâhil edilmiştir. Ayrıca kentsel dönüşüm uygulaması ile yeni yerleşim alanlarına taşınan diğer Konyalı bireylerin durumlarının muğlak olması, sosyolojik olarak durumlarına ilişkin elde verilerin olmayışı diğer iki mahalleyi çalışmamıza dâhil etmemizde etkili olmuştur.

Veri toplama sürecinde gerçekleştirilen görüşmeler-derinlemesine görüşmeler toplam yaklaşık bir aylık süre içerisinde toplanmıştır. Bu süreçte araştırmaya dâhil edilen görüşmeciler ile en az otuz dakika en fazla yetmiş beş dakikalık görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılacağı bilgisi katılımcılara aktarılmış, katılımcıların müsaadesi istenmiştir. Ayrıca mahallelere ilişkin gözlemlenen notlar yanımda getirilen görüşme notları defterine kayıt edilmiştir.

Verilerin toplanmasının ardından, katılımcıların müsaadesi ile yapılan ses kayıtları word dosyasına aktarılmıştır. Ayrıca deşifre işlemleri ile birlikte araştırmaya ilişkin gözlem notları sistematik olarak karşılaştırılmış; notlar bulguların yorumlanması bölümünde kullanmak üzere hazır hale getirilmiştir. Word belgesine aktarılan veriler MAXQUDA 12 nitel veri analizi yazılım programı aracılığı analiz edilmiştir. Verilerin analizinde tema analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda teori temelli yürüttüğümüz bu çalışmada sosyal adalet ilkeleri olan eşit vatandaşlık, fırsat eşitliği, sosyal minimum ve

adil dağıtım ilkesi temel dört tema olarak ele alınmıştır. Bu temalara ilişkin söylemler üzerinden ise katılımcıların orijinal söylemlerine bağlı kalınarak alt temalar oluşturulmuştur. Kentsel dönüşüm konusundaki düşünceler ise katılımcıların söylemlerine bağlı kalınarak tema ve alt temalara dönüştürülmüştür. Bu kapsamda MAXQUDA 12’de yapılan analizlerle tema ve alt temalara ilişkin frekans ve yüzde değerleri metin içinde gerekli yerlerde gerek sayısal gerekse örnek söylemlerin verilmesi ile kullanılmıştır.

Araştırmanın sonunda verileri analiz etmek üzere katılımcılara sunulan taahhüt gereği ve etik meselelerden dolayı katılımcıların isimleri gizli tutulmuş, kod isim kullanıldığı takdirde araştırma sahasında kullanılan kod isminin var olabileceği ihtimaline binaen takma isim kullanılmaktan da kaçınılmıştır. Katılımcıların düşünceleri onların isim ya da kod ismi kullanmaksızın K1, K2 şeklinde kodlamalar ile verilmiştir.

1.3.1.Araştırma Sürecinde Karşılaşılan Güçlükler

Saha çalışmasının bazı günlerinde zaman zaman problemlerle de karşılaşmıştır. Özellikle Tatlıcak Mahallesi’nde araştırmaya katılımcı bulmak konusunda ciddi problemler yaşanmıştır. Araştırmanın ilerleyen günlerinde mahallelinin araştırmaya katılmak istememelerinin bazı nedenleri olduğu saptanmıştır. Örneğin araştırmaya başlamadan günler öncesinde asayişin sağlama adına mahallede gerçekleştirilen arama ve gözaltı işlemleri katılımcıların çalışmamıza soğuk bakmalarının önemli nedenleri arasında olduğu öğrenilmiştir. Ayrıca, kapalı bir grup olma özelliği taşıyan Roman/Çingene bireylerin dışarıdan gelmiş yabancı bir bireyi kabullenip araştırmaya dâhil olması oldukça önemli bir meseledir. Mahalledeki yaygın kanaate ve kabule göre dışarıdan araştırma için gelen bireylerin potansiyel sivil polis olma şüphesi üzerinde durdukları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Roman/Çingene bireylerin bu anlamda araştırmaya katılımı oldukça zor olmuştur. Aynı mahalledeki kadın bireyleri ikna etmek belki de çalışmada karşılaşılan en büyük güçlüklerden biridir. Roman/Çingene kadınların bu tür çalışmalara katılımı oldukça düşüktür. Tatlıcak Mahallesi’nde karşılaşılan diğer bir sorun ise, mahalledeki bireyler ile görüşmemizi sağlamak üzere randevu aldığımız mahalle Muhtarının bazı nedenlerden dolayı görüşmekten son anda

vazgeçmesi araştırmayı zora sokan meseleler arasındadır. Aynı mahallede dikkat çeken bir diğer husus, genç bireylerin çalışmayı değersiz ya da klişe bulup hiç konuşmak istemeyişleridir. Onlara göre sık sık yapılan bu tür çalışmalardan hiçbir zaman netice alınmadığı için sorulara cevap vermek gereksiz olarak görülmektedir. Bu yönüyle genç katılımcı bulma konusunda ciddi sorunlar yaşanmıştır. Tatlıcak Mahallesi ile ilgili bütün bu olumsuz koşullara rağmen çalışma kapsamında veri toplayabilmek için mahallede sözü geçen bir katılımcı arayışına girilmiştir. Bu kapsamda ulaşılan bir kişi (çalışmada irtibat kişisi olmuş ve onun) aracılığı ile diğer görüşmecilere ulaşıp çalışma için gereken veri toplanabilmiştir. Diğer iki mahallede katılımcı bulma konusunda herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ADALET VE SOSYAL ADALET KAVRAMLARI VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

2.1. Antik Dönemden Modern Döneme Adalet Kavramı

Adalet kavramı eski yunanda kişilerin yaşam haklarına yönelik suçlamaları yargılamak üzere inşa edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda sofistler, Sokrates, Platon ve Aristoteles karşımıza çıkmaktadır. Yunanlı düşünürler genel olarak adaleti bireysel bir erdem olarak ele almaktadırlar. Bu bölümde antik dönemden modern döneme kadar geçen sürede adalet kavramının tanımsal serüveni konu edinmektedir.

2.1.1. Platon (M.Ö. 427–347) ve Aristoteles’e (M.Ö. 384–322) Göre Adalet

Adalet kavramı uzun yıllar tartışılmış bir kavramdır. Yunan düşüncesinde sistematik felsefenin kurucularından olan Platon ve Aristoteles başta olmak kaydıyla adalet hususunda farklı tanımlamalar, farklı görüşler aktarılmıştır. Yıllar boyunca devam eden, uzun yıllar üzerinde tartışılan bir kavram olan adalet hususu nasıl tanımlanmakta ve hangi zeminde tartışmalar yürütülmektedir? Eflatun “Devlet” adlı yapıtında, Sokrates ve sohbet ettiği/tartıştığı kişiler ile birlikte “adalet” hususu epeyce önem arz etmektedir. Büyük yunan düşünürlerin en önemlisi ve ilki olan Sokrates adaleti, mutlu olmayı arzulayanların sevmesi gereken bir iyi olarak tanımlamaktadır (Politeia, 1. Kitap 380a). Sokrates, kendisi ile aynı dönemde yaşayan diğerlerinden ziyade o, tümel bir doğrunun bulunabileceğini ileri sürmekte; görelilik düşüncesine karşı çıkmaktadır (Çeçen, 1993: 90). Ruhun ölümsüzlüğünü savunan Platon’a göre bizler doğmadan önce formlarla dolaysız bir ilişki içinde bulunduğumuzdan, formlara dair bilgiler bizim içimizde yer almaktadır. Ona göre “iyi” düşüncesi adil bir yaşamın ön koşuludur. Yalnızca adil olan bir kişi adaleti anlayıp kavrayabilir. Platon, adaletin sağlanması için öncelikli olarak adil bir devlet düzeninin oluşması gerektiğini söyleyerek;

Gözleri güçsüz birine uzağa koyduğumuz küçük yazıları okutmak istesek, o da aynı yazıların daha büyüklerinin yakında olduğunu sezinlese, elbette büyüklerini

okurdu. Bunun gibi adalet de tek bir kişide bulunduğu gibi kocaman bir kentte de bulunabilir. Öyleyse biz de gözleri o güçsüz adam gibi yapalım. Önce adaletin kentte ne olduğuna bakalım, sonra da o tek kişiye döneriz, küçüğe büyüğe benzeyeni ararız. Adalet daha büyük olanda daha büyük çapta bulunur, daha kolay göze çarpar. Öyleyse adalet iyiliği daha yakından görebilmek için bir kentin doğuşuna bakalım (Politeia, 2. Kitap, 368 d-e, 369a).

Platon'un "Devlet"inde başta Sokrates olmak üzere Glaukon, Thrasymakhos ve diğerlerinin adalete ilişkin diyalogları incelendiği zaman aşağıda adalete ilişkin temalardan söz edilebilir:

"Adil olmak, borcun olduğunda onu geri vermek" (331e), dostlara yarar, düşmanlara zarar veren bir sanat (332d), barışta yararlı olan bir olgu (332e), anlaşmalarda ve ticari sözleşmelerde yararı dokunan bir olgu(333a), gücünün çıkarına olan bir şey (338c), erdem (348c), akıllılık ve becerikli olmak (351a), beraberinde getireceği yüzeysel saygınlık ve para için uğrunda çabalanması gereken bir şey (358a), en iyi şey ile en kötü şeyin ortası (359a), görme, işitme, bilgi, sağlık gibi değerlerini görünümünden değil, özlerinden alan değeri yüksek (iyi) şeylere benzeyen; sadece sonuçları için değil, daha çok sırf kendisi için arzu edilebilecek bir şey (367c)... şeklindedir.

Platon aynı zamanda adil toplum ile adil birey arasında bir koşutluk ilişkisi kurmuş, ikisinin de kendi parçaları arasındaki uyuma bağlı olduğunu söylemiş, biri olmadan diğerinin de olmayacağını vurgulamıştır. Platonun vurguladığı adalet anlayışı, soyut kurallar ve politikalar değil, iyi hayat, hepimizi birlikte yaşamamızı sağlayacak yollardır (Solomon,2004: 45). Kişisel bir erdemi, iyi hayatı gösteren tek erdem olarak düşünmüştür. Hocası Sokrates ise, sadece tanrısal bir formdan ziyade kişisel bir erdem olduğunu kendi hayatından örneklerle adaleti anlatır. Bu yüzden adalet bir kavram veya kuram değil, bir yaşayış, bir düşünüş, bir hissediş modelidir (Solomon,2004: 24).

Platonun adalet anlayışının aristokratik toplum disiplinin sürdürülmesini arzulamak, adalet adı verilen bir kavram ile bu arzuya

Özetle adalet, Platon'un devletinde tanrısal bir form, dünyadan uzak başka bir dünyaya ait, bu dünyada gerçekleştirilmesi en iyi ihtimalle çok yetersiz olan bir ideal olarak bahsedilmektedir.

Aristoteles (M.Ö. 384–322)

Kendisinden önceki gelişmeleri bir araya toplayıp bunu daha da ileri götürmek isteyen Aristoteles öğretisinde (Gökberk, 2007: 68) adalet konusu ise ütopyik olarak tartışılmamıştır. e göre Aristoteles'in adalet anlayışı iki temel bakış açısına sahiptir. Bunlarda ilki niceliksel anlamda bireysel ya da özel eşitlik anlayışı, diğeri ise kamusal ve hukuksal eşitlik anlayışıdır (Ökçesiz, 2000: 127). Çebi'ye göre Aristoteles, hocası Platon gibi ütopyacı değildir (2012: 95). Ayrıca Aristoteles'in adalet tanımında diyalektik bir yaklaşım sezilir. Ona göre adalet kavramı, adaletsizlik kavramı ile birlikte tanımlanmalıdır. Bu anlamda yasalara uymamak, onu kendi çıkarlarına göre kullanmak ve dolayısıyla bu şekilde bir eşitsizlik yaratmak adaletsizlik, yasalara uygun davranmak ve eşitliği bozmamak ise adalettir (Topakkaya, 2008: 34).

Aristoteles'in "polis"i, adaleti tesis etmemize imkân sağlayan, adaletin anlama büründüğü bir şehir veya devlettir. Aynı zamanda polis, en yüksek ilke olan herkesin mutluluğu ilkesine göre devlet düzeninde adaletin sağlanmasını da mümkün kılan tek araçtır (Topakkaya,2008: 34). Aristoteles'e göre nasıl bir el ya da ayak ile vücut arasında parça bütün ilişkisi var ise, aynı şekilde insan ile yaşadığı şehir arasında buna benzer bir bütünsellik ilişkisi söz konusudur. Nasıl bir el veya ayak vücuttan koparıldığı zaman o organın vücut bütünlüğü bağlamında fonksiyonunu kaybederse, aynı şekilde insanın polis'ten koparılması o kişinin adaleti kaybedeceği anlamına gelmektedir (Çebi, 2012: 98-99).

Genel kabullere dayalı bir adalet sistemine karşı çıkan Aristoteles, en iyi vatandaşların yönettiği ve erdemlilerin ödüllendirildiği bir polis sistemi ile birlikte dağıtılacak adaletin hak etme temelli olması gerektiğine inanmaktadır (Çebi, 2012: 101). Yasalarla güvence altına alınmış ve polislin düzenini sağlayan bir ilke olarak genel adalet kavramıyla, bu yasalara uymamaktan kaynaklanan ve mülkiyetin eşit dağılmamasından da ortaya çıkacak olan özel adaletsizlik kavramı arasında önemli bir ayırım yapan

Aristoteles, eşit paylaşımı zedeleyen her türlü ihlal polisin düzenini tehlikeye atacağını düşünmektedir (Topakkaya, 2008: 36).

Dolayısıyla tüm bunlar, Aristoteles'in resmini özenerek çizdiği polis'te adalet'in vazgeçilmez bir erdem olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Aristoteles "iyi" ve "erdem" kavramlarının anlamlarının öğretilmesi ve yaşam tarzı haline getirilmesi için eğitime büyük önem vermektedir (Çebi, 2012: 110). Başka bir ifade ile birlikte yaşamanın ortak zemini konumunda bulunan polis'te toplumsal bütünleşmeyi inşa etme ve adaleti egemen kılmanın en idealist yolu eğitimidir. İyilik ve erdemlilik ancak eğitim yoluyla öğretilir.

2.1.2. Farabi'ye (872- 950) Göre Adalet

Hüseyin Atay Farabi'nin üç eserini çevirdiği "Farabi'nin Üç Eseri" adıyla okuyuculara sunduğu kitabın önsözünde Farabi'nin bir Türk olduğunu, aynı zamanda bir Müslüman olduğunu ancak ilmin üvey evlat muamelesi gördüğü bir dönem olarak adlandırdığı dönemde her iki kesimden de istenilen, beklenen ilginin gösterilmediğini ifade etmiştir (Akt: Atay, 1974: 3).

Farabi, Fusulü-l Medeni adlı eserinde siyaset felsefesine dair görüşlerini aktarırken adalet hususuna önemli yer ayırdığını görmekteyiz. İlgili eserin 58'inci paragrafında şehir konusunda diğer yerleşkelerden ayırt edecek nesneyi araştırmak istemesi ile gerçek adaletin ne olduğunu, nasıl olması gerektiğini ve nasıl tatbik edilmesi gerektiğini araştırmaya başlaması aynı döneme denk düşmektedir. Ona göre adalet, şehir halkının benimsediği iyi şeylerin şehir halkı içerisinde nasıl paylaşılması gerektiği ve bu paylaşımların korunması hususu söz konusu olunca ortaya çıkan bir meseledir. Ona göre iyi şeyler, güven, servet, şeref, rütbe ve şehir halkını ortak paydada buluşturacak ve şehirde yaşayan her bireyin hak ettiği ölçüde diğer her şey olarak tanımlanmaktadır (Farabi, 1987: 53)

2.1.3. Nizamülmülk'e (1018-1092) Göre Adalet

Asıl ismi Ebu Ali Kıvamuddin Hasan bin Ali bin İshak et-Tûsî olan Büyük Selçukluların ünlü veziri Nizamülmülk'ün en meşhur eseri siyasetname, diğer ismi ile “Siyerülmülûk” olarak bilinmektedir. Siyasetnâme, yazılış amacı Sultanın başvuru kitabı olarak tasarlanmış olsa da (Menekşe, 2005: 198) daha sonraları gerek medeniyet ve müesseseler tarihi, devlet teşkilatı ve devletler hukuku ile uğraşanlar için zengin malzemeler sunan bir yapıt halini almıştır.

51 fasıldan oluşan ve her fasılda Selçuklu dönemine ait hikâyelerin yer verildiği bu eserde adalet, esere hâkim olan temel tema olarak işlenmiş ve devleti idare eden hükümdarın hükümdar olmasının meşruiyetini ve idamesini temin eden olmazsa olmaz değişken olarak tarif edilmiştir.

Nizamü'l Mülk'e göre güzel zamanlar, adil hükümdarların hüküm sürdüğü zamanlar olarak tanımlanmaktadır. Ona göre adalet hâkim olunca beraberinde ihsan da hâkim olur. Mülk böylece adaletin olduğu yerde civanmertliğinde olduğunu sözlerine eklemektedir (2009: 64). Çünkü hükümdar ya da sultan fitrat ve güç açısından sıradan bir vatandaş değildir. Yani, hükümdarın ya da sultanın diğer bireylerden farkı hükümdarın emir ve talimatlarının hüküm olarak sayılmasıdır (Ayar, 2009:XXII).

Ayar'a göre Nizamü'l-Mülk'ün idare teorisinde “ adalet” olmazsa olmaz bir şart olarak takdim edilir. “*Küfr ile belki amma zulm ile paydâr kalmaz memleket*” sözünü ilke edinen vezirin bu tutumu eser boyunca anlatılan bazı hikâyelerle desteklenir. Dolayısıyla ona göre adaletin tahakkuk etmesi için kesin surette İslam dinin esaslarının egemen olmasına gerek yoktur. Başka bir ifade ile adalet mertebe olarak vezirin devlet teorisinde İslam'dan farklı bir noktada değerlendirilmiştir (2009: XXIII).

Eserin genelinde ise, devleti idare ile mükellef padişah ya da sultan'ın uygulamalarının adil olup olmadığının karşılığı İslam dini uygulamalarının içerisinde verilmektedir. Bu durum Siyasetname de Hz. Peygamberin hadisine atıfla;

“Bu cihanda halka idarecilik yapanlar, mahşer günü huzura elleri bağlı getirilirler. Şayet adil imiş ise, adalet onun ellerini çözüverir ve cennete ulaştırır; yok eğer zalim

imiş ise zulmü ellerini bağlar ve elleri boynundan zincire vurulmuş bir şekilde onu cehenneme götürür” şeklinde rivayet edilmektedir (Nizamül Mülk,2009: 15-16)

2.1.4. Yusuf Has Hacip’e (1020-1075) Göre Adalet

Türk edebiyatında ilk siyasetnâme olarak kabul edilen Kutadgu Bilig’in yazarı Yusuf Has Hacip ise, ünlü eserinde adalet, saadet, akıl ve akıbet kavramlarını temsiller üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Adı geçen eserde olaylar arasında bir takım soyut ya da felsefi kavramların hükümdarın özellikleri ile kavramsallaştırıldığına şahit olmaktayız. Mevzu bahis dört soyut-felsefi kavramlara karşılık gelen hükümdarlar ya da eserdeki aktörlerden biri hükümdar Kün Toğdı’dır.

Kün Toğdı → Adâlet

Ay Toldı → Saadet

Öğdülmiş → Akılı

Odgurmuş → Akıbet

Kün Toğdı “adâlet”i temsil etmektedir. Aynı eserde diğer önemli şahıs ise Ay Toldı’dır. Ay Toldı ise saadeti ya da mutluluğu temsil etmektedir. Bir diğer önemli şahıs ise Öğdülmiş’tir. Öğdülmiş ise akılı temsil etmektedir. Son önemli aktör ise Odgurmuş’tır. Odgurmuş ise kader ve kaza ekseninde akıbet ile özdeşleştirilmiştir (Arat 2008: 36).

Kutadgu Bilig’de gözler önüne serilen bir hikaye adalete verilen değer ve anlamı anlamakta oldukça önemli bir yere sahiptir. Olay *Hükümdarın Ay Toldı’ya Adalet Vasfını Söyle* başlığı altında anlatılmaktadır. Alegorik bir benzetme ile temsil eden Hükümdar Kün Toğdı, saadet ve mutluluğu temsil eden Ay Toldıyı bir gün huzuruna gelmesi için çağırır. Bu arada Hükümdarın oturduğu mekânın betimsel analizi eserde ayrıntıları ile sunulmaktadır. Buna göre Hükümdar Kün Toğdı üç ayağı birbirine bağlı olan gümüştan yapılmış bir taht üzerinde oturmaktadır. Aynı zamanda çok öfkeli ve sinirli bir eda ile oturmaktadır makamında. Sağ elinde oldukça büyük bir bıçak, hemen sağ tarafında bir şeker, sol yanında ise oldukça acı bir ot bulunmaktadır. Elinde büyük mü büyük bir bıçak, sağ yanında şeker, sol yanında acı bir ot bulunmaktadır. Hükümdarın makamına ulaşan Ay Toldı, huzura gelir gelmez, hükümdarın neden sinirli

bir halde olduğunu, üç ayaklı gümüş tahtın kerametini, sağ tarafta duran şekerin anlamını ve sol tarafta duran acı otun hayrını sual eder. Hükümdar ise, “ üç ayaklı gümüş tahtı, üç ayaklı olan her şeyin doğru ve düz durduğunu, elindeki bıçak ise kendisin işleri bıçak gibi kestiğini ve hak arayan kimsenin işini uzatmadığı anlamlarına geldiğini söyler. Şeker ise zalimin zulmüne uğramış ve kapısına gelmiş; adalet bekleyen insanlar için olduğunu ve son olarak acı otun ise zorba ve doğruluktan kaçanlar için olduğunu belirtmiştir (Arat, 2008: 65-70). Dolayısıyla Kutadgu Bilig’te adalet hükümdarlık makamı ile birlikte anılmakta ve hükümdarın adaletin tüm vasıflarını üzerinde bulunduran canlı konumunda olduğu hususu işlenmektedir.

2.1.5. İbn Rüşd’e (1126-1198) Göre Adalet

Aristoteles’in felsefi doktrinine sadık kalmakla birlikte eserlerine şerh düştüğü için İslam coğrafyasında “şarih” adı verilen (Şulul,2009: 32-33) İslam filozofu İbn Rüşd’e göre adalet, izah edilmesi gereken bir erdemdir. Ona göre adalet erdemi, devletin yönetimi ile ilgilidir; devletin ayakta kalması ve düzeninin sağlanması buna bağlıdır. Adalet ilkesine göre her birey, sadece kendi doğasına uygun bir mesleği icra edebilir. Sonuçta devleti idare edenler ile idare edilenlerin bu sağlam inancı taşıması, kanunların ve yasaların emrettiği her şeyi muhafaza etmesi gerekir. Devletin yetkinliğinin nedeni devlette bulunan çocukların, kadınların, hizmetçilerin, yöneticilerin, bütün insanların ve bütün sınıfların her birinin tabiatına uygun olan işler yapması, bunun dışında başka bir iş yapmamasıdır. Bu anlamda İbn Rüşd, eğer devlette âdil insanlar varsa, o devlet adaletli olmakla nitelendiğini, çünkü adaletin, bu devlet halkının her bir ferdinde var olduğunu; bunun ise siyasî adalet olarak adlandırılacağından bahseder (Şulul,2009: 86).

Aynı zamanda adalet ilkesi insan nefsinin bütün kısımlarında vardır ve yapması gereken şeyi yapmaktadır. Devlet bu yönüyle insana benzemektedir. Çünkü egemen olan akıl gücü, nefsin diğer güçlerinden üst bir konumdadır (Şulul,2009: 88).

2.1.6. Thomas Aquinas’a (1225-1274) Göre Adalet

Thomas Aquinas, skolâstik düşüncenin yükselme döneminde en ünlü düşünürlerinden ve teologlardan biri olmanın yanında tüm Skolâstik Çağ'ın en büyük düşünürü olarak sunulabilir. Thomas Aquinas ile birlikte Aziz Augustine'in Kilise üzerindeki hâkimiyeti zayıflamıştır. Aquinas'ın entelektüel birikimi sayesinde Ortodoks inanç sistemini başarılı bir yöntemle bir araya getiren ünlü düşünürün felsefi öğretisi Katolik inancının resmi söz sahibi Kilisesi'nin resmi felsefesi haline gelmiştir (Gökberk, 2007: 151). Aquinas için, adalet tüm ahlaki erdemlerin en yükseğidir.

Adalet her insana kendi hakkını savunmak için sunulan bir iradedir. Bu durum, diğerleri ile olan ilişkilerimize atıfta bulunur ve Aristo'nun, erdemli bir eylemden, istikrarlı bir karaktere, gönüllü olarak, doğru neden fikriyle tutarlıdır. Adalet, başka bir eşitliği ima eden bir ilişkidir. Adalet, insanı ve insanı iyi yapan bir erdemdir. Adalet bizi ortak yarara yönlendirir ve bu nedenle de genel bir erdemdir. Adalet tutkularla değil eylemle ilgilidir. Adalet, başkalarını ilgilendirdiği ve mantıklı olduğu için bütün erdemler arasında en önceliklidir. Adalet, evrensel olarak tanınmış bir adalet standardına göre diğerinin hakkaniyete uygun bir şekilde muamele edilmesini gerektirir. Adalet, kamusal kanunlarda kendini göstermelidir. Bu kanunlar, bireysel çıkarlardan ziyade kolektif arayışlardan daha fazlasını temsil etmelidir (Dierksmeier & Celano, 2012: 254)

Aristoteles ve Aziz Augustines'in yaklaşımlarını bütüncül bir din anlayışı çerçevesinde değerlendiren Aquinas, bununda ötesinde adalet anlayışıyla Sokrates, platon, Aristoteles ve Cicero'nun yaklaşımlarını birleştirmiştir. Aquinas bir bireyin tüm ana erdemler olarak belirttiği, adalet, cesaret ve itidalli olmanın olmadığı durumlarda adil; cesur ve itidalli olmadan da sağduyulu olmayacağını belirterek, nasıl Aristoteles poliste adaleti geçerli kılmak için "phronesis'e sahip olunmalıysa, Aquinas için "prudencia"ya (sağduyu) sahip bir kanun koyucu bulunmalıdır (Çebi, 2012: 137).

Adaleti erdemli bir davranış içerisinde değerlendiren Aquinas, adaletin teolojik boyutuna da atıfta bulunmaktadır. Adalet, Tanrıya yakıştırılan kavramlardan bir tanesidir. Ayrıca ona göre, eğer her birey sahip olduğu konumunun gereği vazifeleri hakkıyla yerine getirmesi ve iyiliklere katkıda bulunması dağıtıcı bir adaletin gereği yerine getirilmiş olacaktır (Çebi, 2012: 137). Ona göre adalet ve hukuk anlayışına göre adil olmayan yasalara uyma zorunluğu olmamalıdır. Kanun koyucuların koydukları

yasalar eğer ilahi yasalara zıtlık teşkil ediyorsa kesinlikle bu yasalara uyulmamalıdır (Çebi, 2012: 138).

2.1.7. Thomas Hobbes'e (1578-1679) Göre Adalet

Platon'un insanın, bir davranışı iyi veya kötü olarak anlamasını sağlayan şey kendisinden bağımsız olarak var olan ve duyuları ile algılayamayacağı "iyi" veya "kötü" idealar iddiasını kabul etmemekle adalet tanımına başlayan Hobbes, zamandan ve mekândan bağımsız mutlak "iyi", "kötü", "adil" vb. kavramlardan söz etmenin imkânı yoktur düşüncesiyle (Zarakolu, 2013: 87) "iyinin" ve "kötünün" polislerde anlamlı hale geldiğini belirten Aristoteles'in çizdiği yoldan gider. İyinin ve kötünün sözü ancak devlette edilebilir. Adalet'in kaynağı ve başlangıcı, doğa yasasında yatar. Çünkü, daha önce bir ahit bulunmadıkça, hiçbir hak devredilmemiştir ve herkesin her şey üzerinde hakkı vardır; ve dolayısıyla hiçbir eylem adaletsiz olamaz. Ancak, bir ahit yapılmış ise, onu ihlal etmek adaletsizdir. Adaletsizliğin tanımı, ahdin ifa edilmemesinden başka bir şey değildir. Adaletsiz olmayan her şey de adildir (Hobbes, 2008: 105).

Doğal durumunda bulunan insan, bencil bir açıdan ancak varlığını korumaya yarayan şeye haklı veya iyi der, dolayısıyla zararlı olanlara da kötü diyecektir (Gökberk,2007: 253). Bu tür kavramların tanımlanması ile insanın doğal durumdan siyasal topluma geçmesi, diğer bir ifade ile devletin-polisin ortaya çıkması çakışmaktadır. "*Adil bir edim yasalara aykırı olmayan bir edimdir; (bundan dolayı da) yasaların ortaya çıkmasından önce adaletsizlik de yoktur*" ifadesinden de anlaşılacağı üzere, Hobbes, "*göreceli bir ahlak öğretisi*" ortaya koymaktadır (Zarakolu,2013: 88). Hobbes'te sonuç olarak devletin ortaya çıkması, iyi ve kötünün anlama bürünmesi, birbirleriyle mücadele eden insan gruplarının yanı sıra birbirleriyle çatışan "iyi", "kötü", "adaletli", "adaletsiz" gibi erdem durumlarının görünür kılması açısından önemlidir. Bu anlamda Zarakol'un Bertman'dan aktardığına göre Hobbes;

"İnsanları tek başlarına aldıktan ve onların toplum dışında var olduğu kabul edildiğinde, onların herhangi bir ahlak felsefesine sahip olmayacağı anlaşılır, çünkü erdem ve aklın yargılayacak veya savunacak belli standartlarına sahip"

değildirler... Bundan dolayı, erdem ve akıl için genel bir standart toplum dışında mevcut değildir; bu standart, akıl gereği her ülkede bulunan yasalardan başka bir şey değildir... Belli edimlerin bir ülkede adil değerinde adil olmadığı doğru olsa da, yasaları ihlal etmemek olan adalet her yerde aynıdır ve öyle kalacaktır. Dahası tüm devletlerde farklı olan ve ancak doğru olarak sadece medeni yasalarla ölçülebilen bu ahlaksal erdem, adalettir” (2013: 191) demektedir.

Hobbes’in iyi, kötü, adalet gibi soyut kavramların vuku bulacağı bir devlete ihtiyaç duyduğu çalışmalarından anlaşılmaktadır. Mekânsal sınırların var olduğu devlette, devleti yönetecek, devlete yön verecek kralın veya yöneticinin, iyiyi, kötüyü, adaleti sosyal pratikler ekseninde tesis etmesi ve tanımlaması oldukça önemli bir husustur. Nitekim bu noktada Hobbes, iktidarın, gücün, egemen gücün güç sahiplerinin elinde bulunmasının iktisadi yönü olduğu kadar, adalet açısından da büyük tehlikeleri olduğundan bahsetmektedir. Neyin doğru neyin yanlış, neyi iyi neyin kötü, neyin adil neyin adaletsiz olduğuna güç sahipleri tarafından karar verilecek olması, bütün devlet biçimlerinde ortak olan bir özelliktir ve bu hak, özellikler buna boyun eğecek yönetilen açısından çeşitli riskler de barındırmaktadır. Hobbes’a göre, bu durum aynı zamanda özellikle tek bir kişinin böylesi bir hakka sahip olduğu monarşiyi eleştirenler tarafından demokrasiyi savunmak için gündeme getirilen bir husustur (Zarakolu,2013: 270).

2.1.8. Jhon Locke’e (1632-1704) Göre Adalet

İngiliz düşünür Jhon Locke ise adaleti, insanların özgür, eşit, rasyonel ve emekleriyle mal ve mülkiyet sahibi olabilecekleri bir ortamda yaşayabilme olarak tanımlamaktadır(Çebi, 2012: 152). Ünlü *Yönetim Üzerine İkinci İncelemeler* adlı eserinde doğa durumunda bulunan bireylerin, eşitlik ve adalet olarak haklarının teslim edilmesinde bir takım sakıncalarına değinen Locke burada, bireyler arasındaki “fiili güç” durumundan bahseder (Locke, 2012: 19). Adaletin ve eşitliğin tesis edilmesinin geçici bir süreliğine haz vereceğine, sınırsız haz ve mutluluk için doğa durumunda bulunan bireylerin yasalarla donatılmış bir üstün otorite (Locke,2012: 89) düzeninde yaşanmalarının uygun olacağını düşünür. Ona göre “fiili güce bağlı savaş durumu” ancak bu şekilde sonuçlandırılabilir.

“Savaş Durumu bir düşmanlık ve yok etme durumudur, beni yok etmekle tehdit eden şeyi yok etme hakkına sahip olmam gerektiği makul ve adildir” (2012: 17).

“Yetkili bir ortak bir Yargıcın yokluğu, bütün İnsanları bir Doğa Durumuna sokar: Ancak bir insanın kişiliği üzerinde haksız güç, ister ortak bir Yargıç olsun ister olmasın, her iki halde de bir Savaş Durumu doğurur. Ancak fiili güç sona erdiğinde, Toplumdakiler arasında Savaş Durumu kesilir ve her iki taraf da Yasanın adaletli belirleyiciliğine eşit biçimde tabii olurlar; çünkü bundan sonra geçmiş zararların tazmini ve gelecekteki hasarların önlenmesi için başvuru yolu açılmış olur” (2012: 19).

Çebi'ye göre Locke, arazi üzerindeki mülkiyete önem vermektedir. Ona göre arazi sahibi olmayanlar kendi kaderlerini de kontrol edemeyeceklerdir. Dolayısıyla adaletli bir yaşam için mülkiyet sahipliği çok önemlidir. Buradan hareketle arazi sahibi olanlar adaletli bir yaşam gerçekleştirebilecekken, arazi sahibi olmayanlar adaletsizliklere maruz kalacaklardır (2012: 152).

2.1.9. David Hume'a (1711-1776) Göre Adalet

David Hume ünlü eseri İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme adlı eserinde doğa biliminin başlıca dayanağı olarak kabul edeceğimiz nedensellik ilkesi bağlamında adalet'e ilişkin görüşlerini paylaşmıştır. Yaşadığı dönemde “ölü olarak doğmuş” (Magee, 2000: 145) olan bu kitap yayınlandığı dönemde çok ses getirmemiş olmasına rağmen, dönemin koşulları bağlamında bir yapıt haline gelmiştir.

Adaletin kökenine ilişkin tartışmalarda rasyonalist ve sözleşmecî yaklaşımlar ile yol ayrımında olan Hume adalet kuramının temeline empirist bir yönelimle duyguları yerleştirmiştir (Türkan, Aşkın, 2013: 26) .

Ona göre kamusal yarar adaletin tek ve gerçek kaynağıdır. Bu noktada adaletin kamusal bir yarar olduğunu söylemek bizatihi kendisinin ya da doğuracağı sonuçların yararlı olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Hume için karşılıklı beklenen avantaj olarak anlaşılması gereken kamusal yarar adaletin temel kaynağıdır (Çebi, 2012: 158-159).

Türkan ve Aşkın'a göre Hume'nin benimsediği adalet ilkeleri, insanların içinde buldukları sosyo-fiziksel çevreye göre farklılık göstermekte ve bireyler için doğurduğu faydalı sonuçlardan türetilmektedirler. Bu bağlamda Hume, adalet ilkelerini aklın kendi içkin ilişkileri üzerine keşfedilmiş evrensel kurallar olarak kabul edilemeyeceğini belirtmektedir (2013: 28).

Çebi'ye göre David Hume, *Enquiry* adlı eserinde altı koşulda adalet'in gereksiz olduğundan, adalet dediğimiz erdemin dikkate alınmayacağından bahseder. Bunlar,

- a) *Arzularımızın bütün nesnelere çabamıza gerek kalmadan doğal olarak elde ettiği bolluk halinde,*
- b) *evrensel kardeşlik ilkesinin var olduğu bir toplumda,*
- c) *aşırı kıtlık halinin var olduğu bir ortamda*
- d) *çaresizlik içerisindeki bireyin kendini koruma uğruna göstereceği her türlü tepki anında,*
- e) *bireyin kendi dışındaki diğer canlılarla olan münasebetlerinde*
- f) *bireyin güvenliği ve mutluluğu için tehdit olarak göreceği "diğerlerine" karşı içinde bulunduğu eylemler olarak açıklanmaktadır (2012: 150-160-161).*

Hume'a göre insanların hak ve ödevleri adalet erdemi tarafından belirlendiği için siyasal bir düzenin temel erdemi adalet olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında "adalet erdeminin" doğal olup olmadığı, doğrudan doğal haklar düşüncesine ilişkindir. Eğer erdem doğal ise adalet erdeminin içeriğini oluşturan temel haklar da doğal olmalıdır. Bu nedenle adalet erdeminin kökeninin temellendirilmesi; genel anlamda erdemin, insan zihninde doğal bir kökeninin olup olmadığı sorusunun sorgulanmasını içerir (Türkan, Aşkın, 2013: 26).

2.1.10. Maximilien Robespierre'e (1758-1794) Göre Adalet

Adalet konusunda 1700'lü yıllarda özellikle Fransa da adından söz ettiren bir başka düşünür ise, Robespierre'dir. "*Yasacılar! adaletli yasalar yapınız! Kamu görevlileri! onları doğru dürüst uygulatınız! Bütün politikanız bu olsun. Böylece bütün dünyaya yepyeni bir örnek verebilirsiniz, özgür ve erdemli bir ulus örneği*"(Robespierre, 1975:

64) sözleriyle hatırlayabileceğimiz Fransız düşünür ve avukat, özellikle kendi döneminde şahit olduğu bir takım haksızlıklara karşı yaşamını adanmış, bütün kötülüklerin kaynağının halktan değil, iktidar sahiplerinden geldiğini savunmuştur (1975: 9).

Haksız kazanca, adaletsiz uygulamalara, çarpık düzen anlayışına savaş açan ve düzenin kaynağının adalet olduğuna inanan Robespierre, bu konudaki görüşlerini şöyle belirtmiştir:

“Hiç bir namuslu kazancı, hiç bir yasal sahiplik hakkını ellerinden almıyorum; ellerinden ancak başkasının mülkiyetini çiğneme hakkını alıyorum. Ticareti değil, tekelciliğe bağlı yağmacılığı ortadan kaldırıyorum. Onları sadece, benzerlerinin yaşamasına engel olmamaya mahkum ediyorum. Hiç bir şey, şüphesiz, bundan daha elverişli olamaz. Yasacının insanlara yapabileceği en iyi hizmet, onları dürüst birer insan olmaya zorlamaktır. İnsanın en büyük çıkarı, servet üstüne servet koymak değildir ve en tatlı mülkiyet, yüzlerce bahtsız ailenin geçim araçlarını yutuvermek değildir hiç. Bencil zenginler, adalet ve insanlığa karşı, o alçak gurur ve tutkuların korkunç sonuçlarını görüp önlemesini öğrenin! Soylular ve kralların başına gelenler gözünüzü açsın! Eşitlik ve erdem in sağladığı derin hazları tatmasını öğrenin! Ya da, hiç değilse, servetin size sağladığı üstünlüklerle yetinin ve halka ekmeğini, emeğini ve törelerini bırakın. Siz ey yasacılar, ayrıcalıklı bir sınıfın değil, Fransız halkının temsilcileri olduğunuzu hatırlayın! Unutmayın ki, düzenin kaynağı adalettir” (Robespierre, 1975: 39-40).

Halkın hakları için düzene karşı çıkan Robespierre, amacının eşitlik ve barış içerisinde ideal bir adalet düzeni kurmak olduğunu söylemektedir.

“Nedir yöneldiğimiz amaç? Barış içinde özgürlük ve eşitlikten yararlanmak; sonsuz adalet yönetimini kurmak. O adalet ki, yasaları, mermer ve taş üstüne değil, bütün insanların yüreğine kazılmıştır, hatta onları unutan kölenin ve hiçe sayan zorbanın yüreğine” (1975: 88)...

Ayrıca Robespierre'nin metinlerinden hareketle 1700'lü yıllarda adalet terazisine bağlı kalarak bireylerin sosyal ve siyasal haklardan ilk bahseden düşünür olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Robespierre'nin hayal ettiği düzen ise; aşağılamanın, haksızlığın, eşitsizliğin, yasalarla garanti altına alındığı, üstünlüklerin eşitlikten doğduğu, iyi, güzel ve ideal duyguların uyandırıldığı, devlet görevlisinden yurttaşına kadar herkesin adalete bağlı kaldığı bir düzen şeklinde açıklamaktadır.

“Biz öyle bir düzen istiyoruz ki, orada bütün aşağılık ve kıyıcı tutkular, yasalarla zincire vurulsun, iyi ve cömert tutkular uyandırılın; orada, şan şerefi hak etme ve yurda hizmet etme istekleri yürekleri sarsın. Üstünlükler eşitlikten doğsun; orada, yurttaş yüksek görevliye, yüksek görevli yurttaş, halk da adalete bağlı olsun; yurt herkesin rahatlığını sağlasın ve insan tekleri yurdun esenliğinden, şan şerefinden koltukları kabara kabara yararlansın. Bütün ruhlar, cumhuriyetçi duyguların sürekli alışverişi ve büyük bir ulusun saygısını kazanma ihtiyacı içinde yücelsin; orada, sanatlar, kendilerini soylulaştıran özgürlüğü süslesin; ticaret, yalnız birkaç firmanın korkunç servetinin değil, halkın zenginlik kaynağı olsun”(1975: 88-89).

Buraya kadar olan bölümde “klasikler” olarak nitelendirebileceğimiz düşünürlerin görüşleri ekseninde adalet, şehir ve devlet içerisinde anlamlı hale gelen, bireylerin devlete, devletin bireye karşı sorumluluklarında denetim mekanizması görevi gören bir kavram olarak tartışılmıştır. Ayrıca, bir arada yaşayabilmek için gerekli olan bir erdem, mülkiyet hakkı için koruyucu bir yasa, eşitlik için vazgeçilmez bir ahit olarak tartışıldığı gözlemlenmiştir. Bir sonraki bölümde ise adalet kavramının yanında günümüzde de tartışılan “sosyal adalet” kavramı ele alınmaktadır.

2.2. Sosyal Adalet ve Temel Yaklaşımlar

2.2.1. Sosyal Adalet Nedir?

Adalet kavramı Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde;

- *Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması*
- *Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme,*
- *Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları,*
- *Herkes kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk*

şeklinde tanımlamakta iken, sosyal adalet kavramı;

- *Toplumun değişik kesimlerinde hayat standardı, gelir düzeyi vb. birtakım ölçülerin fırsat eşitliği çerçevesinde dikkate alınmasıyla sosyal alanda sağlanan denge durumu olarak tanımlanmaktadır.*

Sosyal adalet ile adalet kavramlarının aralarındaki ilişki düşünsel manada 18. yüzyılın sonlarıyla 19. yüzyılın henüz başlarında Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından geliştirilen, çıkarı ya da amacı ancak mutluluk olan; ahlakın kaynağının da mutluluk olduğunu iddia eden “faydacılık” kuramıyla kurulmuştur. Gerçek anlamda ise Amerikalı siyaset felsefecisi John Rawls tarafından inşa edilen adalet kuramıyla anlamlı olmaya başladığını ifade etmek yerinde olacaktır (Kaya, 2000: 17). Jhon Rawls başta olmak üzere Nozick, Dworkin, Hayek, Miller, Sen, Barry ve daha nice bilim insanı adalet tartışmalarını yürüten son dönem bilim insanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal adalet, toplum ile adalet ilkelerinin tek tek bireylerin haklarını gözetmek yerine, bütünün bir parçası olarak görülen tüm toplum üyelerinin arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir mekanizmadır (Çeçen, 1990: 25). Toplumsal ilişkileri düzenleyen bir olgu olma özelliğine sahip sosyal adalet kavramının, içerisine “iyi bir toplum” görüşümüzü yerleştirebileceğimiz bir kavram olarak düşünmeden, anlamsal çerçevenin daha kısıtlı olduğu bir kavram özelliği taşımaktadır. Sosyal adalet’in “herkesin eşit ekonomik, siyasi ve sosyal hak ve imkânları hak ettiği bir toplumsal düzen” (NASW, 2010) olduğu düşünüldüğünde adaleti; çatışan ya da karşı karşıya gelmiş talepleri çözmek için bir ilke (ya da ilkeler topluluğu) olarak tanımlamak olanaklıdır. Mevzu bahis çatışmalar farklı

şekillerde alabilir. Bu perspektife göre sosyal adalet, bireysel gelişme arayışında olan toplumun toplumsal işbirliği yapma ihtiyacından doğan çatışmaların çözüme kavuşturulmasında, adil ilkelerin uygulanması olarak kabul edilmektedir (Harvey, 2003: 94).

Amartya Sen'in sosyal adalet konusundaki çalışmaları dikkate alındığında mukayeseli bir adalet analizi anlayışı içerisinde kuramını inşa ettiği görülmektedir. Onun mukayeseli toplum analizinde adalet hususunda alternatifler araştırılmakta ve sonuçlar toplumun değerlerine ve öncelik verdiği konulara göre sıralanmaktadır. Odaklandığı temel husus ise, gerçekten dünya da neler olduğu konusudur. Ona göre kusursuz bir toplum inşa etmek adil bir toplum inşa etmekle mümkündür. Adil bir toplum tasavvurunda ise ihtiyaç duyulan şeylerin eylemler ve kurumsal etkinlikler olduğunu, bunların toplumun değerlerine göre düzenlenmesi durumunda adaletsizliklerin azaltılacağını düşünmektedir. Sen'in sosyal adalet yaklaşımı, refah toplumunu inşa etmenin yollarını adalet perspektifinden irdelemekte (ki bu yönüyle Rawls'ı takip ettiği düşünülebilir) ve bireysel yeteneklere önem atfetmektedir. Onun çalışmasında yoksulluk ise, bu yeteneklerin (örneğin, okur-yazar olma, toplulukta aktif olma gibi) yoksun olma durumu olarak aktarılmaktadır (Sen, 2009).

Sosyal adalet ilkeleri fikri, başka bir ifade ile toplumda egemen kılınacak adalet düşüncesinin ilkesel yönlerini keşfetmek düşüncesi, bireylerin düşüncelerinde yeşeren, herkesin eşit haklara sahip olması gerektiğine inanan istek ve arzulardan doğmaktadır. Honore'ye göre tüm bireyleri memnun ve mutlu edecek genel istek ve arzuların iki kategorik görünümü söz konusudur. Ona göre ilki, tüm bireylerin yaşama koşullarının eşit bir düzlemde inşa edilmesi, diğeri ise bireyler arasında ayırım yapmadan tüm bireylerin eşitçe kurallara uymasıdır (1962: 103). Aynı zamanda sosyal adalet, devlet sisteminden ekonomik ve hukuk sistemine kadar tüm alanları ilgilendiren bir kavram niteliğinde değerlendirildiği için insan hak ve özgürlüklerine, dini inançlarına bağlı, gelir dağılımındaki olağan üstü dengesizliği ve bölgesel gelişme farklarını gidermeye çalışan bir hukuk anlayışı olarak da tanımlanabilir (Özgüven, 2003: 36-37). Ancak sosyal adalet denildiği zaman, sadece ekonomik değeri var olan zenginliklerin devlet eliyle dağıtılması ile ilgili bir paylaşım ilkesi anlaşılmalıdır. Anlaşılması gereken diğer hususlar insan hak ve özgürlüklerine bir güvence, bireylerin sosyal hayatın her alanında ve her döneminde bireylerin devletten, devletin bireylerden talep edebilecekleri

haklar ve ilkeler olarak anlaşılması gerekmektedir. Bu yönüyle sosyal adalet, diğer bireylerin haklarının ihlal edilmemesi şartıyla bireysel bir özgürlüğü temel alan bir akım niteliğindeki liberal teoriye yakın bir anlayış olarak da düşünülebilmektedir (Balı, 2001: 22).

Çoklu adalet kavramının dilin içerisine nasıl gömüldüğünü sorgulamakla meseleye yaklaşan Harvey, sosyal adaletin uzun bir süredir evrensel bir kavram olduğu ve homojen olmayan bir kavram kümesine dönüştüğünü iddia etmektedir. Bu yüzden sosyal adalete bir anlam yükleyebilmenin yolu bu kavram üzerine geliştirilen kuramların birbiri ile yarışmasından daha ziyade makro ölçütlere başvurmak kaydı ile bir tanım geliştirilmelidir. Bu tanımla geliştirebilmenin yolu adalet kavramlarının dil içerisindeki konumu incelenmelidir ki, sosyal adaletin evrensel bir tek tanımının olmadığı, esasında anlamlar kümesinin olduğu görülecektir. Bu anlamlar kümesinin temel barınağı dilin merkezindedir. Mevzu bahis anlamlar kümesi karşılıklı etkileşimi gerektirmektedir. Dolayısıyla her dilin doğasında dilin iletişimsel, yaşamsal, sosyal ve algısal kökleri mevcuttur. Dil, iktidarın kendisini ifade etmek için yarattığı en uygun zemin olduğu düşünüldüğünde sosyal adalet meselesinin esasında yönetici sınıfın söylemlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Harvey, 2001: 182-183).

Ali Fuad Başgil, sosyal adalet tanımı için sarf edeceği yoğun bir çabadan önce adalet konusunu netleştirme gayreti içerisindeydi. Toplumsal sistemlerin her ayrıntısında bir adalet terazisi kurma gayreti içerisinde bulunan Ali Fuad, adalet tanımına bir misal ile başlar. Tecrübesizlikten kaynaklı satın alınan bir mal ya da hizmetin bedeli konusunda dolandırılan bir bireyin mahkemeye başvurması ve neticede hakim tarafından hakkın iade edilmesi adaletin yerine getirilmesi anlamını taşımaktadır. Yani adalet sisteminde beklenen bir durumdur. Uluslararası ilişkiler sisteminde gelişen ya da gelişmekte olan ve yahut gelişmeyen ülke ayrımı fark etmeksizin her devletin eşit muamele görmesi, uluslararası ilişkiler sistemi perspektifinde adaletli bir düzen için beklenen bir uygulamadır. Bireylerin hoşlaşmadığı bir davranışı başka bireylere yapmayışı başka bir ifade ile bireylerin kendisine yapılmasını istemediği bir muameleyi başkasına yapmaması ise ahlaki sistemde inşa edilen bir adalet geleneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Ali Fuad'ın zihin haritasında toplumsal münasebetin şekli ve

içeriği bağlamında hakkın iadesi ya da koşulların eşitlenmesi noktasında bir adalet tevazünü inşa ettiği görülmektedir. Bu açıklamaların ardından Ali Fuad adaleti; iki veya daha fazla bireyin mübadelede değişilen kıymetler arasındaki teadül (denklik) ve tevazün (denge) bulunması olarak tanımlamaktadır (Başgil, 1962). Tanımdan da anlaşılacağı üzere, karşılıklı bireysel ya da toplumsal eylemlerde aktörlerin karşılıklı alışverişlerinde dengenin ve denkliğin olması adalet tanımının özünü yansıtmaktadır.

Özetle sosyal adalet, rasyonel düşüncelerle inşa edilmesi planlanan bir toplumda, topluluğa mensup birey ya da grupların tamamının eşit hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiği inancı; dağıtımın, bölüşümün ya da her türlü avantaj ya da dezavantajın eşit olarak dağıtıldığı bir toplum yapısını karakterize eden adil bir toplum yaratma projesi olarak tanımlanabilir.

2.2.2. Jhon Rawls: Hakkaniyet Olarak Adalet

1971'de John Rawls Adalet Teorisi'ni ortaya koyarken kendisine yöneltilen eleştirilerin ve itirazların sosyal adalet çalışmalarının geliştirilmesine itici bir güç etkisi yarattığını söylemek yerinde bir ifade olacaktır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında en etkili felsefeci olma ünvanına kavuşan Rawls, adalet çalışmalarını siyaset felsefesine, ahlak teorisine, hukuk ve kamu politikalarının merkezine koymayı başarmıştır (Jansen, 2011: 4).

Günümüzde adalet kuramına farklı bir boyut kazandırması ile ünlenen meşhur siyaset felsefecisi Jhon Rawls adaleti, ilk olarak sosyal kurumların ilk erdemi olarak tanımlar. Adalet'e ilişkin görüşlerini inşa ettiği süreçte adaleti, soylu fakat son derece soyut bir eşitlik savunmasına ve yaşanan toplumda en avantajsız kişilere yönelik, aynı derecede soyut bir çerçevede ele almaktadır. Soyut bir düzlemde ele alınan adalet tanımlamasında Rawls duygusal temeli tamamen reddetmez. Dolayısıyla ona göre adalet, duygu dünyamızın adalet ilkelerini uygulamaya ve bu ilkelere göre hareket etmeye yönelik güçlü istek ve arzularından başka bir şey olmadığını söyler (Solomon,2004: 25).

Rawls'ın düşünce ve fikir dünyasını yansıtan en önemli eserlerinde biri olan "Bir Adalet Kuramı" adlı yapıtında temel amacının, adil bir düzenin inşa edildiği bir toplumda

egemen kılınacak temel ilkeleri bulmak olduğunu söylenebilir. Aynı yapıtında Rawls, bu amacını gerçekleştirirken adalet'in soyut tanımını yapıp bireylerin bu tanıma uygun davranmalarını beklemek yerine, tam tersine daha gerçekçi bir yaklaşımla, adil düzeni kurmanın o toplumda yaşayan bireylerin özel durumlarını gözeterak mümkün olacağı kanaatindedir.

Rawls ünlü eserinin daha henüz başında adalete ilişkin görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır;

“Doğruluğun düşünce sistemlerinin ilk erdemi olması gibi, adalet de sosyal kurumların ilk erdemidir. Yasalar ve kurumlar ne kadar etkin ve iyi düzenlenmiş olursa olsun, eğer adaletsiz iseler, yeniden düzenlenmeli ya da yürürlükten kaldırılmalıdır. Bu sebeple adalet bazılarının özgürlüğündeki azalmanın, başkaları tarafından paylaşılan daha büyük bir iyi ile haklı kılınmasını reddeder. Adaletin bizlere sağlamış olduğu yararlar politik pazarlığa veya toplumsal çıkar hesaplarına bağılı değildir. Bir adaletsizlik ancak daha büyük bir adaletsizlikten kaçınmak için tolere edilebilir” (1999: 3).

Yukarıdaki metinden anlaşılacağı gibi Rawls adaleti, sosyal kurumların öncü erdemi olduğunu belirtmektedir. Sosyal kurumların işleyişini, çalışma esaslarını düzenleyen yasaların ya da normların adaletsiz olması durumunda ortadan kaldırılması gerektiğini, bireylerin kendi salt mutluluklarını ve “iyi” olma durumlarını amaçlayan bir adalet sisteminin reddedilmesi ya da dışlanması gerektiğini, eğer adaletsiz bir uygulama ortaya konulacaksa ancak daha büyük bir adaletsizliği engellemek için ortaya konulması gerektiğini aktarır.

Rawls ünlü eseri Bir Adalet Kuramı'nda, sosyal adalet ilkelerinin toplumun temel yapılarını belirleyen ilkelerin hangi ana ilkeler olabileceği sorusuna yanıt bulmaya çalışmaktadır. Rawls toplumsal işbirliğinin sonucu oluşan edinim ve faydaların nasıl bölüşürüleceğini ya da dağıtılacağını belirleyen sosyal adalet ilkeleri önerisini, Locke, Rousseau ve Kant tarafından ortaya atılan ve geliştirilmiş gelenekçi toplumsal sözleşme teorisine dayanır. Dolayısıyla sosyal adalet ilkeleri hür ve akılcı düşünebilme yetisine sahip bireylerin avantajlara ya da dezavantajlara eşit bir konumda bir araya gelerek üzerinde anlaşacakları temel ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Doğan, 2011: 26).

Rawls'ın çalışmalarında sosyal adalet hususunun iki farklı modelde kurgulandığı gözlemlenmektedir. Birinci ilke, temel hak ve ödevlerin eşit ve oranlı bölüşümünü gerektirirken, ikinci ilke ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin toplumda yaşayan bireylerden en dezavantajlı konumdakilerinin yararına olması durumunda kabul edilebilir olmasıdır. Rawls'ın adalet modeline göre bu ilkeler;

- 1) Her insanın herkese özgürlük sistemiyle uyumlu eşit temel özgürlüklerin en kapsamlı toplam sistemine eşit hakkı vardır.
- 2) Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öyle düzenlenmelidir ki, bunlar
 - En dezavantajlının en büyük faydasına, adil birikimler ilkesiyle (farklılık ilkesi) tutarlı biçimde olmalı ve
 - Resmi kadro ve pozisyonlar adil fırsat eşitliği koşulları altında herkese açık olmalıdır (Rawls, 1999: 53).

Doğan'a göre ikinci adalet modeli ilkesi, gelir ve zenginliğinin bölüşümü ile ilgilidir (2011: 28). Haklar ve dağıtımlar perspektifinden birinci ilkenin ikinci ilkeye göre birincil planda tutulması ve daha öncelik verilmesi gereken bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğan'a göre bu durum eşit vatandaş olma özelliğinden hareketle sınırları eşit olan özgürlüklerin daha makro perspektifte ekonomik, sosyal veya siyasal avantajlar için feda edilemeyeceği anlamı taşımaktadır. Tabi ki bu noktada birinci ilkeye öncelik ya da önem vermek aynı zamanda sosyo-ekonomik avantaj elde etmek için özgürlüklerin feda edilmesine karşı bir önlem olarak düşünülebilir (Doğan, 2011:29).

Rawls'ın kuramındaki adalet ilkelerinin önemli işlevlerinden sayılabilecek hususlardan biri, siyasi haklar, eğitim, pazar, sağlık ve aile gibi sosyolojik anlamda sosyal kurumların iş ve eylemlerine sınırlama getirmiş olmasıdır. Sınırlama getirilişinin temel nedeni, bireylerin yaşamlarındaki şanslarının önemli ölçüde belirleyen kurumlar olarak değerlendirilmeleri temel etkidir. Dolayısıyla doğuştan zaten zengin bir ailenin ferdi olan birey, diğerlerine göre daha lüks ve orantısız bir yaşantı sürdürecektir ve toplumsal eşitsizlikler katlanarak devam edecektir. Rawls bu noktada fırsatlar ve olanakların eşit bir biçimde dağıtılması; başka bir ifade ile fırsatların hakkaniyetli eşitliği ve fark

ilkelerini esas alan adalet teorisi (Çebi, 2012: 286) toplumsal kaynakların kapsamlı ve orantılı bir şekilde dağıtılmasından yanadır.

Kocaoğlu ise Rawl'ın adalet teorisinin üç temel ilkeye dayandığını iddia etmektedir. Ona göre bu ilkeler, insan ve toplum tasavvuru, ahlak teorisi ve insan-toplum tasavvuruna bağlı üretilen ilkeler olarak sıralanmaktadır (Kocaoğlu, 2014: 63). Rawls'ın adalet teorisinde insan ve toplum tasavvuru ekseninde adil bir düzen inşa etmede bir tek amaç adalet ilkelerini belirlenmesini sağlamak değil, insan ve toplum tasavvuru ekseninde adalet ilkelerinin inşa edilmesini sağlayacak doğru “yöntem”i bulmaktır. Dolayısıyla Rawls'ın adalet teorisinde temel hedef “sonuçtan” ziyade “süreç” ön plana çıkmaktadır (Borovalı, 2006: 11). Dahası Rawls, *Hakkaniyet Olarak Adalet*'i inşa etmek üzere geliştirdiği, tümünden gelimci bir yaklaşımı benimsemek yerine insan ve toplum tasavvuruna ilişkin varsayımlarını birbirleri ilişkilendirerek tüm teorisini inşa etmektedir (Kocaoğlu, 2014: 30).

Hakkaniyet Olarak Adalet kavramsallaştırması ile adil düzen kurmanın ilkelerini aramaya başlayan Rawls, inşa etmeye çalıştığı kuramının merkezine iki farklı kuramsal öge yerleştirir. Bunlar, başlangıç durumu (original position) ve bilgisizlik peçesi (veil of ignorance) kavramlarıdır. Rawls'ın adalet teorisini inşa etmede ortaya attığı *başlangıç durumu*, bireyin tüm çıkar ve sosyal statülerinden habersiz olduğu, yani statü ve gelir durumu olarak nötr durumda bulunan; sadece bireyin kişisel çıkarını, ulusunu, milletini, dini inancını veya sosyal, siyasal duruşunu değil, aynı zamanda toplum bireylerinin çıkarlarını gözetmede yetkin olduğu/olacağı bir *bilgisizlik peçesi* vasıtasıyla oluşan adalet anlayışını ifade etmektedir.

“*Başlangıç durumu*”ndaki bireyler *bilgisizlik peçesi* nedeniyle kendileri hakkında hiçbir bilgiye sahip değildirler. *Bilgisizlik peçesi* bireylerin iyi ve kötü, faydalı ve zararlı olan her şeyi, yaşamlarındaki gelecek planlamalarını ve kariyerlerini bilmelerini engellemektedir (Borovalı, 2006: 11). Pogge'nin aktardığından hareketle Rawls, *başlangıç durumunda* bireylerin adil olarak davrandıklarını, her bireyin özgür ve bir diğerine eşit olduğunun bilincinde olarak sosyal adaleti inşa etmede rol oynadıklarını belirtmektedir (2006:167). Çünkü Rawls, “adil bir toplumun temel ilkeleri nelerdir”

sorusuna en iyi cevabı verecek olan kişilerin başlangıç durumunda bulunan bireyler olduğunu savunmaktadır (Borovalı, 2006: 11-12).

Rawls'un *başlangıç durumunda* konumlanmış bireylerin en temel özelliği rasyonel-akılcı düşünebilme yetilerine sahip olmalarıdır. *Başlangıç durumundaki* bireyler, adil bir toplumun temelini oluşturacak ilkeleri seçerken kendi rasyonel hayat planını gerçekleştirmelerini sağlayacak en iyi adalet ilkelerini aramaktadırlar ki, Rawls bu düşüncelerinden dolayı komüniteryenler tarafından şiddetle eleştirilmiştir (Kocaoğlu, 2014: 30).

Özetle, Rawls'un hakkaniyet olarak adalet teorisinde sosyal eşitsizliklerin giderilmesinin ahlaki düzlemde bir çözüme kavuşturulması planlanmakta; ancak bu eşitsizlikler toplumda yaşayan herkesin avantajına bir durum yaratacaksa izin verilmesinin mümkün olabileceği kurgulanmaktadır. Aksi takdirde çoğunluğun yararına olduğu fikrinden hareketle bile olsa özgürlüklerden vazgeçilemez (Balı,2001: 159).

Aynı zamanda Rawls'ın teorisini klasik faydacılığa bir tepki olarak geliştirdiği de düşünülebilir. Çünkü J.Bentham ve J.S.Mill'in inşa ettikleri kuramın temelinde var olan "faydacılık" (utilitarianism) düşüncesine göre temel husus, normatif ya da etik bir değerlendirmenin temel yolu ilgili eylem ve aktivitelerinin sonuçlarının bireylerin mutluluklarını, hazlarını, yararlarını ve refahlarının artırılmasına katkısı olup olmadığıdır. Tek tek bireylerin ve toplumun maksimum haz duygusunun artırılması temel amaçtır. Önemli olan toplam haz ve mutluluk duygusunun, bireyler arasında nasıl pay edildiği değil, haz mutlulukların artırılmasıdır (Smith, 1994: 20-22). Yani bir toplumda yaşayan bireyler için en ideal son, başka bir ifade ile temel amaç, bireylerin toplam mutluluğunu maksimize eden sosyal düzen doğru ya da en iyi düzeni inşa etmektir. Dolayısıyla eldeki toplam faydanın nasıl dağıtıldığı çok da bir önemi yoktur. toplam mutluluğu artıracak her türlü düzenleme ya da uygulama neticesinde gerekirse bireylerin hakları feda edilebilir (Mill'den Akt. Doğan,2011: 27).

Nihayetinde Rawls için, her bireyin sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerin toplumsal önceliği hususu önemlidir. Çünkü ona göre temel hak ve özgürlüklerin özünde ve kendi içerisinde değeri vardır, dolayısıyla siyasi pazarlık konusu haline dönüştürülemezler. Hakkaniyet olarak adalet adını verdiği kuramında insanların adalet ilkelerini ihlal edecek ya da çiğneyecek arzu, heves ve isteklerini bastırmaları gerektiği düşüncesine

sahiptir. Ona göre iyi kavramı hak kavramından sonra gelmektedir. Adaleti ihlal eden, yok sayan bir çıkar, istek ve arzuların toplum nezdinde değeri de yoktur (Doğan,2011: 27). Bununla birlikte Rawls, adı konulmuş bir iyiyi yüceltmek amacıyla bir doğruyu tanımlayan etik teorilerinin ahlaki olarak geçersiz olduğunu savunmaktadır. Bunun nedeni ise insanların iyilerinin farklı ve çeşitli olmasındandır. Ona göre ahlaki olarak geçerli bir etik teorisi geliştirebilmek için yapılması gereken ilk şey doğruya yönelik ilkeleri belirlemektir. O, teorisini doğrunun iyi karşısında önceliği varsayımı üzerine oturturken aslında iki temel amaç gütmektedir. İlki, teorisinin farklı hayat planları karşısında tarafsızlığını garanti eden bir zemini yaratmak; diğeri ise, tüm rasyonel bireylerin kabul edeceği her zaman ve her yerde geçerli evrensel adalet ilkeleri oluşturmaktır. Başka bir ifade ile Rawls'ın teorisinin tarafsızlığı ve evrenselliği doğrunun iyi karşısında öncelikli olduğu varsayımı üzerine inşa edilmiştir (Kocaoğlu, 2014, 31).

Rawls aynı zamanda, kendi hakkaniyet olarak adalet anlayışı çerçevesinde insanların birbirlerinin kaderlerini paylaşmayı kabul ettikleri varsayımında bulunur (Rawls, 1999: 113). Bu görüşe şiddetle karşı çıkan kişi Robert Nozick ve Marx'tır. Robert Nozick'e ilerleyen bölümlerde temas edileceği için bu bölümde Marx'ın görüşlerini aktarmada yarar gözetilmektedir.

Peffer'e göre doğal olarak Marx ve Engels, ahlak ve ahlaki teorileştirme konusunda ihtiyatlı ve tedbirlidirler. Çünkü onlar, bu tür uygulamaların çoğu kez toplumsal statükoyu desteklediğini ve önemli ölçüde yanlış yönlendirme anlamında ideolojik hale geldiklerini ifade etmektedirler. Onlar bu tür ahlaki teorileştirmelere karşılık bir takım eleştirilerde bulunurlar. İlk eleştiri olarak ahlaki terimlerin, 'ebedi hakikatleri' anlattığı ve bu yüzden ahlaki terimlerin idealist metafizik varsayımları gerektirdiği görüşüdür. Bu yüzden Peffer'e göre Marx'ın Proudhon'u 'justice eternelle' (sonsuz adalet) den söz ettiği için kınaması açıkçası şaşkıncı değildir. Marx'a göre toplumun ekonomik yapısı ve yasaları adalet kavramına göre açıklanmaya çalışılmaktadır. Oysa adalet kavramı Marx'a göre, toplumun ekonomik yapısı ve yasalarıyla açıklanmalıdır. Marx'ın adalet ve haklara yönelttiği genel itirazın ikinci türü ise, ahlaki yargıların, ilkelerin ve teorilerin meşrulaştırılmasının doğasıyla ilgili yanlış değerlendirmeyi temel almasıdır. Marx'ın adalet ve haklara yönelttiği üçüncü genel eleştiri ise, bütün ahlak teorilerinin

değişmez ve zorunlu biçimde statükoyu desteklemek anlamında ideolojik olduğu yanlış değerlendirmesini temel alması yönündedir. Örneğin; Ailen W. Wood'un "The Marxian Critique of Justice" adlı çalışmasında adalet, eşitlik, hak vb. gibi kavramlar Marx için eleştirel bir içeriğe ve aynı zamanda eleştirel bir işleve sahip olmayan ideolojik yapılar olduğu düşünüldüğü için Marx tarafından her ne olursa olsun kapitalist üretim anlayışı eleştirisi bağlamında kullanılmadığını iddia etmektedir. Diğer bir ifade ile, Marx kapitalizme ilişkin adalet perspektifinden bir eleştiri geliştirmemiştir (Akt. Gülenç, 2016: 28). Dördüncü eleştiri ise, Marx'ın bu türden hukuksal kavramlarının toplumsal değişimi sağlayan etkili bir araç olarak kullanılmasının, diğer ahlaki kavramı ya da ilkeleri bu tarz da kullanmak kadar öldürücü sonuçlar doğurduğuna inanır. Marx'ın bir diğer adalet ile ilgili eleştirisi ise, Adalet standartları toplumlara içseldir, bu yüzden toplumlar başka değil ancak kendilerine içkin adalet standartlarıyla yargılanabilirler (Peffer,2001: 318-320).

2.2.3. Robert Nozick: Hak Ediş Olarak Adalet

Nozick'in ünlü eseri Anarşi, Devlet ve Ütopya kitabında adalet olgusu esas olarak hak ediş olarak adalet şeklinde dizayn edilmektedir. Erdoğan'a göre bu ünlü eserin ortaya çıkmasına vesile olan temel mesele de Rawls'ın o dönem çok meşhur olan "Bir Adalet Teorisi" adlı çalışmanın ilkelerini ya da tezini çürütmek düşüncesi ile ortaya konulmuştur (Erdoğan, 2002: 102).

Nozick adalet teorisinde dikkat çeken meselelerden biri kendisinin devlet görüşüdür. O devlet adını verdiği güç merkezinin adaleti gerçekleştirmesine ilişkin rolünü minimize etmeyi gayreti içerisinde. Ona göre devletin rolü güvenliğin sağlanması ve hakların ihlalini önlemekten ibaret olmalıdır(Balı,2001: 167). Dolayısıyla devletin etkinliğini sınırlamayı planlayan, dağıtıcı adalet fikrine karşın klasik liberal öğretiyi savunmuş olan Nozick (Erdoğan,2002:102), belli bir kalıba uymadan adaletin işleyişini sağlayan yöntem üzerine inşa etmiş ve ünlü eserinde minimal devlet⁶ anlayışını savunmuştur.

⁶ Nozick'e göre göre meşru olan devlet minimal devlettir. Koruma, hukuk ve düzen sağlamanın ötesine geçen ve yeniden dağıtıma yönelik bir devlet kuşkusuz bireylerin haklarını ihlal edeceği için gayri meşrudur. Bu görev ve misyonları dışında cebre dayalı olarak keyfi uygulamalara geçildiği zaman, devlet bireysel özgürlüğü kesinlikle ihlal etmiş sayılacaktır. Dolayısıyla bireylerin haklarını sağlayan kurum

Nozick, devlet adı verilen güç mekanizmasının ancak bazı zamanlarda meşru olduğunu dile getirmektedir. Akkaya'ya göre Nozick, ünlü kitabında devlet fikrine dair üç temel argümanı savunmaktadır. İlki, devleti reddeden anarşistlere karşı sınırlı minimal bir devletin meşru olduğunu, ikincisi minimal devletten daha kapsamlı olan bir devletin meşru ol(a)mayacağı fikri, bireyin hür bir şekilde kendi ütopyalarını oluşturup yaşamalarını sağlayacak mekanizmanın ancak minimal devletin sağlayabileceğine duyulan inanç (2010: 224-225). Sonuç olarak Nozick'in ünlü eserinde, minimal devletin tüm devlet sistemleri içerisinde en ideal devlet anlayışı olarak sunulmakla birlikte (2006: 346) minimal devlet dışında olan devlet analoğu meşru görülmektedir; ancak tarif edilen şekliyle ortaya çıkarsa (2006: 369).

Nozick'in adalet teorisinde adalet, birey hak ve özgürlükleri temelinde inşa edilmekte, adaletin anlamının bireyin biricikliğinin garanti edilmesi ile özdeş olduğunu vurgulanmaktadır (Kocaoğlu, 2014: 38). Dolayısıyla Nozick, genel bir adalet kuramı inşa etmekten ziyade bireylerin şahsına münhasır bir adalet anlayışının geliştirilmesinden yanadır. İlaveten Nozick, adaleti tesis etmek üzere uğraş veren bir siyaset veya hukuk kuram ya da kuramcılarının, adaletin inşasında doğrudan etkilenecek olan bireylerin haklarını hiçbir şekilde ihlal etmemesi gerektiğini belirtir. Anarchy, State and Utopia adlı eserinde bireylerin hakları hususu sürekli üzerinde durulan bir husustur. Nitekim mevzu bahis eserin hemen başına "bireylerin hakları vardır ve hiç kimse bu hakları sınırlayamaz" şeklindeki ifadesi, adalet analizi ve adil bir toplum analizinde öznenin "bireylerin hakları" olduğunu göstermektedir (Sağlam,2007:182).

Adalet meselesi ile ilgili olarak Nozick, bir taraftan adalet kavramının tarihsel ilke ve esasları ile durum ilke ve esasları arasında; diğer yandan şekilci ya da şabloncu olan adalet ilkeleri ile olmayan adalet ilkeleri arasında bir ayrım yaparak adalet teorisinin inşasına başlamaktadır. Erdoğan'a göre tarihsel ilke ve esaslar bireylerin geçmişte elde ettikleri ya da hak edişleri olarak değerlendirilmekte iken, durum ilkeleri ise belli bir siyasi amaca göre dağıtımın yeniden şekillendiği ilke olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte şabloncu ya da şekilci adalet bireylerin ihtiyaç vb. gibi yalın ve sade yönünün dikkate alınarak dağıtımın yapılması gerektiği fikrinden, şabloncu olmayan adalet

minimal devlettir. Minimal devlet her ne türlü koşullar altında olursa olsun ekonomik dağıtımına eklemlenmesi yasaklanmış bir devlettir (Akkaya, 2010: 240)

tanımlamasının ise, adalet denilen anlayışın belli politik hedeflere ya da bu tür kalıplara uyarlanmasını reddetmesinden doğmuştur (Erdoğan, 2002: 102).

Kocaoğlu'na göre (2014: 40) Nozick'in adalet ilkesinin üç temel şartı söz konusudur. Bireylerin mal ve edinimlerini hile ve zora başvurmadan adil bir süreç sonunda ortaya çıkan adil kazanım veya elde etme ilkesi, ikincisi atadan kalan miras, sözleşme, hediye gibi durumları kapsayan adil transfer ilkesi (bu ilke adil bir geçmişe dayalı olarak elde ettiği mülkiyeti koruma görevi üstlenmektedir), üçüncüsü geçmişteki adaletsizlikleri düzeltme ilkesidir. Nozick'in mevzu bahis hak ediş esasına dayanan adalet teorisi dış kaynaklar üzerinde kurulan mülkiyetin diğerlerinin durumunu nasıl etkilediğine, yapılan transferlerin adil olma koşullarına ve transferlerde ortaya çıkan adaletsizliklerin tazmin edilmesine odaklandığı görülmektedir. Onun temel amacı, bu üç ilkeyi temel almak kaydıyla bireyin hak, kazanım ve özgürlüklerini garanti altına almaktır (Kocaoğlu, 2014: 40-42). Örneğin Nozick'e göre, toplumsal gelir dağılımı meşru yollarla sağlandığı sürece adildir ve eşitsizlik bir sorun olarak görülmez; bireysel tercih ve tutumların bir sonucuymuş gibi yorumlanır. Esas olan meşru bir şekilde kazanılmış haklardır. Bu durum toplumsal eşitsizliğe neden olsa da adil olarak değerlendirilmektedir (Blanco, 1995: 66).

Teori ortaya konuş itibarı ile yeniden dağıtımcı adalet fikrine karşı çıksa da bu teorinin temel bir unsuru olan "düzeltme" ilkesi, aslında yeniden dağıtımcılığa açık kapı bırakmaktadır. Çünkü Nozick'in teorisinde geçmişteki haksız kazanımların düzeltilmesi de adaletin bir gereği olarak sunulmaktadır. Bu noktada Nozick kendinin ortaya attığı görüşü ile tutarlığı şüphe uyandıran bir husus olarak aktarılabilir (Erdoğan, 2002: 103)

2.2.4. Michael Walzer: Kompleks Eşitlik Olarak Adalet

Bir toplumda temel bazı norm farklılığı, avantajların ya da dezavantajların bir toplumdaki değişkenlikleri ve tüm normların evrensel bir düzlemde değerlendirilmesinin veya genelleştirilmesinin zor olması ortak bir adalet fikrinin inşasını oldukça zorlaştırmaktadır. Başka bir ifade bir toplumda genel kabullerin bireylerden ya da toplumsal ortamlardan soyutlanmasının imkânsız olması o toplumda genel bir adalet fikrinin inşasını zorlaştırmaktadır. Buradan hareketle Walzer'in adalet

teorisinin temel tezi Bellamy'e göre, iyinin(avantajlar) toplumsal bağlam içerisinde tasarlanması, inşa edilmesi ve dağıtılması şeklinde kategorize edilebilir. Mallar (avantajlar) ve anlamları toplumsal olarak üretildiğinden Walzer, dağıtımların, malların (avantajlar) ne olduğu ve ne için olduklarının ortak kavrayışına göre şekillendirildiğini düşünmektedir (1998: 168).

Bireyler ihtiyaç duydukları veya mallara sahip oldukları alanda bu özel durumlarını diğer alanlara aktaramamaktadırlar. Bu yüzden farklı alanın nimetleri diğer alandakilere bir baskı unsuru olarak da yansımaz. Bu durum Walzer tarafından "kompleks eşitlik" olarak adlandırılmaktadır. Bu kurama göre örneğin, bir Türk vatandaşı (X) siyasi alanda üstün olurken, bir İngiliz (Y) vatandaşı sağlık alanında, bir Arap (Z) vatandaş iktisadi alanda üstün olduğu düşünüldüğünde; bir alanda üstün olan bireylerin üstünlük dereceleri ya da edinimleri-avantajları diğer alanlara avantaj olarak yansıtılmamalıdır. Yani imtiyazlı durumun bireye diğer alanlarda sağlayacağı her türlü avantaj kompleks eşitlik anlayışını özünden uzaklaşmaktadır (Walzer, 1983: 19-20).

Aynı zamanda Walzer'in adalet teorisi, çoğulculuğu ve eşitliği birleştirmeyi amaçlamaktadır. Malların (avantajlar) bolluğu ve farklı sosyal anlamları, bireylerin nitelikleri ve yaşam biçimlerinin tümüne eşit derecede saygı duymayı amaçlayan bir karmaşık eşitsizlik anlayışıyla bağlantılıdır (Bellamy, 1998: 168). Walzer'in inşa ettiği bu adalet anlayışının temelinde toplumdaki değerlerin dağıtımında ya da yeniden dağıtımında her bir toplumsal edinim için farklı bir eşitlik anlayışının esas alınması gerektiği fikri yatmaktadır (Balı,2001:171).

Her ne kadar Walzer'in teorisine kompleks eşitlik olarak adalet tanımlaması yapılırsa da esasında onun teorisinin odak noktası, uygun dağıtım ilkeleri ile belirlenen, bölgeye ve kültüre bağımlı olan, iyi şeylerin (avantajların) sosyal anlamları üzerinde durmasıdır. O bu durumu, sosyal iyilerin (avantajlar), farklı usuller uyarınca farklı nedenlerle ve farklı yollarla dağıtılması gerektiğini; tüm bu farklılıkların, toplumsal ürünlerin farklı anlayışlarından kaynaklandığını ve tarihsel-kültürel öznelciliğin kaçınılmaz ürünü olduklarını söylemektedir (Walzer, 1983: 6).

Walzer'a göre adalet bireylerin yaşadıkları toplumlara ilişkindir. Toplumlarda kültürler, siyasal düzenler, dinler, coğrafi şartlar gibi pek çok etken vasıtası ile belirlenen farklı

yaşam biçimleri mevcuttur. Ona göre evrensel nitelikte adalet kuralları yok olmamakla birlikte adalet belli bir zamanda belli bir topluluğun eseri olarak ortaya çıkmaktadır (Balı, 2001: 73).

2.2.5. Fredich August Hayek: Bir İlizyon Olarak Adalet

Avusturyalı ekonomist ve siyaset felsefecisi olan Hayek, II. Dünya Savaşından sonra klasik liberalizmin yeniden inşasında önemli görevler üstlenmiştir. Hayek, klasik faydacılığı iki gruba ayırarak genel ve özel kavramsallaştırmaları altında yeniden tanımlamanın yollarını aramış; bu anlamda hiçbir bireyin, ya da grubun eylem tarzına özel bir muamelede bulunmanın olamayacağını, her bireyin uymak zorunda olacağı genel yasa ve normların tanınması gerektiğini ifade eder (Yayla, 2008: 100).

Hayek, adalet tartışması yürüten diğer düşünürlerin görüşlerine nazaran adalet konusunda oldukça protest bir tavırla teorisini inşa ettiği gözlemlenmektedir. Hatta sosyal adalet bağlamında yürütülen çalışmaların bir hayal ürünü, bir serap ya da bir yanılsamadan ibaret olduğunu düşünmektedir. Güçlü, etki yaratan ve ortaya attığı iddialı analizleri nedeniyle sık sık eleştirilen Hayek, rasyonel bir perspektifte inşa edilmiş bir toplumda hür bireylerden oluşan bir grubun oluşturacağı bir zeminde sosyal adaletin anlamsız ve boş olduğunu düşünmekte ve yine bu durumun insanlar tarafından garip bir şey gibi algılanacağını, değerlendirileceğini düşünmektedir. Bunun temel nedenini ise bireylerin hak etme ve liyakat duygusuna yükledikleri manalarda aranması gerektiğini iddia etmektedir. Ancak bu anlamsız durumu ortadan kaldırmak adına ortaya attığı öneri ya teklif ise anlaşılabilir türdendir. Ona göre “nasıl iki farklı kadere sahip bireylerin durumu değerlendirirken, kötü kadere sahip birey için “adaletsiz” sözcüğü kullanmıyorsak ya da kullanılmıyorsa; özgür bir toplumda bireyin hayatını idame ettirdiği aktiviteleri, eylemleri ya da etkileşimleri sonucu ortaya çıkan meselelerinde adaletsiz olduğunu iddia etmek Hayek’e göre anlamsız bir yorum olacaktır (Hayek, 1995:103).

Hayek, “sosyal adalet” terimine, farklı bireylerin veya grupların performansının veya ihtiyaçlarının değerlendirilmesine dayanan bir ücret sistemi uygulayacak yetkiye sahip bir makam olan hükümet tarafından ekonomik kazançların kasıtlı bir şekilde dolaşımı

şeklinde bir anlam yüklemektedir (Hayek,1976: 68). Ayrıca Hayek, sosyal adalet kavramının güdümlü bir ekonominin (command economy) içeriğinde anlaşılabilir olmasının; kaynakların dağıtımının en azından merkezi otoritenin kasıtlı seçimi içinde değerlendirildiğini düşünmektedir. Bununla birlikte, pozitif ekonomik gerekçeler üzerinde, devletin organize ettiği yeniden dağıtım yöntemlerinin önceden belirlenmiş ve zenginliğe ulaşmak üzere dizayn edilmiş her türlü eylemin her zaman zararlı, siyasi ve ekonomik sonuçlarının olacağını savunmaktadır (1976: 77-78).

Hayek'in sosyal adaleti illizyon, yanılsama ya da bir hayal olarak niteleme gereği duymasının bazı nedenleri söz konusudur. O bu kavramı, bir toplumda çatışan birey ya da grupların kendi bireysel haklarını korumak ve amaçlarını ulaşmak üzere bu kavramın etkisini anlatmak için kullanmıştır. Ona göre, bir toplumda var olan sosyal ve ekonomik bir düzen içerisinde bireylerin gereksinimlerinin ya da ihtiyaçlarının, sosyal adalet fikri üzerine inşa edilmesi; haksızlık ya da oluşabilecek ayrımcılıkların görülmesini engelleyecek tılsımlı anlamları barındırdığından ortaya çıkacak gerçeklerin görülmesini engelleyecek bir yapısının olduğunu iddia etmektedir. Bu da Hayek'in illizyon etkisi gösteren bu kavrama karşı göstermiş olduğu tepkinin kuramsal bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Topakkaya, 2008: 8).

Sosyal adalet ifadesi, özensiz düşünme ve hatta entelektüel sahtekârlığın kaynağı haline geldiğini iddia eden Hayek, sosyalizmin hataları üzerine yaptığı daha sonraki çalışmalarında, “sosyal” sözcüğünü, toplumsal muhasebeden sosyal hizmete kadar 160'dan fazla ismi araştırmak suretiyle karşılaştırmalar yapmış ve bu karşılaştırmaları *kelime ötesindeki kelimeler* olarak adlandırmıştır. Bu çalışmanın sonunda “sosyal adalet”, “nitelikli bir kelimenin anlamını tamamen” yok eden “kullanımı sosyal açıdan en kötü kelime olan” bir kavram olarak nitelendirmiştir. Hatta o bu durumu “anlamsız bir dolandırıcılık” şeklinde tanımlamıştır (Lister, 2013: 410). Dahası David Miller'in Oxford Üniversitesinde doktora tezi olarak sunduğu “Sosyal Adalet” adlı kitabından alıntı yaparak bu terimin daha genç bir kuşağın fikir dünyasını zaten saptırdığını belirtmek kaydıyla sosyal adalet tartışmalarına olan duruşunu ortaya koymuştur (Hayek, 1998: 118).

2.2.6. David Miller: Beşeri İlişki Modeli Olarak Adalet

“Tüm vatandaşların yasal olarak yetkilendirildiği bir düzeni inşa etmenin bir yolunu bulmak zorundayız” Miller, 2005.

Diğer çoğu adalet teorisyeni gibi Miller, adalet konusunda adil bir düzeni inşa etmenin ya da adil bir düzeni darmadağın etmenin adresi olarak devlet gösterilmektedir. Devlet kavramı Miller’in en sık temas ettiği meseleler arasında yer almaktadır. Miller’e göre devlet müessesesi, sosyal adalet’e ya da sosyal adaletsizliklere ortam sağlayan, adil bir düzeni inşa eden ya da adil olmayan bir düzenin kurulmasına neden olan önemli bir kurum olmasıyla ilgili hiç şüphe yoktur. Çünkü devlet merkezli ele alınan konulardan tutun, geliştirecek tüm politika ve diğer uygulamalarda diğer bazı sosyal kurumları da etkileme gücüne sahip olma özelliği taşımaktadır (Miller, 1999: 11). Devlet, reform geliştirme gücü olan ve kuralların iyi uygulanması noktasında bireyler üzerinde sosyal kontrol sağlayan bir mekanizma görevindedir (1999,19-20). Yine Miller’in aktarımıyla, bazı devlet ana merkezli geliştirilen ya da geliştirilmesi planlanan bazı uygulamalar adaletsiz bir davranışın istemeden de olsa önünü açabilmektedir. Örneğin, mülkiyet yasalarında değişiklikler ya da düzenlemeler, vergi konuları, sağlık alanındaki bazı uygulamalar, suç unsurları ve ceza yasaları gibi (1999,11-12).

Çağdaş siyaset felsefecileri arasında son derece önemli bir üne sahip olan David Miller, devletin adil bir düzeni inşa eden merkezi olma konumunu yücelttikten sonra sosyal adalet meselesi ile ilgili olarak; yaşamdaki iyi (avantaj) ve kötü şeylerin (dezavantaj) toplumdaki bireyler arasında nasıl dağıtılması gerektiğinden hareketle açıklamak istemektedir (Miller, 1999: 1). Onun avantajlar listesinde *Principles of Social Justice* adlı ünlü eserinde bahsettiği üzere; eğitim, makam ve mevki, para ve ürünler, tıbbi bakım, mülkiyet, çocuk yardımı aynı zamanda çocuk bakımı, bireyin anlam dünyasında yer edinen onur ve ödüller, konut, kişisel güvenlik, boş zaman faaliyetlerine ilişkin fırsatlar ve kaynaklar şeklinde açıklanmaktadır. Aksine dezavantajlı hususlar ise, zor, tehlikeli veya aşağılayıcı bir meslek, askerlik hizmeti ve yaşlı bakımı olarak gibi konular olarak zikredilmektedir (Miller, 1999: 7).

Miller teorisini demokratik bir hükümet sistemi inşa etmek için geliştirir ve toplumun, sosyal adalete inanan bireylerden, gruplardan ve benzerlerinden oluşan canlı bir organizma olduğunu varsayar. Aynı zamanda teorisinin merkezine çoğulculuk ve durumsallığı yerleştirmiştir. O, bir toplumda rutin olarak bireysel ilişkileri ya da toplumsal etkileşimleri anlamlandırabilmemiz için insan ilişkileri biçimlerinin anlaşılması gerektiğine dikkatleri çekmektedir. Bunu başarabilmenin ön koşulu toplumsal etkileşimlerin özel bir ürünü olan bireysel aktivitelerin şabloncu anlamlarını sosyal adalet platformuna taşımanın yolu olarak *Principles of Social Justice* (1999) adlı ünlü eserinde sık sık zikrettiği üç temel kavram önem taşımaktadır. Mevzu bahis kavramlar, ihtiyaç, hak ediş ve eşitlik kavramlarıdır (Capeheart & Milanovic, 2007: 83).

David Miller'in bir toplumda neyin adaletli ya da neyin adaletsiz olduğunu tanımlarken ya da karar verirken, toplumda yaşayan bireylerin kullandıkları ilkeleri keşfetmek oldukça önem taşımaktadır. Miller ünlü eseri *The Principle of Social Justice* başında başında;

“Bu kitaptaki amacım, insanların bir kısmının bir husus ile ilgili olarak adaletsiz veya haksız bulmaya karar verdikleri zaman kullandıkları temel prensipleri keşfetmek ve bu ilkelerin tutarlı olması için gerek ayrı gerekse de birlikte alındığı zaman tutarlı olduğunu göstermektir” (1999: 26)

şeklinde ifade ederek adalet teorisine dönük amacını özetlemektedir. Dahası Miller'in çalışmalarını değerli yapan hususlardan biri teorisini kamuoyu yoklama araştırmalarından ve yapılan çalışmalardan hareketle inşa etmesidir. Ayrıca sosyal adalet hususu özünde eleştirel bir tutumu barındırmalı ve böylece toplumda adalet'e dönük yapılan uygulamaların elverişli hale getirilmesi amaçlanmalıdır. Rawls'ın da kabul ettiği üzere adil bir düzen inşa etmek üzere adalet tartışmaları ütopyik olmamalı, vatandaşlar tarafından desteklenmeli ve gerçekçi bir perspektifte inşa edilmelidir (Robinson, 2010: 77-80).

Miller'e göre yukarıda zikredildiği üzere, adaleti tanımlamak üzere geliştirdiği kavramlardan biri olan *ihtiyaç* kavramı asli gereklilikte olup; mevcut kapasite ya da işlevlerin kullanılamaması sonucu ve herhangi bir nedenden dolayı geliştirilememesi gibi hayati destekler için gerekliliklerin oluşmaması; bu yüzden olası risk ve tehlikeler ile ilişkilendirilen bir kavramdır (Miller 1999: 207). *Hak ediş* ya da *hak etme* kavramı

ise, bireylerin ya da aktörlerin performansına bağlı olarak değişen bir ödül kazanma yöntemi ile ilişkilidir. Bundan dolayı yüksek performans; mevki-makam, madalya, rütbe ve ikramiye gibi ödül ile birlikte fırsat olarak maddi ve maddi olamayan uygulamaların karşılıklarının alınmasıdır (Miller, 1999: 134-141-143). *Eşitlik* kavramı ise, her bir toplumun, vatandaşlarını eşit vatandaş olarak kabul etmesi, bireylerin aynı toplum içerisinde birbirlerine eşit muamelede bulunması ve toplumsal imkânların her vatandaş için adil olarak dağıtılması ile açıklanan ideal bir toplum düzeni olarak tanımlanmaktadır (Miller, 1999: 232-234).

Miller *Principles of Social Justice* isimli kitabında adalet hususunu üç farklı beşeri ilişki modeli üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Bunlar *dayanışmacı topluluk* (solidaristic community), *araçsal ortaklık* (instrumental association) ve *yurttaşlık'tır* (Miller, 1999: 25-30). Yukarıda da aktarıldığı üzere ihtiyaç, hak etme ve eşitlik adalet ilkelerinin toplumda hangisinin öncelikli olacağı hususunu yine belirleyecek olan değişkenler, Miller'in ortaya attığı beşeri ilişki modelleri vesilesiyle olacaktır. Dolayısıyla beşeri ilişki modelleri yolu ile, toplumsal bir aktör konumunda olan bireyin ilişki örüntüleri, toplumsal etkileşimleri ya da eylemlerinin doğası hakkında fikir sahibi olmak (üç ilişki biçiminden hangisine dâhil edilebileceğini kestirmek) için hangi adalet ilkesinin bağımsız önceliği konusu aydınlatılmış olacaktır. Beşeri bir ilişki modeli olarak aktarılan *dayanışmacı topluluk*, istikrarlı bir toplum yapısında herkes tarafından benimsenen ortak ahlaki sistemin inşa edilmesi ve herkes tarafından paylaşılan ortak bir ahlaki kimliğin oluşturulduğu topluluk türü olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu noktada Doğan'a göre (2011: 104), Miller'in evrensel bir ahlak anlayışından bahsettiğini düşünmek acele bir yargıdan öte geçememektedir. Çünkü Doğan (2011) Miller'in ahlak konusunda yerel bir tutum takındığını iddia etmektedir.

Bu modele göre karşılıklı anlayış esas olmakla birlikte; güven ve yüz yüze iletişimin hâkim kılındığı bir toplum türü olarak resmedilmektedir. Karşılıklı anlayışın, yüz yüze iletişimin ve güvenin inşa edildiği bir toplum yapısında bireyler, herkes tarafından paylaşılan bir kültüre sahip olmakla birlikte, ahabaplık ya da akrabalık vesilesiyle kendilerini dayanışma içerisinde hissedeceklerdir. Bununla birlikte Miller'e göre modern öncesi toplumlarda *dayanışmacı topluluğa* köy toplumları örnek gösterilmektedir.

Ancak bu durum modern toplumlarda ise bu ilişki biçimi ancak aileler arasında görülebilmektedir (Capeheart&Milanovic,2007: 41).

Miller'e göre *dayanışmacı topluluklarda* adalet, sosyal adalet bileşenlerinden *ihtiyaç* dediğimiz kavramla temellendirilmektedir. Bu beşeri ilişki modelinde adaleti inşa etmemizin başat yolu dağıtımın ya da paylaşımının ihtiyaca göre yapılmasıdır. Dolayısıyla her bir toplum üyesi kendine münhasır özel yetenekleri ile orantılı olarak diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere katkıda bulunmaları beklenmektedir. Bu durum Marx'ın komünal bir toplum yapısında inşa etmeyi hayal ettiği adalet beklentileri ile paralellik taşıdığı söylenebilir (Capeheart & Milanovic, 2007: 41-42). Buna rağmen Miller teorisine karşı getirilen bir eleştiri olarak farklılık yaratan ihtiyaçlar konusunun ne olacağı meselesinde ise isteklere veya tercihlere karşı açıktır. Ancak Miller'in teorisinde ihtiyaçların, bireylere özgü olmaktan daha ziyade ilgili topluluğa mahsus olduğu hususu unutulmamalıdır (Robinson, 2010: 84).

Beşeri bir ilişki modelinin bir parçası olarak aktarılan bir diğer husus ise *araçsal ortaklık* mevzusudur. Bu modeldeki temel hedef maksimum faydadır. Bir toplumdaki aktörler diğerleriyle birlikte çalışarak gerçek manada gerçekleştirebileceği amaçlara, hedeflere ve ulaşılması amaçlanan sonuçlar itibarıyla, diğer aktörlerle iyi ilişkiler kurma yoluna gitmektedirler (Miller, 1999: 27). Miller'in geliştirdiği bu modele en uygun adalet bileşeni *hak ediş*dir. Yani Miller, beşeri ilişki modelinin bir parçası olarak sunduğu diğer bir etkileşim olan "*araçsal ortaklıkları*" adalet düzleminde açıklamak için "*hak etme*" kavramıyla ilişkilendirmektedir. Bu modele göre her bir toplumsal aktör, amaçlarını gerçekleştirmek üzere hâlihazırda var olan beceri ve yetenekleri sayesinde diğer aktörlerle ortaklıklara girmektedir. Bunun sonucunda, eğer inşa edilen ortaklıklara eklenen katkılar neticesinde amaca ulaşıldıysa ve hak edilen alındıysa Miller'e göre adalet o vakit sağlanmış olmaktadır (Miller, 1999, 28).

Hak etme ya da hak edişler, mevcut var olan yeteneklerle değil, var olan yeteneklerin diğerleri ile kurulan ortaklık neticesinde performansa dayalı olarak belirlenmektedir. Bu anlamda Miller, bir toplum yapısında üstün performans sergileyen bireylerin hak edişleri ekseninde daha çok ödüllendirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Özetle hak ediş bileşeni, yönetme gücünün, bireysel yetenek ve kişilerin bireysel üstünlüğüne; başka bir

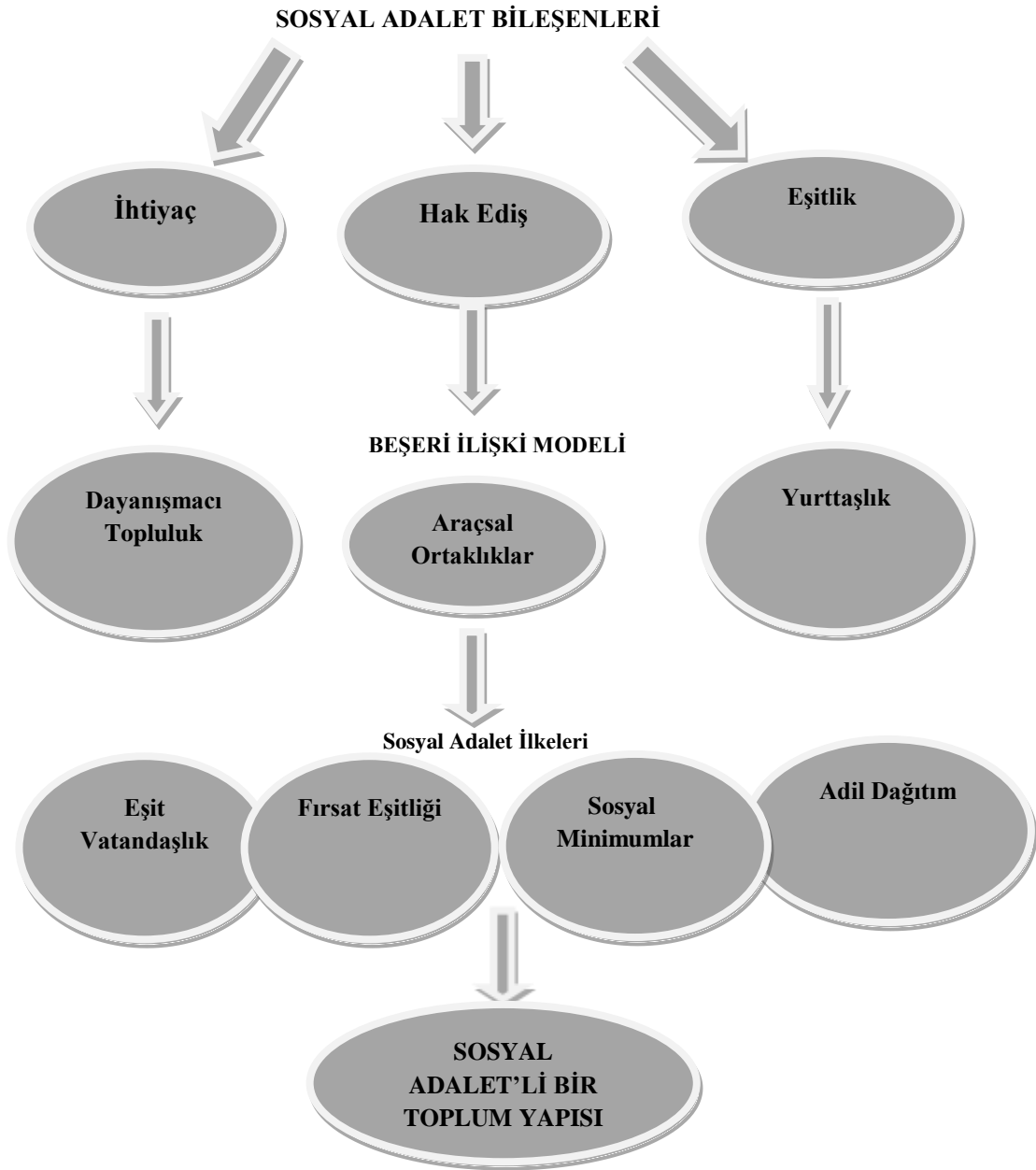
ifade ile liyakat'a dayanan bir yönetim biçiminin adı olan meritokratik bir toplumsal düzenin tam ortasında yer almaktadır (Robinson, 2010: 84).

Miller'e göre beşeri ilişkileri anlamının ya da anlamlandırmanın bir diğer yolu ise *yurttaşlık* kavramı üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir. Bir toplumdaki bireyler diğer toplum üyeleri ile ancak dayanışma ya da ortaklık gerektirecek hassasiyetlerle ilişki kurmamaktadırlar. Aynı zamanda bireyler, yurttaşlık statüsünü tanımlayan, somut haklarla birlikte soyut haklarında sunulduğu sorumluluklardan hareketle diğerleri ile birlikte etkileşim halindedirler (Miller, 1999: 30). Dolayısıyla zoraki birlikte yaşamak zorunda olan bireylerin adalet perspektifinde ilişkilerini düzenleyebilecek temel kavram ise eşitlik kavramıdır. Eşitlik, her toplumun bir ferдинin kendisine sunulan bireysel korunma ya da güvenlik hakları, siyasal katılım ve siyasal topluluğun üyeleri için sunduğu çeşitli hizmetlerden yararlanmada diğer tüm üyeler gibi aynı özgürlüğe sahip olduğunu ya da olması gerektiğini vurgulayan bir adalet bileşenidir (Miller, 1999: 30). Dolayısıyla yurttaşlık eşit haklardan yararlanmak koşulu ile bireylere verilmiş bir statü olarak değerlendirilmektedir (Capeheart & Milanovic, 2007: 42).

2.2.6.1. Sosyal Adalet İlkeleri

21. yüzyılın başında hala neden sosyal adalet ilkesi merkez sol hükümetlerinin ajandasında neden önemli bir yere sahiptir? sorusuna sosyal adalet'in bir ilke olarak tanımlanamayışı, sosyal değişimler ve teknolojik ilerlemeleri adres gösteren Miller (2005), bununla birlikte eğitimde fırsatların adil bir dağıtım perspektifinde olmaması, çevresel düzenlemelerde ortaya çıkan eşitsizlikler, çok etnikli ya da çok kültürlü topluluklarda sosyal adalet'in nasıl sağlanacağı belirsiz gibi kaygılarla teorisini inşa etmiştir. David Miller'in ortaya attığı ve insan haklarını, adaleti görünür kılan ihtiyaç, hak etme ve eşitlik kavramları zemininde açıkladığı (Miller, 2005: 5 & Christie, McLachlan, Swales, 2007: 9-10 & Yıldırım, 2011: 10-12) "**Eşit vatandaşlık**", "**Sosyal minimum**", "**Fırsat eşitliği**" ve "**Adil dağıtım**" ilkeleri (Şekil 2) David Miller tarafından Britanya'da sosyal adalet bileşenlerine bağlı olarak geliştirilmiş sosyal adalet ilkeleridir (Çakır, 2016: 192-193).

Şekil 1: Toplumda Millerin Beşeri İlişkiler Modelleri, Adalet Bileşenleri, Sosyal Adalet İlkeleri arasındaki ilişki.

Kaynak: David Miller Principles of Social Justice adlı kitabı (1999) ve What is Social Justice (2005) adlı makalesinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

David Miller, 1994 yılında Britanya’da Sosyal Adalet Komisyonu tarafından yayınlanmış olan *Sosyal Adalet Raporu*’nda komisyon üyelerinin “sosyal adaleti tanımlamak için gerekli bileşenler adıyla formüle ettiği dört sosyal adalet ilkesini geliştirerek teorisini inşa etmiştir (2005: 4). Bu ilkelerin ortalama her toplum tarafından kabul edilebilecek ilkeler olduğunun altını çizen Miller, ilk bakışta mevcut politikalar ile zıtlaşan yönlerinin olabileceğini aktarmaktadır. Ona göre bu dört ilkeyi gerçekten ve

toplum düzeninde gerçekleştiren bir toplum, bugün sahip olduğumuzdan düzenden olumlu manada oldukça farklı görünecektir (2005: 5).

2.2.6.1.1. Eşit Vatandaşlık

Miller *eşit vatandaşlık* konusunda, bir toplumda yaşayan tüm vatandaşların eşit sivil, siyasal ve sosyal haklara sahip olduğunu belirtmekte ve tüm vatandaşların bu hakları etkili bir biçimde kullanma veyahut deneme hakkına sahip olması gerektiği şeklinde açıklamaktadır (2005: 5). Miller, bu hakları koruyacak, organize edece, eşit bir şekilde dağıtımını sağlayacak güçlü bir yasa koyucu mutlak surette olması gerekmekte iken, bu hakların kullanımı ya da denenmesinin sadece yasalarla sınırlı olmaması gerektiğini ifade etmektedir. İlaveten bir toplumda yaşayan tüm bireylerin gündelik yaşamdaki davranış ve tutumlara ilişkin birlikte yaşama fikrini inşa edecek, pekiştirecek ve öğretecek bir bilinç düzeyi olarak tanımladığı “eşit saygı kültürünün yaygın hale getirilmesi gerektiğini düşünmektedir (Miller 2005: 6).

Eşit vatandaşlık, en temel vatandaşlık haklarından biri olmakla birlikte; bireysel güvenlik, soygun, saldırı, tehdit vb. yıldırıcı ve ayrımcı davranışlardan uzak tutularak gündelik hayatta yaşama hakkını kullanma hakkıdır. Örneğin Miller’e göre, bireylere yaşadıkları semtte ırkçı söz ya da söylem, vandallık veya genel olarak suç içeren davranış korkularının olup olmadığı sorulduğunda her durumda ekonomik olarak daha az gelire sahip bireylerin yaşadıkları bölgelerde, ekonomik durumu daha iyi olan bireylerin yaşadıkları mahallelere göre daha fazla kaygı taşıdıkları var olan çarpıcı bir gerçekliktir. Nitekim Miller’e göre Asyalılar ve beyazlar siyahi yurttaşların birçoğu gibi şiddet kurbanı olmaktan çok korkmaktadırlar. Dolayısıyla son 20 yılda genel olarak suç seviyesi azalmaktayken, hem deneyim hem de suç algısına sahip olan sosyal gruplar arasındaki eşitsizlikler çok yakın zamana kadar artma eğilimindedir.

Miller (2005), eşit vatandaşlık argümanını açıklarken toplumsal bir cinsiyet olarak kadını, ırksal ya da dini azınlık gruplarını “dezavantajlı” bir grupta değerlendirmesi dikkat çekicidir. Miller, toplumsal cinsiyet bağlamında erkekler ve kadınlar aynı zamanda bir toplumda eşit derecede kişisel güvenlikten aynı derece hizmet almaları gerektiğini ifade eder ancak. Ancak kadınların erkeklere kıyasla bireysel şiddet maruz

kalma olasılığı daha yüksek olduğunu kabul eder ve kadınların tecavüz dâhil olmak üzere birçok farklı tacizin kurbanı olma ihtimalini erkeklere göre çok daha yüksek olarak görmektedir. Dolayısıyla eşit statüde kişisel güvenlik talep eden kadının uğradığı bu türden ihlaller aynı zamanda eşit vatandaşlık ilkesinin ihlali olarak görülmektedir. Ona göre bu örnek genellikle gözden kaçırılan sosyal adaletin bir yönünü vurgulamaktadır.

“Biz vatandaşlar hükümetlerin izlediği politikalar neticesinde bize sunulan politikaları olumlu ya da olumsuz ifadelerle etraflıca düşünme eğilimindeyiz. Bu değerlendirme kısmen doğrudur ve mevcut ortamda güvenlik ve koruma politikalarının temel amacı, kişisel güvenliğin herkes için eşit bir şekilde inşa etmek olmalıdır. Fakat sosyal adalet gündelik yaşamda sıradan vatandaşların nasıl davrandıkları ile ilgilidir. Bu durumda ihtiyaç duyulan en önemli şey eşit saygıya dayalı bir kültürün yaygınlaştırılmasıdır. Böylece kadınlar sözlü ve fiziksel tacize uğramadan yaşamını idame ettirebilir, ırksal ya da dini azınlık gruplarının üyeleri istismara veya saldırıya maruz kalmadan yaşamlarını idame ettirebilirler” (2005: 6).

Eşit saygıya dayalı bir kültürü inşa etmenin bir yolu yasalarla mümkün olabilir, ancak yasalar bu kültürü gönüllü olarak kabul eden bireyleri temsil edip edemeyeceği ise tartışmalıdır.

Miller, sosyal adalet hususunu bir toplumda inşa etmenin ya da egemen kılmanın bir yolu olarak eğitim kurumunu göstermektedir. Ona göre İngiliz eğitim müfredatında yer alan “sosyal adalet” hususu, gündelik yaşamdaki yansımalarının, toplumsal pratiklerin anlamlarının neler olduğunu anlamak ve eşit vatandaşlık eğitiminde yol almak için çok önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir (2005: 6-7).

Miller’e göre eşit vatandaşlık ilkesinin bir boyutu ise, oy verme davranışından ziyade hükümetin politikalarını etkileme hakkıdır (2005: 7). Günümüzde siyasal güç dağılımı, diğer her türlü kaynaklara sahip olanların lehine düzenlenmiş bir takım yasalar ya da uygulamalar dikkate alındığında mükemmel ötesi eşitlik anlayışı inşa etmek zor olsa bu eşitliği dengeleyebilecek bazı mekanizmalar söz konusudur. Örneğin ona göre, bir mahallede vatandaşların dâhil edildiği, yüz yüze görüşmelerin yapıldığı ve bu görüşmelerde dile getirilen ve bazı yüzeysel meselelerden ziyade bu meselelerin ötesine geçen yolları bulmak amacıyla araştırmalar ya da kamuoyu yoklamaları yapılmıştır.

Ancak birkaç istisna dışında kamuoyu yoklamalarını dikkate alan ya da bu konularda politika teklifi veren parti ya da partili olamamaktadır. Ancak ona göre bu tür araştırmaları dikkate almamanın bir açıklaması bulunmamaktadır ve bu tür araştırmaların siyasiler tarafından dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla Parlamento'da bu tür konuların ya da çalışmaların incelemeye tabii olmaması için hiçbir neden yoktur.⁷

Miller "What is Social Justice" adlı makalesinde (2005) eşit vatandaşlık ilkesi tartışmalarında vatandaşlık meselesi üzerine de çıkarımlarda bulunmaktadır. Ona göre eşit vatandaşlık ilkesi vatandaşlığın sınırlarının nereye konması gerektiğini, ülkeye ya da ilgili bölgeye kimlerin dahil edileceğini veya hangi özellikteki bireylerin dışarıda kalması gerektiğini bize söylemediği aktarır. Bu durum, özellikle, bugünkü sosyal adaletin en açmaz zorluklarından biri olarak görülen göç olgusu analiz edilirken önemlidir. Ayrıca Miller, adalet'in sınırdan içeri girmeyi isteyen her bir bireyi vatandaşlığa kabul etmemizi gerektirmez (2005: 7). Miller bu anlamda yabancılara yardım etmeyi, onların haklarının doğal afetler veya savaşlar nedeniyle tehlikeye girmişse haklı ve gerekli bir talep olarak karşılamaktadır. Ancak o yine de bu durumu az rastlanılan bir olay olarak tanımlamaktadır (1995: 76). Ancak gerekli olan seçim kriterleri kullanılarak göçle ilgili kararların tutarlı ve adil bir şekilde verilmesi ve zamanında uzun vadede kabul edilen herkesin (Öğrenciler, mevsimlik işçiler vb. hariç) tam anlamıyla vatandaş olmaya teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu noktada kabul edilemez olan şey, yasadışı göçmen olan veya tam anlamıyla sivil ve siyasi haklardan yoksun olarak vatandaş statüsü verilen sakinlere ait bir alt sınıfının varlığıdır. Zira Miller'e göre Almanya'daki ve diğer bazı ülkelerdeki misafir işçi uygulaması buna örnektir. Birçok açıdan ekonomik olarak ihtiyaç sahibi bireylerin, hiç kabul edilmemek yerine misafir işçi statüsü ile kalmayı tercih etmeleri sonucunda mevzu bahis hususu gerçekleştirmek kolay olmayacaktır. Fakat buradaki sosyal adaletin anlamı zaten budur dolayısıyla eşit vatandaşlık ilkesi bağlamında herhangi bir ödün verilmemelidir (2005: 6-8).

⁷ Bu konu hakkında yakın zamanda Ackerman ve Fishkin tarafından dile getirilen başka bir düşünce veya öneri ise seçimlerden önce ulusal bir " Müzakere Günü" (Deliberation Day) yaşanmasıdır. Bu öneriler sıklıkla demokrasiyi güçlendirmek için dile getirilmekle birlikte, siyasi hakların uygulanmasında eşitlik yönünde ilerlemenin bir yolu olarak sosyal adalet zemininde değerlendirilmektedir.

2.2.6.1.2. Fırsat Eşitliği

Fırsat eşitliği konusu neredeyse tüm adalet çalışmalarının merkezinde var olan bir kavramdır. Zaman zaman eşitliğin bir alt bileşeni olarak tanımlanan fırsat eşitliği, eşit haklarla donatılmış bireylerin, fırsatlara erişimlerde; toplumsal cinsiyet, etnisite, sosyo-ekonomik durum gibi hususların dikkate alınması kaydıyla şartları ya da koşulları eşitleme durumu olarak tanımlanabilir.

Robert Nozick'e göre fırsatlara ilişkin eşitliği sağlamanın önünde iki yol bulunmaktadır. Bunlardan ilki, direkt olarak fırsatlar açısından daha talihli olanların durumunu kötüleştirmek veyahut talihsiz olanların durumunu daha iyi bir duruma getirmek. Diğeri ise; kaynakların kullanımını hakkındadır ki bu, dolayısıyla talihli olanlar noktasında bazılarının durumlarını kötüleştirebilme özelliğine sahiptir. Kaynakların kullanımına büyük oranda sahip olan bireyler aslında diğerlerinin durumunu iyileştirmek üzere kazanımlarını belli bir kısmı elinden alınanlar oluşturmaktadır. Nozick fırsat eşitliğini inşa etmek için bile bireylerin üzerinde hak sahibi olduğu, kazandığı mallara el konulmasını doğru bulmadığını ifade etmektedir (Nozick, 2006: 303).

Miller ise fırsat eşitliğini, eğitim ve iş alanlarına dâhil olma gibi sosyal imkânlarla ya da toplumsal nimetlere erişmelerindeki şansları, erişebilme oranları; onların cinsiyeti, ırkı, dini hassasiyeti, etnisitesi ve mensubu olunan ailenin sosyal sınıfı gibi özellikleri ile olmamalıdır. Her vatandaş becerisi, yeteneği ve motivasyonu ekseninde değerlendirmeye tabi olmalıdır (2005: 5).

Miller, fırsat eşitliği konusunun yıllardır sosyal adaletin temel bir ilkesi olarak kabul edildiğini, ancak bu konuda unutulmuş ya da gündeme gelmeyen hususun örgütlü bir yaşam idame ettirilen bir toplumda nasıl sonuçlar doğuracağıdır. Ona göre bu durum sadece yükseköğretimde meslek ve pozisyonlar için açık bir rekabet alanının inşa edilmesine izin verilmesi meselesi değildir. Temel fikir, bir kişinin yaşam şansının yalnızca kişisel yeteneklerine ve motivasyonlarına bağlı olmaları gerektirmektedir. Bu durum hâlihazırda toplumsal cinsiyeti, mensubu olunan etnisiteyi ve ailenin sosyal sınıfı gibi yaşam şanslarını etkileyen birçok faktörü de ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla, mesleklerin ve eğitim yerlerinin belirlenmesinde öncelikle etkili olan husus ayrımcı olmayan usul ve yöntemlerin inşa edilmesidir (2005: 10). Aynı zamanda Miller, bu

durumu sadece bir iş kurma veya bir eğitim kursunu tamamlama becerisi temelinde bireylerin seçim işlemlerinin gerçekleştirilmesi ile kalmamakla birlikte aynı zamanda yeterli bilgi ve birikime sahip bireylerin ilk etapta herhangi bir işe başvurmasının yolunu açmaktadır. Miller, bunu sağlayacak olan yasa veya yönetmeliklerin olmayışı ya da olsa bile bunu uygulayacak olan birey veya bireylerin ayrımcı davranışlarda bulunabileceğinin endişesini taşımaktadır (2005: 11).

Bir toplumda fırsat eşitliği uygulamasının hayata geçirilmesi, bireylerin iş veya eğitim maksadıyla başvurdukları kadro ya da pozisyonlar için sadece gelenekselleşmiş prosedürleri kullanmak yeterli olmamaktadır. Bununla birlikte bireyin özgeçmişi, ailesinin sosyal ve kültürel yapısı, bilgi ve beceri durumu, bireyin yetenekleri ve diğer tüm edinimler de değerlendirmelere tabi tutulması gerekmektedir (2005: 11).

Miller'e göre fırsat eşitliği konusundaki anlayışımız, kültürel farklılıklara karşı da aynı duyarlılıkta olmalıdır. Örneğin bir çalışma yönergesinin güncellenmesi düzenlemesinde bile maliyetler, bireylerin kültürel talepleri, gerektiğinden daha fazla zor koşulların oluşması vb. gibi hususları da gündeme getirmektedir. Dolayısıyla bu tür değişikliklerde kültürel farklılıkların gözeteilmesi fırsat eşitliği anlayışının gerekliliklerindedir (2005: 12). Miller bu durumu şöyle örneklendirmektedir:

“Örneğin, okul yetkilileri, öğretmenlerin standart olarak haftanın beş günü çalışmaya hazır olmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak bu durum, Müslüman öğretmenler için Cuma öğlen ve öğleden sonraları ibadet vakitleri olduğu için engel teşkil etmektedir”.

Genellikle fırsat eşitliği konusunu eğitim ve iş merkezli argümanlar üzerinden bir tartışma yürüten Miller (2005: 13), miras bırakılan zenginliğin yarattığı eşitsizliklerinde görmezden gelinmemesini aktarmaktadır:

“Miras yolu ile elde edilen zenginliğin aynı zamanda eşit olmayan bir yaşam alanına dönüştüğünden ve mirasçının motivasyonu ya da becerisi-yeteneği ile ilişki bulunmadığından en makul bir yorumda bile eşit imkânlarla bağdaştığı söylemek imkânsızdır”.

Mithaug' göre (1996: 38) fırsat eşitliği ilkesini bir toplumda egemen kılmanın süreçsel bir anlamı da söz konusudur. Ona göre ideal anlamda bir fırsat eşitliği düşüncesinin

temelinde bütün bireylerin kendi geleceklerini ya da kaderlerini belirleme hakkına sahip olduğu düşüncesi vardır. Hatta ideal manada bütün toplumlar kendi geleceklerini belirleme hakkına sahip bireylerden oluşmaktadır. Fırsatlar noktasındaki tüm eşitsizlikleri ortaya koyan yine toplumun kendisidir. Bu nedenle bazı bireyler kendi kaderlerini belirleme yeterliliğine sahip değildirler. Dolayısıyla fırsat eşitliği ekseninde bir toplum inşa etmek için, bütün toplumlar en az avantajlı durumda olan üyeleri arasında kapasite ve yeterliliklerini artırarak geleceklerini en iyi olacak şekilde tayin edecekleri mekanizmalar sağlanmalıdır. Eşit şans ve en uygun imkânlar ilkesi ideal anlamda fırsat eşitliğinin inşa edildiği bir toplum için anahtar belirleyiciler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.6.1.3. Sosyal Minimum

Sosyal minimum ilkesi David Miller'in sosyal adalet'in ilkelerinin belirlenmesi konusunda geliştirmiş olduğu önemli kavramlardan biridir. Sosyal minimum, bir bireyin toplumda minimal düzeyde kendi onuruna yakışır bir yaşam sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu kaynaklar olarak tanımlanmaktadır (White, 2004). Aynı zamanda sosyal minimum, bireylerin amaçları ve sosyal adalet hedeflerinin yerine getirilmesi için tam bir çözüm sunmamakla birlikte, bu amaca yönelik önemli bir adım olarak görülebilir. Dolayısıyla sosyal minimum, bireyleri kuşaklar boyu yoksulluk ve fakirliğe karşı savunmasız bırakan yapısal faktörlerin neler olduğunu kapsamlı bir biçimde ele alan bir adalet ilkesidir (Thomson, 2007: 60).

David Miller, sosyal minimum hususunun zaman zaman eşit vatandaşlığın bir parçası olarak değerlendirildiğini; ancak esasında sosyal minimum ilkesinin bir eşitlik ilkesi olmadığını belirtmektedir. Başka bir ifade ile politika filozofların *yeterlilik* ilkesi olarak adlandırdıkları hususa karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bu kavram herkesin sahip olabileceği kaynakların asgari düzeyde paylaşımının nasıl olduğunu/olacağını bize bildirmekte; ancak asgari değer üstündeki kaynakların nasıl dağıtılacağı konusunda ise herhangi bir şey belirtmemektedir (2005: 8).

Politika teorisyenlerinin “yeterlilik” olarak adlandırdıkları dağıtım ölçütlerinin sosyal minimum eksenindeki tanımının nasıl tanımlanacağına değinen Miller bu problemleri durumu şöyle aktarmaktadır (2005: 8):

“Sosyal minimum bugüne kadar sıklıkla sadece gelir ile bağlantısı kurularak ya da sadece gelir için uygulanan bir ilke olarak tartışılmıştır. Örneğin süregelen yoksulluk tanımlarında insanların ortalama gelirlerinin yüzde 50-60’ından daha azını aldıklarına işaret etmektedir. Asıl can alıcı sorulardan biri ise; bize verilen iktisadi durumlar göz önünde tutularak insanlar iyi bir yaşam sürdürebilmek için ne yapmaları gerekmektedir? Bu soru beraberinde “yeterli” sağlık bakımına erişimde ki gibi sosyal minimumun diğer boyutlarını getirmektedir. Burada esas problem tıbbi gelişmelerin sosyal anlamından yola çıkarak hastalıkların tedavisinin bireylere sağlanan kaynaklardan daha fazla mümkün olduğu durumlarda “yeterliliğin” standart tanımını yapmaktır”.

Miller’e göre sosyal minimum aynı zamanda, asgari ücret, emekli maaşı ya da işsizlik parası adı altında verilen ücretlerle herkesin gıda, giysi ve diğer ihtiyaçları karşılamak zorunda olduğu ve gelirin sürekli var olduğu koşulları içermektedir. Ancak sosyal adalet, mevzu bahis minimum sabit gelirlerin olduğu bir sistemde diğer bireylerin daha fazla kazanmasını engelleyen bir husus olmamalıdır. Çünkü Miller’e göre adalet ilkelerinden olan adil dağıtım ilkesi, sosyal minimumu aşan uygulamalar için, aynı zamanda gelirin ve avantajların farklılaştığı durumları açıklamayı amaçladığı için geliştirilmiş bir kavramdır (2005: 8-9).

Sosyal minimum, yoksulluğun en acımasız olduğu bir duruma ve yoksul bireylere hitap etmenin ötesine geçmeli, bir toplumda yaşayan bireylerin yetenekleri doğrultusunda siyasi ve sosyal hedeflerin şekillendirilmesine katkıda bulunduğu maddi ve politik olarak noktaya getirmek için tasarlanmış temel bir yaşam standardı sağlamalıdır. Dolayısıyla müzakereci ve demokratik tartışmalar, sosyal minimumun bileşeninin ayrılmaz bir parçasıdır (Thomson, 2007: 59).

2.2.6.1.4. Adil Dağıtım

Adil dağıtım ilkesi David Miller’in geliştirmiş olduğu sosyal adalet ilkelerinin sonuncusudur. Ona göre bu ilke, eşit vatandaşlık paketinin parçası olmayan, sosyal

minimum ilkesi içinde değerlendirilemeyecek şartların oluşmasıyla ve eşit olmayan kaynak dağılımlarının mantıklı sebeplerini açıklamak üzere inşa edilmiştir (2005: 16).

Adil dağıtım ilkesi herkes için avantajları eşit dağıtmanın mümkün olmaması nedeniyle bu kavram, şans, hak etme ve tercihle ilişkili olarak açıklanmaktadır (2005: 5). Bu sosyal adalet ilkesinin en belirgin özelliği bireylerin sahip olduğu gelirler üzerinden sosyal adaleti açıklamaya çalışmasıdır. Bu durum aynı zamanda iş memnuniyeti gibi yaşam kalitesinin birçok ürünü için de geçerlidir ve gelir, satın alınabilecek veya ona karşı işlem gören gözlerden uzak yerlerde yaşamak gibi çevresel yararların açıklanmasında anahtar bir rol üstlenmektedir.

Miller bu adalet ilkesinde daha genel olarak, hangi eşitsizliğin haklı görüldüğünü sorgulamakta ve bu konuların oldukça meseleyi karmaşık hale getirdiğini savunmaktadır. Tam da bu anlamda siyaset felsefecileri bu tür sorunların cevabında ortaya çıkan eşitsizlikleri “şans”, “hak etme” ve “tercihte bulunma” ilkelerinin de ortaya çıkardığı eşitsizlikleri göz önünde tutarak bu sorunun cevabını bulmaya çalışmaktadırlar (2005: 16).

Miller, topluma egemen kılınması planlan bu adalet ilkesinin başlangıçta toplum tarafından cazip olarak karşılanırsa da bazı ciddi güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Ona göre her şeyden önce “şans”, “hak etme” ve “tercihte bulunma” ilkelerinin bireylerin servetlerine olan etkilerini kaldırmaya dönük çabalar aslında zorlu bir girişimin başlangıcını temsil etmektedir. Sonuçta Miller’e göre, sahip olduğumuz belirli fiziksel nitelikler ve zihinsel kapasitelerle doğduğumuz için edindiğimiz “şans”, “hak etme” ve “tercihte bulunma” durumlarımız zaten söz konusudur. Bu yüzden bu tür durumları ekonomik olarak değerlendirmek genellikle çaba ve disiplin gerektirmektedir (2005: 16-17).

Miller’e göre bireylerin kötü şanslardan korunması ve iyi şanslarının oransal olarak da azaltılması gerekmektedir (Miller 2005: 17). Örneğin bir birey şanslı olduğu için şans oyunlarından para kazanabiliyor ve gelir elde edebiliyorsa, adil bir dağıtımın esas alınacağı bir toplumda bu durum sakıncalı görülebilir. Dahası, herhangi bir etkinlikte (iş, performans oyunu,...) bireylerin kendi gayret ve çabaları neticesinde kendisine

üstün performansından ötürü orantılı bir biçimde ödüllendirilecek sistemler geliştirilmelidir.

Miller'e göre *tercihte bulunmanın* bir sonucu olarak ortaya çıkacak tüm eşitsizlikler adil olarak değerlendirilmektedir. Yani ona göre bireyler tercihte bulunma durumlarına bağlı olarak yaşadıkları ya da yaşayacakları eşitsiz/orantısız bir durumu - herkesin sahip olduğu sosyal minimum ilkesi de bunu gerektirir- kabullenmek zorundadırlar. Bu nokta da Miller'in dikkat çektiği husus, tercihte bulunmaların bazı eşitsizlikleri kabul etmenin zorunlu olmadığı durumların da var olduğudur. Bu anlamda örneğin sigara kullanmak kansere neden olabilir. Tercihte bulunma davranışı içerisinde sigara kullanmayı tercih eden birey için sigaraya yasal olarak vergilendirme yapmak, bireylerin sigarayı bırakma anlamında tercihte bulunmayı etkileyen bir davranış olarak bir çözüm yolu şeklinde sunulabilir (Miller, 2005: 18).

Ayrıca Miller'in kuramında özellikle performansların ve kapasitelerin oranda olduğu bireyler arasında adil bir dağıtımın yapılacağı ve bireylerin gelecekleri noktasında avantajlara sahip olacakları bir düzenlemenin olacağı durumlarda, bireylerin kapasite ve yeteneklerine ilişkin dürüst ve gerçekçi bir değerlendirme yapılması bir zorunluluk olarak görülmektedir (2005: 19).

Buraya kadar olan bölümlerde David Miller'in sosyal adalet ilkelerinin bir toplumda nasıl inşa edileceği hususu Miller'in kavramlarından hareketle açıklanmaya çalışılmıştır. Onun teorisinde esas amaç kendi ifadesiyle şöyle aktarılmıştır:

“Halka yönelik geliştirilen kamu politikaları, toplumu saran bir sosyal adalet anlayışı ile doğrudan bağlantılı olmalıdır ve devletin rolü çoğunlukla doğrudan müdahale etmek yerine, bilgilendirmek ve desteklemek olacaktır” (Miller, 2005: 20).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONUVA İLİŞKİN LİTERATÜR

Konuya ilişkin literatür taraması sosyal adalet, kentsel dönüşüm ve Çingene bireyler, sosyal adalet ve kentsel dönüşüm projeleri alt başlıkları altında ele alınmıştır.

3.1.Sosyal Adalet

Balı (2001), “Çok kültürlülük ve Sosyal Adalet” isimli çalışması özel olarak Roman/Çingene gruplar üzerine yoğunlaşmamaktadır. Ancak çok kültürlü olmayı sosyal adalet meselesi üzerinden tartışmaya açması oldukça önem arz etmektedir. Yazar’a göre insan hakları söylemi herhangi bir insan modeli yerine, hem özgür hem rasyonel bir birey modeli üzerine inşa edilmesi halinde, böylece tanımlanan birey dışındaki insanları da bu haklardan yararlandırabilmek için sürekli yeni hak kategorileri oluşturmak kaçınılmaz olacaktır. Ancak yazar çalışmasında asla böyle bir tartışmaya girme niyetinde değildir. Çünkü bu tartışma çalışmanın hem amacını hem de boyutunu ciddi biçimde tehdit ettiğinin farkındadır. Özetle yazar bu çalışma da çağımız toplumlarında yaşanmış ve yaşanmakta olan kültürel çatışmaların zıtlıklarının ya da ötekileştirmelerin ortaya çıkardığı toplumsal sorunların birer adalet sorunu olduğu veya böyle algılamak gerektiği düşüncesinden hareketle, bunlara sosyal barışı ve siyasal birlikteliği tehdit etmeyecek bir çözüm bulunabilir mi” temel sorusunu cevaplamaya çalışmaktadır.

Solomon (2004), “Adalet Tutkusu” adlı çalışmasında adalete kavramına ilişkin yeni bir yaklaşım geliştirmektedir. Platon, Kant, Hobbes gibi felsefecilere yeni bir gözle bakmamıza ilişkin uygun zemin sunmaktadır. En büyük adalet kuramcılarında olan Walzer, Rawls, Nozick ve Miller gibi çağdaş düşünürlerle de tartışmaktadır. Ona göre adalet hususu yalnızca rasyonel akılla, kurum ya da kuruluşlarla, devletle sağlanabilecek soyut bir düşünce modeli ya da sistemi değildir. Adalet edinilmiş tecrübelerinden hareketle adalet duygusunun da artık devreye girmesiyle sağlanabilecektir. Yazarında ifade ettiği üzere bu çalışma aslında huysuz bir savunmayı içermektedir.

Doğan (2011), “Küresel Açlık Sorunu ve Sosyal Adalet” adlı çalışmasında, küresel eşitlikçi teorisyenlerin ana argümanları üzerinde durmakta ve Rawls’un sosyal adalet kuramını, Moellendorf’un kosmopolitanizm’ini ele almakta ve onun farklılık ilkesi ve sonuç eşitliği iddiasına karşı adil fırsat eşitliği ilkesini savunmaktadır. Dahası zenginlik ve kaynakların küresel olarak pay edilmesine ilişkin yaklaşımlara ise daha şüpheli yaklaşmaktadır. Aynı zamanda Miller’in ortaya attığı bir adalet gereksinimi şeklinde yoksul yabancılara yardım yükümlülüğüne ilişkin ileri sürdüğü komüniteryan hususlar üzerinde durmaktadır.

Sosyal adalet konusunda Yıldırım (2011), Üniversite’de eğitim gören genç bireylerin sosyal adalet kavramından ne anladıkları ve sosyal adalet algıları belirlemek üzere; Ankara Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir çalışma yürütmüştür. Çalışmanın sonunda araştırmaya katılan genç bireyler sosyal adaleti genel olarak fırsat eşitliği perspektifinde tanımladıkları görülmüştür. Ayrıca genç bireylerin Türkiye açısından sosyal adalete ilişkin olumsuz düzeyde algılara sahip oldukları araştırmanın sonuçlarından elde edilen önemli veriler olarak paylaşılmıştır.

Çebi (2012), “Sosyal Adalet-Tarihsel ve Kuramsal Bir Bakış” isimli çalışmasını önce doktora tezi olarak yaptığı ve 2012 yılında kitaplaştırdığı görülmektedir. Bu çalışmada sosyal adalet kavramını toplumsal bir değer olarak ele alan ve ona tarihsel ve kuramsal bir perspektifle yaklaşan bir yaklaşım benimsenmiştir. Çalışma yazara göre ülkemizde sosyal adalet değerinin güncel ve entelektüel yaşamda artık üzerinde ciddi olarak düşünülen ve tartışılması gereken bir değer olması yolunda Antik Dönemden başlamak üzere günümüze kadar geçen dönem içerisinde adalet perspektifinden bir tartışma yürütmektedir.

3.2.Kentsel Dönüşüm

Sosyal adalet bağlamında dezavantajlı gruplar içinde kabul edilen Roman/Çingene bireylerle ilgili son yıllarda çok sayıda akademik çalışmalar yapılmıştır Bununla birlikte gerek Dünyada gerekse Türkiye’de Roman/Çingene bireylerin örgütlenip dernekler kurması onların görünürlüklerini artırmıştır. Ayrıca bazı sivil toplum kuruluşları yoluyla Roman/Çingene bireylerin güncel sorunlarına çözüm üretmek ve onların sosyoekonomik durumlarını iyileştirmeyi planlamak üzere de çok sayıda çalışma

yürütülmüştür. Bu çalışmaların dünyada ve Türkiye’deki en önemlisi kentsel dönüşüm çalışmalarıdır. Konu Türkiye açısından ele alındığında ise özellikle son on yıldır yaygınlaşan kentsel dönüşüm projeleri karşımıza çıkmaktadır. Bu proje ile sağlıklı, bakımsız, plansız ve hatta ruhsatsız evlerin yıkılması öngörülmekte; sağlıklı, bakımlı, planlı ve yasal statüye kavuşturulmuş evlerin inşası planlanmaktadır. Türkiye’deki kentsel dönüşüm projeleri ve kentsel dönüşüm alanları konusunda yapılan akademik çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Arıkan 1999 yılında Yüksek Lisans tezi olarak kaleme aldığı “Kentsel dönüşüm sürecinde gerilimler, dinamikler ve Karanfilköy” isimli çalışmasında İstanbul'un gelişmekte olan ekonomisinin, küresel ekonomik baskılara maruz kaldığı ve değişimin hızı ve doğası bakımından bu dengesiz gelişmenin çarpıcı hale geldiğini aktarmaktadır. Aynı çalışmada bu durumun, merkez-çevre çelişkilerinin derinleşmesine ve konut alanlarında yansımaları bulan bir ayrımcılığa yol açtığı gözlemlenmiştir. Özellikle 1996 yılında Karanfil köy Mahallesi'nde yaşanan toplu yıkımlar, yazara göre İstanbul kentinin geçirdiği dönüşümlerin, bu dönüşümlerin kenti biçimlendirmesinin, güç ve iktidarın merkez-çevre ilişkisini yeniden kurgulamalarının ve konut alanlarında yansımaları bulan ayrımcılığın, kentsel eşitsizliklerin bir izdüşümü olmuştur. İstanbul özelinde kentsel hususların izlerini taşıyan Karanfil köy, kentte farklı kimliklerin nasıl bir arada yaşayacağını ve ortak bir yaşam paydasının nasıl inşa edileceğini, kent yaşamının farklılığını dışlamayan bir sosyal örüntü olmayı nasıl başaracağını, farklı etnik grupların ya da sosyal sınıfların kent mekânlarını nasıl paylaşacaklarını içeren bir çalışmadır.

Bununla birlikte İveynat (2008) gecekondu alanlarında kentsel dönüşümü Ankara Şentepe kentsel dönüşüm projesi üzerinden uygulanan kentsel dönüşüm projesinin başarı oranını test etmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte bu çalışma, Şentepe Kentsel Dönüşüm Projesi'nin şehirde kaliteli bir yaşam idame ettirmenin gerekliliklerinin neler olduğunu belirlemek üzere kurgulanmıştır.

Armağan (2014) toplum, mekan ilişkisi açısından kentsel dönüşüme dahil edilmiş bireylerin toplumsal dönüşüm yaşayıp yaşamadıklarını ile birlikte yapısal dönüşümlerin, bireylerin toplumla bütünleşme süreçleri, gecekondu hayatına alışkın bireylerin kent kimliği bilinci gibi unsurların Mamak kentsel dönüşüm projesi üzerinden araştırmak

istemiştir. Korkmaz (2015), Türkiye'deki dönüşüm projelerinin kentin bozulmuş bölümlerindeki sorunlara getirilen çözümlerin başarı oranını ortaya koymak üzere tasarlanmıştır. Çalışma kapsamında; ekonomik, sosyal, fiziksel açıdan sürdürülebilirlik göstergeleri kullanmak kaydıyla projenin performansı değerlendirilmektedir. Çalışmanın sonunda Türkiye'de kentsel dönüşüm projelerine ilişkin daha iyi sürdürülebilir bir niteliğe kavuşturulması yönünde politika önerileri sunulmak istenmektedir.

Akalın'ın 2003 yılında Yüksek Lisans tezi olarak yaptığı çalışmada kent merkezinde yer alan Dolapdere yerleşmesinin sosyal, ekonomik ve fiziksel yapısı incelenmiş, yasal ve yönetsel sistemdeki eksiklikler araştırılmış, Dolapdere'de kentsel yeniden yapılanma adına neler yapılabileceği üzerine öneriler geliştirilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda bölgeden yeniden yapılacak alanlara ilişkin gelişme etapları belirlenmiş ve bu etaplarda oluşacak yeni fonksiyonlar, uygulama ve organizasyona yönelik öneriler geliştirmiştir.

2007 yılında Ergan ve Şahin'in "Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamında Hacılar Mahallesinde Yaşayan Bireylerin Projeye Bakışları" isimli çalışmalarında büyük kentlerde yoğun biçimde görülen gecekondulaşma sorununun belediyenin kentsel dönüşüm projeleri ile aşılmaya çalışıldığı ve bu problemin çözümünde ortaya çıkan diğer olası problemler; aynı zamanda mahallede yaşayan bireylerin bu dönüşüme ilişkin bakış açıları incelenmektedir. Bu çalışmanın sonunda ev sahibi olan bireyler ile genç bireylerin kentsel dönüşüm projelerine olumlu baktıkları tespit edilmiş, kiracı olarak ikamet eden bireylerin ise yeni yapılacak konutların pahalı olacağı ve o mahallede daha fazla yaşayamayacakları gerekçesi ile projeye dair olumlu görüşlerinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

2014 yılında Açıkgöz'ün Ankara Çiçin Mahallesi örneğinde, kentsel dönüşüm uygulamalarının sosyal, ekonomik ve mekânsal etkileri ile birlikte, kamunun rolü konu edinmiştir. Çalışmada, kentsel dönüşüm projelerinden Belediye-TOKİ ortaklığı ile gerçekleştirilen Çiçin Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında soylulaştırma kavramı irdelenmekte kentsel dönüşümün ekonomik, sosyal ve fiziksel etkileri araştırılmıştır. Araştırmacının kentsel dönüşüm ile soylulaştırma kavramının birbirinden bağımsız

olmadığını düşündüğü çalışmasında, mekânsal planlamalar ile sadece fiziksel değişimler yaşanmamakta; ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlerde meydana gelmektedir.

Polat'ın 2014 yılında, kapitalist üretim tarzının yayınladığı Türkiye'de toplumsal ilişkilerde inşa edilen dönüşümlerin Malatya kentinde yarattığı sosyo ekonomik sonuçları ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte ortaya çıkan sonuçların kent mekanında nasıl bir işleve sahip olduğunu, kent mekanının tarihsel süreç içerisinde ele alınmaktadır. Araştırmacıya göre kent mekanın dönüşümünü sağlayan en önemli faktör ekonomik süreçlerdir.

3.3.Roman/Çingene Bireyler, Sosyal Adalet ve Kentsel Dönüşüm

Ceyhan'ın (2003) kaleme aldığı "Edirne'deki Çingene/Roman kimliğinin oluşumu üzerine bir saha çalışması" adlı Yüksek Lisans tez çalışmasında Roman/Çingene topluluğunun kimlik oluşumunu, etnik, sınıfsal ve toplumsal cinsiyet boyutu bağlamında sembolik kimlik oluşumu Türkiye örneği üzerinden tartışılmaktadır. Roman/Çingene bireylerin vatandaşlık haklarından yararlanma durumları üzerine analizler içeren bu çalışma da, 18 hane halkı ile görüşmeler neticesinde sosyo-ekonomik koşullar üzerine, evlilik, Roman/Çingene bireylerin kültürel alışkanlıkları, komşuluk ilişkileri, siyasal kimlik, dinsel törenler ve Roman/Çingene bireylerin kimliksel tanımlamaları hakkında bilgiler toplanmıştır.

Cin (2016) İzmir özelinde yaptığı çalışmasında, Roman/Çingene bireylerin yaşadıkları mahallelerin kentsel dönüşüm projelerinin hedefi olması sebebi ile, sosyal, ekonomik ve çevresel boyutların göz ardı edildiğini; çalışmaların da sadece fiziksel standartlara hitap ettiğini düşünmektedir. Araştırmacıya göre, Roman/Çingene bireylerin mahallelerinde yapılan dönüşüm projeleri ve projelerin sonuçları önem arz ettiği için çalışmasını tasarlamış ve 102 katılımcı ile anket, 9 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonunda saptanan eksiklikler dikkate alınmak kaydı ile bir katılım modeli önerilmiştir.

Keşoğlu (2015), kentsel kimlik bağlamında Fikir tepe kentsel dönüşüm projesi ile; katılımcılar dönüşüm ile ilgili anlam dünyalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. 100

kişiyne anketlerin uygulandığı bu çalışmanın sonuçlarına göre halk, genel olarak projeden memnun ve umutlu göründüğü bulgulanmıştır.

Parker (2013), İstanbul Tarlabası'nda yaptığı çalışmasında büyük çaptaki kentsel dönüşüm projelerinin dışlayıcı mekanizmalarının mağdur ettiği bireyleri davranışları üzerindeki etki araştırılmaktadır. Tarlabası'nda yaşayan Roman/ingene bireylerin hâlihazırda sosyal dışlanmalara maruz kaldığı bir ortamda kentsel dönüşüm projelerinin sosyal etkileri üzerinde odaklanılmaktadır.

Bu tez büyük çaplı kentsel dönüşümü ve kentsel dönüşümün dışlayıcı mekanizmalarının kurbanı olan toplulukların, sosyalleşme biçimleri ve davranışları üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Saha araştırması, tarihi eserleri koruma adı altında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projesiyle 3000 kadar sakinin evinden çıkartıldığı Tarlabası semtine odaklanmıştır. Bölge halkı zaten değişik biçimlerde toplumsal hayatın dış çeperine itilmışken, bölgede sürdürülen projenin ortaya çıkışı ile bölge halkının ötekiliğin çatışan bir biçimini sergilemesi kaçınılmaz ve mümkün kılınmıştır. Bölgenin resmi iktidarın gözündeki konumunun açıkça olumlanması ve devam etmekte olan projenin hala inşaat halinde olan kısımlarını kullanarak şehir üzerindeki haklarını geçici olarak yeniden kazanmaya çalışan birey örnekleri ile kontrol mekanizmalarının etkisizliği gözler önüne serilmiş, bireylerin öznellikleri yeniden şekillendirilmiştir.

Kolukırık'ın 2004 yılında İzmir Bornova Tarlabası'nda yürüttüğü çalışmasında, Roman/ingene bireylerin eşitlik ve farklılıklar bağlamında kendi iç dünyalarına ışık tutmayı amaçlamaktadır. İlgili alışma da Roman/ingene bireylerin kültürel özelliklerinin, ekonomik, siyasi ya da ideolojik olarak nasıl kullandıkları ve içinde yaşadıkları toplumda kendilerini nasıl ifade ettikleri meselesi üzerine bir araştırma deseni kurgulandığı gözlemlenmektedir.

Akgl (2006), mimarlık meselesi üzerinde önemli yer edinen mobilite kavramının barınma kültürü ile olan ilişkisini irdeleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Mobilite kavramı bağlamında mobil mekânlar sınıflandırılmış, barınma hususu göçebe Roman/ingene gruplar üzerinden ilgili grubun hareketlilik sıklıkları sorgulanan çalışma yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır.

Köşetaş 2006 yılında ırkçılığın Roman/Çingene gruplar yönüyle filmler üzerinden anlatan çalışmasında, Amerikan ve Türk sineması karşılaştırılmalı olarak analiz edilmiştir. Aynı yıl Aydoğan'ın kaleme aldığı çalışmasında yerli olmayan Roman/Çingene grupların Türkiye'ye seyahatlerinde karşılaştıkları bazı hususlar okuyucularla paylaşılmıştır.

Demirvuran (2007), Romanların/Çingenelerin ikamet ettiği mahallelerde kentsel düzende ayrışmanın nasıl ve hangi boyutlarda olduğunu gözler önüne sermek, ayrışma ve kutuplaşmanın inşasında hangi süreçlerin etkili olduğunu tespit etmek adına “kentsel ayrışma” temalı çalışmasını gerçekleştirmiştir. 2008 yılında Eren, Çingeneliği tasavvur etme temalı İzmir tepecik mahallesinde, Roman/Çingene bireylerin yaptıkları mesleklerin kendi kimlik algılarına etkileri olup olmadığını sorgulamak üzere bir çalışma tasarlamıştır.

2009 yılında Uzun tarafından tasarlanan çalışma Roman/Çingene bireylerin adalet talepleri üzerine ulusal yazında kaleme alınan önemli çalışmalardan biri olma özelliği taşımaktadır. Uzun çalışmasını, Roman/Çingene grupların adalet taleplerini ölçmek adına seçtiği Lüleburgaz ilçesinin Altıyol ve Kuştepe mahallerinde derinlemesine görüşmeler yaparak gerçekleştirmiştir. Altıyol ve Kuştepe mahallesinde yaşayan Roman/Çingene bireylerin sosyoekonomik durumları, kimliksel algıları ve maruz bırakıldıkları sosyal dışlanma davranışlarına nasıl çözüm getirdikleri saptanmak istenmiştir. Aynı yılda yapılan bir diğer çalışma da Uçum (2008), Kocaeli'nde yaşayan Roman/Çingene grupların evlenme geleneklerine ilişkin bilgiler paylaşmıştır. Sal (2009), Romanların/Çingenelerin sanatsal ele alınışı; Yüksel (2009), II, Abdülhamit döneminde yaşayan Osmanlı Roman/Çingenelerinin genel durumlarını; Eroy (2010), Tekirdağ'da ikamet eden Roman/Çingene grupların müziklerinde kullanılan ezgisel yapıların incelenmesini; Yürüktümen (2010), Türk sinemasındaki Roman/Çingene imgesini konu edinmişlerdir.

2010 yılından yapılan bir diğer çalışma da Roman/Çingene bireylerin yurttaşlık algıları sorgulanmıştır. Topuz'un yaptığı bu çalışma da amaç, Roman/Çingene kökenli vatandaşların Anayasal haklar ve Anayasal sorumluluklar açısından devletle olan ilişki örüntüleri ele alınmıştır. Anayasal hakların ne ölçüde dağıtıldığı, roma/Çingene bireylerin bu hakları nasıl adlandırdıkları, mevcut düzende karşılaşılan diğer bazı

ayrımcı pratikler, bu çalışma da ortaya konmaya çalışılmıştır. 2011 yılından doktora tezi olarak yapılan bir çalışma da ise Türkiye'deki Roman/Çingene bireylerin vatandaşlık hakları bağlamında Roman/Çingene ve “dom” grupları karşılaştırılmalı olarak analiz edilmiştir. Önen'in gerçekleştirdiği bu çalışma, Edirne'deki Roman/Çingene grupları ve Diyarbakır'daki “dom” gruplarını kapsamaktadır.

Erzurum, Samsun, İzmir, Bergama, Konya, İstanbul Ataşehir ve Hatay da yaşayan Roman/Çingene bireyler üzerine bütüncül bir yaklaşımla “sosyal dışlanmanın Roman halleri” adlı araştırma projesini gerçekleştiren Akkam ve arkadaşları (2011), sosyal dışlanma meselesini ilgili şehirlerde yaşayan Roman/Çingene gruplar üzerinden tartışmışlardır. Romanlığın ya da Roman olmanın mekânla bütünleşen, toplumsal algı ile kategorik hale gelen bir alt grup olarak ele alındıkları gerçeğini aktaran araştırmacılar, geliştirilmesi gereken sosyal politikalar konusunda önemli sorunları da aktarmışlardır.

Özateşler (2012), Roman/Çingene bireylerin 1970 yılında Çanakkale iline bağlı Bayramiç kasabasından zorla yerlerinden edilmelerini; Durmaz (2012), eğlence iş hayatında güvencesiz çalışan Roman/Çingene bireylerin genel durumlarını resmeden çalışmalar tasarlamışlardır. Aynı yıl Özer (2012), Trakya'daki Roman/Çingene müzisyenler ve müzikal öğrenmelerini; Ekmekçi (2014) tıp etiği açısından Roman/Çingene bireylerin sağlık haklarını; Özver (2015), Tekirdağ Roman/Çingene kültürlerinin, müzikal öğrenme ve öğretme süreçlerini konu alan çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Aynı yıl Alp'in çalışmasında ise Roman/Çingene bireylere yönelik ayrımcı söylemler medya etkisi perspektifinden analiz edilmiştir. Akdemir (2015) çalışmasında pozitif ayrımcılık konusunda ülkeler üzerinden örnekler Roman/Çingene gruplar üzerinden yürütülmüştür. Roman/Çingene bireylere yönelik ayrımcılığın sıklıkla işlendiği bu çalışma da tarihsel perspektifte Türkiye ve Avrupa karşılaştırmalı ayrımcılıkların boyutları ortaya konulmuştur. Yaprak (2015), Roman/Çingene bireylerin dışlanmışlık algıları üzerine; Yıldırım (2015), Roman/Çingene alt kültüründe sosyalleşme hususu suç olgusu bağlamında ele alınmıştır. Yine literatürde karşılaştığımız diğer bir çalışma da Mert (2016), Roman/Çingene bireylerin dışlanmaları hususunu edebi metinler vasıtası ile ortaya koymayı amaçlamıştır. Gün (2016), yoksulluk meselesini Roman/Çingene gruplar

üzerinden anlatmaya; Fırat (2016), Roman/Çingene kimliğine sahip olmayı anlamak üzere Malatya’da yaşayan gruplar üzerine sosyolojik bir çalışma gerçekleştirmiştir.

Özkan(2000), “Türkiye Çingeneleeri” adlı çalışması bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Çingene kavramı, kökeni, göçü hakkında teferruatlı bilgiler verilmekte çeşitli arşiv belgeleri ve bazı bilimsel kaynaklar ışığında Roman/Çingene bireylerin Türkiye tarihi üzerinde durulmaktadır.

Roman/Çingene bireyler üzerine yapılan başka bir çalışmada ise Dingenç (2004), Osmanlı Devletinin sınırlarını genişletmeyi amaçladığı dönemde ve hizmet kurumlarının oluşturulması esnasında, özellikle demirci ve madenci Roman/Çingene bireylerden yararlanmayı amaçlayan bir devlet yapısında Roman/Çingene bireylerin konumlarını tartışma konusu yapmaktadır. Bununla birlikte Altınöz (2005) Osmanlı döneminde yaşayan Roman/Çingene bireylerin sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri konumlarına ilişkin bir çalışma yürütmüştür.

Kolukırık(2009), “Dünden Bugüne Çingeneler” adlı çalışmasında eşitlik ve farklılık ile birlikte yaşayabilme hususu çalışmanın temel odak noktasını oluşturmaktadır. Kitap Roman/Çingene bireyler üzerine ilgili yazar tarafından farklı zamanlarda yazılmış ve farklı akademik ortamlarda tartışılmış metinlerden oluşmaktadır.

Ulusal ve uluslararası literatürde yapılan çalışmaların genelinde dezavantajlı bir grup olarak tanımladığımız Roman/Çingene bireylerin sosyal, siyasal ve ekonomik konumları ile birlikte; geçimlerini sağlamak üzere icra ettikleri meslekleri konu edinen çalışmalar üzerine yoğunlaştıkları; özellikle son dönem çalışmalarda Roman/Çingene bireylerin maruz kaldıkları ayrımcı pratiklerin çalışmalara sıklıkla konu edildiği görülmektedir. Literatür taramasının çalışmamıza kazandırdığı en büyük katkı bugüne kadar özel olarak Roman/Çingene bireylerin, sosyal adalet hususu ekseninde hiç tartışılmadığı gerçeğidir. Ayrıca zaman zaman sosyal adalet argümanlarının dolaylı yollardan çalışmalara dahil edildiği görülse de bu konuda alanda önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. İkinci bir katkı ise, yine literatürde Konya’da yaşayan Roman/Çingene gruplar ile diğer bireyler üzerine mukayeseli bir çalışmanın neredeyse hiç yapılmadığıdır. Bu durum, çalışmamızı tasarlarken alan tercihimizde doğru kararlar verdiğimizizi doğrular niteliktedir.

Literatür'den de görüldüğü üzere bir toplumda yaşayan Roman/Çingene ve diğer grupların sosyal adalet ve kent bağlamında sosyal profilleri üzerine mukayeseli çalışmaların yapılmadığı gözlemlenmiştir. Roman/Çingene bireyler üzerine yapılan çalışmalar belli başlıklarda toplanmaktadır. Buna göre, yoksulluk, sosyal dışlanma, ayrımcı davranışlar, icra edilen meslekler ve sanatsal faaliyetler Roman/Çingene bireyler üzerine yapılan çalışmalarda sık karşılaşılan argümanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal adalet çalışmalarının ise özelde Roman/Çingene gruplar üzerine odaklanmadığı görülse de; çok kültürlülük, yurttaşlık, eşitlik ve dezavantajlı gruplar üzerinden tartışmalara konu edildiği gözlemlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROMAN/ÇİNGENE KİMLİĞİ VE MEKÂNSAL PLANLAMADA ADİL KENT TASAVVURU

4.1. Roman ve Çingene Kimliği

Roman/Çingene⁸ bireylerin Türkiye topraklarına yerleşmelerinin hangi zaman diliminde gerçekleştiği ve ilk nerelere yerleştiklerinin kesin olarak bilinmemesi, konuya ilgi duyan araştırmacılar için güçlük arz edebilmektedir. Roman/Çingene bireyler, insanlık tarihi boyunca etnik kimliklerinden kaynaklı ve gündelik yaşam koşullarının da etkisiyle mensubu oldukları topluluklarda zaman zaman “öteki” olarak tanımlanmış ve toplumdaki avantajlardan neredeyse en az faydalanan bir grup olma özelliğine sahip olmuşlardır. Ayrıca bu dezavantajlı konumlarını belirlemede ya da tayin etmede; Roman/Çingene grupların genelinin göçebe bir yaşam sürdürmeleri ve Roman/Çingene tarihine ait net-kesin kayıtların bulunmaması gibi temel hususların etkili olduğu düşünülmektedir. Kesin ve herkes tarafından kabul gören tarihsel bir geçmişin olmayışı ya da konu ile ilgili iddiaların epeyce çokluğu, Roman ve Çingene kavramları arasındaki anlamsal ilişkinin ne olduğunu aydınlatmamakta; aksine iki kavram arasındaki ilişkinin tanımına dair eleştirilere neden olmaktadır. Kavramın kökeni bakımdan hangi dile dayandığı hususu epeyce gündemi meşgul etmeye devam etmektedir. Erdoğan’a göre (1999: 262) farklı kaynaklarda farklı yaklaşımlar geliştirilmek istense de, amaçlanan ya da beklenen sonuç alınmamaktadır. Bununla birlikte Roman/Çingene bireylerin dünyadaki dolaşimleri ya da yayılımları, kullandıkları ortak dil, mesken edindikleri coğrafyalar, kültürel eylem formları ve daha nice özellikleri, oldukça farklılık arz ettiği de görülmektedir.

⁸ Ali Rafet Özkan’ın çalışmasında Türkiye’de Roman/Çingene bireyler kimliksel aidiyetleri konusunda kullanılan isimlerin; Abdal, Kıpti, Cono, Sepetçi, Arabacı, Köçer, Poşa, Elekçi, Mutrip, Çingene ve Roman olarak kategorize edildiği görülmekte ve kullanılan isimlerin yörelere göre farklılık arz ettiği aktarılmaktadır. Aynı çalışmada, dünyanın farklı bölgelerinde roman/çingene bireyler için kullanılan ve coğrafyalara göre farklılık arz eden isimler ise; Adsinkani, Cigani, El-Nuri, Gitono, Manuş, Kalderaş, Gobt, Lovar, Arlije, Gurbeti, Luri, Banjara, Sinto, Kalo, Lom, Kevli, Rama, Doma/Domba olarak ifade edilmektedir. *Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ali Rafet Özkan (2000), Türkiye Çingeneleri, Kültür Bakanlığı Yay.*

Çingene kelimesinin ilk olarak Türkçe’de kullanıldığını belirten Özkan(2000: 8-9), çengicilik veya çengiler anlamına gelen kelimedenden türetildiğini düşünmektedir. Ona göre çengi kelimesinin anlamının, oyun, eğlence, dans gibi anlamlarda kullanılması ve Roman/Çingene bireylerin müzik, eğlence ve dans gibi etkinliklerde önemli figürler olarak karşımıza çıkması ortaya attığı iddiayı doğrular nitelikte sunulmaktadır. Hatta bundan dolayı bu gruplara mensup bireyler için “Çingene” kelimesinin tercih edilmesi olağan karşılanmaktadır.

Roman kavramı Çingene ve diğer benzer grupları ifade etmek için kullanılan bir kavram olma özelliğine sahiptir. Nitekim son dönemlerde Türkiye’de bazı Roman/Çingene grupları arasında dahi Roman olmak ile Çingene olmak arasında farkın gözetilmesi beklenmiş; bazı gruplara göre Çingene sözcüğü aşağılayıcı bir söylem olarak değerlendirilmiştir. Tüm bu farklı tanımlar ve bakış açılarından kurtulmak üzere 1978 yılında II. Dünya Çingene Konferansı’nda “Uluslararası Çingene Komitesi”nin ismi, “Uluslararası Roma Birliği” olarak değiştirilmiştir. Kuruldaki yetkililer Çingene sözcüğünü değiştirmek istemelerinin temel nedeni, ilgili grup için kullanılan yakıştırmalardan kurtulma, spekülatif iddiaları minimize etme, siyasi olarak yanlış bir kavramsallaştırmanın önüne geçme, ilgili grup ile yapılacak araştırmalarda kullanılacak grup ismini standartlaştırma dahil olmak üzere dünyanın her tarafında yaşayan bir etnik grubu adlandırmak için “roma- Roman” adının kullanılması önerilmiştir (Martinez, 1994; Hancock, 2002; Kolukırcık, 2005).

Diğer yandan bütün bu gerçekler dikkate alındığında, nüfusun çoğunluğunun "Çingene" olarak adlandırıldığı bir toplumda tüm bireylerin tek bir kavram altında sınıflandırılmak istenmesine rağmen, bu insanların kendilerinin farklılıklarını ve grup kimliklerini gerçek ve sembolik araçlar ile ifade ettiklerini göstermektedir.

4.1.1. Roman/Çingene Bireylerin Kökeni ve Dili

Roman/Çingene bireylerin kökenlerine ilişkin yapılan çalışmaların genelinde Roman/Çingene bireylerin anavatanlarının Hindistan olduğu belirtilmektedir. Yapılan çalışmalarda bu kanıya vardırıran en önemli husus, farklı yörelerde ikamet eden

Roman/Çingene grupların kullandıkları dil'in karşılaştırmalı analizleri Hintçe ağırlıklı dillere sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Özkan, 2000: 10).

Ebu Abdullah Muhammed bin Süleyman el-Cezûlî ya da diğer adıyla İmam Cezuli, “Kara Davud Delail-i Hayrat Şerhi” adlı derleme eserinde Roman/Çingene bireyler konusunu oldukça yoğun işlemektedir. Ünlü eserde Roman/Çingene bireylerin Mısır'dan dünyaya yayılmış olanlarına “Kıpti”⁹, İran ve Hindistan'ın batısından yayılanlara ise “Çingene” ismi verildiği mevzu bahis edilmektedir (Oral, 1995: 272). Toplumda yaşayan diğer bireyler tarafından bu topluluklar için kullanılan ya da atfedilen isimler, oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Ancak çoğu Roman/Çingene bireylere atfedilen isimler egemen kültürde derin hayal kırıklığına uğraticı çağrışımları beraberinde getirdiği kaçınılmaz bir gerçekliktir.

Mısırlı bilim insanı Nabil Sophi Hanna, Roman/Çingene bireylerin kökenlerine ilişkin yaptığı araştırmalar sonucunda “Kıpti” kelimesinin Roman/Çingene bireyler için kullanımının yanlış bir anlayış olduğu kanaatini taşımaktadır. Bu sonuca vardırıan en önemli sebep Roman/Çingene bireyler ile Kıpti'lerin dilleri arasında hiç benzerlik bulunmamasıdır. Bununla birlikte Roman/Çingene bireylerin gelenekleri ile de herhangi bir benzerlik bulunmayışı, bir grup için mevzu bahis iki adlandırmanın doğru olmayacağı kanaatini güçlendirmektedir (Akt, Özkan, 2000: 10).

Ebu Cafer Taberi ise “Milletler ve Hükümdarlar Tarihi” adlı risalesinde Çingenelerin Hz. Nuh'un oğlu *Tavil Bin Ters Bin Nuh*'un kızının neslinden türediğine dair duyularını aktarmıştır. İlgili eserde Roman/Çingene bireylerin ana yurtlarının Habeşistan, Sind (Pakistan'ın bir eyaleti), Hindistan ve Mısır olduğu kabul edilmektedir (Taberi, 1991: 266). Bununla birlikte ileri sürülen diğer bir görüş ise, Hint dilinde

⁹ **Kıbt**, İslam Ansiklopedisi'nde Azmi Bilgin ve Necmettin Hacıeminoğlu (2002: 424) tarafından Grekler'in Mısırlılar ya da Nil deltası sakinleri için kullandığı **aigyptos** kelimesinin kökünü teşkil eden **gyptin** Arapça karşılığı olarak tanımlanmaktadır. Onlara göre **Gypt** kelimesinin kökü Batı dillerdeki **egypt** ve **coptun** da asılını esasını oluşturmaktadır. Aynı zamanda **Aigyptos** sözcüğünün Memphis şehrinin sıfatı olan Hia - Kua- Ptah (ilah Ptah'ın evi) adından geldiği yazarların iddiaları arasındadır. Bununla birlikte **Kıbt** sözcüğünün ayrıca, Hz. Nuh'un torunlarından biri olduğu aktarılan Kuftaim'in adından veya Antik Mısır'daki Koptas şehrinin isminden türetildiği aktarılsa da genel kabule göre **kıbt** sözcüğünün Grekçe'den geldiği yine yazarlar tarafından iddia edilmektedir. Bu sözcük ile Mısırlılar-Nil deltası sakinleri anlaşılakta iken Hıristiyanlık dininin Mısır'da yayılmasından sonra Hıristiyanlık Kıptiler'in benimsediği din olmuş, Kıptiler'le Hıristiyanlık dini özdeşleşmiştir. Dolayısıyla Kıpti ismi Mısır'daki hıristiyan halk için kullanılmaya başlandığı iddia edilmiştir. 7. yüzyılda müslümanların Mısır'ı feth ettiklerinde burayı **Darülkıbt** olarak adlandırmışlardır.

tayeng (tingirtı, dans eden kadın, dansöz) kelimesi ile birlikte Pakistan’ın en uzun nehirlerinden olan *İndus* nehrinin kenarlarında yaşayan “zingar” veya “çangar” olarak adlandırılan grubun adını taşıdıkları iddiasıyla Roman/Çingene bireylerin bu topluluktan geldikleri, ismi zikredilen toplulukla akrabalıkları buldukları ileri sürülmektedir (Gökbilgin, 1997: 421).

Hancock (2010: 2) Roman/Çingene bireylerin anavatanlarının Hindistan olduğuna dair ilk tespitin 18. yüzyılda tesadüfen ortaya atıldığını düşünmektedir. Ona göre, Leiden Üniversitesi’nde eğitim gören bir İlahiyat öğrencisinin, Hindistanlı bir grup öğrencinin kendi aralarında Sanskrit¹⁰ dili üzerine yaptıkları tartışma da geçen kelimeleri duymasıyla, bazı kelimelerin ailesinin yanında çalışan Roman/Çingene bireyin kullandığı kelimelerle benzerlik gösterdiğini fark etmesiyle bu tesadüfi iddia ortaya atılmıştır.

Roman/Çingene bireylerin tarihte hacı adayları olarak anılmaları da oldukça ilginç ve sık dile getirilen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatılanlara göre hac vazifesi için belli bir güzergâhı kullanan hacı adayları ya da hacıların istikameti üzerindeki ülkelerden kolayca geçiş olanaklarına sahip olmaları ve yolculuk boyunca herhangi bir güvenlik durumu ile karşılaşmamaları nedeniyle, Roman/Çingene bireylerin (özellikle göçebe yaşam sürenler) kendilerini Küçük Mısır’dan gelmiş hacı ya da hacı adayları olarak tanıttıkları da ileri sürülmüştür (Okely, 1983: 1; Kenrick, 2006: 17-18, Özkan, 2000:9-10).

Roman/Çingene grupların ortak tarihlerinin olmayışı, dünyanın farklı bölgelerinde farklı zaman dilimlerinde yaşanan sosyal hareketlilikler, ortak bir kültür anlayışının inşasının

¹⁰ Hindistan’da konuşulduğu düşünülen, Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-İran koluna bağlı en eski belgeli dilidir. Abidin İtil’in aktardığından hareketle; bu dilin günümüzde Hindistan’da konuşulduğu düşünmek yanlış bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Ona göre bu dil, en parlak günlerinin yaşadığı dönemde bile yoğun olarak konuşulan, yazılan, sunulan bir dil olma özelliğine hiç sahip olmamıştır. Eski dönemlerde bu dil, sadece elit kesimin bir nevi imtiyazlı sayılan kimselerin, özellikle din adamları arasında öğrenilmekte, öğretilmekte ve konuşulmaktaydı. Bunun en büyük delili bugün mevcut kaynakların içerisinde klâsik Sanskrit sahne eserleri bunun en açık ve güvenilir tanıkları olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut kaynaklarda elit kesimden yüksek şahsiyetli bireyler ve din adamları sankristçe konuşulmakta iken; aşağı tabakadan bir birey veya kadınlar ise, halkın haliz hazırda konuşmakta olduğu Prakrit lehçesiyle konuşulduklarına rastlanılmaktadır. Bununla birlikte İtil’e göre diğer taraftan Sanskrit dili bugün Hindistan’da tamamen terkedilmiştir diye iddia etmekte doğru değildir; çünkü bugün Hindistan’da Sanskrit dili ile dergiler, kitaplar, gazeteler, romanlar, hikâyeler, seyahatnameler, tabiat ve memleket tasvirleri ile birlikte başka dillerden Sanskrit’e yapılmış tercüme yayınlandıkları da gözlemlenmektedir. *Ayrıntılı bilgi için bakınız: Cavaharatarangini-Abidin İTİL, DTFC Kütüphanesi.*

yapılamaması bu grup hakkında oldukça spekülâtif iddiaların ortaya atılmasına olanak sağlamıştır. Bu spekülâtif iddialara cevap vermek, soru işaretlerine tarihsel bağlamda zengin yanıtlar aramak noktasında akla gelebilecek en önemli yöntem, bu grupların tarih boyunca konuştukları dillerin araştırılması olacaktır. Nitekim bu anlamda günümüze kadar yapılan araştırmalar dikkate alındığında, zikrettiğimiz yöntemin uygulanması ile önemli sonuçlar alınmıştır. Yine de Roman/Çingene bireylerin kökenleri ile kullandıkları dillerin mukayeseli ve doğrusal analizi bazı araştırmacılar için doyurucu cevapları özünde barındırmaktan uzaktır. Örneğin Fraser (2005: 28), Roman/Çingene bireylerin ya da herhangi bir etnik grubun dilleri ve soyları dil ve soy arasında temel ya da zorunlu bir bağ olmadığını, birçok etnik grubun zaman içerisinde kullandıkları dillerin değiştiğini ve dönüştüğünü iddia etmektedir. Dolayısıyla ona göre akraba olan bir dil grubuna mensup olmak ve bu durumu grup üyelerinin aynı soydan geldiğine yormak sakıncalı bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir.

Roman/Çingene bireylerin kullandıkları dil meselesi, mevzu bahis grubun anavatanlarının tam olarak neresi olduğu tartışmaları gibi sürekli tartışılan, ortak bir payda da buluşmanın zor olduğu bir konu olarak gündeme gelmektedir. Szilvia (2008: 45) bu durumu, Roman/Çingene gruplar üzerine çalışmalar yapan entelektüeller arasında bile günümüzde Roman/Çingene dili olarak konuşulan dil ve lehçelerin hangi dillerden kelimeleri içerdiğine bakmaksızın sürekli yenilenen bir tartışma olduğu şeklinde yorumlamaktadır. Bununla birlikte genel anlamda ve tartışmaların sonuçlarından hareketle Roman/Çingene bireylerin kullandığı dilin kökenlerine ulaşıldığı takdirde ana dillerinin Hint-Avrupa dilleri ailesine mensup olduğu; 'Romani' ya da Çingene dilini konuşan insanların sayısının, dünyada 5-10 milyon civarında olduğu tahmin edilmesine ve uluslararası çabalara rağmen, "Romani" dilinin halen azınlık bir dil statüsünde değerlendirildiği düşünülmektedir. Yine, çoğunlukla standart olmayan konuşma biçiminde beliren bu dilin bölgelere, ülkelere göre değişen çok sayıda bölgesel lehçeyle kullanıldığı da görülmektedir (Anna, 2008: 26).

4.1.2. Roman/Çingene Bireylerin Dünyadaki, Osmanlıdaki ve Türkiye'deki Yeri

Roman/Çingene bireyler miladi 5. yüzyıldan itibaren anayurtları olarak bilinen Hindistan'dan göç etmeye başlamışlar (Altınöz, 1995: 278), başta Anadolu olmak üzere farklı coğrafyalarda hayatlarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

Roman/Çingene bireylerin Avrupa'ya yayılmaya başlamaları 1400 ve 1500 yılları arasında gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Roman/Çingene bireyler 13. yüzyılda Anadolu'dan Balkanlar'a (Macaristan Krallığı'na) 1400'lü yıllarda ulaşmıştır. Bu tarihten 1425 yılının sonuna kadar İspanya'da ve çoğu Kıta Avrupası ülkelerinde; 1500 yılının sonuna kadar ise İngiliz Adaları'nda Roman/Çingene bireylerin yaşadıkları iddia edilmektedir (Lee, 2008:1). Azınlık Hakları Grubu'nun uluslararası raporunda ise bu gruba mensup bireylerin 1322 yılında Girit'e, 1347 yılında Korfu'ya, 1370'te Eflak'a, 1407'de Almanya'ya, 1419 yılında Fransa'ya, 1420 yılında Hollanda'ya, 1422'de İtalya'ya, 1425'de İspanya'ya, 1501'de Rusya'ya, 1505'de Danimarka ve İskoçya'ya, 1512 yılında İsveç'e, 1514'de İngiltere'ye, 1540 yılında Norveç'e ve son olarak 1584 yılında Finlandiya'ya yerleşmeye başladıkları ifade edilmiştir (MNRG International Report, 1995: 7).

Tablo 2: Avrupa'daki Roman/Çingene Nüfusu

Roma/Gypsy populations throughout Europe ³		
State	minimum	maximum
Albania	90,000	100,000
Austria	20,000	25,000
Belarus	10,000	15,000
Belgium	10,000	15,000
Bosnia-Herzegovina	40,000	50,000
Bulgaria	700,000	800,000
Croatia	30,000	40,000
Cyprus	500	1,000
Czech Republic	250,000	300,000
Denmark	1,500	2,000
Estonia	1,000	1,500
Finland	7,000	9,000
France	250,000	340,000
Germany	110,000	130,000
Greece	160,000	200,000
Hungary	550,000	600,000
Ireland	22,000	28,000
Italy	90,000	110,000
Latvia	2,000	3,500
Lithuania	3,000	4,000
Luxembourg	100	150
Macedonia	220,000	260,000
Moldavia	20,000	25,000
Netherlands	35,000	40,000
Norway	500	1,000
Poland	50,000	60,000
Portugal	40,000	50,000
Romania	1,800,000	2,500,000
Russia	220,000	400,000
Serbia-Montenegro	400,000	450,000
Slovakia	480,000	520,000
Slovenia	8,000	10,000
Spain	650,000	800,000
Sweden	15,000	20,000
Switzerland	30,000	35,000
Turkey	300,000	500,000
Ukraine	50,000	60,000
United Kingdom	90,000	120,000
Total Europe (approximately)	7,000,000	to 8,500,000

Kaynak 1: Roma/Gypsies: A European Minority, Minority rights Group, International Report. **Kaynak 2:** Gypsy Research Centre, René Descartes University, Paris, 1994.

Dolayısıyla başta Avrupa olmak üzere dünya genelinde Roman/Çingene bireylerin nüfusu artış göstermektedir. Buradan hareketle Çingene Araştırma Merkezi'nin 1994 yılında yayınladığı raporda (Tablo 2) Avrupa'da yaklaşık sekiz milyona yakın Roman/Çingene bireylerin yaşadığını ortaya koymakta iken; 2012 yılında Avrupa Konseyinin yaptığı araştırma da (Tablo 3) Avrupa'da yaşayan Roman/Çingene bireylerin sayısının yaklaşık on iki milyon olduğu aktarılmaktadır.

Tablo 3: Roman Çingene Bireylerin Avrupa'daki Nüfusu

ÜLKE	Toplam Nüfus	Resmi Rakam	Sayım Yılı	Minimum Nüfus	Maximum Nüfus	Ortalama Nüfus	Toplum Nüfusa Oran
Türkiye	72.752.325	4.656	1945	500.000	5.000.000	2.750.000	3,78%
Romanya	21.442.012	619.007	2011	1.200.000	2.500.000	1.850.000	8,63%
Rusya	141.750.000	205.007	2010	450.000	1.200.000	825.000	0,58%
Bulgaristan	7.543.325	325.343	2011	700.000	800.000	750.000	9,94%
Macaristan	10.008.703	190.046	2001	500.000	1.000.000	750.000	7,49%
İspanya	46.081.574			500.000	1.000.000	750.000	1,63%
Kosova/Sırbistan	7.292.574	108.193	2002	400.000	800.000	600.000	8,23%
Slovakya	5.433.456	89.920	2001	380.000	600.000	490.000	9,02%
Fransa	64.876.618			300.000	500.000	400.000	0,62%
Ukrayna	45.870.700	47.917	2001	120.000	400.000	260.000	0,57%
İngiltere	62.218.761			150.000	300.000	225.000	0,36%
Çek Cum.	10.525.090	11.718	2001	150.000	250.000	200.000	1,90%
Makedonya	2.060.563	53.879	2002	134.000	260.000	197.000	9,56%
Yunanistan	11.319.048			50.000	300.000	175.000	1,55%
İtalya	60.483.521			120.000	180.000	150.000	0,25%
Arnavutluk	3.204.284	1.261	2001	80.000	150.000	115.000	3,59%
Moldova	3.562.062	12.271	2004	14.200	200.000	107.100	3,01%
Almanya	81.702.329			70.000	140.000	105.000	0,13%
Bosna H.	3.760.149	8.864	1991	40.000	76.000	58.000	1,54%
Portekiz	10.642.841			34.000	70.000	52.000	0,49%
İsveç	9.379.116			35.000	65.000	50.000	0,53%
Belarus	9.490.500	9.927	1999	25.000	70.000	47.500	0,50%
Hollanda	16.612.213			32.000	48.000	40.000	0,24%
İrlanda	4.481.430	22.435	2006	32.000	43.000	37.500	0,84%
Kosova	1.815.000	45.745	1991	25.000	50.000	37.500	2,07%
Avusturya	8.384.745	6.273	2001	20.000	50.000	35.000	0,42%
Hırvatistan	4.424.161	9.463	2001	30.000	40.000	35.000	0,79%
Polonya	38.187.488	12.731	2002	15.000	50.000	32.500	0,09%
Belçika	10.879.159			20.000	40.000	30.000	0,28%
İsviçre	7.825.243			25.000	35.000	30.000	0,38%
Karadağ	631.490	8.305	2011	15.000	25.000	20.000	3,17%
ÜLKE	Toplam Nüfus	Resmi Rakam	Sayım Yılı	Minimum Nüfus	Maximum Nüfus	Ortalama Nüfus	Toplum Nüfusa Oran
Letonya	2.242.916	8.517	2011	9.000	16.000	12.500	0,56%
Finlandiya	5.363.624			10.000	12.000	11.000	0,21%
Norveç	4.885.240			4.500	15.700	10.100	0,21%
Slovenya	2.052.821		2002	7.000	10.000	8.500	0,41%
Litvanya	3.320.656	2.571	2001	2.000	4.000	3.000	0,09%
Danimarka	5.544.139			1.000	4.000	2.500	0,05%
Ermenistan	3.092.072	50	2004	2.000	2.000	2.000	0,06%
Azerbaycan	9.047.932			2.000	2.000	2.000	0,02%
Gürcistan	4.452.800	1.200	1989	1.500	2.500	2.000	0,04%
Kıbrıs	1.103.647	502	1960	1.000	1.500	1.250	0,11%
Estonya	1.339.646	584	2009	600	1.500	1.050	0,08%
Lüksemburg	505.831			100	500	300	0,06%
Malta	412.961			0	0	0	0,00%
İzlanda	317.398			0	0	0	0,00%
Andorra	84.864			0	0	0	0,00%
Liechtenstein	36.032			0	0	0	0,00%
Monaco	35.407			0	0	0	0,00%
San Marino	31.534			0	0	0	0,00%
Toplam	828.510.000	1.809.631		6.206.900	16.313.700	11.260.300	1,36%
Avrupa Ülkeleri	817.204.500	1.753.959		6.156.900	16.193.700	11.175.300	1,37%
AB Ülkeleri	502.087.670	1.292.893		4.338.700	7.985.500	6.162.100	1,18%

Kaynak: Avrupa Konseyi'nin Roman/Çingene bireylerin sorunları için hazırlanan çalışmada Avrupa'da yaşayan Roman/Çingene bireylerin ortalama (tahmini) nüfusları, 2012.

Roman/Çingene grupların Avrupa'daki nüfuslarının artması ile birlikte krallık ve kilise, bu gruba karşı atağa geçmiş ve düşmanca tutumlar sergilemeye başlamıştır (Özkan, 2000: 16). Lewy eserinde bu durumu oldukça geniş açıklamaktadır. Ona göre hali hazırda ekonomik olarak dezavantajlı bir grupta yer alan Roman/Çingene bireylerin maddi olanakları Otuz Yıl Savaşı'ndan¹¹ sonra durumları daha da kötüye gitmiştir. 1648'de savaş sona erdiğinde, bazı Roman/Çingene gruplar zor durumdan kurtulmak için elli yüz kişiye kadar soyguncu gruplar kurmakta ve hırsızlık yapmaktadırlar. Lewy, Çingene haydutlarının en ünlüsü Jakob Reinhardt olduğunu belirtmekte ve bu ismin 1787'de diğer ünlü üç Çingene (eserde diğer üç isim verilmemekte) ile birlikte asıldığını aktarmaktadır. Bu kaotik duruma tepki olarak, Alman prensleri, özellikle Roman/Çingene bireylerin bazılarına yönelik bir dizi kanun çıkarırlar. Lewy, 1497-1774 yılları arasında Alman topraklarında Roman/Çingene gruplara karşı çıkarılan 146 fermanı bahsetmektedir. Emirlerin uygulanmasında yaşanan problemlerin etkin bir polis gücünün olmamasından kaynaklandığını iddia eden Lewy, devletin aciz bir konuma düşmesini engellemek üzere cezaların daha katılaştığını ve acımasızlaştığını belirtir. 1652'de Saksonya Eyaleti Seçkeni I. George, Roman/Çingene bireyleri kendi topraklarında kanun kaçakları olarak ilan etmekte; 1711'de, Saksonya'daki I. Augustus, kanunları ihlal eden Roman/Çingene bireyleri idam edeceğini duyurmaktadır. 1710'da, Mecklenburg Strelitz'li Prens Adolph Frederick, tutuklu Roman/Çingene bireylerden yaşlı erkekler ve yirmi beş yaş üstü kadınların kırbaçlanıp kovulacağını, on yaş altındaki çocukların ise uygun bir ortamda yetiştirilmesi için Hıristiyan bir aileye verileceğini emretmektedir. 1766'da Carl Theodor, Roman/Çingene bireylerin tutuklanıp cezalandırılacağını, ikinci defa topraklarında yakalanan Roman/Çingene bireylerin yargılama olmadan asılacağını; hatta bedenlerinin diğer suçlular için uyarı mahiyetinde cezaevlerinde bırakılacağını duyurmuştur (Lewy, 2000: 3-4).

Yaşanan bütün bu gelişmeler, Roman/Çingene bireylerin dünya sahnesinde dezavantajlı bir konuma sahip olmalarının yolunu açmıştır. Gruba yönelik önyargılar, tarihsel serüvende gruba dönük toplu imha girişimleri (nazi dönemindeki uygulamalar vb.) aynı zamanda grup içerisindeki aktörlerin tarihsel süreçteki tavır ve davranışları günümüz

¹¹ 1618 ve 1648 yılları arasında Almanya topraklarında yaşanacak olan ve 30 yıl sürecek olan savaş.

dünyasında Roman/Çingene bireylerin günlük yaşamdaki kimliksel algılarına kadar varan her türlü durum için belirleyici etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlının toplum yapısına bakıldığı zaman klasik Osmanlı toplum yapısının muhtevasına uygun bir sistemin adı olan “millet sistemi”, Osmanlı döneminde yönetimin, Müslüman olan halk ile Müslüman olmayan halkların arasında, din ya da mezhep adı altında örgütleyerek yönetme arzusuna verilen genel bir isim olarak tanımlanabilir (Eryılmaz, 1992: 13). Bu sistem ile Müslüman olan halk ile İslamiyet dışında başka bir dini benimsemiş olan halkın nasıl idare edileceğinin izlenesi ortaya konmakta ve Osmanlı adı altında tüm milletlerin haklarının gözetilmesi amaçlanmaktadır. Ancak, Osmanlı Devleti’nde farklı kimliksel statüde değerlendirilen Roman/Çingene bireyler Osmanlının sosyal yapısının özünü oluşturan “millet sistemi” içinde değerlendirilmemişlerdir. Dolayısıyla diğer gruplara sağlanan hak ve olanaklar bu gruba sağlanmamış; Müslüman kimliklerini ön plana çıkartmalarına rağmen farklı bir yaşam tarzı yaşamalarından ötürü millet sistemi içerisinde değerlendirilmemiştir.

Roman/Çingene gruplar ile ilgili olarak diğer bir husus ise, göçebe bir yaşam tarzı sürdüren Roman/Çingene bireylerin yerleşik hayata geçmelerinin önünü açacak düzenlemelerin yine Osmanlı döneminde hayata geçirilmek istenmesidir. Özkan’a göre (2000: 23), Roman/Çingene bireylerin göçebe bir hayat sürdürmeleri, neticesinde vergilerin toplanmasını olanaksız hale getirmektedir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti, yeni fethedilen topraklara özellikle Roman/Çingene bireyleri yerleştirmekte ve vergileri düzenli toplayabilecek bir ortam inşa etmektedir. Ayrıca yeni fethedilen topraklara yerleştirilen Roman/Çingene bireyler sayesinde sınırlar düşmanlardan korunmaktadır. Bununla birlikte Osmanlı döneminde Roman/Çingene bireylerin zaman zaman ayaklanmaları bastırma da yedek güç olarak kullanıldıklarını da görebilmekteyiz. Nitekim Nicole Jorga, İstanbul’dan gelen emir üzerine Bulgaristan’da düzeni yeniden sağlama görevinin Pomaklar ve Çingenelerinde dâhil edildiği bir grup olarak adlandırılan “başıbozuklara” verildiği bilgisini aktarmaktadır (Jorga, 2005: 467).

4.2.Kentleşme Süreci ve Adil Kentin İnşası

Sosyolojik perspektiften kent mekânının temellerinin atıldığı günden günümüze kadar - özellikle 19. Yüzyılda- kentleşme olgusu, yaşanan toplumsal değişimler ile birlikte açıklanmaya çalışılmaktadır. Diğer bir ifade ile toplum kuramcıları toplumsal yapı analizlerinde geleneksel toplum yapısı ile modern toplum yapısı arasındaki farkları açıklamada kır ve kent ayrımı bağlamında kavramsallaştırmalar yaptıklarına şahit olmaktayız. Örneğin; İbn-i Haldun tarım ve hayvancılığa dayalı bir toplum yapısı olarak resmettiği “bedevi” toplumlar kır ve köyü temsil etmekte iken; yozlaşmış bir kültürün ürünü olarak sunduğu “haderi” toplumlar şehri temsil etmektedir. Bununla birlikte geleneksel toplumlardan modern toplumlara evirilmeyi Saint Simon tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş olarak adlandırmakta; Ferdinand Tönnies cemaat tipi toplum yapısından cemiyet tipi toplum yapısına dönüş olarak belirtmektedir. Bununla birlikte yine literatürden hatırlanacağı üzere Spencer, mevzu bahis durumu basit toplum yapısında karmaşık toplum yapısına geçiş olarak ifade etmekte; Fransız sosyolog Durkheim ise bu evirilmeyi mekanik dayanışmalı toplum tipinden organik dayanışmalı toplum tipine geçiş olarak aktarmaktadır.

Esasında Marx, Weber ve Simmel’in toplumsal kuramlarında kent olgusu ayrıntılı ve tek başına analize tabi tutulmak yerine; mevcut sosyal yapının anlaşılmasında önemli etkisi olan bir olgu olarak değerlendirilmiştir. Buna göre Marx ve Engels için kent, feodalizm üretim anlayışından kapitalizmin üretim ve tüketim anlayışına geçişin bir mekânı olmakta iken; Weber için kent, bürokratik rasyonelliğin ve akılcılığın büyümesi olarak değerlendirilmektedir. Son olarak Simmel için kent, yaşamın para ekonomisine dayandığı ve bireyin yabancılaştığı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Medeni insanın en doğal habitatu olan (Park, 2015: 39) kent mekânı modern insanın kaderinde inanılmaz bir şekilde merkezi niteliğe sahiptir. Bu görüşe katılan Simmel, modern dönemin en büyük problemin, sosyal güçleri olan tarihi bir miras ile dış kültür ve yaşam tekniği karşısında benliğini korumaya çalışan birey arasındaki çabadan doğduğunu belirtmektedir (Weber, 2012: 42).

Simmel'e göre kentli birey, olağan dışı fazla dürtüye sahiptir ve kendini özünden kopartacak gelişmelere karşı kendini koruyacak taktikler geliştirmektedir. Yani kentin kültürü ile yoğurulmuş insanın duygusal refleksleri yerine akılcı refleksleri kullanması beklenir. Etrafında olup biten tüm olaylar kentli bireyin kente dair mantalitesine katkı sunmaktadır. Dolayısıyla kentsel üretimin amacı tamamen bilinmeyen ve üreticinin gerçek vizyonuna asla girmeyen tüketicilerin bulunduğu pazarı inşa etmektir. Şehirde ki sosyal hayat, inşa edilen toplumsal ilişki örüntüleri ile birlikte dakiklik ve kestirebilirlik gerektiren durumlara sahiptir (Weber, 2012: 43).

Kent, genel olarak üretim, zenginlik, aydınlanma veya uygarlık, ilerleme gibi olumlu özellikleri barındıran kavramlarla birlikte anılmaktadır. Aksine daha mikro ölçekte yine kent ya da şehir kavramı kaos, düzensizlik, yoksulluk, suç, ahlaki bozulma gibi olumsuz kavramlarla da zaman zaman anıldığı görülmektedir. Esasında kent ya da şehir, olumlu ya da olumsuz özellikleri özünde barındırabilen mekânsal nitelikleri olan bir yerleşim alanının adıdır. Her kent iki kutbu farklı düzeylerde içermektedir (Bal, 2006: 27). Lefebvre kent olgusunun sorun tarafına; olumlu özelliklerine rağmen olumsuz özelliklerine odaklanılmaya başlanılan dönemi 1960'lı yıllarla birlikte gündelik yaşam politikasının önem kazanmasıyla "kentsel problem" olarak adlandırdığımız kavramın ortaya çıktığını belirtmektedir (1998: 69). Ancak Castells'e göre bu tür kentsel sorunlar esasında siyasi sorunlar değil teknik sorunlardır ve yeniden bir planlama ile çözüme kavuşturulmalıdır. Ona göre kentsel sorunlar, toplumsal grupların tümünün günlük yaşamının temelinde yer edinen ulaşım, sağlık, kültür ve ticaret gibi ortak tüketim araçlarının örgütlenmesinden kaynaklanmaktadır (Castells, 1997: 14-17).

Wirth'in bir yaşam tarzı olarak sunduğu kentlilik olgusu, kentlerin iç dinamiklerinden ziyade, kenti toplumsal bir varoluşun biçimi olarak ele almaktadır. Ona göre, kentte yaşayan birçok birey diğer bireylerle yan yana yaşamlarını sürdürdükleri halde birbirlerini şahsen tanımamaktadırlar. Dolayısıyla bu tespit kır ve kent arasındaki bariz farklılıkların en önemlisidir. Kentte yaşayan bireylerin birbirleri ile kurdukları ilişkinin boyutuna da değinen Wirth, bu tür ilişkilerin birçoğunun gelip geçici olduğunu ve başka amcalara yönelik olduğunu belirtmektedir. Kent yaşamında özel ya da resmi kurumlarda muhatap alınan tüm bireylerle kurulan ilişkilerin birçoğu gelip geçici ve bir amaca yöneliktir (Giddens, 2012: 948). Dolayısıyla kent, mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım

ve tüketim sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinmelerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizma olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu genel tanımın dışında, bir yerleşim yerine kent isminin verilebilmesi için, genelde nüfusun tarım dışı kesimlerde çalışmasına bağlı değerlendirilmekte; buna göre yerleşmeler, tarım dışındaki ve tarımdaki nüfus oranlarına bakılarak, kent ya da köy adını almaktadırlar (Keleş, 1993: 75). Kaçmazoğlu'nun Hilmi Ziya Ülken'den aktardığı üzere ulusların gelişmesi, uluslararası ekonomik ve fikirsal ilişkilerin yoğunlaşması ile birlikte şehirlerin üstün ve evrensel değerler kazandığını iddia edebiliriz. Bütün bu eylemler neticesinde kentlerde oluşan maddi ve manevi hazlarla birlikte, kentler milli faaliyetlerin ruhunu yansıtacak hale gelmişlerdir (2011: 266).

Kıray ise kenti, tarıma dayalı olmayan üretimin icra edildiği ancak hem tarımsal faaliyetlerin hem de tarım dışı ürünlerin dağıtımının denetim işlevlerinin yapıldığı, asgari teknolojik seviyeye göre büyüklük, bütünleşmiş, aynılık ve farklılık düzeylerine ulaşmış yerleşim biçimi olarak tanımlamaktadır (Kıray, 1998: 1). Bu tanım ile Kıray, bir tarım toplumu olan Türkiye'nin sanayileşmenin eşiğindeki bir kent tasavvurunda ortaya koyduğu kriter; tarımsal ya da tarımsal olmayan gelişmeleri takip eden teknolojik gelişmişlik düzeyi, ayrı ya da bütün, homojen ya da heterojen ama aynı yerde yaşamaya olanak sağlayan bir mekan olarak sıralamaktadır.

Sözen ve arkadaşlarının Mumford'tan aktardığı daha teknik bir tanım ile kent ya da şehri, uygarlık ürünlerini toplamak ve dağıtmak üzere özel olarak donatılmış, maksimum hizmetin minimum alanda sunulması amacıyla oldukça yoğunlaştırılmış, değişen ihtiyaçların yığılan sosyal mirasa yer sağlayabilecek şekilde genişletilmiş bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Sözen & Tanyeli 1992: 128).

Dolayısıyla bütün kent tanımları göstermektedir ki kent, ekonomik etkinliklerin yanında, tarımsal faaliyetlerin olduğu, belirlenmiş mekânlarda sosyal, politik ve ekonomik her türlü ilişkinin organize edildiği, dikey ve yatay hareketliliğe elverişli bir yapının inşa edildiği, sosyal ve siyasal her türlü grubu içinde barındıran merkez ve yerel yönetimleri temsil eden yönetsel kurumların bulunduğu, yerel, bölgesel ya da uluslararası ilişki ağlarına sahip heterojen bir toplumdur (Bal, 2006: 30).

Tablo 4: Cumhuriyetin İlanından 1980 Yılına Kadar Geçen Sürede Kentsel Gelişim Süreci

	Cumhuriyetin İlanından İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye'de Kentsel Gelişim Süreci (1923-1945)	İkinci Dünya Savaşı'ndan Planlı Döneme Kentsel Gelişim Süreci (1945-1960)	Planlı Dönemin Başlangıç ve Sonu, Kentsel Gelişim Süreci (1960-1980)
Dönemin Tanımı	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Yeni bir ulus devlet inşa etmek ✓ Modernite projesi kapsamında dönüşümün başlatılması 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dönüşümün sürecini denetim altına alma çabaları 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Planlı dönemin başlangıcı ve sonucu nüfus artışının ve göçün kentte yarattığı sorunlar
Mekansal Gelişmeyi Yönlendiren Ana Dinamikler	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Modern dünyanın kurallarına uyum ✓ Uluslar arası bir ekonomi taratılması çabası ✓ Sanayinin ülkenin çeşitli yörelerine dağıtılması ✓ Yeni başkentin tanımlanması ✓ Yeni ulaşım ağları ve ilkenin farklı yörelerinin yeni ulaşım sistemi ile birleştirilmesi ✓ Nüfus değişimi sonucu bazı yörelerin yetişmiş insan gücü kaynağını kaybetmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Demografik geçiş süreci demografik artış ✓ Marshall yardımıyla tarımda makineleşmenin başlaması. ✓ Tarımda ki emek gereksiniminde düşüş ✓ Hızlı kentleşme sürecinin yarattığı problemler 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Demografik geçiş ve hızlanan demografik artış ✓ Tarımda dönüşüm ✓ Az gelişmiş yörelerin pazar için üretime başlaması ✓ Bölgesel dengesizlikler ✓ Ekonomik gelişme ve sanayileşme çabalarının hızlı kentleşme karşısında yetersiz kalması
Mekandaki Somut Gelişmeler	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dış dünyadan şehircilik bilgilerinin aktarılması ✓ Altyapı ve sanayinin çevre bölgelere yönlendirilmesi ✓ Hızla büyüyen başkent ✓ Diğer kentlerde büyük nüfus artışı ✓ Kentlerin fiziksel ve toplumsal şekillenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kırdan kente hızlı artan göç ✓ Büyük kentlerde gecekondulaşmanın başlaması ✓ Kentlerde ortaya çıkan konut sorunları ✓ Mevcut kapasitenin ve yeni kurumların sorunlar karşısında yetersizliği 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Süregelen iç göç ✓ Dış göç ✓ Tarımda açığa çıkan nüfusun kırsal alanın kopuşu ✓ Göçlerin büyük kentlere yönelimi ✓ Metropolitan alanların ortaya çıkışı ✓ Kalkınmanın planlanmasına yönelik çabalar ✓ Bölge planlarının gündeme gelmesi ✓ Bölgesel dengesizlikler ve kaynakların tahribi
Ana Tartışma Araştırma Alanları	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Şehircilik ilkelerine yönelik yabancı yayınların tercüme edilmesi ✓ Kenti anlamak ✓ Türk kentleri coğrafyası ✓ Bölgesel yapının yeniden şekillenmesi planlama girişimleri 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dönüşüme demografik bir bakış ✓ Gecekondulaşmaya yönelik takınılması gereken tavır ✓ Konut sorununun çözümü ✓ Kentlerin planlamasında karşılaşılan sorunlar ✓ Yasal kurumsal düzenlemeler 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kentleşme-iç, dış, şehirlerarası göç ve Dış göçe kaynaklık eden bölgeler ✓ Dış göçün mekansal boyutları ve Göçün kaynağı olarak tarımsal yapı ✓ Tarımda makineleşme ve Kırsal alanın sosyal yapısı-ortadan engeller ✓ Köyün modernleşmesi ve Göçün yönlendiği kentlerin tanımlanması ✓ Örgütlemeyen formalleşen kentler ve Tampon mekanizmalar ✓ Kentlerdeki ikili yapı ve Kentteki istihdam olanakları ✓ Örgütlemeyen işler, emek piyasası- gecekondu ilişkisi ✓ Bölgesel yapı analizleri ve Sosyo-ekonomik gelişme indeksi ✓ Yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi
Uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Modern şehirciliğin kurallarının aktarılması ✓ Çoğunluğu yabancı bireyler tarafından hazırlanan kent planları ✓ KİT'lerin farklı bölgelere konumlandırılması ✓ Farklı bölgeler arasında ulaşım bağlantılarının geliştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mekansal süreçlerin denetlenmesi için kurumaşma çabaları ve yasal çerçevenin oluşturulması ✓ İller Bankası ✓ İmar ve İskan Bakanlığı ✓ Belediye Gelirleri Yasası ✓ TMMOB Yasası ✓ İmar Yasası 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Organize Sanayi Bölgeleri ✓ Küçük Sanayi Siteleri ✓ Nazım Plan bürolarının kurulması ✓ Az gelişmiş Bölgelere sağlanan Ek teşvikler ✓ DPT ve İİB'nin Bölge planı Hazırlaması ✓ Yerel yönetimlerin yeni işlevleri

Kaynak: Eraydın, 2006.

İnşa edilen bir kent kültürü neticesinde, kırsal alanlarda yaşayan bireylerin yatay ve dikey hareketliliğe müsait bir mekân olarak kentlere göç etmesi kentleşme adı verilen yapılaşma sürecini hızlandıran etmenlerden bir tanesidir. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta ise Harvey'in aktardığına göre 1960'lı yılların kentsel planlamalarında ki temel hataların hâlihazırdaki eğilimleri koruması yönünde olduğu yönündedir;

“Yaratılan mekân, modern kentte de benzer bir ideolojik amaca sahiptir. Kısmen, toplumdaki egemen grup ve kurumların yürürlükteki ideolojisini yansıtır; kısmen de piyasa güçlerinin, hiç kimsenin özellikle arzu etmediği sonuçlar doğuruveren dinamikleri tarafından şekillendirilir” (2003:280).

Kentleşme basit anlamı ile bir yerleşim yerindeki nüfusun artışı başta olmak üzere; ekonomik sosyal ve kültürel gelişim ve değişimlerin yaşandığı bir yapılaşma süreci olarak tanımlanabilir. Keleş kentleşme olgusunu, bir toplumun sosyal ve ekonomik yapısındaki değişimlerden meydana geldiğini iddia etmekte; endüstrileşmeye ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak kent sayısının artması, toplumsal yapıdaki örgütlenme, profesyonel çalışma yaşamında uzmanlaşma yaratan gelişmeler ve kent olmaya özgü bir nüfus birikim süreci olarak tanımlamaktadır (Keleş, 1996; 19).

Özellikle 1950'den itibaren aşırı ivme kazanan kentleşme (Tablo 4), 1960 ile 1970 dönemi arasında devam ettiği görülmüştür. Örneğin 1960'ta 8.859.731 olan kentsel nüfus, binde 43,5'lik oranda yükselme ile 1970'te 13.691.101'e ulaşmıştır. Dolayısı ile bu hızlı oranda artışa bağlı olarak kentsel nüfusun mevcut toplam nüfus içerisindeki payı % 31,9'dan % 38,5'e yükselmiştir. Yine 1950 ile 1960 yılları arasında, binde 52,4 olan kentsel nüfus artışı, 1960 ile 1970 yılları arasındaki dönemin ilk yarısında binde 39,7'ye gerilediği görülmüş; 1965 ile 1970 yılları arasında bu oran binde 47,3'e yükselmiştir (Işık, 2006: 58).

4.2.1.Göç

Göç, en basit ifade ile bir yer değiştirme eylemi olarak tanımlanır. Bu yer değiştirme eylemi kırdan, kente; kentten kır'a; bir ülkeden diğer ülkelere şeklinde uzun ya da kısa süreli olarak gerçekleşmektedir. Göç eylemine muhatap kır, kent ya da ülke, bu eylem

esnasında bu olgunun olumlu olumsuz sonuçları ile karşılaşmışlardır. Göç eylemine katılan bireylerin yeni yaşam alanlarındaki adaptasyon süreçlerinden alışma evrelerine kadar yaşadığı bazı problemler, mevcut kültüre alışmada yaşanan problemler ve diğer problemler göç olgusunun icrası noktasında yaşanan problemler olarak görülmektedir. Dolayısıyla kültürel farklılaşmaların inşa edilmesinde en önemli rol kuşkusuz göç olgusuna aittir (Yalçın, 2004: 4). Kısaca göç olgusu, sosyal, siyasal, iktisadi, çevresel veya bireysel sebeplerle bir yerleşim alanından diğer bir yerleşim alanına geri dönmek üzere ya da dönmek üzere yapılan sosyal ve kültürel olmakla birlikte coğrafik olan bir yer değiştirme aktivitesi olarak tanımlanır (Yalçın, 2004: 13).

Kentleşme olgusunu temelinden güçlendiren en önemli etkenlerden olan göç olgusu aynı zamanda kentte yaşamı dinamik tutan önemli unsurlardan bir tanesidir. Demografik bakımdan bir süreç olarak nitelendirilen göç “coğrafik bölgeler ve/veya idari alanlar arasındaki yerleşim yeri değişiklikleri” (Ünalın, 1998: 91) olarak tanımlanmaktadır.

Kent’e dönük göç olgusunun yaygınlaşmasının en temel sebeplerinden birisi ise yoksulluk olarak görülmektedir. Şentürk’e göre (2012: 133) kente göç etmenin en başında gelen sebep bireylerin yoksulluklarından kurtulmak isteme arzusu, kentin bireye vaat ettiği ya da edeceği imkân ve olanaklardan yararlanarak hayatta kalma istekleri, sonrasında giderek kalkınma ve güçlenme hevesleri olarak sayılabilir. Dolayısıyla kentte yaşamı devam ettirmenin bireye sunacağı katkılar arasında, hizmet alımı işinin kolaylığı, sanayi iş kolu sayesinde sunulan olanaklar, iş bulmanın önemli derecede kolay olması, eğitim gibi, sağlık gibi vatandaşların sosyal, ekonomik ve siyasal haklarına erişimini kolaylaştıran tüm unsurlar kentte karşılaşılabilecek diğer avantajlar olarak görülebilir.

Tekeli göçün iki farklı mantıksal temele dayandığını belirtmektedir. Ona göre bunlardan birincisi, mevcut sistemin devamlılığı ile ilgili olan ve emeğin mekânsal bağlamda üretimini çok daha etkin ve işlevsel kılacak bir şekilde dağıtılmasıdır. Başka bir ifade ile bir bireyin mekânda yer değiştirmesi, emek veya işgücü ile birlikte tüketici ve tüketim sahasının yer değiştirmesi anlamına gelmektedir. Böylece göçün işlevi üretim olgusunun devamlılığına ve üretimin tekrar tekrar örgütlenmesine katkı sağlamaktadır.

Diğer bir dayanak ise göçün, mekânsal bağlamda yer değiştiren bireylerin çok daha fazla iktisadi fırsatlar yakalama şansı elde etmesidir. Elde edilen bu şans ve avantajlar esasında göçün birey açısından taşıdığı anlam ve önemi ortaya koymaktadır. Bireyler sosyal hareketlilik veya değişimler karşısında konumlarını değiştirmekle kalmamakta; bireyler kendilerine sosyal ve ekonomik açıdan mesleki fırsatları da değerlendirerek daha iyi fırsat ve avantajlar sunulacak mekânlara taşınmayı tercih etmektedirler (Akt: Kaygalak, 2009: 11).

Petersen (1958: 259), bireysel olmak ile birlikte sınıfsal farklılıkları gözetmek kaydı ile beş ayrı göç tipinden bahsetmektedir. Ona göre mevzu bahis göç tipleri ilkel göç, zoraki göç, yönlendirilen göç, serbest göç ve kitlesel göç olarak sıralanmaktadır. İlkel göç, Petersen'e göre çevresel bir tetikleme sonucu oluşmaktadır. Başka bir ifade ile bu göç türü bireylerin doğaya karşı başarısız olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Çevresel etkilere karşı bireylerin hamlelerinin sınırlı olması nedeniyle bu dönem esasında ilkel döneme karşılık gelmektedir. Zoraki göçte ise önemli unsur çevresel etkenler değil; bizzat güç sahiplerinin göç türlerinde harekete geçirici faktör olarak çevreyle ilgili bir baskı değil, devlet ya da eşdeğerdeki bir kamusal otoritenin baskısı söz konusudur. Yani göç etme durumunu değerlendirme ve karar vermede baskı güç bireyin dışında var olan bir güçtür (Çağlayan, 2006). Başka bir ifade ile yer değiştirme (göç) olgusunun bir ucunda devlet, diğer ucunda ise birey yer almaktadır (Petersen, 1970). Yönlendirilen göç, göç edip etmemeye karar verme yetkisini bireyin kendi elinde bulundurma durumu yönlendirilen göç için bir kıstas olabilir. Bu göç türünde bir baskı durumu söz konusu değildir. Kitlesel göç ise, teknolojik gelişmeye paralel bir sosyal hareketlilik durumudur. Teknolojinin gelişimi, ulaşımın kolaylaşması kitlesel göçlerin artışına neden olan etkenler arasındadır. Serbest göç ise, zorlama ya da sosyal baskının olmadığı bireysel tercihlerin egemen olduğu bir göç tipi olarak karşımıza çıkmaktadır (Çağlayan, 2006).

Niteliği ya da mahiyeti her ne olursa olsun kentleşme sürecinin en temel dinamiklerinden olan göç olgusu; özellikle Türkiye'de 1950'li yıllarda göç olgusunun yapısıyla 1980'lerin sonlarındaki ve 1990'ların başlarındaki göçler birbirinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Bütün değişim, farklılaşma ve diğer etkenlere rağmen

kentin ekonomik sosyal, kültürel ve fiziki değişim ve dönüşümünde göç en etkili etkenlerden biri olmuştur (Şentürk, 2012: 135).

Göç olgusu aynı zamanda modernitenin inşa ettiği bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçler belli bir zaman dilimi içerisinde bireylerin hür iradeleri ile bir yerleşim yerinden yerleşmeyi planladıkları alanlara taşınan bireylerin sayısal oranı olarak tanımlansa da dikkat edilmesi gereken bir durum söz konusudur. Göç ile yer değiştirme kavramı arasındaki bariz fark yer değiştirme eyleminin bireylerin kendi iradeleri ile yapmış olmalarıdır. Dolayısıyla yapılan tanım sanayi toplulukları için geçerli mahiyettedir. Çünkü Türkiye gibi ekonomisi tarıma dayalı bir ülkede bireyler zaman zaman ekonomik sebeplerden dolayı yer değiştirmek zorunda kalabilmektedir (Tekeli, 2007: 447).

1950’li yıllarda yoğun olarak görülmeye başlayan göç hareketleri, 1960 yılından sonra yürürlüğe konulan planlama dönemiyle giderek artmıştır. Özellikle kentlerde sanayi alanına yapılan yatırımlar ve bu yatırımlara devlet tarafından verilen desteklerle oluşan üretim alanlarında işçi açığı, kırdan göç etmiş bireylerle karşılaşmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla devlet, bir taraftan endüstrinin gelişimi için arazi desteği ile birlikte farklı teşvikler üzerinde durmaktayken, endüstri alanında ihtiyaç duyulan iş gücünün kent mekânında yasal düzenlemelere takılmadan rahat bir biçimde tutunabilmesini gerçekleştirmek amacıyla acelece inşa edilmiş bir yapılaşmanın adı olan gecekondulaşmayı görmezden geldiği yorumu yapılabilir (Şentürk, 2012: 134-135).

Dolayısıyla gecekondulaşma olarak tanımladığımız sağlıksız, yaşam kalitesinin düşük olduğu ve yasal dayanağı olmayan bir yapılaşma biçimi, sosyal bir problem olarak gündeme gelmiş; bu problemin çözümü için dönüşüm ve yenileşme politikalarının önü açılmıştır.

4.2.2.Gecekondu-Gecekondulaşma

Konuşma dilimize 1940 yılından sonra girmiş bulunan (Ergan&Şahin, 2007: 87) gecekondu kavramı için çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Türkiye’de, 1966 tarihli ve 775 sayılı Gecekondu Kanununun ikinci maddesinde ifade edildiği üzere; “imar ve yapı

işlerini düzenleyen mevzuat'a ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar" şeklinde tanımlamaktadır (Resmi Gazete, 1966).

İbrahim Yasa'ya göre gecekodu, "gece" ve "yapmak" kelimelerinden oluşturulmuş bir terimdir. Bu terim, bir gecede hızlıca inşa edilen bir barınak anlamına gelmektedir. Kentin çeşitli alanlarında sıkışık ve geniş küme halinde inşa edilmiş yapılar gecekodu bölgelerini doğurmuştur. Bu yapılar fiziki olduğu gibi toplumsal olarak kentin en eski ve yeni yerleşim mekânlarındaki geçiş alanlarını oluşturan semtlerdir. Gecekodu yapıları görüntüleri itibarı ile sık ve oldukça yoğun nüfuslu Anadolu köylerini andırmakta; evlerin hemen hemen birçoğu tek katlı, tek odalı, tuğla veya kerpiçten inşa edilmiş ya da benzeri koşullarda yapılmış, küçük bahçesi, ağaçları, yolu, tavuk kümesi olan tek tip bir yapılaşmadır (1968: 176).

Yasal tanımından hareketle gecekodu kavramı için imar yasalarına tamamıyla aykırı olan, genellikle ilkel, denetimsiz ve sağlık koşullarından da yoksun olarak hızlıca yapılmış konut tanımı yapılmakla birlikte (Keleş, 1972: 176); basit bir ifade ile kır mekânından kent mekânına göç eden bireylerin barındığı, genellikle tuğla, briket gibi araçlarla inşa edilmiş, özel mülk edinme hakkını ihlal eden bir yaşam biçimi ve yerleşim yeri olarak tanımlanmıştır (Türkdoğan, 2006: 49).

Kongar'a göre gecekodu tarımda makineleşmeye geçiş, toprağın parça parça küçük birimlere pay edilmesi, bunun sonucu ortaya çıkan işgücü, kent mekânındaki hizmet ve ücret aracılığı ile kentte aranan ancak konut gereksinimlerinin karşılanması problemi ortaya çıkan; dolayısıyla başkasının arsası üzerinde ve sağlık koşullarına uygun olmayan bir biçimde inşa edilmiş konutlar ve bu konutların zamanla oluşturduğu egemen yaşam biçimidir (Kongar, 1982: 28-30).

Gecekodu kırsal mekândan kentsel mekâna geçiş, döngüsel bir yaşayış şekli ve bu döngüsellığe bağlı özelliklerin mekâna yansımalarıdır. Birkaç özellikle ifade edilecek olursa; gecekodu, kırsaldan kopan bireylerin kentlerde sanayi ve örgütlerde yer edinemediği için eritememiş nüfusun mekâna yansımalarıdır. Aynı zamanda gecekodu, sadece bir barınma meselesi değil; gelir dağılımı ile birlikte, sosyal güvenlik ve sosyal

sınıf sorunudur. Bununla birlikte gecekondular, bireylerin kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde mülk sahibinin izni alınmadan yapılan izinsiz yapılardır (Arslan, 1989: 34). Dolayısıyla gecekonduların yapılaşması için tanımlardan da anlaşılacağı üzere, yasal izinle birlikte mülk sahibinin izninin olmadığı, kente göç etmiş bireylerin konuşlanmak amacı ile yeni yaşam alanı inşa ettikleri mekânlar olarak tanımlanmaktadır.

Kamu idarecileri tarafından gerek görmezden gelinmesi, gerek denetimin eksik kalması veyahut başka nedenlerle de olsa yaşanan bu gelişmeler beraberinde kaçak yapılaşmanın önünü açmakta; başta büyükşehirler olmak üzere kentlerde birden çok katlı yapıların oluşmasına neden olabilmektedir. Yapılaşmanın imarlı ya da imarsız olması çok katlı apartmanlaşmada zor bir hale evirilmekte; tek katlı gecekonduların dönüşü ile çok katlı gecekonduların dönüşümü ya da taşınması zor olabilmektedir (Bayraktar, 2006: 171).

Kırdan kente göç edenlerin kente ilk geliş zamanlarında, gelenek ve adetlerin muhafaza edilmesi, kır kültürünün kent kültürünü denetleme görevi gördüğü soyut bir araç olarak işlev gördüğü söylenebilir. Dolayısıyla Yasa'ya göre, psikolojik güvence ve duygusal bağlılık üzerinde durulması zaruriyet arz etmektedir (1966: 32). Kırdan yeni yaşam mekânlarına taşınan bireyler kır ile ilişkilerini devam ettirmekte ve eski yerleşim yerlerini zaman ziyaret etmektedirler. Hatta Yasa'ya göre mevsimine göre kışlık ya da yazlık erzaklar köylerden temin edilmektedir. Dolayısıyla bu münasebetin devamlılığın iki temel sebebi söz konusudur. Bunlardan ilki, mevsimsel durumlara göre erzak ya da diğer maddi unsurların temini; diğeri ise yeni yaşam mekânlarında aradıklarını bulamayan bireylerin geri dönüş için açık kapı bırakmak istemeleridir. Kır ve kent arasına sıkışmış bireylerin oluşturduğu ara bir geçiş kültürü inşa edilmiştir. Gecekonduların kültürünün esasında kır ya da kente ilişkin değerleri birlikte taşıyan bireylerin dâhil edildiği bir alt kültür olarak varlığını sürdürmektedir (1966: 45).

Gecekondular, fiziksel olarak bir yapılaşmayı yansıtmalarının yanında endüstrileşme ve kentleşme arasındaki uyumun ya da sosyo kültürel dengenin sağlanamaması, bunun yanında hanede yaşayan bireylere oranla gelirin ortalamasının oldukça altında olması, dolayısıyla baş gösteren geçim sıkıntıları nedeniyle “sefalet yuvaları” haline dönüşmektedirler. Gecekonduda oturan bireyler fiziki ve sosyal çevrenin kendileri dayattıkları farklı ya da yeni yaşam formlarını benimsemekle birlikte; toplumun baskın

kültürünü benimsemekten zamanla uzaklaşmakta ve yeni bir “yan kültür” inşa etmektedirler.

Ruşen Keleş, gecekondulu olgusunu üç döneme ayırarak incelediği görülmektedir: Ona göre ilk dönem 1960 yılına kadar geçen süreci kapsamaktadır. Bu dönemin özeliği yoksul ailelerin barınma kaygıları ile yurt edindikleri bölgelerde temel gereksinimlerinin kendi olanakları karşılama çalışmalarıdır. Keleş’e göre ikinci dönem ise, 1960-1970 arasını kapsamaktadır. Bu dönemin özelliği ise, gecekondulu mekânı mülk sahibinin emeğinden faydalanılarak inşa edilmekte; kiraya verme oranı yükselmektedir. Gecekondulu olgusunun üçüncü dönemini 1970-1980 yılları arasında değerlendiren Keleş, bu dönemde ise gecekondulu inşasının tamamıyla ticarileştiğini, yoksul halk için arsa ile birlikte yapı malzemelerini bulan bu araçlarla gecekondulu inşa eden bazı firmaların türediğini ifade etmektedir (Keleş, 1993: 390-391).

4.2.3.Kentsel Dönüşüm-Kentsel Yenileme

Kırdan kente doğru göç hareketliliğinin yaşanması ve gecekondulaşma olarak adlandırılan, imar yasalarına tamamıyla aykırı olduğu halde ilgili hükümetlerin bir şekilde göz yumduğu ya da izin verdiği ve aceleci bir tavırla inşa edilen yapıların yoğunlaşması; beraberinde kentteki yaşam alanlarının daralmasına ve sağlam, sistematik, imar yasalarına uygun olmayan yerleşim yerlerinin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Böylece gecekondulu sorunu diğer bazı ülkeler gibi Türkiye’nin önemli kent sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu sorunu aşmanın yollarından biri ise, kente yeni bir hava katacak, sistemli ve sağlam yerleşim mekânlarında yaşam standartlarını yükseltecek bir proje olarak geliştirilen kentsel dönüşüm projesi hayata geçirilmek istenmektedir. Kamu ilgilileri konutların sağlamlaştırılması, sağlıklaştırılması, çarpık yapılaşma yerine düzenli yapılaşmanın önünü açacak adımlar atmak adına bir takım düzenlemeler peşine gitmişlerdir. Bunların en başında kuşkusuz kentsel dönüşüm projeleri adı altında gerçekleştirilen çevre düzenleme çalışmaları gelmektedir.

Bununla birlikte kentleşme olgusunda nitelik ya da nicelik ne olursa olsun kentleşme sürecinin temel dinamiklerinden biri göçtür. Nüfusun devingenliği, kentlerin oluşumunda olduğu gibi değişiminde de etkili olduğu kesindir (Şentürk, 2012: 134).

Kır'dan kent'e doğru yapılan yatay bir göç hareketliliğinin olması beraberinde sosyal değişimi tetiklemekte; bu değişim zaman zaman problem olarak ortaya çıkabilmektedir. İktisadi açıdan kırdan geçimini normal standartlarda sağlayan bir aile, kentte zaman zaman iktisadi açıdan zorluklara düşebilmekte bu durum ise, kentsel bütünleşmeyi geciktirebilmektedir. Kaygalak'a göre (2009: 5) kırdaki bu dönüşümler ve çözülmenin temel belirleyen olduğu bu göç süreci, kentlerdeki sanayi ve hizmetlerin gelişme hızım aşan oranda gerçekleştiği için göç edenlerin istihdam, konut ve diğer kentsel olanaklardan yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Bu şekilde kurgulanan bir ortamda, kentin sunduğu olanaklardan büyük ölçüde uzak kalan göç etmiş bireyler, kentte tutunabilmek için kendi mekanizmalarını geliştirmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Tam da bu noktada gecekondulaşma, enformel sektör, dolmuşçuluk, arabesk müzik gibi olgular bu süreçte ortaya çıkmıştır.

1950'den itibaren kent topraklarında inşa edilen gecekondular biçiminde yaygınlaşan yerleşim yerleri ve siyasi iradenin kısmen seyirci kaldığı bu sosyal hareketlilik süreci iktisadi politikalar ve kentleşmenin iyimser yorumlarıyla açıklanabilmektedir (Özbay, 2015: 225). Ayrıca tarımsal faaliyetlerin ve ulaşım ağlarının kısmen gelişmiş olması köyden kente yoğun bir şekilde göç hareketliliğinin olmasına etkili olan faktörler olarak görülmektedir (Erman, 1998: 213).

Türkiye'de kentleşme, göç ve gecekondulaşma ile bağlantılı olduğu düşünülen özellikle son dönemde kentsel dönüşüm projeleri uygulamaları göze çarpmaktadır. Mevzu bahis projeler gelişmiş ülkelerin kentsel sorunların çözülmesi temelinde aldıkları yaşam standartlarının yükseltilmesi bağlamında kabul görmekte ve gecekondulaşma sorununa bir çözüm olarak görülmektedir. Yerel yönetimlerin, kentsel dönüşüme ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması ile birlikte çalışma alanları genişletilmiş ve eskiye oranla daha etkin bir şekilde hareket etmeye başlamaları sonucu kentsel dönüşüm projeleri uygulamaları da daha da ivme kazanmıştır (Ergan&Şahin, 2007: 87).

Kentsel dönüşümün yasal dayanağı olarak 6875 ve 2981 sayılı kanunlar gereği gecekondular bazı haklara kavuşmuş ve kentsel dönüşüm ve yenileşme projelerinin önü açılmıştır (Resmi Gazete, 1984). Kentsel dönüşümün gerçekleşmesi ile ilgili 5366 sayılı kanun gereği bakanlık, belediyeler, TOKİ ve il özel idareleri yetkili kılınmıştır (Resmi

Gazete,2005). Bununla birlikte belediyelere tanınan 5393 sayılı kanunun Kanunu'nun 69. ve 73. Maddeleri ile kentsel dönüşüm konusunda ilk kez belediyeler yetkilendirilmiştir (Resmi Gazete, 2005). Yine büyükşehir statüsünde olan belediyelerin göre ve sorumluluk alanlarına 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7.e maddesi eklenerek görev ve sorumluluk alanlarına genişletilmiş; 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 69. ve 73. Maddelerindeki görev ve yetkilerin kullanılması dâhil edilmiştir (Resmi Gazete, 2004).

“Kentsel dönüşüm” kavram olarak farklı sebeplerden dolayı, zaman içerisinde eskimiş, işlevini kaybetmiş, yıpranmış, terk edilmiş, risk arz eden kentsel dokunun mevcut sosyo ekonomik ve fiziki şartlar dikkate alınmak kaydıyla yeniden inşası, değiştirilmesi, dönüştürülmesi, ıslah edilmesi ve yeniden canlılık katarak kente kazandırma işlemi olarak tanımlanır (Özden, 2005). Çukurçayır ise son dönem kentsel yenileme projelerine bakıldığı zaman tarihsel perspektifte sürdürülebilir bir yaşam alanının inşa edildiği/edileceği arzusunu gerçekçi bulmamaktadır. Ona göre fiziki şartların yeniden inşasında, kente yeniden canlılık katacak projelerin uygulanmasında, teknik altyapıdan uzak mekânların dönüştürülmesinde yıpranmış mekânlar temizlenirken “apartman gecekondular” ile yeni yıpranmış mekânlar inşa edilmektedir (2008: 19).

Turok'a göre kentsel dönüşümün projelerinin genel olarak üç farklı özelliği bulunmaktadır. Bu özelliklerden birincisi, mevcut koşullarda risk arz eden bir mekânın mevcut yapısını değiştirmek ve bu değişimi yapılırken yerel ve merkezi yönetimler ile birlikte yerleşik halkı sürece dâhil etmeyi amaçlamaktadır. İkinci özellik ise, kentsel dönüşüm alanına konu olan bölgenin mevcut problemlerine bağlı olarak bu noktada devletin ilgili kurumlarının görev sorumluluk alanına giren farklı amaç ve aktiviteleri kapsamaktadır. Son olarak kentsel dönüşüm yapısı ve doğası gereği, başta merkezi yönetim olmak üzere; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşları bir ortaklık yapısını içerisinde buluşturan yönü söz konusudur (Turok, 2004: 25).

Bununla birlikte gecekondular mahallelerindeki dönüşüm projeleri birbirlerine alternatif iki çerçevede yürütüldüğü görülmektedir. Bunlardan ilki, başka bir alana taşıma yöntemidir. Bu yöntemle taşınmaz olan hak sahipleri için başka bir yerde konutlar inşa edilmekte; hak sahiplerinin yeni ev ya da konutlarına taşındıkları zaman ilgili bölgeler

tasfiye edilmektedir. Böylece planlaması yasal zeminde hazırlanmış, sağlıklı, modern, sağlam ve kentin yapısına uygun konutların inşası için adım atılmaktadır. Bir diğer alternatif ise, yerinde dönüşüm yöntemi ile gerçekleştirilmektedir. Bu yöntem ile proje alanı olarak belirlenen bölgelerde hak sahiplerine geçici kira yardımı ve ikame sağlanması neticesinde konutların boşaltılıp tasfiye edilmesidir. Tasfiye edilen konutların yerine yeniden yapılan konutlara hak sahipleri taşınmaktadır. Her iki yöntem de hak sahiplerinin mağduriyetini önleme adına hak sahiplerine taşınacakları bir bölge için veya satın alacakları bir konut için kira yardımı ve uygun krediler sağlanmaktadır (Bayraktar, 2007: 49). Bu bağlamda, kentsel yenileme ve dönüşüm projeleri kentin ekonomik yapısını yeniden yeniden canlandırmaya dönük bir faaliyet alanı haline gelmiş ve böylece uluslararası rekabet ortamında yeni ve yaşanabilir projelerin tetiklenmesi gerçekleşmiştir. Kentsel yenileme ve dönüşüm projeleri ile birlikte yeniden kurgulanan kent mekânları yatırımcıları cezbeden, iletişim ve ulaşım konusunda kalıtsal problemleri çözüme kavuşturan adımları atılmasında önemli bir aşama olmuştur. Bununla birlikte; uluslararası iş dünyasının talep ve beklentilerine istinaden yeni çalışma ofisleri, lüks oteller başta olmak üzere kentin birçok alanında tüketim ölçekli projeler hayata geçirilmiştir (Carmon, 1997).

Kentsel dönüşüm uygulamalarında amaç olarak izlenmesi gereken/izlenen diğer hususlar ise literatürde; kentsel koruma (Erden, 2003), kentsel iyileştirme (Erden, 2003), kentsel yeniden dönüş (Gürler, 2003), kentsel yeniden canlandırma (Özdemir 2003), Kentsel Yenileme–Yenilenme (Özden, 2001), Kentsel Yeniden Oluşum–Yenileşme (Bilsel ve diğerleri 2003), soylulaştırma (Erden, 2003) kavramları adı altında tartışıldığı görülmektedir. Bununla birlikte kentsel dönüşümün uygulanması sürecinde bazı prosedürler söz konusudur. Bunlar, bir bölgede kentsel bir yenileme çalışmasının yapılması için öncelikle *yetki ve sorumluluk* dağılımı netleştirilmeli ve yasal bir statüye kavuşturulmalıdır. Bununla birlikte sırasıyla *imar planlarının hazırlanması, taşınmaz tasarrufların kısıtlanması, ilgili altlıkların ve gerekli belgelerin toplanması, arazi işlemleri, çizim işleri ve verilerin bilgisayara aktarılması, kıymet takdiri raporlarının hazırlanması, sözleşme, tapu devri ve kamulaştırma*dır (Uslugil, 2010).

4.2.4.Adil Kent Planlaması

Coğrafi ya da konum ile ilgili analizlerde normatif düşüncenin önemi büyüktür. Ancak Harvey'e göre coğrafi analiz yöntemlerine sosyal adalet olgusunun dâhil edilmediğini görmek oldukça şaşırtıcıdır. Bunun nedeni mevzu bahis normatif araçların klasik konum kuramcılar tarafından türetilmiş olmasıdır. Bu kuramların genelde Pareto optimumuna dayandığını iddia eden Harvey, klasik konum kuramlarının her vakit verimlilik ilkesine bağlı olduğunu iddia eder. Konum kuramındaki verimliliğin anlamını “belirli bir mekânsal sistem içerisindeki hareketin toplam maliyetini asgariye indirmek” olarak tanımlayan Harvey, coğrafyacıların iktisatçılar gibi dağıtımdan kaynaklı problemleri öteleyerek “en uygun” konum örüntülerini belirleyen bir düşünce tarzı geliştirmelerini eleştirmektedir (2003: 93). Dolayısıyla mekân planlamasının yapıldığı bir alanda normatif düşüncenin bize sunduğu imkânlar dâhilinde pratikler geliştirmek, toplumsal maliyeti düşürmek adına sadece verimliliği ile birlikte “adil dağıtım” amaçlamak; adil yollarla sağlanan adil bir şartname geliştirmek (Tablo 8) adil bir kent inşası için gerekli argüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bauman, modern dönem kent planlamacılarının zihinlerinde var olan temel düşüncenin homojen bir yapıda kent inşa etme fikirlerine sahip olduğunu belirtmektedir. Homojen yapıda bir kent inşa etmenin amacının hâsıl olmadığını ya da olamayacağını aktaran Bauman, tek bir yapıda kent inşa etmenin imkânsızlığını coğrafi şartlar ve içsel dinamiklerle açıklamaktadır. Başka bir ifade ile kentsel coğrafya, kentin misafirlerinin etnik kimlikleri ve yüz yüze kurulacak ilişkilere bağlı etkileşimler ve daha birçok faktör, farklı birçok kültür ya da yapının kent mekânlarını şekillendirdiğini, tek tip bir yapının inşasını imkânsızlaştırdığını ifade etmektedir (2001: 171-172).

Adil bir dağıtım sisteminde dağıtılanın ne olduğu ve kimler ya da neler arasında bir dağıtımın yapılacağı sorusunu gündeme getiren Harvey, konu ile ilgili birçok kıstasın ortaya atıldığını belirtmektedir. Ona göre bu konudaki temel çerçeve; “temel eşitlik, hizmetlerin arz ve talebe göre değerlendirilmesi, ihtiyaç, kalıtsal haklar, liyakat, ortak yarara katkı, gerçek üretken katkı, çaba ve özveri” şeklindedir.

Tablo 5: Farklı Kent Planlama ve Eleştirel Yaklaşımlar Açısından Kentsel Adalet

Kent Planlamasına İlişkin Yaklaşımlar	Amaç	Adil Kentin İçeriği-Kapsamı
19.yy sonu-20.yy başı Erken Modernite Dönemi Kent Planlaması	✓ Kapitalist kentin sorunlarını fiziksel iyileştirmeler aracılığıyla çözmek ya da alternatif kentler yaratmak	Fiziki mekânda iyileştirme, alternatif kentler üretme.
20.yy başı Klasik Kent Planlaması	✓ Düzen, Rahatlık, Estetik, Etkenlik	Arazilerin kullanımında, sınırlandırılmalarında ve pay edilmelerinde adil bir düzen sağlama.
1930 ve devamı Geniş Kapsamlı Kent Planlaması	✓ Kamu Yararı ✓ Toplumsal ilişkilerde ve mekânsal problemlerde teknik araçların kullanılmak kaydı ile çözümü.	Planlama kurumu yoluyla planlama işini yapanların mevcut problemlerin çözümüne, en iyi alternatifi bulma yetisine sahip olduğu düşünülür. Dolayısıyla, kentsel adaleti ve kamu yararını sağlayacak olan teknik araçlarını kullanacak olan planlama yapanlardır. Kentsel adalet devletin ideolojik ve siyasi görüşleri etrafında şekillenir.
Davidoff,1965 Gans,1969 Savunucu Planlama Yaklaşımı	✓ Planlamalar yoluyla toplumun tüm kesimlerinin problemlerini çözmeyi amaçlayan planlar üretme.	Kent planlama sürecinde siyasal boyutun kazandırılmasının gündeme gelmesi ile birlikte, adil bir kentin inşası için dezavantajlı bireylerin haklarının savunulması çabası. Planlama daha çok demokratik ve çoğulcu politikaları ortaya koyan bir araç olarak değerlendirilir.
Lefebvre,1974 Castells, 1977 Harvey, 1973 (2003) Marxist Paradigma Çerçevesinde Planlama Eleştirisi	✓ Planlamada siyasi etkenlerin önemi	Kentsel adalet ancak kültürel farklılıkların kutsanmasını içermez, aynı zamanda kapitalist süreçte üretilen soyut mekâna karşı somut mekânın özgürleştirilmesi için değişim değerinin ve mülkiyet ilişkilerinin sorgulanmasını içerir. Adil kent tasavvuru planlama yoluyla çalışan sınıfın haklarını aramaya iter. Kent planlama süreci içerisinde kentsel adaletin sağlanabileceği tartışılır.
1980 ve devamı Neo-Liberal Paradigma Çerçevesinde Planlama Eleştirisi	✓ Uzun vadede ve geniş kapsamda planlama yapmanın piyasaların dinamik sürecine zarar verdiği yönündeki eleştiriler	Neo-Liberal anlayış çerçevesinde piyasa yapısına uygun kısa vadeli planlama öngörülmüş ise de kentte pek çok alanda adaletsizliğin arttığı düşüncesi.
Jacobs,1961 Modernitenin Eleştirisi	✓ Kent planlamanın farklılıkları homojenleştirdiği yönünde eleştiriler	Kentteki farklılıkların gürp ya da sınıfların planlama süreçlerinde gözetilmesi hedeflenir. Katılımı sağlayacak kamusal mekânlar yaratılmalıdır.
Forrester,1989 Healey,1993 İletişimsel Planlama	✓ Toplumun tüm kesimlerinin görüşlerinin görüşlerini kapsayan planların hazırlanmasını amaçlar.	Farklı grupların planlama sürecine katılarak düşüncelerini taleplerini belirtilmesi, müzakere etmesi sonucunda kentsel adaletin sağlanabileceği varsayılır.

Kaynak: Harvey, 1973; Lefebvre, (1974); Keleş 1990; Harvey, 1996; Healey, 1997; Şengül, 2007; Akt: Sönmez, 2012

Bunların arasından Harvey'in önemli gördüğü "ihtiyaç, ortak yarar katkı ve liyakat" kavramlarının açıklanması esasında diğer başlıklar altında anılan başlıkların neredeyse tamamını içerek genişlikte anlamlara sahiptir (2003: 97).

Kentsel bir adalet teorisi geliştirmek ve bu teorileri mevcut ve potansiyel kurum ve programları değerlendirmek için kullanmak üzere kuramını inşa ettiğini belirten Fainstein (2010: 5) mekânsal planlamalarda kullanılmak üzere düşünsel anlamda inşa ettiği adil kent ilkelerini üç başlık altında aktarmaktadır. Bunlar eşitlik, farklılık ve demokrasi kavramlarıdır. Zengin Batı dünyasında adil bir şehir olan nitelikler nelerdir (2010: 165) sorusuna kitabında cevap arayan Fainstein yukarıdaki üç başlık altında yaklaşık 16 ilkeden bahsetmekte; asgari oranda mekân planlamacılarının bu ilkelere riayet etmesi adil bir kentin inşası için büyük bir adım olabileceğini iddia etmektedir.

Eşitlik adı altında geliştirmiş olduğu ilkeler yedi başlık altında toplanmıştır (Fainstein 2010: 172-173; Çolak, 2014: 64) . Ona göre;

- ✓ Bütün yeni konut geliştirme uygulamaları, ortalamanın altında gelire sahip olan bireyler için yerinde ya da bir başka mekânda iyi bir konut sağlamalıdır. Planlamalar her birey için yaşanabilir sosyal ve fiziksel bir çevre sağlamalıdır.
- ✓ Bütçeye uygun olarak geliştirilen konut birimleri devamlılık arz eden biçimde konut havuzunda var olmaya devam etmelidir.
- ✓ Kamusal tesis ve kurumların inşa edilebilmesi ve konut inşasında kalitenin arttırılabilmesi için uygun koşullarda tazminat verilerek sosyal denge sağlanmalı ve yer değiştirme işlemi gerçekleştirilmelidir.
- ✓ Ekonomik kalkınma programları, çalışanlara ve mümkün olan yerlerde, genellikle büyük şirketlerden daha köklü olan küçük işletmelerden yararlanmaya öncelik vermelidir. Tüm yeni ticari gelişmeler, kamuya açık alanlar sağlamalı ve mümkün olduğunda, bağımsız ve ortak çalışılan işletmelerin geçimini kolaylaştırmalıdır.
- ✓ Mega projeler daha fazla incelemeye tabi tutulmalı; kamusal hizmetler adı altında istihdam sağlama hususu, uygun maaş vermek sureti ile doğrudan alt gelir grubuna fayda sağlamalıdır. Eğer kamusal katkı varsa alınacak kararlarda da kamusal katılım olmalıdır.

- ✓ Şehir içi ulaşım ücretleri düşük gelire sahip bireyler için uygun bir biçimde ayarlanmalıdır.
- ✓ Planlamacılar eşitlikçi çözümler için baskı uygulamalı ve üst gelir grubuna mensup bireylerin orantısız bir biçimde yarar sağlamalarının önüne geçmelidir.

Fainstein'in eşitlik adı altında sunduğu adil kent ilkesinin amacı; mekânsal planlamanın icra edileceği bölgede her birey için yaşanabilir bir konut ve çevre ilkelerini ortaya koymak olarak özetlenebilir.

Farklılık adı altında geliştirilen ilkeler altı başlık altında toplanmıştır (Fainstein 2010: 174; Çolak, 2014: 64) . Fainsitein'e göre;

- ✓ Hane halklarının farklılık elde etmek amacıyla taşınmamalı, ancak yeni topluluklar başka bir ayrışmaya neden olmamalıdır.
- ✓ Sosyal bütünleşme ve dâhil etme uygulamaları desteklenmeli ve bölgeleme (zoning) ayrımcı amaçlar için kullanılmamalı.
- ✓ Sınırlar, bölgeler arası sınırlar geçirgen olmalıdır.
- ✓ Geniş kamusal alanlar ulaşılabilir olmalı ve farklılaşmalıdır.
- ✓ Etkilenen nüfusun arzu ve istekleri yaşam pratiklerine göre karma arazi kullanımı söz konusu olmalıdır.
- ✓ Kamu yetkilileri, farklı nedenlerle sebeplerle ayrımcılığa uğramış kesimlerin konut edinimi, istihdam ve eğitim gibi olanaklardan faydalanması için destek olmalıdır.

Fainstein bu ilke ile mekânsal planlamaların yapıldığı bölgeyi homojen bir sosyal yapıya dönüştürecek uygulama ve hareketlerin önüne geçmek; gettolaşmalar doğuracak bir sosyal ayrışmanın ortaya çıkmasını önlemek üzere ortaya attığı söylenebilir.

Demokrasi adı altında geliştirmiş olduğu ilkeleri ise üç başlık altında toplayan Fainstein'e göre (2010: 175; Çolak, 2014: 64-65);

- ✓ Doğrudan karar verme süreçlerine katılmayan gruplar savunucuları (avukatları) tarafından temsil edilmelidir.
- ✓ Alan hâlihazırda gelişmişse hedeflenen nüfus ile iştirak edilerek geliştirilmelidir. Var olan nüfus, bir bölgenin geleceği için tek belirleyici olmamakla birlikte, değerlendirmeler kent ölçeğinde mutlaka yapılmalıdır.
- ✓ Yine de ıssız veya seyrek olarak işgal edilmiş alanların planlanmasında, etkilenen bölgeler dışında halen yaşayan grupların temsilcilerini içeren geniş bir istişare yapılmalıdır.

Fainstein'in inşa ettiği adil kent kuramında demokrasi ilkesi maddelerden de anlaşılacağı üzere, yeni bir mekânsal inşanın kurgulandığı alanlarda yaşayan nüfus ile istişarenin önemi ve aynı zamanda kent ölçeğinde uygulanacak bir yönetim planının hazırlanmasına olanak sağlayacak ilkelerin ortaya konması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Dolayısıyla coğrafi durumlar dikkate almak kaydı ile mekânsal planlamalarda sosyal adalet hususu, şu şekilde özetlenebilir:

En temelde mekânsal örgütlenme ve bölgesel yatırım, hâlihazırda nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olmalıdır. İhtiyaçların karşılanması ise esasında en başta ihtiyaçların neler olduğunun belirlenmesi ve oransal olarak ölçülmesi için sosyal açıdan adil yöntemlerin inşası gerekmektedir. Bunun önemi ise ihtiyaçlarla ihtiyaçların giderilmesi arasında bariz farklar bize hali hazırda bölgesel adaletsizliğin derecesi hakkında numune bilgiler sunmasıdır (Harvey, 2003: 103). Ayrıca sosyal adaletli bir düşüncenin ürünü olarak inşa edilecek bir mekân planlaması ve kent yaşamı içerisinde sosyal gruplar arasında kaynakların daha eşit bir şekilde dağılımına yönelik çabalar adil bir kentin inşası için gerekli şartlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Fainstein, 2010: 53).

4.3. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği bu çalışmada Miller'in Sosyal Adalet teorisi temel alınmıştır. Bu kapsamda araştırma sorularını oluşturulması ve verilerin analizi aşamasında fenomenolojik yaklaşım teori temelli

kullanılmıştır. Fenomenoloji farkında olduğumuz, bir şekilde öğrendiğimiz ya da tecrübe ettiğimiz fakat derinlemesine araştır(a)madığımız olgu ya da olaylara odaklanmak üzere geliştirilmiş bir nitel araştırma tekniğidir (Yıldırım&Şimşek, 2008: 72). Böylece bu araştırma tekniği ile kentsel dönüşümden etkilenmiş başta Roman/Çingene gruplar olmak üzere diğer bireylerin sosyal deneyimleri hakkında veri toplama fırsatı elde edilmiştir.

Tablo 6: Miller’de Sosyal Adalet İlkelerinin Dünü ve Bugünü

1994, CSJ (Commission on Social Justice) Sosyal Adaleti İnşa Etmenin Dört Temel Argümanı	2005, David Miller Dörtlü Sosyal Adalet Bileşeni Kavramsallaştırması	Geliştirilen Sosyal Adalet Bileşenleri
- Kanun önünde bütün yurttaşların eşit değerde olması	Eşit Vatandaşlık	Eşit Vatandaşlık: <ul style="list-style-type: none"> • Sosyal haklar • Siyasal haklar • Ekonomik haklar
- Vatandaşların temel gelir ihtiyaçlarını, barınak ve diğer gereksinimleri karşılayabilme hakkı	Sosyal Minimum	Sosyal Minimum: <ul style="list-style-type: none"> • Sosyal yardımlar • Minimal İmkanlar
- Fırsatlara erişim ve yaşama şansı hakkı	Fırsat Eşitliği	Fırsat Eşitliği: <ul style="list-style-type: none"> • Aile İçi İlişkiler • Yaşanılan Mahalle İle İlişkiler • Özel Kurumlarla İlişkiler • Resmi Kurumlarla ilişkiler
- Bütün eşitsizlikler adaletsiz olmamasına rağmen, adaletsiz olan eşitsizlikler azaltılmalı ve mümkün mertebe ortadan kaldırılmalı	Adil Dağıtım	Adil Dağıtım: <ul style="list-style-type: none"> • Gelir /Gider durumu • Kazanç Tatmin Durumu ve Beklenti

Gündelik yaşamlarının herhangi bir anında hangi uygulamayı adil ya da adaletsiz tanımladıkları ve bu tanımlarının kaynağının ne olduğu hususu çözümlenmeye

çalışılmıştır. Bununla birlikte sosyal adalet kavramının büyüleyici ve cezbedici anlamının Roman/Çingene bireyler gözünden nasıl kavramsallaştırıldığı ya da nasıl tanımlandığına ilişkin sorulara cevaplar aranmıştır. Ayrıca sosyal adalet ilkelerinin egemen kılındığı bir toplumda sosyal bütünleşmenin ne düzeyde gerçekleştiğinin ya da gerçekleşeceğinin yanıtları derinlemesine araştırma fırsatı elde edilmiştir.

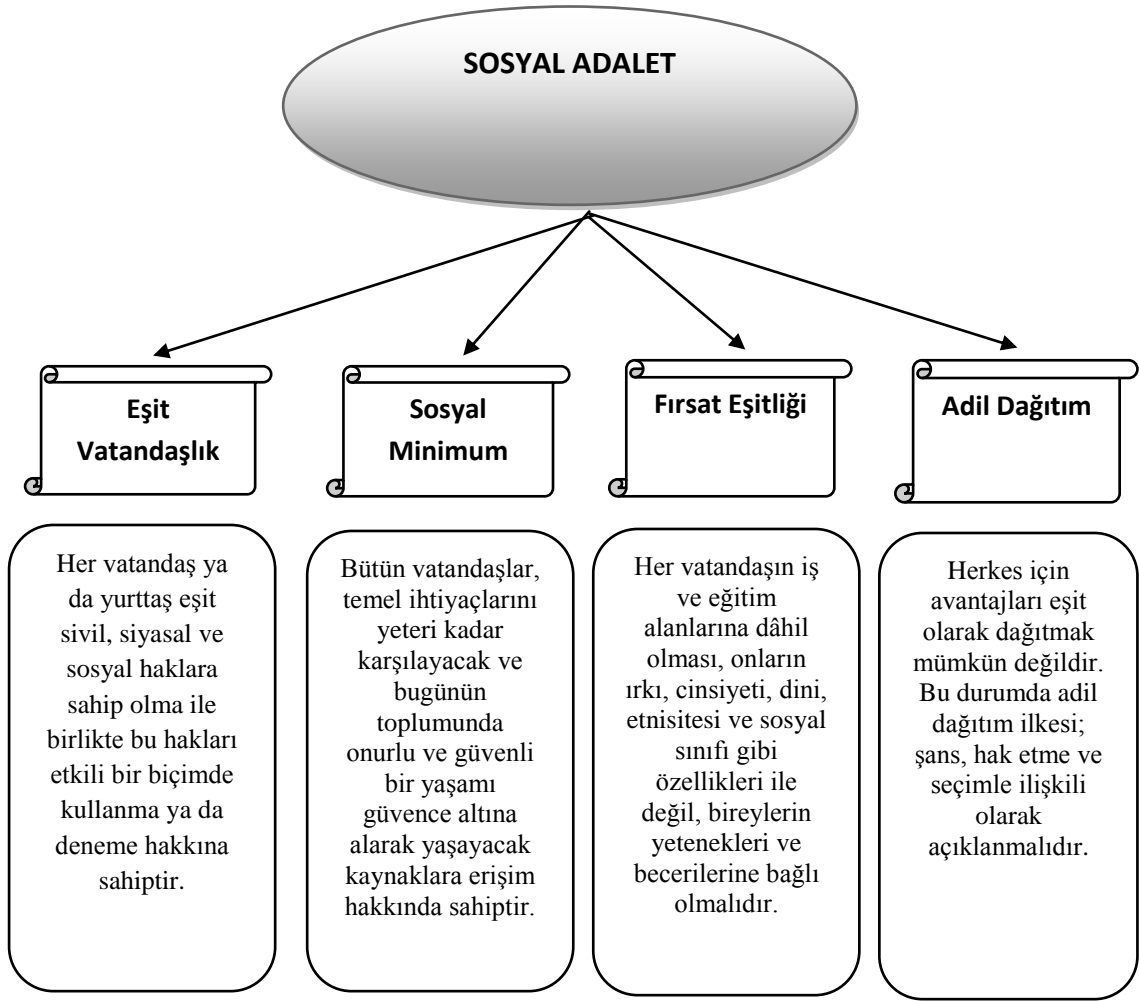
Araştırmada kullanılacak sosyal adalet perspektifinin kuramsal zemini, yukarıda da belirttiğimiz üzere David Miller'in, insan haklarını ve adaleti görünür kılan **ihtiyaç, hak etme** ve **eşitlik** kavramları zemininde açıkladığı (Miller, 2005: 5 & Christie, McLachlan, Swales, 2007: 9-10 & Yıldırım, 2011: 10-12) "**Eşit vatandaşlık**", "**Sosyal minimum**", "**Fırsat eşitliği**" ve "**Adil dağıtım**" ilkeleri oluşturmuştur.

David Miller, 1994 yılında Britanya'da Sosyal Adalet Komisyonu tarafından yayınlanmış olan *Sosyal Adalet Raporu'nda* komisyon üyelerinin "sosyal adaleti tanımlamak için gerekli bileşenler"¹² adıyla formüle ettiği dört sosyal adalet ilkesini geliştirerek teorisini inşa etmiştir (2005: 4). Yayınlanan raporda sosyal adalet hususu dört bileşen ile açıklanmaktadır. Buna göre:

- 1- Kanun önünde bütün yurttaşların eşit değerde olması,
- 2- Vatandaşların temel gelir ihtiyaçlarını, barınak ve diğer gereksinimleri karşılayabilme hakkı
- 3- Fırsatlara erişim ve yaşama şansı hakkı
- 4- Bütün eşitsizlikler adaletsiz olmamasına rağmen, adaletsiz olan eşitsizlikler azaltılmalı ve mümkün mertebe ortadan kaldırılmalıdır (CSJ, 1994: 18).

¹² İşçi Partisi hükümetinin göreve başladığı 1997'de parti, 1992'den bu yana politikalarını yalnızca bir dizi alanda önemli ölçüde reforma tabi tutmakla kalmadı, aynı zamanda sosyal alanda elde edilen başarılar seçmenlere de aktarıldı. 1992 genel seçimlerinin sonucunda yenilgiye uğrayan parti, partinin modernize edilmesi ve politikalarının hem seçmenlerle daha uyumlu olması hem de açıkça karşılanabilir olması gerektiğini kabul edildi. Partinin en çok düşündüğü politika alanlarından birisi refahtı konusuydu. Mevcut imkânlar dâhilinde çalışmaya teşvikten, teşvik alanlarının artırılması ve engellerin azaltılmasının yanı sıra eğitim ve öğretim yoluyla istihdam edilebilirlik ve beşeri sermayenin geliştirilmesi kararlaştırıldı. Bu süreçte önemli bir aşama ise, İşçi Partisi genel başkanı John Smith tarafından 1992-1994 yıllarında Sosyal Adalet Komisyonu kuruldu. Komisyon, kalkınma ve refah başta olmak üzere sosyal politika konularında daha derin politika önerileri geliştirdi. Temmuz 1993'te yayımlanan *Değişen Dünyada Adalet Açığı* ve Sosyal Adalet ara raporunda sosyal adalet hususu tanımlanmıştır. Bu, Komisyon için önemli bir temel oluşturmuştur. Ayrıntılı bilgi için bakınız: "*Making policy in opposition: the Commission on Social Justice, 1992-1994*"

Şekil 2: David Miller'in Sosyal Adalet İlkeleri

Kaynak: Miller, 2005: 5 & Christie, McLachlan, Swales, 2007: 9-10 & Yıldırım, 2011: 10-12

Miller'in geliştirdiği adalet teorisi (Tablo 6) çalışmamızın merkezi konumunu oluşturmakla birlikte, dört sosyal adalet bileşeni ayrıntılı bir şekilde yeniden revize edilmiş ve geliştirilmiştir. Çalışmamızın kuramsal arka planını yansıtan ayrıntılı tablo paylaşılmıştır (Tablo 6).

Miller *eşit vatandaşlık* hususuna ilişkin görüşünü, her vatandaş ya da yurttaş eşit sivil, siyasal ve sosyal haklara sahip olma ile birlikte bu hakları etkili bir biçimde kullanma ya da deneme hakkına sahip olması gerektiği şeklinde açıklamaktadır (2005: 5). Miller, mevzu bahis hakların etkili bir şekilde inşa edilmesinin ancak devletin devletin yasaları ile olmaması gerektiğini ifade eder. Bununla birlikte toplum içinde yaşayan tüm yurttaşların sosyal yaşamdaki davranış ve tutumlarına ilişkin “eşit saygı kültürünün yaygın hale getirilmesi”, “beraber yaşamayı öğrenebilme ve farklılıklara saygı duyma”

gibi birlikte yaşama fikrini yaygınlaştıracak bilinçlere de ihtiyaç olduğunu belirtmektedir (Miller 2005: 6).

Miller'in bahsettiği sivil, siyasal ve sosyal haklar Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında farklı maddelerde tanımlanmakta ve bu haklar anayasal garanti altına alınmaktadır. Dolayısıyla Roman/Çingene bireylerin eşit vatandaşlık algılarını ölçmek üzere "eşit vatandaşlık" bileşeni üç farklı hak boyutuyla ele alınmıştır. Sivil ve sosyal haklar olarak anayasada da tanımlandığı üzere; eğitim hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sosyal hizmetlere ve sağlık hizmetlere erişim hakkını kapsamaktadır. Siyasal haklar ise, dilekçe hakkı, seçme-seçilme ve siyasal faaliyetlerde bulunma hakkı, dernek kurma hakkı ve kamu hizmetine girme hakkı olarak belirlenmiştir.

Tablo 7: Miller'in *Eşit Vatandaşlık* İlkesine İlişkin Alt Temalar

	Sosyal Haklar	Siyasal Haklar	Ekonomik Haklar
Eşit Vatandaşlık	Eğitim hakkı	Dilekçe hakkı	Çalışma şartları ve dinlenme hakkı
	Kişi dokunulmazlığı hakkı	Seçme, seçilme ve siyasal faaliyetlerde bulunma hakkı	Ücrette adaletin sağlanması hakkı
	Sosyal güvenlik hakkı	Dernek kurma hakkı	Çalışma hakkı
	Sağlık hizmetlere erişim hakkı	Kamu hizmetine girme hakkı	

Ekonomik haklar kategorisinde ise; çalışma şartları ve dinlenme hakkı, ücrette adaletin sağlanması hakkı, çalışma hakkı olarak belirlenmiştir.

Miller'in sosyal adalet ilkesine ilişkin tanımladığı diğer bileşen *sosyal minimum* ilkesidir. Ona göre bütün yurttaşlar, en temel ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamak üzere; aynı zamanda bugünün toplumunda güvenli ve onurlu bir yaşamı garanti altına alacak kaynaklara erişim imkânı şeklinde tanımlamaktadır (2005: 5). Miller'in aslında bu noktada dikkat çekmeye çalıştığı husus, toplumda yaşayan tüm bireylerin asgari oranda da olsa temel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Dolayısıyla günlük yaşamında herhangi bir işte çalışmayan ya da az da olsa geliri olmayan bireylerin onurlu yaşamlarını devam ettirebilmelerinin temel taşı sosyal yardımlar oluşturmaktadır.

Ülkemizde sosyal yardımları organize eden kurumların başında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile birlikte Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gelmektedir. Buna göre Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı öncülüğünde devam eden sosyal yardımlaşma projeleri mevcuttur. Son dönem projelere ilişkin sosyal yardımlaşma adı altında; yaşlılık ve engelli aylıkları, muhtaç asker ailelerine yardım programı, genel sağlık sigortası uygulaması, eşi vefat eden kadınlara düzenli nakdi yardım, fakir-fukara fonu ve ev yapımı, onarımı veya kira yardımı şeklinde sıralanmaktadır. Bütün yurttaşların meşru olarak yetkilendirildiği bir düzlem teması ortaya koymaya çalışan Miller, sosyal minimum ilkesinin sadece para ya da gelirden yola çıkılarak açıklanmasını eksik bir tanımlama olacağı kanaatini taşımaktadır. Ona göre sosyal minimum, asgari geçim için ihtiyaç olan gelirle birlikte; onurlu bir yaşam için yeterli sağlık bakımı vb. gibi yaşam koşullarının güvence altına alındığı bir adalet ilkesi olarak tanımlamaktadır (Miller 2005: 8).

Bu konu Miller perspektifinden o kadar geniş bir yelpazede ele alınmıştır ki; yurttaşların günümüz toplumunda banka atm'si kurulumundan internet kullanımına kadar her hizmetin asgari (minimum) düzeyde erişime açık ve kullanıma hazır bir sistemi içerecek şekilde tasvir edilmektedir. Dolayısıyla sosyal minimum, yaşanan mekânların fiziksel çevresi ile de ilişkilendirilmektedir. Miller'a göre aşırı gürültü ve kirlilik ile birlikte sağlık yönünden risk taşımayan temiz bir caddesi olan; parkaların, oyun sahalarının erişimine kolay bir şekilde inşa edildiği bir kırsal ya da kentsel planın çevresel açıdan asgari yeterlilikleri taşımak zorunda olduğunu belirtmektedir (Miller 2005: 9).

Bu yardım ve destekler, ayrıca rasyonel ve erişimi kolay olan fiziksel çevre düzenlemeleri hiç geliri olmayan bir yurttaş'ın, Miller'in ifadesiyle "asgari oranda da olsa onurlu bir yaşam sürmesi" anlayışı üzere devletin organize ettiği sosyal yardımlar ve minimal imkânlar olarak tespit edilmiştir. Bu çalışma da sosyal minimum ilkesi altında cevapları aranacak hususlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 8: Miller'in *Sosyal Minimum* İlkesine İlişkin Alt Temalar

	Sosyal Yardımlar	Minimal İmkânlar
Sosyal Minimum	Yaşlılık ve engelli aylıkları	Mahalle'de sağlık ocağının olması
	Muhtaç asker ailelerine yardım programı	Mahalledeki çöplerinin günlük toplanması
	Genel sağlık sigortası uygulaması	Mahallede herhangi bir bankaya ait atm ya da şubesinin olması
	Eşi vefat eden kadınlara düzenli nakdi yardım	Mahallede internet erişiminin yaygınlığı
	Fakir-Fukara Fonu	Mahalle de ibadethanelerin olması
	Ev yapımı, onarımı veya kira yardımı	Mahalle'de oyun parklarının olması

Sosyal adalet ilkelerinden bir diğeri ise *fırsat eşitliği* ilkesidir. Miller'e göre her yurttaşın iş ve eğitim alanlarına dâhil olma gibi toplumsal imkânlarla erişimindeki şansları; onların ırkı, cinsiyeti, dini, etnisitesi ve ailenin sosyal sınıfı gibi özellikleri ile olmamalıdır. Her yurttaşın motivasyonu, becerisi ve yetenekleri doğrultusunda değerlendirmeye tabi tutulmalıdır (2005: 5). Bireyin grubunun, mensubiyetinin, toplumsal cinsiyetinin ve ırkının toplumsal imkânlarla erişimlerinde engel olmaması, mevzubahis imkânlarla erişimde eğer bir kıyaslama yapılacaksa bireyin özelliklerinin ve vasfının uygun olup olmadığına bakılması gerektiğini ifade eden Miller, aksi bir yaklaşımın bireylere yönelik adaletsiz bir uygulama olacağını savunmaktadır. Bu çalışma da Miller'in açıklamalarından hareketle fırsat eşitliği; aile içi ilişkiler, yaşanan mahalle ile ilişkiler, özel kurumlarla ilişkiler ve resmi kurumlarla ilişkiler alt kodlamaları ile ele alınmaktadır. Böylece bireyin aile içi ilişkilerinde, erkek olmanın ya da kadın olmanın, herhangi bir mahalle de ikamet etmenin, herhangi bir gruba mensubiyetin özel ya da resmi kurumlardaki hizmet ve fırsatlara erişimdeki etkileri araştırılmak istenmektedir (Tablo 9).

Tablo 9: Miller'in *Fırsat Eşitliği* İlkesine İlişkin Alt Temalar

	Aile İçi İlişkiler	Yaşanılan Mahalle İle İlişkiler	Özel Kurumlarla İlişkiler	Resmi Kurumlarla İlişkiler
Fırsat Eşitliği	Kadının konumu	Diğer grupların Roman/Çingene gruplara bakışı	Mal ve hizmetlere erişimde yaşanan deneyimler	Mal ve hizmetlere erişimde yaşanan deneyimler
	Erkeğin konumu	Kiralanan ev ya da işyeri konusunda yaşanan deneyimler	Özel Eğitim kurumlarından alınan hizmetlerde yaşanan deneyimler	Devlete ait Eğitim kurumlarından alınan hizmetlerde yaşanan deneyimler
	Kız-Erkek çocuğun konumu		Çalışma yaşamında kimlikten kaynaklı yaşanmış deneyimler	Çalışma yaşamında kimlikten kaynaklı yaşanmış deneyimler

Adil dağıtım ilkesi Miller'in ortaya attığı sosyal adalet ilkelerinden sonuncusudur. Miller'e göre adil dağıtım herkes için avantajları eşit dağıtmanın mümkün olmaması nedeniyle bu kavram, şans, hak etme ve tercihle ilişkili olarak açıklanmaktadır (2005: 5). Bu ilke, eşit vatandaşlık ilkesi ve sosyal minimum ilkesinin bir parçası olarak açıklanmamaktadır.

Tablo 10: Miller'in *Adil Dağıtım* İlkesine İlişkin Alt Temalar

	Gelir/Gider Durumu	Kazanç Tatmin Durumu ve Beklenti
Adil Dağıtım	Gelire ilişkin memnuniyet düzeyi	İcra ettiği mesleğe göre kazanç tatmin düzeyi ve beklenti
	Gidere ilişkin memnuniyet düzeyi	Çalıştığı yere göre kazanç tatmin düzeyi ve beklenti
	Çalışıp çalışmamaya ilişkin memnuniyet düzeyi	Sosyal yardımlara erişime göre tatmin düzeyi ve beklenti

Adil dağıtım, ancak eşit olmayan avantajların nasıl dağıtılması gerektiğine odaklanmaktadır. Bu sebeple temel konu gelirdir. Fakat bu ilke gelirle birlikte; iş tatmini gibi yaşam kalitesine etki eden durumlar ile birlikte açıklanmaktadır (2005: 16). Buna göre adil dağıtım adı altında belirlenen alt kodlar Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşümden etkilenmiş bireylerin gelir ve gider durumları ile birlikte, onların kazanç durumları ve beklentileri şeklinde kategorize edilmiştir. Böylece

Roman/Çingene bireylerden gelir ve gider'e ilişkin durumları ve memnuniyet düzeyleri, icra edilen mesleğin türü ve çalışılan yere göre adil dağıtım ilkesinin onlar için nasıl bir anlam ifade ettiği sorgulanmaktadır (Tablo 10).

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1. Sosyal Adalet'in Algılanış Biçimi

Sosyal adalet kavramı toplum üyelerinin hak ve imkânlarla erişimlerinde herkese eşit mesafede muamelede bulunmayı, hak ve avantajları eşit bir şekilde dağıtmayı ifade etmek üzere tanımlanmış bir kavramdır. Çalışma kapsamında katılımcıların adalet, sosyal adalet ve gündelik yaşamlarında hangi davranışları adaletli, hangi davranışları adaletsiz olarak tanımladıkları konusunda anlam dünyalarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

5.2. Adalet'e Atfedilen Anlam

Araştırmaya katılan bireylerin sorulara verdikleri yanıtların tema analizi yapıldığında katılımcıların adalete yükledikleri anlamlar, adalet kavramına ilişkin ne düşündükleri, buna ne anlam yükledikleri bağlamında beş alt tema belirlenmiştir. Katılımcılardan bazıları adalet kavramının anlamını “hak” sözcüğü ile (15 katılımcı), bazıları “eşitlik” sözcüğü ile (15 katılımcı), bazı katılımcılar ise “haksız davranışta bulunmama ve ayrımcı olmama” (15 katılımcı) gibi ifadelerle tanımlamışlardır. Bununla birlikte adalet kavramı katılımcılar tarafından “adil olma” (10 katılımcı) ve “iyi, güzel ve yüce olma” (5 katılımcı) gibi kavramlarla da tanımlanmıştır.

5.2.1.Hak ve Hukuk Temelli Bir Adalet

Yapılan görüşmelerde katılımcılara “adalet kavramından ne anlıyorsunuz? sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların büyük çoğunluğunun (15 katılımcı) tanımlamalarında “hak” ve “hukuk” kavramına birlikte atıflar yapıldığı görülmüştür. Bununla birlikte

sorulara verilen yanıtlarda katılımcıların genelinde cevaplar konusunda emin olmama durumları yaygın bir tutum olarak değerlendirilmiştir. K7 ve K1'in bu konudaki sözleri durumu gösterir niteliktedir:

“Adalet denilince hak anlıyorum. Doğru mu? Yani haktan gelen gibi bir şey mi oğlum? (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Valla, adalet kavramından ne anlayacağımı bilmemki. Sadece duyarız. Adaletsiz bir dünyada yaşıyoruz ama şöyle hak hukuk gibi bir şey mi? Seninle ben eşitim mesela. Sen bana hak geçemezsin ben sana hak geçemem. Bunların hepsi adalet ile mümkün değil mi? hak gibi bir şey anlıyorum (K1, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Adalet kavramından hak gibi hukuk gibi bir şey anlıyorum (K3, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Tatlıcak Mahallesinde yaşayan K17, adaletin gerçek anlamının esasında günümüzde hiçbir değeri olmadığını, anlamını kaybettiğini, dolayısıyla kendisi için hak temelli bir içeriğe sahip olsa da günümüzde kendisi için anlamsızlaştığını düşünmektedir. Onu böyle bir tanıma sevk eden durumun toplum içerisinde yaşayan farklı gruplara yapılan muameleler ile bireylerin adalet duygularını kaybettikleri kabulüdür.

“Adaletten mi? Asıl anlamından çok şey anlarım ama, şu anki anlamından hiçbir şey anlamıyorum. Alevilere yapılan haksızlıklar var. Biz eşit değil miyiz? Hakka inanmıyor muyuz? Adaletin gerçek anlamı hak değil mi? eşitlik değil mi? Ama şimdi bomboş olmuş içi. Kimse adaletli değil çünkü...(K17, Erkek, Tatlıcak)”.

K19, adalet kavramının anlamını kendilerine yapılan adaletsizlikleri hatırlattığını ifade etmekte ve aslında kavramın anlamının hak ve hukuk gibi anlamlara geldiğini belirtmektedir:

“Abi adalet deyince, aklıma bizlere yapılan adaletsizlikler geliyor. Hak hukuk geliyor yani (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

5.2.2. Eşitlik Temelli Bir Adalet

Eşitlik, toplumda yaşayan bireylerin imkân ya da avantajlara erişimlerinde yasal olarak aynı noktada konumlandırıldığı bir anlayışın diğer adı olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte eşitlik, değer, yapı, boyut, nitelik ve nicelik bakımından eksik ya da artık olmayan iki ya da daha fazla şey arasında yapılan mukayese ile var olduğu ortaya konulan ilişki olarak tanımlanır (Öden, 2003: 18). Burada esas olan husus ahlaki perspektifte toplumda yaşayan bireyler arasında avantajlar ya da dezavantajlar bakımından ayırım yapılmamasıdır.

Araştırmada adalet kavramının anlamını hak temelinde tanımlayan katılımcılar, aynı zamanda adalet kavramının anlamını eşitlik kavramı ile açıklamayı da tercih ettikleri görülmüştür. K24, mülkün temeli olarak gördüğü adalet kavramının eşitsizliğin önüne geçebilecek bir yapıya sahip olduğunu, yaşantımızı anlamlandıran bir gücü içerisinde barındıran bir kavram olduğunu düşünmektedir. :

“Adalet mülkün temeli ama bizde durum nedir bilmiyorum. Sana da bana da lazım olan bir şey. İnsanın başına gelmeden anlaşılıyor ki. Bana yapılan haksızlıklar dur diyebileceğim bir şey bence.. Günlük hayatımızda çok kullanırız hatta. Hatta Allah’ın adaleti deriz ya. İşte öyle bir şey. Yani adalet denilince haksızlıkların eşitsizliklerin önüne geçildiği bir şey anlıyorum. Adalet olmazsa hiçbirimizin, yaşamımızın hiçbir anlamı olmaz. O yüzden adalet bence çok önemli. Eşitsizliğin önüne geçebilecek bir şey (K24, Erkek, Mengene)”

Yapılan yüz yüze görüşmelerde K16 ve K21 adalet kavramını eşitlik kavramı ile birlikte tanımlayarak, kavramın anlamını birkaç cümle ile özetliyorlar:

“Adalet önemlidir. Eşit davranmak, eşit olmak, eşitlik aklıma geliyor. Başka da gelmiyor(K16, Kadın, Tatlıcak)”

“Adaletten herkesin eşit olduğunu anlıyorum, herkesin aynı eşit haklara sahip olduğunu düşünüyorum. Adaletli olmayı anlıyorum. Yani bunlar geliyor aklıma (K21, Erkek, Tatlıcak)”

5.2.3. Adil Olma Temelli Bir Adalet

Adalet kavramı, hak, hukuk ve eşitlik kavramının yanı sıra katılımcılar tarafından adil olma kavramı ile birlikte tanımlandığı da görülmektedir. Yapılan görüşmelerde K25 ve K8 bu konulara şu şekilde temas etmektedirler:

“Adaletten ayrımcılık yapmama gibi şeyler anlıyorum. Adil davranmak gibi. Yani hayatımızda çok önemli olduğunu duyuyoruz hep milletvekilleri falan konuşur ya, konuşuyorlar. Adalete hepimizin ihtiyacımız var. Adil olma temel şart. Bunları anlıyorum (K25, Kadın, Mengene)”.

“İnsanların haklarının yenmemesini anlıyorum. İnsanların haklarının verilmesini anlıyorum. Adil olmayı anlıyorum yani (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Adil olma kavramı aynı zamanda bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olmaksızın bir dağıtımın yapılması olarak da tanımlanmaktadır. Adil olma aynı zamanda adaletli olmak demektir. K27'nin adalet tanımı bu duruma örnek verilebilir:

“Ayrımcılığa dur diyen, kadın ve erkek arasındaki hakları koruyan, adil bir şekilde dağıtılan, kadın demeden erkek demeden herkese aynı mesafede yaklaşmamızı sağlayan bir şey. Ne bileyim adil olmak gibi bir şey anlıyorum (K27, Erkek, Mengene)”.

Adil olma aynı zamanda adaletli bir dünyayı inşa etmenin yollarından biri olarak görülmektedir. Toplumda yaşayan bireyler karşılıklı güven esasına dayanan bir yolla adil bir dünyayı inşa edebilirler. Bireylerin en az avantajlı bir konumdan en çok avantajlı konuma geçilmesinde bile adalet duygusunu koruyan temel düşünce adil olma düşüncesidir. Mengene Mahallesinde yaşayan K31' in kısaca ifade ettiği adalet tanımı, bu duruma örnek gösterilebilecek türdendir.

“Adil bir dünya anlıyorum. Herkesin birbirine kazık atmadığı, hor görmediği bir dünya. Mağdurken mağrur (büyükleme, böbürlenen) olunmayan bir dünya ancak adil olan bir adaletle mümkün (K31, Erkek Mengene)”.

Adil olma düşüncesi ile adaletli olma düşüncesini birlikte kullanan katılımcılar için adil olma, aynı zamanda adaletli bir dünyayı inşa etmenin ön şartı olarak değerlendirilmektedir. Toplumda var olan eşitsizliklerin adil olma düşüncesi ile giderileceği inancını taşıyan katılımcılar; adil olma düşüncesi ile inşa edilecek bir düzenin adaletli bir yapıda olacağı kanaatini taşıdıkları söylenebilir.

5.2.4. Ayrımcı ve Haksız Davranışta Bulunmama Temelli Bir Adalet

Ayrımcılık kavramı bir birey ya da grubun üyelerinin diğer birey ya da grup üyelerine karşı, çoğunlukla önyargı temelli olumsuz, dezavantajlı, çirkin ya da iyi olmayan davranış ve tutumların bütünüyle ilgili bir süreçtir. Dolayısıyla ayrımcı bir davranış formunun esasında haksız bir davranıştan farkı bulunmamaktadır. Burada akıllara gelen soru şu şekildedir. Ayrımcı davranış kalıbı esasında bir adalet sorunu mudur? *Adalet kavramı sizin için tam olarak neyi ifade ediyor* sorusuna katılımcıların bazıları (15 katılımcı), ayrımcı ve haksız davranışlarda bulunmayı engelleyen bir kavram şeması çizmişlerdir. Mengene Mahallesinden K29 ve Küçük Aymanas Mahallesinden K12 adalet kavramının anlamına ilişkin düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadırlar:

“Haksızlık ve ayrımcılık olmadığı bir durumu anlıyorum. İnsanlar arasında ayrımın yapılmadığı, olmadığı, hak etmeye göre davranılan bir durum anlıyorum (K29, Erkek, Mengene)”.

“Adalet kavramından ayırt etmemeyi anlıyorum. İnsanlar arasında ayrımcılık olmamalı. Adalet ayrımcılığı engeller(K12, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere adalet kavramının haksız ve ayrımcı davranışları engelleyen bir yapıda olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte ayrımcılığın hukuk sisteminin dışında kalan bir yapıya sahip olduğunu, bu durumun da haksızlık kavramının türemesine neden olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Haksızlığı inşa eden bir yapıya sahip olan ayrımcılık davranışı, eşitlik ilkesinin sarsılmasını tetiklemekte ve nesnel eylemlerin olmayışı durumunda ortaya çıkabilmektedir.

Adalet aynı zamanda toplum içinde birlikte yaşamak zorunda olan bireyleri ortak noktada buluşturan, ayrımcı davranışlara dur diyen bir düzenin genel adıdır. Küçük Aymanas Mahallesinden K4 konu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Adaletten herkese eşit davranmayı gerektirmektedir. Haksızlığın olmadığı, ayrımcılığın olmadığı bir düzen anlıyorum. Sonuçta hepimiz aynı yolun yolcusuyuz (K4, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Bununla birlikte adalet kelimesi bireylerin tarihsel süreçte yaşadıkları, tecrübe ettikleri, zaman zaman mağdur oldukları durumlar ile bağlantı kurarak açıklamaya çalışılan bir kavram olma özelliği de taşımaktadır. K7'nin konu ile ilgili söyledikleri durumu gösterir niteliktedir:

“Bak biz zamanında çok sıkıntı çektik. Kızımı okuldan attılar dindar diye. Şimdi oh ne güzel. O zaman adaletli mi davrandılar? Yok... Ama şimdi isteyenin kızı istediği yerde okuyabiliyor. Hepsi adil davranmak sebebinden. Oh şimdi ne güzel. Şimdi herkes eşit. Ne güzel. İşte hepsi adaletten. Adalet iyi bir şey tabi ki yavrum (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

5.2.5. İyi, Güzel ve Yüce Olma Temelli Bir Adalet

Adalet kavramının katılımcılar için ne anlam ifade ettiği sorusuna bazı katılımcılar (5 katılımcı) adalete ilişkin “iyi, güzel ve yüce olma” temalı cevaplara vermişlerdir. Örneğin Küçük Aymanas'ta yaşayan K2, bu konudaki görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“Adalet kavramından güzel iyi olan güzel olan gibi şeyler anlıyorum Herkes için iyi olacak bir şey anlıyorum (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Adalet, katılımcılar tarafından dini referanslar kullanılarak dini bir içerik yüklenen kavram olma özelliği de taşımaktadır. Konu ile ilgili K6 ve K30'un sözleri durumu özetler niteliktedir:

“Adalet denince hakkımızı anlıyoruz. Adil bir dünya içinde yaşamayı anlıyorum. Yani Hz. Ömer'in Adaleti aklıma geliyor (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Eşitlik, hak ve adil bir düzen denebilir. Yüce bir kavramdır nihayetinde. Allah adaleti, iyilik yapmayı emreder sonuçta. Bizde bu emre uyarız. İnsanların uymasını da bekleriz. Bu emiri Allah veriyse elbette anlamı güzeldir. Allah adil olun diyor, adaletli olun diyor. Demek ki iyi bir şey... (K30, Erkek, Mengene)”.

Yukarıda da görüldüğü gibi, katılımcılar adalet tanımlamalarında kavramın kelime anlamından çok, sosyal yansımaları üzerinde durmaktadırlar. Eşitliği, adil olmayı, hak ve hukuku, ayrımcı davranışı engellemeye muktedir olma özelliği taşıyan bu kavram, dini referanslarla desteklenmekte ve anlamı-içeriği yüceltilmektedir.

Son olarak araştırmaya katılan bireylerin adalet kavramına ilişkin tanımlama biçimlerine bakıldığı zaman, katılımcıların bu kavramın kelime anlamını çok da bilinmediği ve katılımcıların kavrama bir anlam yükleme konusunda oldukça zorlandıkları gözlemlenmiştir (9 katılımcı). Konu ile ilgili olarak aşağıda verilen bazı katılımcıların söylemleri bu durumu gösterir niteliktedir:

“Valla, adalet kavramından ne anlayacağımı bilmem ki. Sadece duyarız (K1 Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Adalet kavramından ne anlarım bilmiyorum (K5, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Adalet denilince hak anlıyorum. Doğru mu? Yani haktan gelen gibi bir şey mi oğlum? (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Ne açıdan ne anlıyorum? Sürekli adaletli davranmaya çalışırım ama gözetirim yani. Yani bilmem ki (K14, Erkek, Tatlıcak)”.

“Adaletten mi? Ne diyim bilmem ki (K15, Kadın, Tatlıcak)”.

“Adalet önemlidir. Eşit davranmak aklıma geliyor. Başka da gelmiyor (K16 Kadın, Tatlıcak)”.

“Dediğin kelimeyi duyarız duymasına da sen şimdi öyle sorunca aklıma bir şey gelmiyor (K18, Kadın, Tatlıcak)”.

“Adalet kavramından hiçbir şey anlamıyorum. Adalet kavramının da bizlere yaşanılacak bir ortamın olmadığını anlıyorum. Mahallenin adı çıkmış herkes birmiş gibi değerlendiriliyor. Biz hepimiz aynı değiliz (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

“Yani Adalet kavramından ne anlayacağımı bilmiyorum ki adaleti hep konuşuyoruz hep sağdan soldan duyuyoruz hep konuşuluyor hep yazılıyor hep dinliyoruz ama adalet kavramının ne olduğunu bilmiyoruz (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

Katılımcılar kavramın anlamını çok iyi bildiklerini ima etmek ve cevaplarıyla bu kavramın gündelik yaşamlarında önemli bir yere sahip olduğunu hissettirmek isteseler de, kavramı tanımlamakta zorlanmışlardır.

5.3. Sosyal Adalet’e Atfedilen Anlam

Sosyal adalet, kısaca toplum ile adalet ilke ve esaslarının tek tek bireylerin haklarını gözetecek forma sokmak yerine, bütünün bir parçası konumunda olan bireyler ile tüm toplum üyelerinin arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir mekanizmadır (Çeçen, 1990: 25). Bu bölümde sosyal adalet kavramının anlamı katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlardan hareketle ele alınmaktadır. Çalışma sonunda iki alt temaya ulaşılmıştır. Buna göre sosyal adalet kavramının anlamını “herkes için adalet” (14 katılımcı) ve “duyulmayan, anlamı bilinmeyen adalet: sosyal adalet” (15 katılımcı) şeklindedir. Dolayısıyla katılımcıların çoğunluğu sosyal adalet kavramını tanımlamakta zorlanmışlar; sosyal adaletin anlamı ile ilgili maruzatlarının olmadığını belirtmişlerdir.

5.3.1. Sosyal Adalet Herkes İçin Adalet

“Sosyal adalet kavramı için 14 katılımcı “herkes ya da hepimiz için adalet” tanımlamasında bulunmuşlardır. Katılımcılara göre bu adalet türünün önemli özelliği kişiye ya da kuruma göre değişiklik göstermemesi ve toplum genelinde bütün bireylerin

kapsayan bir özelliğinin olması gerekmektedir. Konu ile ilgili K31'in ifadeleri durumu özetlemektedir:

“Adaletin kişiye göre değişmemesi, milletvekiline göre adalet farklı, muhtara göre adaletin farklı olmamasıdır. Zengine göre ya da fakire göre değil tüm vatandaşlar için uygulanan adalet... (K31, Erkek, Mengene)”.

K29 da K31 gibi sosyal adaletin anlamını, bireylerin statüsüne, ırkına ya da sosyo ekonomik duruma göre değişmeyen; bütüncül bir perspektifte inşa edilen bir adalet anlayışı olarak tanımlamaktadır:

“Toplumsal adalet, herkes için adalet, ırkımıza bakılmadan zenginliğimize ve fakirliğimize bakılmadan olması gereken adaleti anlıyorum (K29, Erkek, Mengene)”.

K27'nin konu ile ilgili aktardıkları K29 ve K31 ile aynı paraleldedir. Sosyal adaletin kapsayıcı ve herkes için aynı muhtevada olması, insan olmamız ve birtakım hakların insana doğuştan bahşedilmiş olmasıdır. K27 sosyal adaletle ilişkin tanım dünyasını şu şekilde aktarmaktadır:

“Hepimiz için adaleti anlıyorum. Yüzümüzün rengi ya da gözümüzün rengi önemli mi? Nihayetinde insanız. önemli değil. İnsan olduğumuz için doğuştan gelen haklarımızı anlıyorum (K27, Erkek, Mengene)”.

5.3.2. Duyulmayan, Anlamı Bilinmeyen Adalet: Sosyal Adalet

Sosyal alanda bireylerin avantaj ya da dezavantajlara erişimlerinde eşit mesafede yetkilendirildiği bir düzeni öngören sosyal adalet konusu, çalışmanın yürütüldüğü mahallelerde bir kısım katılımcı bunu “herkese adalet” şeklinde biliyor olsa da; 15 katılımcı bu kavramın anlamını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Özellikle Tatlıcak Mahallesiinde yaşayan bireylerin “sosyal adalet” ya da diğer bir ifade ile toplumsal adalet kavramına ilişkin anlam dünyaları sorgulandığında, mahalle halkının kavramın tanımına dair herhangi bir bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Bu soruya

katılımcılardan sadece bir tanesi cevap vermeyi tercih etmiş; diğer sekiz katılımcı ise konu ile ilgili bilgilerinin olmadığını, bu kavramın anlamını bilmediklerini aktarmışlardır. Diğer bir katılımcı ise, sosyal adaleti, yaşadığı mağduriyeti üzerinden tanımlamaya çalışmıştır. Tatlıcak Mahallesiindeki katılımcıların sosyal adalet ile ilgili sorulan soruya karşılık “bilmiyorum, hiç duymadım, ilk kez senden duydum” gibi cevaplar alınmıştır. Alınan cevaplar kategorik biçimde aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Tablo 21).

Tablo 11: Tatlıcak Mahallesiindeki Katılımcıların Sosyal Adalet Kavramına İlişkin Anlam Dünyaları

K14 ERKEK	<i>Dediğin sosyal adalet kavramını hiç duymadım. Anlamı hakkında hiçbir bilgim yok açıkçası.</i>
K15 KADIN	<i>Bilmiyorum. Toplumsal adalet... Bilmem ki abi.</i>
K16 KADIN	<i>Bilmem ki hacı abi.</i>
K18 KADIN	<i>Hiç duymadım. .</i>
K19 ERKEK	<i>Abi ne yalan söyleyeyim hiç duymadım. Bir şey diyemeyeceğim.</i>
K21 ERKEK	<i>Sosyal... Toplumsal... Bu adaleti duymadım. Pekte bilmiyorum.</i>
K23 ERKEK	<i>Ne? Toplumsal adalet mi dedin? Bilmem ki... İşte sen bahsedince biraz anladım. Yoksa bilmem. Biz hep adaleti duyarız.</i>

Bu konuda düşünce belirten bir katılımcının düşüncesi bağlamında mağduriyetlerin oluşması ya da sosyal yardımlara erişimin aksaması sosyal adaleti tanımlamak için yeterli olabilir. Bununla birlikte sosyal damga ve olumsuz deneyimler meseleyi tanımlama da önemli faktörler olarak karşımıza çıkabilir. K20 bu konuyu ve yaşadığı olayı şu şekilde aktarıyor:

“Sosyal Adalet kavramından ise devletten alamadığım yardımlar geliyor. Geçenlerde karım başvurdu bir o zaman aldık birazcık. Ancak Devlet bize iş

vermiyor. Şimdi benim ehliyet var şoförlük yapmak istesem Tatlıcak Mahallesi'nde mi oturuyorsun diye sorunca, evet abi deyince adam işe almıyor bizi (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

5.4. Bireylerin Gündelik Yaşamda Adaletli ve Adaletsiz'e İlişkin Deneyimleri

Katılımcıların gündelik yaşantılarında hangi davranışları adaletli, hangi davranışları adaletsiz olarak tanımladıkları meselesi önem arz eden diğer bir konudur. Çalışmadan elde edilen verilere göre, katılımcıların cevapları da dikkate alınarak iki ana tema altında farklı alt temalara ulaşılmıştır. Ancak çalışmaya katılan bireylerin çoğunluğu (20 katılımcı), sorulan sorulara yanıt verirken adaletli davranışları gündeme getirmek yerine daha çok adaletsiz olarak gördükleri, tanımladıkları meseleleri dile getirdikleri görülmüştür.

5.4.1. Adaletli Olarak Tanımlama Adaletli Olarak Görme

Çalışmaya katılan 11 katılımcının dile getirdiği meseleler ekseninde *adaletli olarak tanımlanan davranışlar* teması altında dört farklı alt tema elde edilmiştir. Buna göre katılımcıların bazılarının adaletli olarak tanımladıkları hususların başında bireylerin topluma dâhil edilmesi konusu gelmektedir (sosyal dâhil etme, 4 katılımcı). Bununla birlikte “sağlık uygulamalarından kesintisiz faydalanma” (3 katılımcı), “kamu kurumlarının işleyişi” (2 katılımcı) ve son olarak “mesleki statüye göre maaş sistemi” (2 katılımcı) alt temaları geliştirilmiştir.

5.4.1.1. Sosyal Dâhil Etme

Sosyal dâhil etme, yoksul ve dışlanmaya maruz kalma noktasında dezavantajlı birey ya da grupların toplum içerisinde eşit haklarla yetkilendirilmesi ve toplumdaki sosyal, siyasal ve kültürel aktivitelere katılımlarında ihtiyaç duyulan fırsat ya da avantajlara erişimlerini sağlayan bir süreç olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla dezavantajlı konumda bulunan birey ya da grupların fırsatlara ya da avantajlara erişimlerini kolaylaştıran bir

süreç olarak sosyal dâhil etme önem taşımaktadır. Katılımcılara, *gündelik yaşamda hangi davranışları adaletli olarak görürsünüz* sorusu yöneltilmiş ve dört katılımcı bu soruya, bireylere sağlanan imkânların toplum genelinde yaşayan tüm bireylere sağlanması perspektifinde yaklaşmışlardır. K7 bahsettiği olumsuz deneyimi aktarırken günümüz şartlarında olumsuz deneyimine neden olan uygulamanın değişmiş olmasından dolayı memnuniyetini dile getirmekte ve eşit imkânlara erişimin sağlanmasını adaletli bir davranış olarak tanımlamaktadır:

“Başörtüsü var diye kızım çalıştırılmadı. Ama şimdi ne güzel rahatça çalışıyor. Şimdi eskiye göre daha adaletli davranılıyor bizlere” (K7,Kadın, Küçük Aymanas).

“Mesela insanların başı açık kapalı bir şekilde devlet kurumlarında ya da özel kurumlarda çalışmalarının önü açılması çok adaletli bir tutumdur (K28, Kadın, Mengene)”.

K12 mezhepsel farklılıklara dayalı bir ayrımcılığı barındırmayan, herkese sosyal bir hak olarak tanınan eğitim hakkının sağlanmasını ve K26 ise ekonomik bir hak olarak çalışma hakkının herkese tanınmasını adaletli buluyor:

“Şimdi devletimiz, Alevi-Sünni demeden herkesi okula alıyor, iş veriyor. Bunlar adaletli davranışlar...(K12, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Adaletli olarak işte çalışmak isteyene her yerde iş var, Ben mesela paramı ellerimle kazanıyorum. Paramı kazanmama engel değildir hiçbir şey. Adaletli durum hep bunlar(K26, Erkek, Mengene)”.

Dezavantajlı konumunda bulunan bireylerin durumlarının diğerleri ile eşitlenmesi konusunda görüş bildiren katılımcılar; “eşitlenecek durumları” ise dini hassasiyetlerle giyim kuşam konusundaki tercihlere saygılı olma, mezhepsel farklılıklara bakılmaksızın sosyal imkânları herkese tanıma, istihdam konusunda herkesin istihdam edilebilirliği şeklinde dile getirmişlerdir.

5.4.1.2.Sağlık Uygulamalarından Faydalanma

Sağlık uygulamalarından koşulsuz ve şartsız faydalanabilme konusu sosyal devlet anlayışının sunduğu imkânların en önemlileri arasındadır. Sağlık alanında yapılan reformlar, ücretsiz muayene sisteminin geliştirilmesi, doktor ve diğer görevlilerin davranışları bireyler tarafından takdir edilmekte ve memnuniyetle karşılanmaktadır.

“Sağlık sigortamız olması, hastanelerde gönlümüze göre muayene olabilmemiz... Bizler için çok lüks şeylerdi. Yapılan yeni düzenlemeler, giriş çıkışlardaki kargaşaların olmayışı, doktorlarında insan gibi insan oluşları, bizi fazlaca memnun etmektedir. Bizlere bu hakların sağlanması çok çok adaletli bir uygulama (K4, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Sağlık hizmeti olanaklarındaki reformlar ve mevcut düzenlemeler için Tatlıcak Mahallesinde yaşayan K15 ve K16 için uygulamalara karşı pozitif tepkiler vermekte; adaletli bir hizmet olarak tanımladıkları ve en memnun oldukları alan olarak sağlık alanını işaret etmektedirler:

“Hacı abi, bizim her şeyimiz sıkıntılı, bir tek şey dışında... Oda sağlık ocakları ve hastanelerde koşulsuz şartsız yeşil kart ile muayene olabilmemiz. Hastanelerde bizlere de bakılıyor. Adaletli olmaz mı hiç? Bak kaç çocuğumuz var, hepsine nasıl yetişiriz sonra? Devletimiz sağ olsun. Para vermeden muayene oluyoruz...(K15, Kadın, Tatlıcak)”.

“Sen nasıl muayene olabiliyorsan bende muayene olabiliyorum hastanelerde. Devlet seninle beni ayırmıyor. Ama bu bir tek hastanede. Diğer taraflarda unutuluyoruz... Ama Allah var herkes gibi muayene olabiliyoruz (K16, Kadın Tatlıcak)”.

5.4.1.3.Kamu Kurumlarının İşleyişi

Kamusal hizmetlerden verimli ve etkili bir şekilde faydalanmayı ve emekli maaşı alma ve bunun için zorluğuna göre olmasını 3 katılımcı adaletli olarak görmektedir. Kamusal hizmetlerden faydalanmayı adaletli davranışın bir sonucu olarak gören K24, konu ile ilgili olarak deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“İşte kaşımıza gözümüzü bakmadan devlet dairelerinde devlet dairelerinde aldığımız iyi hizmetler var bunlarda bence çok adaletli. Yani benim ne olduğum, neci olduğuma, kime oy verdiğime, nasıl davrandığıma hiç bakmıyorlar. Önemli olan vatandaşın işinin görülmesidir. Ve bu düşünce çok adaletli bir durum bence (K24, Erkek, Mengene)”.

K31 emekli maaşlarının tam zamanında yatırılmasını kamu kurumlarının iyi şekilde işlemesine bağlamakta; zamanında yatırılan maaşların adaletli bir tutum olduğunu belirtmektedir.

“Allah var, maaşlarımız her ayın 19’unda tak diye yatıyor. Devlet aksatmıyor. Devlet bu, aksatır mı hiç? Bunlar emekli deyip bir dakika bile aksatmıyor. Bu da adaletli...(K31, Erkek, Mengene)”.

K27, adaletli bir uygulama örneği olarak mesleki statüye göre ödenen maaş sistemini gündeme getirmektedir. Bireylerin yaptıkları işin zorluğu bireye ödenecek maaş tutarına yansması gerektiğini düşünen K27, yanı zamanda “sallabaşı al maaşı” pratiğinin adaletsiz yönüne vurguda bulunmaktadır. Dahası, emeklilik sisteminde emeklilere ödenecek ücretlerin, emekli oldukları mesleğin zorluğu dikkate alınarak belirlenmesi adaletli bir tutum olarak görülmektedir:

“Herkesin yaptığı işin zorluğuna göre maaş almasını adaletli bulmaktayım. Yatarak maaş alan, sallabaşı al maaşı olanlar için durum adaletsizdir. Devletin tüm emeklilerin maaşlarını onların yaptıkları işlere göre ayarlaması da adaletlidir. Ama ağır işte çalışıp azıcık bir maaş alanların durumu adaletsizdir (K27, Erkek, Mengene)”.

5.4.2. Adaletsiz Olarak Tanımlama Adaletsiz Olarak Görme

Araştırmada katılımcılara gündelik yaşantılarında adaletsiz olarak tanımladıkları davranışlar sorulduğunda; on dört farklı konu hakkında cevaplar alınmıştır. Konuların dağılımı ve katılımcıların oranı aşağıdaki tabloda (Tablo 12) sunulmuştur.

Tablo 12: Gündelik Yaşamda Adaletsiz Olarak Adlandırılan Uygulamalar

<i>Gündelik Yaşamda Adaletsiz Olarak Adlandırılan Uygulamalar</i>	<i>Katılımcı Sayısı</i>
<i>Sosyal Dışlanma</i>	8
<i>Kentsel Dönüşüm Projelerindeki Bazı Deneyimler</i>	6
<i>Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği</i>	4
<i>Çalışan/Emeklide Gelir Adaletsizliği</i>	4
<i>Kolay Yoldan Para Kazanma/Hırsızlık</i>	3
<i>İş Hayatında Karşılaşılan Problemler</i>	3
<i>Toplu Taşımada Karşılaşılan Hususlar</i>	2
<i>Kayırmacılık</i>	2
<i>Gizli Radar Uygulaması</i>	1
<i>İşsiz Kalma Durumu</i>	1
<i>Yoksulluk</i>	1
<i>Satın Alma Güçsüzlüğü</i>	1
<i>Şiddet</i>	1
<i>Erken Ölüm</i>	1

5.4.2.1.Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma hususu *adaletsiz olarak tanımlanan davranışlar* arasında ilk sıradadır (8 katılımcı). Tatlıcak Mahallesinde oturan K17, sorulan soruya verdiği cevapta devletin kendilerine karşı ayrımcı davranışlarda bulunduğunu, belediye ya da diğer kurumlarda iş bulmanın zorluğunu, kimliklerinden dolayı çalışma hayatından dışlandıklarını aktarmaktadır:

“Devletin diğer insanlara iyi davranıp da bizim gibi alevi abdalları görmemesi adaletsizdir. Herkesin çocukları belediyelerde iş bulabilirken bizim gibi vatandaşların çocuklarına kâğıt toplatmak yasaklanıyor. Bu adaletsizdir. Millet

ne güzel boyalı evlerde otururken bizim gibi zor bela yaptığımız şu evlerde oturmamız adaletli değildir (K17, Erkek, Tatlıcak)”.

Sosyal damga, ötekileştirme ve önyargılar dezavantajlı konumunda bulunan bireylerin sosyal haklara erişimlerinde problem yaratabilmekte; sosyal dışlanmayı tetikleyebilmektedir. Dışlanma davranışının boyutu ya da niteliği de yaşanan şehre göre değişebilmektedir. K21, K18 ve K20 kendilerine yapılan muameleleri adaletsiz bulmakta ve konu ilgili deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadırlar:

“Güzel abim bu soruya akşama kadar cevap verebilirim. Bir sürü adaletsizlik var toplumda. Bizlerin yaşadıkları işte. Yine ben dükkân kurdum da Allahtan biraz durumum yerinde. Ama bak şöyle bir mahalleye, herkes işsiz. Tabi onlarında suçu var, her gün iş aramıyorlar belki ama kimsede bunlara iş vermiyor. Zor durumdalar. Herkes iş bulurken bunlar bulamıyor. Bunlar çok adaletli değil. Niye çünkü bunlar abdal. Ben Ankara’da da çalıştım, aynı işi yaptım. Ama bu kadar zorluk görmedim... (K21, Erkek, Tatlıcak)”.

“Bize, Konyalıların söylediği gibi biz abdallara bir sürü kez adaletsiz davranılıyor. İş bulamıyoruz, çocuklarımızı okutamıyoruz. Maaş alamıyoruz. Adam gibi yaşayamıyoruz. Ev sahibi olamıyoruz. Zengin olamıyoruz. Bunların hepsi adaletsizlik değil mi? (K18, Kadın, Tatlıcak)”.

“Bizim hepimizi aynı insanlar diye düşünmeleri çok adaletsiz bir durum. Biz hepimizi kötü işlerle uğraşan insanlar değiliz ki. Tamam, adımızı çıkaranlar var ama biz öyle değiliz. Sonra topluma alışamayan biz oluyor. İnan adaletli olarak akluma bir şey gelmiyor (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

5.4.2.2.Kentsel Dönüşüm Projesi Deneyimleri

Katılımcıların bazıları (6 katılımcı), adaletsiz olarak tanımladıkları temel husus olarak hâlihazırda devam eden kentsel dönüşüm projelerinin bazı uygulamalarını göstermişlerdir. Belediyenin öncülüğünde kentsel dönüşüm projelerinin yürütüldüğü Küçük Aymanas Mahallesinde K3, belediyenin kentsel dönüşüm konusunda adaletli

adımlar atmadığını belirtmekte ve zamansız, hızlandırılmış bir girişim ile projeye start verildiğini söylemektedir. Bu durumu adaletli bir tutum olarak değerlendirmediklerini ifade eden K3, meseleyi şu şekilde aktarmaktadır:

“Şu anda adalet var mı ki, bu tanımlamayı yapayım. Yaşadıklarımızı dinle bak. Mesela belediyenin hiç adaletli davrandığı düşünmüyorum. Hop kapınız çalındı. Ne oldu ne var diye soruyorsun? Evleriniz yıkılacak sizinle anlaşmaya geldik diyorlar. Anlaşalım tamam. Sonra ama arsanın şu kadarı benim diyor. Yok yeğenim bizim ne zararımız oluyor ki böyle yapıyorlar? (K3, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Kentsel dönüşüm projesi için vatandaşlardan konu ile ilgili bilgi alınmaması, vatandaşlara konu hakkında bilgi verilmemesi; emri vaki bir tutum ile mülk sahiplerinin taşınmazlarının kamulaştırılmak istenmesi adaletsiz bir tutum olarak görülmektedir. K9 konu ile ilgili söyledikleri durum gösterir niteliktedir:

“Günlük hayatımızda o kadar adaletsiz durum sayabilirim ki sana yeğenim. Elimizde avucumuzda biraz arsamız vardı içinde de evimiz vardı. Devlet bana sormadan bir gün geldi evlerinizi yıkacağız size de ev vereceğiz dedi. Şimdi bu adamların yaptığı adaletsiz değil mi? İnsan bir sorar ya... (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Gündelik yaşamımda mesela başımıza gelen bu kentsel dönüşümü çok adaletli bulmuyorum. Evimizin barkımızın bir anlamda zorla elimizden alınmasını doğru bulmuyorum (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Kentsel dönüşüm projesinin yürütücüsü konumunda olan belediye, müteahhitlerin sunduğu avantajları sunmadığı için eleştirilmekte; kamulaştırma işlemlerinde arsanın belli bir oranını yol, su, okul payı olarak ayırdığı için uygulamaları adaletsiz bulunmaktadır. Belediyenin kendilerini kandırdığını ifade eden K11, konu ile ilgili deneyimlerini paylaşmaktadır:

“Ya mesela kentsel dönüşüm konusunda belediye bizi kandırıyor. Kendine de büyük pay ayırdığı için bize müteahhitin verdiğini vermiyor. Hele kentsel dönüşümden hiç memnun değiliz. Mesela eski evimiz müteahhit'e verseydik bize

iki daire verirdi. Eski evlerimiz eskiydi ama belediye bize çok adaletsiz davrandı (K11, Erkek, Küçük Aymanas) ”.

Tatlıcak Mahallesiinde yaşayan K22, kentsel dönüşüm projesinde yola dönük cephesi bulunan taşınmaz ile yolun diğer tarafında bulunan taşınmazın ederi-bedelinin farklı olmasını adaletsiz bir davranış ekseninde değerlendirmektedir.

“Mesela sen şu evleri görüyorsunuz değil mi? Benim evim hemen yolun bu tarafında. Arada sadece yol var. Karşı tarafta da başka bir tanıdığımızın evi var. İşte benim evim bu mahallede diğeri karşı mahallede. Bize yolun o tarafı pahalı ya da yolun bu tarafı ucuz diyerekten onlara daha fazla para verip bize daha az para verip evlerimizi bedel biçtiler. Sence bu adaletli mi? (K22, Erkek, Tatlıcak) ”.

5.4.2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusu çalışmaya katılan 4 katılımcı özellikle kadın katılımcıların adaletsiz bir davranış ya da uygulama olarak tanımladıkları bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Ev hanımı olan K6, cinsiyet rolleri olarak benimsediği bazı tutum ve davranışları her gün yapmak zorunda kalması, erkeklerin kadınlara nazaran hareket alanlarının daha geniş olmasını adaletsiz bir durum olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, günden güne kadın konusunda oluşan farkındalığın özgürlük alanlarını genişlettiğine dikkat çeken K6, siyasi faaliyetlere katılım konusunda bile mesafelerin kat edildiğini düşünmektedir.

“Mesela biz kadınların erkekler kadar rahat olmaması bence adaletsiz bir durum. Evdeki tüm işlerin bizim üzerimizde olması da öyle. Okul okumaktan yemek yapmaya kadar hepsi adaletsiz bence. Ama şu aralar, şimdi, bu ayırım biraz gitti. Kadınlarında sesi duyuluyor artık. Şimdi muhtar olan kadınlar var. Onları görünce hoşumuza gidiyor. Tabi ki muhtar da olacak milletvekili de. Tabi biz öyle değiliz. Durumumuz belli zaten (K6, Kadın, Küçük Aymanas) ”.

Eşinin sınırsız bir özgürlük ve keyfiyetle nerede ya da nasıl vakit geçirdiğini bilmediğini aktaran K15, aile içi iş bölümünde iş yoğunluğunun kendinde olmasını eşitsiz bir tutum olarak görmekte ve bu davranışı adaletsiz olarak yorumlamaktadır.

“Bak, mesela herifim (eş) çalışmıyor, işi gücü yok. Ama akşama kadar da nerde olduğunu, ne yaptığını bilmiyorum. Akşam’a kadar tüm iş bende. Bu bence çok adaletsiz (K15, Kadın, Tatlıcak)”.

Sosyal hak kategorisinde değerlendirilen eğitim hakkını kullanamadığını aktaran K25, geleneksel davranış örüntülerinin kendisine yüklediği sorumluluklar gereği ekonomik bir hak olan çalışma hakkından da faydalanamadığını belirtmiştir. Toplumsal bir cinsiyet olarak erkek rolüne ilişkin avantajların daha yoğun olduğu toplumda yaşadığını düşünen katılımcı, genel olarak bu durumu adaletsiz olarak değerlendirdiğini belirtmiştir. Bununla birlikte K28, kadınlara dönük ikinci sınıf davranışların olduğunu belirtmekte; yaratılış gereği erkeklerle aynı haklara sahip olması gerekirken aynı haklara sahip olmayışını adaletsiz olarak nitelendirmektedir.

“Günlük hayatta bir sürü adaletsiz durumla karşılaşıyoruz bence Mesela ben kadın olduğum için okuyamadım. Herhangi bir yerde çalışamadım işte kocam ne veriyse para olarak onunla idare ettim. Mesela bu çok adaletsiz bir durum. Zamanında kızım vardı hep bazen konuşurken işte biz neden erkekler kadar rahat olamıyoruz derdi (K25, Kadın, Mengene)”.

“Kadınlara ikinci sınıf insan muamelesi yapılıyor. Bu da çok adaletsiz. Bizi Allah yaratmadı mı? (K28, Kadın, Mengene)”.

5.4.2.4. Adaletsiz Olarak Tanımlanan Davranışların Diğer Boyutları

Çalışmaya katılan katılımcıların sorulan soruya verdikleri yanıtlardan hareketle iş yaşamında karşılaşılan problemleri 3 katılımcının adaletsiz bir davranış olarak

tanımladıkları görülmüştür. K8'in konu ile ilgili söyledikleri durumu aydınlatacak niteliktedir:

“Mesela kendimden örnek vereyim, çalıştığım marketin ismini vermeyeceğim ama, bu market bize maaşları ayın 5'inde yatırır hep bir dakika sekmez. Bu adaletli bir durum. Patrona önce bize sonra değil. Ama aynı market, benden sonra işe aldığı satış elemanına benden daha fazla para ödediğini duydum. Tamam, ben ondan daha çok çalışıyorum, ona daha fazla ödüyorlar. Bu çok adaletsiz bir durum (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Zamanında ödenmeyen aylık ya da haftalık ücretler bireylerin adaletsiz olarak gördükleri davranışlar arasındadır. Bununla birlikte, işçiler arasında maaş farklılığının olması ile birlikte kaçak elektrik kullanımının diğer kullanıcılara mal edilmesi adaletsiz bir davranış olarak tanımlanmış.

“Valla, patronun işçisine maaşını zamanında vermeyişini adaletsiz olarak görürüm. Mesela devlet ne yapıyor tak ayın 15'inde maaşı yatırıyor. Özel sektör ise, ayın 3'ünde 5'inde deyip uzatıyor. Maaşların gecikmesi adaletsiz bir durum. İşçilere aynı maaşın verilmemesi adaletsiz bir durum bence. Mesela hep duyarız, doğuda kaçak elektrik kullanılıyormuş... Bizler ödüyoruz faturalarını (K12, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Alın teri ile ekmek paralarını kazanmak isteyen bireyler arasındaki maaş farklılıkları adaletsiz bir tutum olarak değerlendirilmekte iken; kısa yoldan, alın teri dökmeden, hırsızlık yaparak gelir elde etmek adaletsiz bir davranış olarak tanımlanmış 4 katılımcı tarafından.

“Bak 55 yaşındayım ömrüm alın terimle ekmek parası kazanarak geçti. Şimdi ise etrafta kısa yoldan para kazanmak isteyen ne idüğü belirsizler var. Bu durum çok adaletsiz. Adam akşam bakkal girmiş hırsızlığa. Ulan zibidi, ben alın terimle kazanıyorum sen benim alın terimi çalılıyorsun. Bu adalet mi? Sonra polis bunu alıyor sorguluyor bir daha bırakıyor. Bu adalet mi? Bunların hepsini adaletsiz olarak değerlendiriyorum (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”.

K30, adaletsiz olarak gördüğü davranış ya da uygulamaları geniş bir perspektifte ele almakta, insanların eşlerine şiddet uygulamalarından torpille işe alımlara kadar geniş bir yelpazede durumu değerlendirmektedir.

“İnsanların eşlerini dövmelelerinden, bozuk mal satmalarına kadar, insanları kazıklamaktan insanları küçük görmeye kadar yapılan muamelelerin hepsi adaletsizdir. Hangi unvanla başkaları üzerinde konuşmaya ya söz söylemeye hakkımız var? Adalet bunu sağlıyor bize. Torpille işe almalar, kendisinin görüşünde olmayan birisine eziyet etmeler... Hep adaletsiz uygulamalar (K30, Erkek, Mengene)”.

K24 ise hastanelerde, bankalarda ya da diğer özel/kamu işletmelerinde vatandaşlara hizmet veren kurumlarda, bireylerin tanıdık hemşeri ilişkilerinden kaynaklı sırada beklemeyip işlemlerini diğerlerinden önce tamamlamaları adaletsiz bir durum olarak tanımlamaktadır.

“İşte doktora gideriz, sağlık ocağına gideriz. Oralarda falan bazen işte hiç sıra almadan bekleyen birisi doktorun tanıdığı olduğu için içeri alınabiliyor. Bu mesela bence çok adaletsiz, aynı zamanda bir sorun. Bankaya gidiyoruz bankada sıra beklerken hiç sıra almadan hemen işlemlerini yapan insanları hatırlıyorum. Bu çok adaletsiz bir durum bence (K24, Erkek, Mengene)”.

Alışılmışın aksine bir bireyin genç yaşta hayatını kaybetmesi, hayatını kaybetmiş bireye değer veren diğerleri tarafından adaletsiz bir davranış olarak tanımlanabilmektedir. Adaletsiz olarak görülmesinin temel nedeni, ölüm olgusunun yaşlı bireyler arasında yaygın olduğu düşüncesinin bu kez hâsıl olmamasından kaynaklıdır. K10 konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde paylaşmaktadır:

“Yaşım 38. Eşim trafik kazasında öldü, bana çok adaletsiz geldi. O kadar yaşayan insan var yaşlı yaşlı. Genç yaşta ölmesi mesela adil olmayan bir dünyada yaşıyoruz. Allah'ın emri ama öyle... (K10, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Yoksulluk, kuşkusuz günümüz dünyasında dezavantajlı konumda olan bireylerin en sık muhatap oldukları, karşı karşıya kaldıkları, gelir durumlarına bağlı olarak bireylerin yaşam kalitelerini doğrudan etkileyen bir olgu olarak tanımlamak mümkündür. Sosyo ekonomik olarak gelir durumu oldukça düşük olan, hatta herhangi bir geliri olmayan bireylerin yaygın olduğu toplumlarda kuşkusuz çöp karıştıran bireylere rastlamak alışılmadık durum olmasa gerek. Yaşadığı mahallede bu tür olaylara şahit olduğunu belirten K26, herhangi bir geliri olmayıp atık sebze ve meyvelerle, insanlardan karşılıksız para talep ederek (dilenmek) biriktirdiği paralarla hayatını sürdüren bireylerin içinde buldukları durumu adaletsiz olarak yorumlamaktadır:

“Ben günlük hayatta adaletsiz diyeceğim bir sürü iş var, mesela bazen görüyorum işte çöp karıştıran insanlar görüyorum, Günlük kapıma gelip 1 lira para isteyen insanlar görüyorum, Bunların hepsi çalışabilecekken çalışmıyor çalışmıyorlar. Onların yaşadıkları durum bence çok adaletsiz. Hani devlet bakmıyor mu bakıyor, suç tabii ki kendilerine de var. Ama yine de çok adaletsiz. Müdürüm zoruma gidiyor. Pazardan işte eski, çürümüş meyve sebzeleri toplayanlar görüyorum. Bunlar da çok adaletsiz bir durum bence (K26, Erkek, Mengene)”.

Nihayetinde, çalışmaya katılan bireylerin adaletsiz olarak gördükleri, tanımladıkları, değerlendirdikleri meseleler bireylerin yakınan şahit olduğu olaylarla bağlantı kurarak açıkladıkları görülmüştür. Katılımcıların olumsuz deneyimleri adalet duygularını etkilemekte; adaletsiz bulunan her uygulamada birey ya da bireylerin mağduriyetlerinin olduğu değerlendirilmektedir. Üç mahalleye bakıldığında Tatlıcak Mahallesi'nin en sık dile getirdiği adaletsiz uygulama örneği, toplumdan dışlandıkları üzeredir. Toplumdan dışlanmaların bireylerin adalet algılarını etkilemektedir. Küçük Aymanas Mahallesi'nde ise yoğun bir şekilde devam eden kentsel dönüşüm projeleri kapsamında ortaya çıkan bazı olumsuz deneyimler yine katılımcıların adalet düşüncelerini etkilediği görülmüştür. Mengene Mahallesi'nde yaşayan bireylerin ise, adaletsiz olarak tanımladıkları meselelerin başında iş hayatında karşılaşılan problemlerden, toplu taşımalarındaki bir takım uygulamaları adaletsiz olarak tanımladıkları görülmüştür.

5.5. Eşit Vatandaşlık İlkesinin Sorgulanması

David Miller ortaya attığı sosyal adalet fikrinde önemli bir yere sahip olan *eşit vatandaşlık* hususu Miller'in kuramında, her yurttaşın eşit, eşit sivil, siyasal ve sosyal haklara sahip olma ile birlikte mevzu edilen hakları etkili, yetkili bir biçimde kullanma ya da deneme hakkına sahip olması gerektiği şeklinde açıklamaktadır (2005: 5). Bu konuda önemli olan husus, bu hakların kullanımını organize eden, koruyan ve devamlılığı sağlayan başat kurumun sadece devletin kanun ya da yasaları ile olmayışıdır. Kanun yolu ile düzenlemelerden ziyade sosyal pratiklerin geliştirilmesine de inanan Miller toplumda “eşit saygı kültürünün toplum genelinde yaygın hale getirilmesi”, “beraber ve birlikte yaşamayı öğrenebilme, farklılıkları dışlamayıp saygı duyma” gibi birlikte yaşama fikrini yaygınlaştıracak bilinçlere de ihtiyaç olduğunu belirtmektedir (Miller 2005: 6).

Yukarıdaki paragrafta konu edinen Miller'in de üzerine durduğu sivil, siyasal ve sosyal haklar Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda (Tablo 13) farklı maddelerde tanımlanmakta ve bu haklar anayasal garanti altına alınmaktadır. Dolayısıyla kentsel dönüşümden etkilenmiş bireyler ile Roman/Çingene bireylerin eşit vatandaşlık algılarını anlamak üzere konu farklı hak boyutuyla ele alınmıştır. Bu bağlamda kendinizi “eşit vatandaş hissediyor musunuz” sorulduğunda; “eşit vatandaş olarak hissediyorum” ile “eşit vatandaş olarak hissetmiyorum” temalarına ulaşılmıştır. Bunlar ayrı başlıklar altında aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır.

Sivil ve sosyal haklar olarak anayasada da tanımlandığı üzere; eğitim hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sosyal hizmetlere ve sağlık hizmetlere erişim hakkını kapsamaktadır. Siyasi haklar ise, dilekçe hakkı, seçme-seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı, dernek kurma hakkı ve kamu hizmetine girme hakkı olarak belirlenmiştir. Ekonomik haklar kategorisinde ise; çalışma hakkı kapsamındaki bireylerin çalışma hakkını kullanma durumları, diğer bireylere bakışları ve devletin istihdam üretmek için ne gibi tedbirler aldığı katılımcıların deneyimlerinden ele alınmaktadır.

Tablo 33: 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Temel Haklar ve Hürriyetler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Temel Haklar ve Hürriyetler		
Kanun No:	Başlık	Açıklama
10. Madde	Kanun Önünde Eşitlik	Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (Ek: 7.5.2004-5170/1 md.)Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.
33.Madde	Dernek Kurma Hürriyeti	(Değişik: 23.7.1995-4121/2 md.; 3.10.2001-4709/12 md.) Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.
42.Madde	Eğitim Ve Öğrenim Hakkı	Kimse, eğitim ve öğretim haklarından yoksun bırakılamaz.
49.Madde	Çalışma Hakkı Ve Ödevi	Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.
51.Madde	Sendika Kurma Hakkı	İşçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler.
56.Madde	Sağlık Hizmetleri Ve Çevrenin Korunması	Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.
60.Madde	Sosyal Güvenlik Hakkı	Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.
67.Madde	Seçme, Seçilme Ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakları	Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.
70.Madde	Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı	Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.
74.Madde	Dilekçe Hakkı	Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.

Kaynak: 1982 Anayasası.

5.5.1. Eşit Vatandaşım

“Kendinizi eşit vatandaş olarak görmekte misiniz” sorusuna katılımcılardan çoğu (20 katılımcı) kendisi eşit vatandaş olarak gördüğünü belirtmişlerdir. Eşit vatandaş olma nedenlerini ise toplumdan talep ettiği iş, imkân ya da avantaj neyse karşılığını aldığını, belirtmişlerdir.

Konu ile ilgili K30 ve K2 devletine ve milletine karşı olan sorumlulukların gereğini yerine getirdiği ifade etmekte ve bugüne kadar toplumdan talep ettiği iş, imkân ya da avantaj neyse karşılığını aldığını; dolayısıyla kendisine yapılanların karşılığında eşit vatandaş duygusu taşıdığını belirtmektedir. Çalışma yaşamında ve gündelik yaşantılarında etnik ya da dini vecibeler yüzünden bir ayrımcılığa maruz kalmadığını aktaran K2 ve K28, bu durumun kendilerini eşit vatandaş olarak görmelerine katkı sağladığını düşünmektedirler. K28, dini ya da ideolojik tercihleri yüzünden zor günler yaşayan tanıdıklarını örnek göstermekte ve günümüzde bu tür ayrımcı davranışların olmadığını belirtmektedir.

“Eşit vatandaş olarak görüyorum. Çünkü devletime karşı sorumluluklarım var ve devletim için canımı veririm. Bugüne kadar neyi yapmak istediysem yaptım bu toplumda ben, sen şu gruptansın, sen bu gruptansın diyen olmadı. İşe girdim, mal sattım, ev tuttum her şeyi yaptım. Demek ki eşit vatandaşım (K30, Erkek, Mengene)”.

“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak kendimi tabii ki eşit vatandaş olarak görüyorum, yani ne olursa olsun başımız kapalı da olsa açık olsa bile yani istediğimiz yerde çalışabiliyoruz. Devlet kurumunda iş alabiliyoruz, herkesle konuşabiliyoruz. Bunların hepsi eşit vatandaş olarak kendimi tanıtmama yetiyor (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Evet görüyorum. Başım kapalı benim. Eskiden başörtüsü yüzünden yaşanan zulümleri hatırlıyorum. Annemler de anlatırlar. O günlerde bizim gibi kapalı olanlar çok zorluklar yaşamışlar. Kapalı diye vatandaş olarak bile görülmemişler. Şimdi ne güzel açıkta kapalı da eşit (K28, Kadın, Mengene)”.

Eşit vatandaşlık duygusu toplumdaki diğer tüm bireyler gibi zaman zaman serbest bir şekilde alışveriş yapmanın yarattığı bir duygu durumu olarak da yorumlanabilir. K25 eşit vatandaş olduğunu, hür bir şekilde alışveriş yaptığını dolayısıyla kendisini diğerleri gibi eşit vatandaş olarak gördüğünü aktarmaktadır. K25 aynı zamanda Konya yerelinde yaşayan Suriyeli vatandaşlara ilişkin düzenlemelerin yarattığı etkinin konuşulmaya başlandığını, olası rahatsızlık yaratacak bir durumun ipucunu vermektedir.

“Tabii ki vatandaşım. Eşit vatandaş olmasak burada bu şekilde yaşayabilir miyiz? Tabii ki eşit vatandaşız. Tüm Konyalılar gibi tüm komşular gibi ben de gidip alışverişimi yapıyorum, ben de gidip işte ne ihtiyacım varsa sağdan soldan alabiliyorum. Param varsa alıyorum param yoksa almıyorum. Yaşadığım bir olaya yok ama son zamanlarda işte Suriyeliler gelince işte kocalarımız, işte komşularımız onlar konuşuyor oldu. İşte onlara şunlar yapılıyor. Bizlere bunlar yapılıyor, neden bize yapılmıyor biz sizin vatandaşını değil miyiz gibisinden. Bunları da duyuyorum yani...(K25, Kadın, Mengene)”

Aynı haklara sahip olma, bireylerin kendilerini eşit vatandaş gibi hissetmelerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Birey ya da bireyler dezavantajlı bir grubun mensubu olsalar da. Tatlıcak Mahallesiinde yaşayan K14 eşit vatandaş olarak yaşamının ya da kendisini eşit vatandaş olarak görmenin olasılığı yönüyle meseleye oldukça pozitif yaklaşmaktadır. Tatlıcak Mahallesi'nin adının diğer bölgelerde yaşayan bireyler tarafından olumsuz anılmasını doğru bulmayan K14, toptancı yaklaşımların kendileri için yarattığı etkileri dile getirmekte ve herkesin ortak olarak faydalanabileceği bir ortamın inşasının mümkün olduğuna inanmaktadır. Aynı bayrak altında yaşamak bireylerin kendilerini eşit vatandaş olarak görmeleri için en büyük nedenlerden. K20 mahalle ya da bölgelere göre bir ayrımcılığın var olduğunu düşünerek kendilerine eşitsiz davranıldığı görüşündedir. Ama mezhep farklılığına bakılmaksızın aynı bayrak altında yaşama duygusu kendisine eşit vatandaşlık hissini aşlamış.

“Evet, eşit vatandaşım ben, öyle görüyorum. Hepimizin aynı haklara sahip birer vatandaş olduğumuz. Kendimi eşit vatandaş statüsünde görüyorum. Çünkü herkesin yararlandığı ortamdaki bende yararlanıyorum. Bunu engelleyen herhangi bir şey yok. Hepimiz insan olduğumuz için eşitiz bence. Bizim mahallemizde olanların çoğunluğunda bir şey yoktur. Sadece yüzde yirmisinde

kötü işler var. Mesela yasak madde kullanımı ve satışı ile ilgili. Öyle olunca bu mahalle de oturanların hepsi aynı gibi düşünülüyor. Ama abi herkes öyle düşünür bence ve dışlarlar. Düşünsene adamların çoluğuna çocuğuna maddeyi satıyorsun. Bence herkes ya da kim olsa dışlar. Mesela sen çocuklarına bunu yapanları dışlar mısın dışlamaz mısın? Sana zararı dokunanları baş tacı yapacak değilsin tabi. Şimdi bu durum aynı zamanda karşılıklı da. Sen onları dışlıyorsun, onlarda seni dışlıyor. Ne oluyor zıtlasma oluyor (K14, Erkek, Tatlıcak)”.

“Kendimi eşit vatandaş olarak hissediyorum diğer Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları gibi aynı bayrak altında yaşadığımız için. Alevi Çerkez şu bu bunlar önemli değil. Bizler vatandaşlar olarak eşitiz esasında ama bölgelere göre ayrımcılık yapıyor bize. Abdal diyorlar. Onlar kimliğimizden dolayı bizi toplumdaki dışlıyorlar. Mahallemizden dolayı... Bizim dışımızda olan kim varsa hepsi bizden daha avantajlı (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

Yurtdışında işçi olarak bulunmak ve yurtdışına dair olumsuz deneyimler yaşamak bireylerin öz yurdunda eşit vatandaş olarak hissetme duygularını artırmaktadır.

“Kendimi eşit vatandaş gibi görürüm. Hiç ayrımcılık yaşamadım. Yurt dışında işte ilk zamanlar horlandık. Dışlandık şimdi problem yok ki, problem mi var. İyiyiz. Tam güzel günleri yaşıyoruz. Ama tabi orada a güzel günlerimiz vardı. İnsanın kendi vatanı gibi var mı? (K24, Erkek, Mengene)”.

5.5.2. Eşit Vatandaş Değilim

Katılımcılardan 11 kişi kendisini eşit vatandaş olarak görmediğini belirtmişlerdir. Bireylerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları önemli problemlerden biri, dini ya da ideolojik tercihlerinin diğer bireyler tarafından saygı ve olgunlukla karşılanmaması sorunudur. Bir toplumda dini ya da ideolojik bir görüşün sembolü olarak bıyık ya da sakal bırakma popüler iken; diğer bazı toplumlarda dindarlık kadın bedeni üzerinden tanımlanabilmektedir. Mengene mahallesinde yaşayan K29 dini bir vecibe olarak gördüğü sakal bırakma eylemini ya da Müslüman coğrafyalarda meşhur olan bir kıyafet tarzını benimsemesi, gündelik yaşantısında diğer bazı insanlar tarafından illegal bir

örgütün üyesi gibi görüldüğünü ve taciz edildiğini belirtmekte; bu davranışlara maruz kalan K29 eşit vatandaş gibi hissetme duygusunu kaybetmektedir.

“Bizde emin değiliz ki! Cübbemiz sarığımız sakalımız var diye insanlar bize korkunç korkunç bakmaya başlıyorlar. Bellemişler bir IŞID meselesini. O kansızların yaptıkları tamam da bizim toplumumuzda da herkesi genelliyorlar. Bizler hor görülüyoruz. İsteyen istediği her şeyi yapar, insanlar açılıp saçıldığında ben onlara bir şey demiyorsam insanlar da bana benim sakaluma sarığıma saygı gösterecekler. Allah belasını versin IŞID’ın. Yaşadıklarım da benim eşit vatandaş olarak hissetmemi engelliyor (K29, Erkek, Mengene)”.

K22 konu ile ilgili şahit olduğu bir olayı paylaşmış, kendisini neden eşit vatandaş olarak görmediğini açıklamaktadır. Kendisinin Roman/Çingene ya da abdal olması sebebiyle Türkiye genelinde bahsettiği muameleleri sık sık yaşadıklarını anlatan K22, ayrımcı davranışların eşit vatandaşlık algılarını etkilediğini düşünmektedir.

“Kendimi eşit vatandaşlık olarak görmeye çok uğraşıyorum ama göremiyorum. Çünkü yani Türkiye'nin neresine giderseniz gidin bizim gibi insanlar eşit vatandaş muamelesi görmüyor. Mesela geçenlerde bir arkadaşım anaokuluna çocuğunu yazdırmaya gitti. Ana okuldaki öğretmen ya da müdür işte kimse arkadaşına bakıyor, arkadaşının yüzüne bakar giyimine kuşamına bakıyor anlıyor tabii, anlıyor tabii onun işte abdal Çingene olduğunu. Sonra beyefendi biz sadece belli kesimdeki insanlara anaokulumuza açtık belli kesimler insanlara olanaklarımızı sağlıyoruz. Sonra kusura bakmayın diyor. İşte arkadaşımın çocuğunu almayı reddetmişler bunu kulaklarım duydu. Şimdi siz yani adaletli bir toplum diye biliyor musunuz buna ya da ben kendimi hiç eşit vatandaş gibi hissediyor muyum sizce? (K22, Erkek, Mengene)”.

Tatlıcak Mahallesinden K21, K22 gibi birey ya da mahalle temelli bir etiketlenmenin kendilerine yaşattığı sıkıntıları dile getirmekte; toplumda kendilerine dönük önyargıların kendileri için önü alınamaz bir hale geldiğini düşünmektedir. Suriyeli vatandaşlar kadar iyi muamele görmediklerini aktaran K21, mahallede yaşayan bazı bireylerin başlarına bir şey gelmesinden endişelendikleri için gündelik etkileşimlerinde yaşadıkları mahalleri gizlediklerini söylemiştir. K17 ise, alevi kimliğine sahip olmanın

gündelik yaşamda ne tür sıkıntılara yol açtığını, kimlik temelli bir etiketlenmenin sıkıntılarını ve önyargılı tutumların sonuçlarını kendi deneyimleri üzerinden aktarmaktadır. K21, K16 ve K17'nin ifadeleri durumu özetler niteliktedir:

“Bu da sorumu güzel abim. Tabi ki eşit vatandaş olarak görmem. Çünkü bizlere neler yaptılar ki eşit vatandaş görelim. Tamam devlet hepimizin eşit olduğunu söylüyor. Bir de uygulamaya bakalım. Konya’da bizi adam yerine bile koymuyorlar. Abdal mısın Çingene misin, tamam kurtuluşun yok. Eşit vatandaş falan görmüyorum kendimi. Ben idare eden bir gelirim olduğu halde böyle diyorum. Sen diğerlerini düşün bir de. Kimliğimde abdal ya da Çingene yazmıyor ama bir defa insanlar bizi öğrenmiş, konuşmamıza bakıyorlar, mahallemizi öğreniyorlar, sonra tamam her şey altüst oluyor. Hatta bazen mahallemizin ismini söylemeyen insanları bile tanıyorum. Suriyeliler bile bizden daha insan bu Türkiye’de (K21, Erkek, Tatlıcak)”.

“Mesela abisi, ben geçenlerde bir gün bir öğle namazına gittim. Hoca geldi alevi namaz kılar mı yahu dedi. Hoca dedim, şu camiden bir iki adım daha dışarı çık dedim. Çıkınca kendisine kızdığım için küfrettim. Bunu hoca diyor birde. Alevi kâfir mi zannediyorsun? Başka bir peygamberin ümmeti miyiz ulan. Bizi başka bir Allah mı yarattı, Ali’yi sevmek, Ömer’i sevmek suç mu ulan dedim. Eğer belimde... olsaydı, kendisini... tım. Mesela başka bir örnek vereyim. Selim sultanda bir ara ev almıştım. Duymuşlar buradan (Yenimahalle’den) geldiğimi. O ara namaz kılıp kuran okuyordum. Görmüşler beni, gelip bana Alevileri böyle bilmezdik biz valla dediler. Ön yargı abisi. Yargısız infaz yapıyorlar işte. İşte bizi yönetenler diyor ki, sazlı cümbüşlü ibadethane mi olur dediler? Ulan siz ruhban okulu açtınız yahu. Yok gardaşım... Hissetmiyorum...(K17, Erkek, Tatlıcak)”.

“Hayır, hiç hissetmiyorum valla. Hacı abi nasıl eşit olalım. Heriflerimizin işi yok gücü yok. Çocuklar bak görüyorsun, durumları perişan. Mahallemizde, mahallemizin dışında fabrika dolu sanayi dolu işe alan yok. Niye işe almadıkları belli. Tatlıcak’taki herkes hırsız, kötü, abdal... Bu yüzden. Eşit hissetmiyorum (K16, Kadın, Tatlıcak)”.

Tatlıcak mahallesindeki diğer bir katılımcı K19 ise, kendini eşit vatandaş olarak görmeyişini mahallelerinde faaliyet gösteren bir fabrikada bile işe alınmadıklarını iddia ederek anlatmaktadır.

“Ne eşit vatandaşı abi, bizleri insan olarak gören yok ki. Kurban olduğum Allah’a onlarda inanıyor bende inanıyorum. Ama ne hikmetse bizleri dışlıyorlar. Mesela abi, şurada bulunan Savaşan adlı fabrikaya yemin ederim 102 kez başvuru yaptım. Üşenmeden evraklarımı tuttum. Ama adam almıyor abi. Bizim mahallemizdeki fabrika bizi çalıştırmaya korkuyor. Keşke senin geleceğini bilseydim o başvurduğum raporları gösterirdim (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadının rolü, konumu, kadına verilen değer ve bakımlı kadın olma algısı gibi değişkenler de bireylerin kendilerini eşit vatandaş olarak görme duygularına ket vurabiliyor.

“Hissetmiyorum. Baksana giyimimize, kuşamımıza. Elbise bile alamıyoruz. Akrabalarımızın eskilerini giyiyoruz. Devlet mi giydirecek bizi? Yoo!!! Ama bize sabit bir iş versin devlet (K18, Kadın, Tatlıcak)”.

“Hayır görmüyorum. Boyalı bir avratla ben nasıl bir olayım? ya baksana kilomuza, mahallemize, durumumuza, nasıl eşit olalım (K15, Kadın, Tatlıcak)”.

“Evet hissediyorum. Eşit olduğumu düşünüyorum. Ama yine de bazen baskı da hissediyorum üzerimde. Mesela Zafer’e (semt ismi) gidiyorum bazen çocuklar ve büyüklerimle... Etraftaki kadınları görüyorum ne biliyim memur mu sosyete mi? Onlarla aynı olduğumu düşünemiyorum bazen. Okumuş gibiler, değişik açık giyiniyorlar. Onları görünce eşit vatandaş olarak düşüncem kaybolabiliyor. Anlıyor musun abi? (K10, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Evet görüyorum. Yani kendimi hep böyle gördüm ama işte bazen kadın olduğumuz için problemler olabiliyor. Yani işte güçsüzüz, işimizde yok. Bazen sokakta yürümeye korkuyor insan (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Kentsel dönüşümün yaygın olarak devam ettiği Küçük Aymanas Mahallesinde bireylerin uzun yıllar yaşadıkları evlerini devretmek zorunda olmaları, bireylerin eşit

vatandaşlık algılarında soru işaretleri barındıran bir duruma büründüğü görülmektedir (3 katılımcı). K9 ve K3'ün ifadeleri durumu gösterir niteliktedir.

“Kendimizi eşit vatandaş statüsünde görüyorum tabi ki. Ancak şu son birkaç yılda yaşadıklarımız ev konusunda bizi illallah ettirdi. Hala alışmaya çalışıyorum evimize. Ha ama yine de etrafımızda görüyoruz birkaç gariban insan ki bazıları Suriyeli Afgan vs. Onlar gibi değiliz çok şükür (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Evet, eşit vatandaşız. Ama bu yapılanları anlamak zor. 57 yıllık evimi bir günde tanımadığım insanlara vereceğim. Sonra herkes gibi aynı muameleye tutulacağımızı düşüneceğim. Sorunlu mehmedim sorunlu (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

5.5.3. Sosyal Haklara Erişim

Bu bölümde araştırmaya katılan bireylerin sosyal haklara erişimlerindeki deneyimleri ele alınmıştır.

5.5.3.1.Eğitim Hakkı

Yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcılara “eğitim alma ve öğrenim görme hakkınızdan yeteri kadar faydalanabildiniz mi? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir” sorusu sorulmuş; katılımcılar konu ile ilgili farklı deneyimlerini aktarmışlardır. Katılımcıların geneline bakıldığı zaman eğitim seviyelerinin çok düşük olduğu ortadadır (Tablo 10). Dolayısıyla “kendi tercihleri ile mi yoksa etnik mensubiyeti, yaşadığı mahalle ve diğer etkenlerden dolayı mı eğitim faaliyetlerini bırakmışlardır” sorusu gündeme gelmektedir. Öncelikle belirtilmesi gereken husus, katılımcıların tamamı, sosyal bir hak kategorisinde değerlendirilen eğitim hakkı konusunda diledikleri takdirde bu haklarını sonuna kadar kullanabileceklerini ifade etmişlerdir (31 katılımcı). Bununla birlikte eğitim hakkını, maddi durum yetersizliğinden, okumak isteme hevesizliğinden, toplumsal cinsiyet

ayrımcılığından ve diğer bazı nedenlerden dolayı kullan(a)madıkları belirten katılımcılarda (6 katılımcı) söz konusudur.

“Eğitim gördük, eğitim görmesine gördük ama devam ettirmedik. Öyle olunca devlet görevini yaptı biz yapmadık. Yani okumadık. Devlet bu konuda gerekli imkânları sağlıyor. Bence eskisi kadar kötü değil. İsteyen herkes bir şekilde okula yazdırabiliyor kendisini. Mesela çocuklarım da okumak isterlerse sonuna kadar okutacağım. Yani kızlar da iş yok ama oğlan biraz okuyacak gibi (K26, Erkek, Mengene)”.

K13, eğitim öğretim faaliyetine katılmak için imkânlarının yerinde olduğunu, okumak istediği takdirde sonuna kadar gidebileceğini söylemiş; ancak kendi tercihi ile eğitim öğretim faaliyetine devam etmek istememiştir.

“Faydalanmadım. Hani sorduğun için öyle cevap vereyim. Faydalanmak istemedim. Devlet okulu sundu, babam da biraz yardım etti, ama ben zibidilik peşindeydim. Okumadım. Kaçı kaçıverdim okuldan. Sonuç bakkal olduk (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”.

K27 ise konu ile ilgili olarak eğitim öğretim faaliyetine aktif katılmadığı için pişmanlığı dile getirmekte ve böyle bir hakkı kullanamayıp başka işler peşinde koşmasını üzüntüyle dile getirmektedir. Eğitim ona göre aynı zamanda iyi bir yaşam olanaklarına kapı aralayan aracı bir kurum olarak görülmektedir.

“Böyle bir fırsatı kaçırdım ben. Eğitimime devam etmek yerine sağda solda affedersin sürttüm. Okumadık. Okusaydım güzel yerlere gelirdim. Hala Türkiye gündemini takip eder, tartışmalar yaparım ben (K27, Erkek, Mengene)”.

Bazı katılımcılar ise, eğitim alma öğrenim görmek konusundaki sorulara bireysel olarak elde ettikleri avantajları ya da yaşadıkları problemleri dile getirmek yerine çocukları üzerinden cevap vermeyi tercih etmişlerdir. Çocuklarının sıkıntısız bir şekilde eğitim hayatlarını sürdürmeleri onlar için eğitim hakkının en iyi şekilde kullanıldığının göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

“Çocuklarım kesinlikle sıkıntısız faydalanabiliyorlar. Bu konuda aktarmak istediğim olumsuz deneyim yok, olumlu deneyimlerimizle çocuklarımızı istediğimiz okula yazdırabildik bugüne kadar. Aynı zamanda çocuklarım Doktor olmak isterlerse onlara engel hiç bir durum görmüyorum ne kadar çok çalışırlarsa o kadar çok iyi yerlere gelirler. Ama işte en küçük oğlan okuyor. Bakalım ne olacak (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Çocuklarımı okula gönderme de hiç problem yaşamadık. Hiç problem yaşamıyoruz. Öğretmenlerimiz de iyi sağ olsunlar (K1, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Çoluğumuzu çocuğumuzu okutmaya çalıştık, okumadı veletler. Ama devlet imkân sunmuştu, imkânlar şimdiki gibi olmasa da isteseler okuyabilirlerdi. Bahane yok. Hep suç bizden. Benim oğlumun yaşında tanıdığım bir profesör var. Onlar okudu bizimkiler okumadı. İmkânları varken. Devletin ne kabahati var? (K24, Erkek, Mengene)”.

Roman/Çingene vatandaşlar eğitim hakkını iyi bir şekilde kullandıklarını, öğretmenlerin bu konuda kendilerine yardımcı olduklarını söylemekteler; ancak mezhebe dayalı ayrımcılık, önyargı, toptancı yaklaşım ve etiketlenmenin eğitim hayatlarında zaman zaman problem olarak karşılına çıktıklarını belirtmeden de geçmemektedirler. Ve ten rengi... Sosyal damgalamada öne çıkartıldığı düşünülen biyolojik ayrıntı. K22 konu ile ilgili deneyimini şu şekilde aktarıyor:

“Eğitim öğretim görme hakkımızdan yeterince faydalandık faydalanırız. Çünkü çocuğumuzun çocuklarımız okuyor ve çocuklarımıza hala okuyorlar. Öğretmenlerimiz çok ilgililer özellikle öğretmenlerimize çok güveniyoruz biri üzüyorlar çocuğumuzun problemi olduğu zaman bizi cep telefonunuzdan arıyorlar. Arkadaş şöyle anlatıyor, çocuğunu ilkokulun ilk günü okula götürüyorlar, tabii işte çocuğun konuşması yazması, çizmesi, aksanı farklı olduğu için bir de ten rengi var ten rengi biliyorsun bizi hemen belli ediyor. İlk gün okulda çocuk bu olayları yaşıyor bunlara şahit oluyor. 2. günü çocuğu

gönderemiyorlar okula. Gönderemiyorlar okula yani. Şimdi soruyorum bizim adımız çıkmış zaten bizim her tarafta bizi konuşuyorlar. Her tarafta ise Çingene diyorlar, abdal diyorlar, Roman diyorlar, alevi diyorlar. Ya biz bunları hak etmiyoruz işte arkadaşımın çocuğu ilk gün okula gidince başına bunlar gelince bir daha okula gidemedi. Yani bugün babası annesi zar zor gönüllü gönülsüz zorla göndermeye çalışıyorlar. Hatta öğretmenleri de onu zorla getirmeye çalıştılar ama çocuk okuldan soğudu gitse de zaten erkenden kaçıp geliyormuş (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

K20'nin aktardıkları K22'nin aktardıklarını destekler mahiyettedir. K20'ye göre asıl sorun, insanların zihin haritalarındaki abdal, Roman, Çingene imgesi.

“Yok, yok ben okumadım. İlkokul mezunuyum. Okumam yazmam var sadece. Hadi ben zamanında durumumuz daha kötü olduğu için okumadım. Şimdi torunlarımız var, okula gidiyorlar, öğretmenleri falan iyi. Ama onlarda okumazlar herhalde. Biz oku diyoruz ama okumazlar sanırsam. Ama bu konuda devlet siz okuyamazsınız demiyor, hakkına girmeyelim, bizim sıkıntımız devletle de değil, insanlarla. Bellemişler abdalın iyi olmaz, yahu neden olmasın? Beni tanyıyor musun ki? Allah var okusak devlet sen abdalsın otur yerine demezdi. Sorunumuz insanlarla. Dalga geçiyorlar, bizi hor görüyorlar, bunu gören çocuk okula gitmek istemiyor. Eğitim alma çoluğumuz çocuğumuz eğitimi alma haklarından faydalanabiliyor. Mesela kızım 5 sınıfa gidiyor. Annesiyle beraber kızım hem okuyor hem de Mevlana'ya gidip hediyelik eşya satar. Kızımın öğretmenleri kızlarımıza çocuklarımıza iyi davranıyorlar (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

Öğretmenlerde mekânsal ya da kimliksel damgalama davranışları görülmemektedir. K14 çocuklarının eğitim gördüğü okuldaki öğretmenlerin kendilerini dışlamadıklarını, yadırgamadıklarını, kendilerinin çok ilgili olduklarından bahsetmektedir.

“Çocuklarım kesintisiz faydalanabiliyorlar. Olumsuz bir deneyimim olmadı. Öğretmenler ilgili. Alevi olduğumuza bakıp ya da abdal olduğumuzu düşünüp bizi yadırgamıyorlar. Öyle yani (K14, Erkek, Tatlıcak)”.

Araştırmaya katılan kadın katılımcıların eğitim hakkı konusunda üzerinde durduğu en önemli mesele ise, kadın olmalarından kaynaklı eğitim ve öğretim faaliyetlerinden dışlanmaları yönündedir. Katılımcılara göre eğitim alanından kendilerini dışlayan ana aktör olarak aile gösterilmektedir. K2, K10 ve K11'in konu ile ilgili aktardıkları durumu gösterir niteliktedir.

“Ben ilkokul mezunuyum, çocuk iki tane çocuğum var. Sonuçta eğitim ve öğrenim görme hakkımız zamanında bize tanınmadı. Babamız bizim okumamızı hiç istemedi. Yani eğitim ve öğretim görme hakkından yeteri kadar faydalandığımız düşünemiyorum. Yani mevcut imkânlardan dolayı ama çoğumuzun çocuğu bundan sonraki süreçte okuması için biz gerekli ilgiyi gösteriyoruz zaten (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“İlkokula kadar okudum. Sonra devam etmedim. Zorunlu 8 yıllık eğitim de yoktu o zaman. Şimdi olsa okurdum. Olumsuz bir deneyimim oldu mu? Dersen, evet oldu, babama ben okumak istiyorum dediğim halde, ne iş var okulda erkenden koca mı bulacaksın diye azarlamıştı mesela. Devlet okulunda okudum, devam edebilirdim ama okutulmadım. Suç babamda devlette değil (K10, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Aynı zamanda emekli, bir öğretmen olan K11, kendisine tanınan imkânların o dönemde kız kardeşlerine tanınmadığını aktarmakta; kız çocuğu okutmanın ayıp olduğu bir dönemin yaşandığını belirtmektedir. Kendisi ise çocuklarının cinsiyetlerini önemsemeden eğitim haklarından maksimum derecede faydalanmaları için çaba sarf etmektedir.

“Faydalandım ben. Ama kız kardeşlerim için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Çünkü annemiz babamız bize fırsat verdi, ilkokul öğretmeni oldum ön lisans bitirdiğim halde. Ama bacularım okuyamadı. Hani duyarsın belki o zamanlar mahallelerimizde kız çocuğu okutmak ayıptı. Ablalarım okula gitmeyişiini iyi hatırlıyorum. Ama kendi çocuklarımı okuttum. Üç tane çocuğum vardı. Kızımın

biri liseyi bitirdi. Diğeri öğretmen oldu. Oğlan da yurtdışına gitti (K11, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Dolayısıyla bireylerin eğitim haklarını kullanmada karşılaştıkları avantajlı ve dezavantajlı konular mahallelere göre farklılıklar göstermektedir. Toplum nezdinde sosyal dışlanmaya en yakın mahalle olma özelliği taşıdığı görülen Tatlıcak Mahallesiindeki temel problemler görüldüğü üzere, ön yargı, sosyal dışlama, mekânsal damgalama ve etnik kimliğe dayalı ayrımcılık olarak sıralanmaktadır. Bununla birlikte toplumsal cinsiyete bağlı eğitim hakkının ifa edilmemesi sorunu (örneğin Küçük Aymanas), Tatlıcak Mahallesinde gündem dahi edilmemektedir. Diğer iki mahalleye nazaran (Küçük Aymanas 3 kadın, Mengene 1 kadın) Tatlıcak Mahallesiindeki eğitim hakkı konusunda kadının konumuna ilişkin tartışmaların uzunca bir süre gündeme gelmesinin zor olacağı düşünülmektedir.

5.5.3.2.Sosyal Güvenlik Hakkı

Yapılan yüz yüze görüşmelerde vatandaşlara sosyal güvenlik hakları ile ilgili “herhangi bir sosyal güvenceniz var mı? Sosyal güvencenizden kaynaklı olumlu ve olumsuz deneyimleriniz oldu mu?” sorusu yöneltilmiş ve tüm katılımcıların cevaplarından hareketle yeni adı ile Genel Sağlık Sigortası (GSS) olan sosyal güvenlik sistemine dâhil oldukları anlaşılmıştır. Konu ile ilgili yaşadıkları deneyimler sorulduğunda, olumsuz bir deneyime sahip olduğunu iddia eden sadece bir katılımcı olmuştur. K1, devletine hizmet eden, kamuda çalışan ve emekli sandığından faydalanıp emekli olan bir birey olarak, doktor muayenesi sırası esnasında Suriyeli vatandaşlara pozitif ayrıcalık tanındığı konusunda bir olaya şahit olduğunu aktarmaktadır.

“Emekli sandığından faydalanıyorum. Güya biz senelerdir çalıştık. Emekli olduk, Doktor Suriyeliyi görüyor. Dur bekle deyip, onu çağırıyor. İnan bunları yapıyorlar. Bak mesela gözlerimden rahatsızım. Bu aralar çok sık gidiyorum hastaneye. Gözlerimle görüyorum, bizden önce alıyorlar muayeneye. Ama doktora ne diyecen kardeşim. O da ben ne yapayım abi, mecburum diyor. Tabi onlarda öyle diyor. Öncelik var onlara...(K1, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Diğer katılımcılar sosyal güvenlik uygulamalarında gayet memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Konu ile ilgili olarak belirtilmesinde yarar gördüğümüz bir durum söz konusudur. Çalışmaya katılan bireylerden özellikle Tatlıcak Mahallesinde ikamet eden 8 katılımcı için “yeşil kart” uygulamasının yürürlükten kaldırıldığından habersiz oldukları ve sosyal güvencelerinin halen yeşil kart olduğunu düşündükleri görülmüştür. Tatlıcak Mahallesindeki iki katılımcı ise Bağkur prim ödemesi yapmaya devam etmektedirler.

5.5.3.3.Sağlık Hakkı

Sosyal haklar kategorisinde değerlendirilen sağlık hizmetlerinden faydalanabilme hakkı, çalışmamızda, bireylerin deneyimlerinden hareketle en memnun olunan sosyal hak kategorisi olarak değerlendirilmektedir. Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların tamamı sosyal güvenlik hakkında olduğu gibi, sağlık hizmetlerinden faydalanmada hiçbir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. En az avantajlı olarak değerlendirdiğimiz Tatlıcak Mahallesinde araştırmaya katılan bireylerin sağlık uygulamalarına ilişkin memnuniyet düzeyleri oldukça yüksektir.

Bireyler sağlık uygulamasına ilişkin değerlendirmelerde mukayeseli ve tarihsel analiz yöntemleri kullanmışlar; diyalektik bir kurgu ile sağlık hizmetlerinden memnuniyetlerini aktarmışlardır. Küçük Aymanas Mahallesinde yaşayan K7, ilerlemiş yaşı sebebiyle birçok olaya şahit olduğunu, hastanelerde ya da sağlık hizmeti aldıkları mekânlarda olumsuz deneyimler yaşadığını, sağlık hizmetlerinin hiçbir zaman bugün ki kadar iyi olmadığını belirtmektedir.

“Yaşım ileri olduğu için rahat hatırlıyorum, birde burada eskiden beri yaşıyorum, eskiden gerçekten zor zamanlardı. Hastan mı var Allah vermesin. Bir ilacı bulmak için neler çekerdik. Şimdi maşallah bolluk bolluk üstüne. O günlerde sorsan hiç faydalanamıyorum derdim. Ama şimdi sorduğun için faydalanıyorum. Kimse bir şey diyemiyor. Sıramı alıp muayene mi oluyorum (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

K11 ve K26 yaşları itibarı ile biriktirmiş olduğu tecrübelerine dayanarak K7’yi desteklemekte ve sağlık hizmetleri konusunda memnuniyetlerini ifade etmektedir.

Bununla birlikte K23 ise, etrafında bir tane bile insanın sağlık hizmetleri konusunda olumsuz bir şey söyleyeceklerini belirtmektedir.

“Bak ben yaşıma söyledim yeğenim. Bundan 25-30 sene evvel biz hastanelerde kuyruklarda nasıl sırada beklerdik... Hatta hastaneden kovalamaya kadar her şeyi gördük. O zamanlara göre çok çok iyi oldu (K11, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Yani devlet Utanmasa sağlık hizmetlerine ayağımıza getirecek o derece gelişmiş. Hiç bir şekilde problem yaşamıyoruz, her şekilde muayene olabiliyoruz. Yaşadığımız itibariyle eski hatırladığımız için şu anki durumu kıyaslamak kolay oluyor bizim açımızdan. Yani hiç bu kadar sağlık hizmetleri yerinde olmamıştı (K26, Erkek, Mengene)”.

“Zaten bir sürü kişi ile konuştun değil mi? Onların hiçbiri sağlık konusunda bir şey diyemezler. Derlerse karşılarında ben varım. Allah var sağlık konusunda hiç sıkıntı yok (K23, Erkek, Tatlıcak)”.

Eskiden sağlık ocağı ya da hastanenin bu kadar yaygın olmadığını ifade eden K25, hastane yolunda can vermiş yakınlarının olduğunu acı tecrübeleri ile anlatmaktadır. Bununla birlikte doktorların bireysel egolarının da değiştiğini belirten K25, aksine bu dönemde doktorların ilgi ve alakalarından memnuniyet duyduklarını söylemektedir.

“Sağlık ocakları hastaneler böyle yerler bu konularda bize çok yardımcı oluyorlar. Eskiden nerede bu kadar sağlık ocağı, hastane nerede, bulmak var mıydı? Kaç tane çocuğumuz akrabamızın çocukları hastaneye gidemedikleri için öldüğünü bilirim. Eskiden doktorlar yüzümüze bakmaz da yahu söylemiş böyleymiş köyden gelmiş şuradan gelmiş... Yüzümde bakmazlardı. Şimdi... Maşallah gencecik çocuklar teyzem teyzem diye ölüyorlar, bize ilgi gösteriyorlar. Biz bu günleri görümiydük bilmiyorum. Çok güzel, çok güzel sağlık uygulamaları var (K25, Kadın, Mengene)”.

Kamu hastanelerinde doğurduğu iki çocuk için para ödemediğini belirten K28, memnuniyetini kamu-özel hastane ayrımı yaparak; K16 ise sağlık hizmetlerinin yanı sıra sağlık hizmeti sunan aktörlerle olan olumlu ilişkisi üzerinden dile getirmektedir.

“Tabi ki, iki çocuğumda devlet hastanesinde doğdu, kuruş para ödemedik. Bundan daha iyi bir şey olabilir mi. İnsanlarda özel hastane takıntısı var ama ben hep devlet hastanesini tercih ediyorum. Bakım on numara orada (K28, Kadın, Mengene)”.

“Evet, çok faydalandık. Herhalde herkes sağlıktan memnundur. Doktorları tanıyoruz artık. Hele bir kadın doktorumuz var, bizi sürekli yönlendirir. Şöyle yapın böyle yapın der. Herkes o kadın gibi olsa. Bizim hiç sorunumuz kalmaz (K16, Kadın, Tatlıcak)”.

Sağlık hizmetlerinin standartları yükseltilmesine rağmen ilaç fiyatlarına ödenen ücretlerin sorun edildiğinden yakınan K27 ve K6, sağlık hizmetleri konusunda deneyimlerini aktarmaktadır.

“Olumsuz yön bulamazsınız. İnsanlar oturmuşlar şimdi de ilaç alırken ödediğimiz paraya takmışlar. Eline yüzüne dursun ya. 3 lira para alıyor eczane onu tantanasını yapıyor adam. Sağlık hizmetinin en iyi olduğu yer Türkiye Cumhuriyeti devlet hastaneleridir. Nokta. Öyle kardeşim (K27, Erkek, Mengene)”.

“Yeterinden daha fazla faydalandık. Faydalanmakta sorumu ki? Karnımız ağrısa hastaneye sağlık ocağına koşuyoruz. Allah düşürmesin tabi oralara, ama çok rahat ediyoruz. İlaç yazdırmak için bile gittiğimizde bizi geri yollamıyorlar. Eczaneye para ödüyormuşuz sonra, ödeyelim ne olacak ki? (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

K9 sağlık hizmetlerinin Türkiye’de en iyi şekilde yürütüldüğünü düşünmekte; tek olumsuzluğun özel sağlık merkezlerindeki fiyat tarifesinin düşürülmesi gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte doktor sayısının artırılması olumlu bir adım olmakla birlikte, devlet hastanelerindeki rahat ve huzurlu ortamında daha konforlu hale getirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

“Ülkemizde sağlık hizmetleri konusunda ise sağlık hizmetleri ülkemizde işleyen en iyi konulardan biridir. Ne olursa olsun hastaneye gittiğiniz zaman kim olursanız olun size bakıyorlar. Sağlık hizmetleri daha iyi konuma getirebilmesi

için de görevli bakanlarımız zaten herhangi bir sağlık yasa teklifi verileceği zaman daha iyi araştırıyorlar daha iyi şeyler ortaya koymak için uğraşıyorlar. Dolayısıyla onlar zaten neler yapılacağı konusunda gerekli bilgilere sahipler. Bence özel hastanelerin fiyatları birazcık düşürülebilir. Devlet Hastaneleri'nin konforu biraz daha yerine getirilebilir. Sağlık ocaklarında daha çok Doktor görevlendirilebilir (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Tatlıcak Mahallesiinde yaşayan bireylerin üstünde durduğu en önemli sorun ise, mahallelerinde bir sağlık merkezinin olmayışdır. Katılımcılar her ne kadar sağlık hizmetlerinden memnun olduklarını dile getirseler de, mahallelerine uzak olan bir sağlık ocağına gitmeleri onları zorlamaktadır. Katılımcıların aktardıkları durumu gösterir niteliktedir.

“Abi, işte en büyük sıkıntılarımızdan biri bu. Yenimahalle’de hemen yakınımızda sağlık ocağı vardı, hemen gider muayene olurduk. Şimdi ta uzakta bir mahallede. Doktorlar bize bakıyor ama buraya taşındığımızdan beri rezil (yorulmak) oluyoruz. Keşke burada da olsaydı. Ama işte bunların hepsi bizi ayırt ettikleri için. Ayrımcılığa uğruyoruz abi (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

“Faydalaniyoruz da, mahallede sağlık ocağı yok ki, buraya o kadar uzak ki, gerçekten uzak. İnsanın arabası yoksa bu mahalleye otobüste az gelir. Ama Allah var. Doktorlar bari bizi ezip büzmüyorlar. Az da olsa hissediyoruz, bazen yüzümüze bile bakmıyorlar ama olsun. Allah razı olsun onlardan (K21, Erkek, Tatlıcak)”.

“Mahallemizde sağlık ocağı yok mahallede sağlık ocağına olmasını çok isteriz. Sağlık ocağına gittiğim zaman kimliğimden kaynaklı problem hiç yaşamadım. Sağlık Ocakları'nın genel durumu iyi, eksiklik yok. Aile doktorumuz var Aile doktorumuz bize çok iyi davranıyor, ayrımcı davranmıyor. O konuda çok rahatız (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

K17, sağlık hizmetlerinde herhangi bir problem yaşamadığını, hizmetlerden memnun olduğunu açıklamaktadır. Kendisinin ifadesine göre memnuniyet sağlayan en önemli husus, hastanelerde kendilerinin mezhepsel ya da mekânsal kimliklerinin sorulamadan tedavi olmasıdır.

“Tabi giderim bazen. Sağlıkta her şey yolunda, orada alevi misiniz diye sormadıkları için, elimdeki kimlikle muayene oluyorum (K17, Erkek, Tatlıcak)”.

5.5.3.4. Bireysel Güvenlik Hakkı

Bireysel güvenlik kavramı, esasında yükümlüğü devlete atan, bir toplumda yaşayan tüm vatandaşların güvenliklerinin sağlanması olarak ifade edilebilir. Bireyi koruma görevi devlete verilmiştir. Sosyal bir hak kategorisinde değerlendirdiğimiz bireysel güvenlik hakkı konusu katılımcılara *“Kişi güvenliğine sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?”* şeklinde sorulmuş ve bireylerden konu ile ilgili deneyimleri paylaşılması istenmiştir. Konu ile ilgili olarak ayrımcı davranışlar (6 katılımcı), etiketleme ve önyargılar (6 katılımcı), dini sembollerin kullanımı (1 katılımcı), kadın olmak (4 katılımcı) ve telefonla dolandırıcılık bireysel güvenliği etkileyen bireyin güvencesiz bir toplumda yaşadığı fikrine yönelten temalar olarak karşımıza çıkmıştır. K16, evine ekonomik olarak katkı sağlamak için bohçacılık yaptığı dönemlerde, münferit birkaç olay yüzünden kendisine karşı sergilenen olumsuz davranışlar için kişi güvenliği konusunda endişeli olduğunu aktarmaktadır. Aynı şekilde K29, dini tercihlerinden dolayı ibadet niyeti ile yerine getirdiğı bir takım hususlardan dolayı olumsuzluklar yaşadığını paylaşmakta; kişi güvenliği konusunda tercihlerinden ötürü güvencesiz bir toplumda yaşadığını düşünmektedir.

“Yok, yok... Bazen komşumla herife yardım edelim diye bohçacılık yapalım diye köylere gideriz, köylerden bile kovmaya başladılar bizi. Neymiş bir tane abdal onların köyünde hırsızlık yapmış, horozlarını çalmış, bizimde hırsız olduğumuzu düşünüp kovdular. Bunları yaşıyoruz hacı abi. Bizim suçumuz da yok değıl, ama ben yaptıysam bana yapınlar. Ben yapmadım ki. Her insan bir olur mu? (K16, Kadın, Tatlıcak)”

“Ben düşünmüyorum. Kendi inancıma uygun bir giyinişim var, bu benim tercihim. Ama şu IŞID’in yaptıkları ortada.. Her sakallıyı dedesi zannettikleri gibi, her sakalı ve cübbeliyi terörist zannediyorlar. Konya yine iyi. Bir ara Ankara’ya gittim, değişik değişik bakmalar, mırıldanmalar. Taciz olayını çok yaşıyoruz. İlk ağız kavgasında adamların kullandığı ilk ifade, benim sakalıma küfretmek oluyor. Sana yalan gelebilir ama gerçekten öyle. Kardeşim Allah bu şekilde bir yaşantıyı emretmiyor mu? Ben de öyle yaşıyorum. Valla otobüse bile binince baskı altındayım. Hiç güvende hissetmiyorum kendimi (K29, Erkek, Mengene)”.

Bir toplumda kadın olmak ve kadın yönelik şiddet olaylarının artması; bununla birlikte kadın dönük şiddet olaylarının yazılı ya da görsel medyada yer bulması kadınların bireysel olarak sosyal aktivitelerinde (örneğin otobüs yolculuğu) güvende olmadıkları düşüncesini aşılayabilir. Konu ile ilgili K2’nin söyledikleri, kişi güvenliği konusunda önerileri konuyu açıklamaktadır.

“Ya işte abi biz kadın olduğumuz için işte kız olduğumuz için kadın olduğumuz için kişi güvenliği konusunda, tabii bazen endişeli oluyoruz. Tek başımıza neredeyse otobüse bile binemiyoruz. Kitaplarda gazetelerde falan işte şunun başına şunlar gelmiş, bunlar gelmiş diye duyunca tek başına çocuklarımızı bile gönderemiyoruz. Bence yani kadınlar bu konuda biraz kişi güvenliğine müsait değiller. Ne olabilir mesela önlem olarak ilk olarak otobüsleri kamera olabilir, işte polisler artırılabilir mahallelerde onlar bir önlem olabilir (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Benim en büyük problemim bu, markete her insan girer, girme diyemeyiz. Değişik değişik insanlar geliyor, kavga gürültü oluyor, kadın olunca gücümüz belli zaten. Karşı gelemiyoruz. Bence çalışan kadınların böyle bir problemi var. Kişi güvenliği konusunda oldukça korkularım var (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Valla abi, ben zaten çocuklarımı alıp akşam namazından sonra dışarıya çıkmıyorum. Şimdi eşimde yok, çocuklarda küçük ister istemez zor oluyor benim

açımdan. Hırsızlık olur, sataşma olur diye de korkuyorum açıkçası (K10 Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Bir kadın olarak düşünmüyorum. Otobüste, dolmuşta eğer yalnız kaldıysam erkenden iniyorum. Haberlerde duyuyoruz, Allah korusun kötü insanlara denk gelmek istemiyorum. Kadın olunca daha zor oluyor otobüs minibüs felan” (K28, Kadın, Mengene)”.

Kentsel Dönüşüm projesi aynı zamanda bireysel güvenliği etkileyen faktörler arasında değerlendirilmektedir. Konu ile ilgili K9’un söyledikleri durumu gösterir niteliktedir.

“Kişi güvenliği konusunda ise kendimi çok şanslı hissedirdim eski mahallemde. Çünkü mahallenin bir ucundaki mahallenin diğer ucundaki komşuyu tanırdı. Ama şimdi kentsel dönüşümle birlikte hiç bilmediğimiz insanlarla Aynı apartmanda altlı üstlü oturuyoruz. Bu da benim için biraz riskli. Kişi güvenliği konusunda görüşlerim çok güvenli olacağımız yönündeydi ama şimdi apartmana girenlerin çıkanların kim olduğumuzdan haberimiz yok. Bu konuda biraz endişelerim var (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Toplum genelinde yaygınlaşan farklı dolandırıcılık yöntemleri bireylerin güvenliklerini etkileyen faktörler arasındadır. Özellikle telefon dolandırıcılığı konusunda endişelerini dile getiren K7, aldanmam diyen insanı bile aldatan türde dolandırıcılıkların yaygınlaşması ile kişi güvenliği konusunda endişelerini dile getirmektedir.

“Düşünüyorum düşünüyorum. Bizler güvendediz buralarda. Başıma da bir şey gelmedi. Avrat(kadın) olduğumuz için belki korkarız ama bir şey olmaz. Son zamanlarda bu telefon dolandırıcılarından korkuyorum. Onların sağı solu belli olmuyor. Kanmam diyen insan bile kanyor onlara (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

5.5.4. Siyasal Haklara Erişim

Siyasi haklar konusu, bireylerin anayasal bir vatandaş olarak kendilerine sunulan temel hak ve özgürlüklerinden en önemli olanıdır. Bireyler, siyasi haklarını kullanarak ülkenin yönetimine doğrudan katılımı elde etmekte; bireysel ya da toplumsal temelli olaylar için siyasal bir toplumda çözümün bir parçası olmaktadır. Çalışmamızda Miller'in işaret ettiği üzere (2005) ve anayasamızda tanımlanan; seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı, dernek kurma ya da derneğe üye olma hakkı, dilekçe hakkı ve kamu hizmetine girme hakkı konuları siyasal haklar olarak belirlenmiştir.

5.5.4.1. Seçme, Seçilme ve Siyasal Faaliyette Bulunma Hakkı

Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı bireylerin devlet yönetimine iradelerini yansıtabilecekleri en temel haklardan biridir. Aynı zamanda bir toplumda demokrasiden bahsedilebilmesinin en güzel göstergesi bireylerin seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının icrasısıdır. Çalışmada katılımcılara “seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkınızı şimdiye kadar ne derece kullandınız? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların konu ile ilgili deneyimlerini paylaşmaları istenmiştir. Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplardan hareketle, seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma durumlarında belirgin bir sorun yaşanmamakta, bireyler siyasi haklarını sorunsuz bir şekilde kullanabilmektedir.

Katılımcıların çoğu (25 katılımcı), bir seçmen olarak her dönem oylarını verdiklerini söylemekte; katılımcıların diğerleri ise bazen oy kullanma faaliyetine katıldıklarını (4 katılımcı), geriye kalan 2 katılımcı ise hiç oy kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte katılımcılardan hiçbirinin herhangi bir siyasi partiye de üyeli bulunmamaktadır. Bireylerin bir partiye üye olmama nedenleri ise, olası bir siyasi olumsuzluk karşısında partilerinin hedef alınıp kendilerinin de problem yaşayabileceği ihtimali nedeniyledir. K24 her seçim dönemi bir vatandaş olarak görevini yerine getirdiğini belirtmekte; parti meseleleri yüzünden herhangi bir tartışmaya girmekten uzak durmakta ve siyasi bir

partiyeye üye olmamaktadır. K27 ise, çocuklarının istikballerini düşünüp, siyasi mülâhazalarla problem yaşama olasılıklarını minimuma indirmeyi amaçlamaktadır.

“Seçim işlerine çok kafa yormasam da oyumu veririm amcası. Tuttuğum siyasi parti için hiç kavga etmem. Şöyle yapmış böyle yapmış o toplara hiç girmem. Oyumu verir geçerim. Sevdiğim partiye’de gidip üye olmam, neme lazım gün gelir devran döner (k24, Erkek, Mengene)”.

“Siyasi parti üyeliğim yok, olduk olası bir partiye üye olmaktan korkarız ileride başımıza bir şey gelmesin diye. Şimdi ben işçiyim ama kızım oğlum yarın belki iyi yerlere gelmek isteyecekler. Bende üye olmuyorum. Çünkü işe alımlarda yedi sülalene bakacakları için önleri kapanmasın diye üye olmuyorum. Ama her daim oy atarım, bunu da hiç gizlemem (K27, Erkek, Mengene)”.

K10, seçimlere aktif olarak katıldığını, kime oy vereceği konusunda kendisinin oyuna kimsenin karışamayacağını düşünmektedir. K10 aynı zamanda siyasi mülâhazalardan uzak durmakta; bu tür tartışmalar açıldığında bir olumsuzluk olmaması için konuyu kapattığını ifade etmektedir. Ona göre bu tür tartışmalar bireylerin birbirlerine darılmalarının küsmelerinin yolunu açabilmektedir.

“Oy veririm. Muhtarlık seçimlerine de belediye seçimlerine de başbakanlık seçimlerine de katılırım. Oyumu kullanırım. Kimse karışamaz kime oy atacağıma. Bu konuda başıma bir olay gelmedi. Zaten bu tür seçim tartışmalarına da hiç girmem. Elimden geldiği kadar hiç konuşmam, evimde misafirler konuşacağı zamanda ya kapatalım derim. Çünkü insanlar küsüyor (K10, Kadın, Küçük Aymanas)”.

K20, seçme hakkını kullandığı bazı zamanlar komşuları ya da yakınları ile problemler yaşadıklarını aktarmaktadır. Yaşanılan problemin asıl nedeni ise, oy verilecek partinin farklı olmasıdır.

“Seçme seçilme hakkı konusunda bilgim var. Kendi aramızda sadece zaman zaman problem yaşıyoruz. Neden buna verdiniz Neden şu partiye vermediniz gibi. Ben şu partiye verdim mesela ama işte diğerine neden verdin diye bazen birbirimize kızabiliyoruz. Ben de bak işte ben buna verdim En azından kömür

alabiliyoruz, bari kömür almak için veriyorum diye cevap veririm (K20 Erkek, Tatlıcak)”.

Cemaat tipi toplum yapısına sahip kır yerleşim alanlarındaki muhtarlık seçimlerinde, cemiyet tipi toplum yapısına sahip kent yerleşim alanlarında ki muhtarlık seçimlerine göre bireyler arası çatışma daha çok yaşanmaktadır. K2, K12 ve K13’ün seçimlerle ilgili söyledikleri durumu gösterir niteliktedir.

“Biz çok kadınlar olarak siyasete girmiyoruz anlamıyoruz zaten. İşte beyim ya da işte kocam zaten vereceğimiz oyu bile bazen o söylüyor. İşte bazen eskiden köyde iken Muhtar seçimi yerinde kavga ederdik şuna vereceğiz buna vereceğiz diye akrabalar ya da tanıdıkları gelirdi Biz de o konuda kavga ederdik. İşte şimdi kentte şehirde böyle bir şey olmuyor tanımadığımız bir adam aday oluyor bizde gidip oy veriyoruz (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Oy verdim tabi ki. Oydan kaçan inşalar değiliz biz. Kim bizim haklarımızı koruyacaksa ona veririz. Kim bizi dışlamıyorsa ona veririz. Oy verirken de tarihimizi de unutmayız. Ne olursa olsun oy veririz ama. Ya sen sordun aklıma geldi, biz bazen muhtarlık seçimlerinden dolayı komşularımızla küslükler yaşamıştık memlekette. Şimdi köy yerinde iki aday var. Ona versek o küsüyor diğerine versek öteki küsüyor. O yüzden böyle zamanlarda geçirdik. Şimdi burada bunlar olmuyor. Kime ne benim oyum (K12, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Hep kullandım. Öyle partilere falan üye olmadım. Ama hep oyumu kullandım. Olumsuz durum yaşanmıyor şehir yerinde. En çok muhtarlıkta problem yaşıyoruz. İm kime atacak. Zannedersin hepsi deniz getirecek mahalleye. Hepsi muhtarlık parası için. Ama ben bu tartışmalar girmiyorum. Oyumu verip çekiliyorum kenara (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Tatlıcak Mahallesiinde yaşayan bireyler, özellikle seçim zamanında siyasi parti temsilcileri ile bir araya geldiklerini, bazı sözler aldıklarını, hatta zaman zaman oyları karşılığında kendilerine parasal yardımların yapılacağı sözünü aldıklarını belirtmektedirler. Bir tek bu dönemde hatırladıklarını iddia eden Tatlıcak

Mahallesindeki katılımcılar, sadece bu seçim dönemlerinde hatırlanmanın oy kazandırmaktan başka bir şey olmadığına inanmaktadırlar.

“Bu konuda bir sorun yaşamıyoruz. Ama oy kullanana kadar kimse gelip halimizi sormuyor. Sonra gelip oy verirsen şu kadar para diyerek oylarımız satın alınıyor. Bunu kaç kişiden duyuyorum abi. Yetkililer sadece oy zamanı geliyorlar. Sonra göremiyoruz kimseyi (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

“Oy verdim tabi. Herif götürürse veririm götürmezse vermem oyumu. Bazen kadınlar gelir evimize partilerden, oy zamanı özellikle. Bize vaat ederler, yapmazlar. Bizde alıştık artık. Birkaç kez para aldık sadece oy vermek için. Parti para yardımı yapıyormuş, özellikle oy verenlere (K18, Kadın, Tatlıcak)”.

“Oy kullanmam. Birkaç defa kullandım, onda da para alacağım için kullandım. İşte bir partinin kadınları onların dediği partiye verirsem para yardımı yapılacağını dediler. Anlatamayayım bunu. Ama genelde oy kullanmam (K16, Kadın, Tatlıcak)”.

Yetkililerin vaatlerini yerine getirmemesi iddiası zaman zaman olumsuzlukla sonuçlanabiliyor. K23 verilen sözlerin yerine getirilmediğine inanmakta; dolayısıyla seçim zamanın yapılan ziyaretlerin çıkar sağlamaktan başka bir anlamı olmadığına inanmaktadır. Olumsuz bir deneyim olarak ise seçim faaliyetleri kapsamında mahallesini ziyarete gelen bir milletvekili adayını mahallesinden gitmesini istemesi olarak belirtmektedir.

“Kullanmaz mıyım? Tabi kullandım. Bir olay anlatayım. Ben bir ara buraya gelen milletvekili adayını kovdum kahveden. Genelde buraya geliyorlar. Şunu yapacağız bunu yapacağız. Yalana alışmışlar. Bende dayanamayıp, git kardeşim, başka yerde konuş dedim. İlk önce şaka sandılar ama sonra gerçekten gittiler. Bir oyumuz var onu bile almanın yan yollarını buluyorlar. Bende kovdum (K23, Erkek, Tatlıcak)”.

5.5.4.2. Dernek Kurma-Derneğe Üyelik Hakkı

Siyasi bir hak olarak dernek kurma ya da derneğe üye olma davranışı, üç mahalle için de tercih edilen, sık kullanılan bir hak olarak görülmemektedir (27 katılımcı). Dernek kurmak için vakti olmayandan, dernek kurmanın bürokratik yoğunluğunu çekmek istemeyene; derneğin ne olduğunu bilmeyenden, derneği komünist bir faaliyet olarak tanımlayan bireylere rastlanılmıştır (6 katılımcı).

“Biz dernekleri falan bilmeyiz abi, dernekleri duyarız sendikaları duyarız ama bir şey olarak da bilmeyiz. Hiç yanından geçmedim. Sadece duyarız faydalı gibi duyarız ama bilmeyiz tabi (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Dernek, siyasi parti vs. onlarla işim olmaz. İnsanın başına ne geleceği belli olmuyor (K3, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Kullanmadım. Böyle bir hakkım olduğunu sen söylüyorsun bana. Böyle şeylerle uğraşmadığımıza hiç işim olmadı (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Hiç bu işlerle ilgilenmedim abi. Çoluk çocuğu geçindirme derdindeyiz. 5 tane elini öper evladım var. Hepsi onlar için uğraşıyorum işte. Derneğe falan da üye olmadım (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

“Dernek falan ne işimiz olur güzel abim. Ah kuracak yetenek olsa bizde, o işlerden de uzak dururum. Ben kimseye karışmam, ama insanlarda bana karışmasın (K21, Erkek, Tatlıcak)”.

“Dernek mi? Dernek kurma aklımıza gelmedi hiç aklımda da gelmez, öyle şeylerle uğraşmayı da sevmeyi zaten (K25, Kadın, Mengene)”.

Derneğe üye olmada önemli bir kıstas ise, derneğin siyasi faaliyetlerinin olup olması (3 katılımcı). K30 konu ilgili üye olduğu derneği tanımlamaktadır.

“Bazı derneklere üyeliğim var ama genelde siyasi olmayan dernekler. Köy dernekleri gibi, il dernekleri gibi (K30, Erkek, Mengene)”.

Köy derneğine üye olup, aktif bir şekilde çalışan K31, derneğin faaliyetlerinin insanları mutlu ettiğini düşünmekte ve dernek vasıtası ile faaliyetlere yardımcı olmaktadır.

“Derneğimiz var, üyeyim. Köylülerimizin kurduğu dernek, her yıl köy şenlikleri yapıyoruz. Bayağı aktifiz. Köylülerimizle yılda bir kere buluşuyoruz. Herkes bir araya geliyor. Mutlu oluyoruz... İşlerin bir yerinde de biz tutuyoruz (K31, Erkek, Mengene)”.

Dernek faaliyetleri bilinmediği gibi, komünist bir yapının ürünü olarak da tanımlanabilmektedir (2 katılımcı).

“Dernekle rahmetli kocamda hiç uğraşmadı bende uğraşmadım. Dernektir sendikadır, bunlar komünist işi oğlum. Hayır, hayır hiç uğraşmadım (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

5.5.4.3.Dilekçe Hakkı

Dilekçe hakkı katılımcıların devletle irtibata geçmek (K31) için kullandıkları en etkili yöntemlerden biridir. Yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcıların dilekçe haklarını kullanmada herhangi bir engel ile karşılaşmadıkları, dilekçelerini ilgili yerlere aktarmada sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. İlgili mahalleler için dilekçe hakkı konusunda söylenebilecek en büyük sorun verdikleri dilekçelere cevap alamayışlarıdır (7 katılımcı). Katılımcılar özellikle evlerinin kentsel dönüşüm projesine dâhil edildikten sonra haklarını aramak için dilekçe ile ilgili yerlere başvurduklarını söylemişler, olumsuz cevap ile birlikte zaman zaman dilekçelerine cevap alamadıklarını ifade etmişlerdir.

“Dilekçe mi, tabi oğlum, dilekçesiz olur mu? Dernek içinde çok yazdık, kentsel dönüşüm içinde. Evlerimizin durumu ile ilgili de. Dilekçelerimize çok geç cevap veriliyor. Verilmediği zamanlarda oldu. Yoksa devletle nasıl irtibat kuracağız. Kime sesimizi nasıl duyuracağız (K31, Erkek, Mengene)”.

“Tabi Tabi, kaç tane dilekçe yazdık bu evlerin elimizden haksız bir şekilde alındığı ile alakalı Karatay Belediyesi'ne. Onları hiç orali değil zaten. müteahhit mahalleden 20 ailenin 15'in ikna 5 ailenin hiç söz geçmiyor. Böyle

şey olur mu canım. Bizim hiç söz hakkımız olmayacak mı? Mesela bu pafta üzerinde 20 ev gözüküyor, arsada varmış işte belediye yasında, 20 Evin 15'in ikna edersen işte yüzde yetmişini ikna edersen Geri kalanın çok da söz söylemesine gerek yok mu diye. Çünkü yasal olarak böyle bir imar dönüşümünü yapabiliyorlarmış. Yani dilekçemizi hiçbir şekilde olumlu cevap alamadık K26. Erkek, Mengene)”.

“Evet, evet illaki bir yerlere dilekçe ile başvurduk. Hatta şu kentsel, imar değişikliği olunca adamlar gelince kaç defa belediyeye yazdık, elimizden almayın şu güzel evlerimizi diye. Tabi sonuç alınamadı (K24, Erkek, Mengene)”.

“Başvurduk başvurduk. Dilekçeyle de başvurduk, adam da katmaya çalıştık araya. Nafile. Ya şu evleri yıkmayı bırakın dedik. Ya da haklarımızı aynı verin dedik. Dinleyen yok. Mahallemizde aykırı bir şey de yok. Öyle kötü niyetli adamlar da yok. Ama belediye reddediyor. Hatta cevap dahi vermiyor (K3, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Tabi tabi, dilekçemiz var Allahtan. Başımıza ufacak problem gelse bu hakkımı kullanırım. Bilen birinden yardım alırım. İlgili yerlere teslim ederim. Bu kentsel dönüşüm zamanında mahalleli ile yaptık ama dilekçelerimize cevap alamadık. Olumlu bir cevap gelmedi. Başkana çikalım dedik. Onu da göremedik (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Kadın katılımcıların (8 katılımcı) sorulara verdikleri cevaplardan hareketle, dilekçeyi yazma, dilekçeyi kuruma teslim etme ve sonuçları alma görevi eş/kocaya devredilmiş durumda.

“Benin herif yazarsa yazar. Yoksa ben uğraşmam öyle şeylerle (K15, Kadın, Tathıcak)”.

“Okuma yazma bilsem çok şey yazacağım da bilmiyorum işte. Bazen bizim herif yapar. Dilekçe verelim der ama verir mi vermez mi bilmem (K16, Kadın, Tatlıcak)”.

“Dilekçe konusunu yine kocam halleder. İşte bir yere dilekçe yazılacaksa bilenlerden fikir alıp yazar başvururuz. Bu tür işleri çok bilmeyiz biz. Yani o konularda yine kocam bilir (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

5.5.4.4.Kamu Hizmetlerine Katılma Hakkı

Kamu hizmeti, toplumda yaşayan tüm bireylerin belli kıstasları sağlamak kaydı ile vazife alabildiği; bireylerin dinine, cinsiyetine, ırkına, siyasi düşünce yapısına bakılmaksızın görevlendirildiği hizmet türüdür. Her vatandaşın kamu hizmetine girme hakkı kendisine doğuştan tanınmıştır. Yüz yüze görüşmelerde katılımcıların kamu hizmetine katılma hakkını kullanmaları konusundaki deneyimlerine ışık tutmak amaçlanmıştır. Katılımcıların Tablo 10'dakida meslekleri dikkate alındığında çoğu katılımcının kamu sektöründe istihdam edilmediği, özel hizmet alanlarında çalıştıkları ya da emekli oldukları görülmektedir. Sadece 2 katılımcı kamu hizmeti sektöründen emekli olmuştur. Dolayısıyla sorumuza verilen cevaplardan hareketle katılımcıların kamu hizmetlerine girme haklarının olduğunu bildikleri görülmüş ve kamu hizmetine katılmamanın pişmanlığını yaşadıkları gözlenmiştir (13 katılımcı). Katılımcıların tamamı kamu hizmetine girme haklarından haberdar. Herhangi bir engelleme ile de karşılaşılmıyor. Ancak katılımcıların bireysel tercihleri bu noktada çok önemlidir.

“Biraz önce bahsettiğim gibi benden o fırsatlar geçti: tek suç benim. Okumadık, dünyanın derdine daldık. Keşke okuyup ülkeme daha faydalı olan bir birey olsaydım (K27, Erkek, Mengene)”.

Tatlıcak Mahallesiindeki katılımcılar (5 katılımcı), kamu hizmetine girme noktasında herkese aynı şansa sahip olduklarını düşünmemektedirler. Çünkü etraflarında kamu görevlisi tanıdıkları yakın akrabaları da yok. Ama okuyup kamu hizmetine girilmek istense buna karşı çıkan birinin olacağını düşünmüyorlar. K23, kendisinin devlet memuru olma gibi bir şansı olmadığı için okumadığını söylese de, kendi

mahallelerinden bir tane bile devlet memuru olmayışını hayretle karşılamaktadır. Bununla birlikte Mahallede kimsenin okuyup adam olma gibi heveslerinin olmadığına dikkat çeken K23, kendi çocuklarının geleceği için durumun ne olacağını kestirememektedir.

“Ben kullanmadım. Nasıl kullanayım ki bu hakkı mı? Memur olabilecek durumda değiliz. Ama bari bir devlet kurumunda çalışan bir adamımız olsa. O da yok. Yav hiç kimse mi okumaz. Okumuyorlar vallahi mahalleden. Tabi mesela sen şimdi geldin, burada sana imrenen bir sürü genç var. Memur olduğun için çok rahat bir yaşamın olduğunu düşünürler. Biz olamadık bakalım şu kerata (çocuğu) olacak mı? (K23, Erkek, Tatlıcak)”.

K22, kamu hizmetine girme konusunda kendilerine kimsenin engel olmayacağını belirterek, çocukları da dâhil kimsenin bu konuda hevesli olmadığını, eğitim haklarından faydalanarak kamu hizmetine katılımları konusunda karamsarlık göstermektedir. K22 ve K18 konu ile ilgili şunları aktarmaktadır:

“Etrafımda hiç kamu hizmetinde olan bir çalışan yok. Ya düşünsene bir sürü insan yaşıyor işte bizim gibi Roman Çingene işte ya da abdal diyelim. Hiç bir tanesi belediyede çalıştığını duymadım. Bir ara bir Tatlıcak Mahallesi'nde bir akrabamızın işte yeni bir yerde güvenlikçi olarak başlamış diye duydum. O da bir hafta içinde çıkartmışlar zaten ama böyle bir hakkımız var biliyorum. Memur olmak istersek devlet memuru olmak istesek herhalde sen Romansın Çingenesin demeyeceklerdir bunu biliyorum. Böyle bir hakkımızda kullanmadık yani okumuyoruz çocuklarımıza zaten çok okumak da istemiyor. Önceden de bahsettiğim gibi işte çocuklarımızla sen Çingenesin sen abdalsın diye dalga geçiyorlar onlar da gitmek istemiyor okumak istemiyor hazır bahane var (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

“Mahallede memur var mı ki? Yok. Birinin çocuğu vardı, o da liseden kaçtı. Okuyan anca bu kadar okuyor (K18, Kadın, Tatlıcak)”.

5.5.5. Ekonomik Haklara Erişim

Eşit vatandaşlık ilkesi adı altında bireylerin sosyal, siyasal ve ekonomik haklara erişimi konusu, sosyal adaletli bir toplum yapısı için önem arz eden hak içerikli konulardır. Bu bölümde bireylerin ekonomik bir hak olan ve anayasal garanti altına alınmış (Tablo 13) çalışma hakkının bireyler tarafından ne derece kullandıkları, çalışma haklarını kullanmada elde edilen avantajlar ya da tam tersine dezavantajlar gibi konular irdelenmektedir. Katılımcılara “çalışma hakkınızı şimdiye kadar ne derece kullandınız? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir? sorusu ile birlikte; diğer bireyler hakkında ne düşündükleri ve devletin bu konuda aldığı tedbirleri nasıl değerlendirdikleri” hususları sorgulanmıştır.

5.5.5.1. Vatandaşların Çalışma Haklarını Kullanma Durumları

Yüz yüze yapılan görüşmelerde Tatlıcak Mahallesi dışında kalan ve bazı kadın katılımcılar (4 kadın katılımcı) dışındaki bireylerin neredeyse tamamı çalışma haklarını icra etmede herhangi bir engel ile karşılaşmadıklarını düşünmektedirler. Zaman zaman iş bulamadıklarını aktaran K3, iş bulamama nedenlerini ise o zamanki ülkenin şartlarına bağlamaktadır.

“Anamızdan doğduk doğal çalışıyoruz... (Gülüşmeler). Zaman zaman iş de bulamadık. Ama imkânlar şimdiki gibi değildi. Öyle olumsuz bir şey yaşamadım. Millet ne alıyorsa aldım. Berberlik kendi işimdi zaten (K3, Erkek, Küçük Aymanas)”.

K31, K3 gibi deyim yerinde ise doğduklarından beri iş hayatında olduklarını, işin doğası olarak bazen çalıştığı yerden çıkarıldıklarını, işten çıkarılma nedenini ise, mesleki tecrübeden yoksun olmasına bağlamaktadır.

“Kullanırız kullanırız, çalışmayıp da ne yapalım... Anamızdan doğduk doğal çalışıyoruz evladım. Tabi bazen problem yaşadık bazen yaşamadık. Bir vidayı sıkamadım diye işten atıldığım zamanı bilirim (K31, Erkek, Mengene)”.

K8 ve K12 ise, çalışma haklarını sorunsuz bir şekilde kullandıklarını, mevcut işlerinden ayrılırsalar bile hemen başka bir işletmede istihdam edileceklerine inanmaktadırlar. Yapılacak işte el yatkınlığı, meslek grubunun popüler olması ve başarılı olma yeni iş bulmada önemli avantajlar sağladığı düşünülmektedir.

“Çalışıyorum abi, buradan çıkartılsam burada da başka bir iş bulabileceğimi düşünüyorum. Birde elim yatkın çalışmaya. Erkeklerin yaptığı çok ağır işler olmasa da ağır işlerde çalışabilirim (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Her halükarda kullandım. Fırıncı olunca burası olmasa başka bir yer mutlaka çıkıyor. Bazen iyi para teklif edenler bile oluyor. Ama burada patronla aram iyi olduğu için kalıyorum (K12 Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Vallahi abisi doğduk doğalı çalışırım. Bir sürü iş yaptım bu vakte kadar, İnşaatta çalıştım, sırtımda yük taşıdım, hamallık yaptım, seyyar satıcılık yaptım. Bu nedenle çalışma hakkımı ben fazlasıyla kullandım. İş bulmakta zaten problem yaşamadım. Elimden işler geliyor zaten o yüzden problem yaşamadım. Yani sağıma soluma yüzüme tipime herhangi bir yerime bakıp bana iş vermemezlik yapmadılar. Şimdi de ben başkalarına iş veriyorum (K26, Erkek, Mengene)”.

“Bırak yurtiçini yurt dışında bile iş buldum kendime. Bu hakkımı sonuna kadar kullandım desem doğrudur (K24, Erkek, Mengene)”.

Kadın katılımcıların bazıları çalışma haklarını kullanmak için eşlerin iznine tabiler. Eş/koca uygun görmüyorsa kadın herhangi bir yerde çalışmıyor. K25 bu durumun biraz yanlış olduğuna dikkat çekmekte ve esasında kız çocuklarının okutulmasını, desteklenmesini istemektedir. K2 ise, kadınların çalışma yaşamından uzak tutulmasını doğru bulmayanlardan. Bu yaygın düşüncenin oluşmasında koca ya da eş faktörü dışında anne ve babaların etkisine temas ediyor.

“Ben çalışmadım ki. Çalışmak isteseydim kocam izin vermezdi kocama olmasa Babam izin vermez diye İşte 60 yaşındayım hiç çalışma hevesim olmadı vücudumuzda çocuğumuza baktık zaten bizim gibiler de okumaz kadınlar okumalı mı okumalı Şimdi daha iyi anlıyorum. Bence akli olan aileler çocuklarını kız çocuklarını okutmalı bence. Çünkü kız çocuklarını okutmak kolay olmuyor. Olsa bile iş bulması kolay olmuyor. Ne bu Devletimiz sağ olsun kız çocuklar için iyi şeyler de yaptığımız onların okuması için uğraşıyorlar (K25, Kadın, Mengene)”.

“Ben hiç özel işte çalışmadım. Özel işte de çalışmadım zaten evlendikten sonra hep evdeyim. Çalışma hakkımı çok kullanmadım, böyle bir hakkımın olduğunu biliyorum ama hiç kullanmadım kullanmaya gerek duymadım. Bazen eşim dalga geçer sen burada çalış şurada çalış diye ama çalışmam. Yani bu durum da çok kötü bence. Türkiye’de yani kadınlar ya da kızlar böyle çalışma hayatından çok giremiyor ya da girmek istemiyorlar. Yani annemiz babamız nasıl söylediyse o şekilde çalışıyoruz ya da çalışmıyoruz Onun haricinde bence herkes rahat çalışıyordur (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

K6, kocasının çalışmasına karşı olduğunu aktarmakla birlikte, gerektiği zamanlarda çalışma hakkını çekinmeden kullanacağını belirtiyor. K6’nın çalışmasa bile hobi olarak yapmaya devam ettiği uğraşları da söz konusu.

“Abi ben hiç çalışmadım. Evimdeyim, çocuklarıma bakıyorum. Herif çalışıyor işte, o da çalışmama karşı, ama başımıza büyük bir olay gelirse tabi ki çalışırım. Her işi yaparım. Evde incik boncuk işleri yapıyorum tabi ama satmak için değil (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Tatlıcak Mahallesi’ndeki kadın katılımcılar (2 katılımcı), bir dönem çalışmışlar. Bohçacılık yaygın yapılan bir meslek. Ama katılımcılar şimdi bunu da bırakmışlar. Eve destek olmak adına, hayvan tezeğini (Fotoğraf 7) dondurup yakıt malzemesi olarak kullanmakta ve satmaktalar. Bu iş için talebin epeyce fazla olduğu konuşuluyor mahallede.

“Bir ara bohçacılık yaptım. Köylere giderdik onu da boşladım. Şimdi hayvan tezeği satıyorum. Tanesini 50 kuruş ve 1 TL’den baya alanlar da oluyor. Dondurup dondurup satıyorum. Kalıp kalıp satıyorum. Kışın çok iyi yanar. Kömür gibi (K15, Kadın, Tatlıcak)”

Fotoğraf 7: Tatlıcak Mahallesinde Kullanılmayı ve Satılmayı Bekleyen Kalıplaştırılmış Hayvan Tezeği

“Ben işte bazen bohçacılık yapardım. Bir ara yaptım. Köylerden de kovmaya başladıkları zaman bıraktım. O işi bile iyi yapamadım. Şimdi ne satayım merkezde? Belediyenin polisleri (zabıtalara) gelip darmadağın ediyorlar. Elimizden alıyorlar satacağımız şeyleri (K16, Kadın, Tatlıcak)”

K17, bir yerde çalışmak yerine kendi mesleğini icra etmek için çok uğraştığını ama başaramadığını belirtiyor. İşlerinin yürümemesini önyargı ve kimlik temelli bir etiketlenmeden kaynaklandığı söylemekte; mekan temelli bir etiketlenmenin de kendilerini zor durumda bıraktığını ifade etmektedir. K17’ye göre Alevi olmak, ayrımcı davranışlara maruz kalma riskini artırmakta iken; sünni olmak avantajlara erişmek için yeterli olabilmektedir. K17 deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Kendi mesleğimi yapmaya çalıştım abi. İstanbul caddesinde kazak satarım. Normal zamanlarda iş bulmamız imkansız. Bir Yenimahalleliyiz. Abdalız. Mesela örnek vereyim. Hemen şu Mevlana’nın karşısında apartmanımız vardı.

Biz oraya kahve dükkânı açtık. Sonradan eli ayağı kirli bir Kürt'e verdik. Aleviyiz diye kimse çay içmeye gelmedi. Yenimahalle'li deyince hemen bizi, Çingene ya da abdal olarak görüyorlar. Biz takım elbise ile gittik, adamlar gelip çay içmedi. Sonra Kürt'e verdik. Toplumumuz ön yargılı. Beynine duyumlar yerleştirmişler. Seni bilmiyorlar. Başka bir örnekte ise nohut yolmaya(hasat) gittik. Biz yirmi kişiyiz (alevi), onlar (sünni) 10 kişi. Nohut yolduktan sonra bizim gruba adam başı 1000'er TL ödendi, diğer gruba ise 2000'er TL ödendi. Güya öyle anlaşmışlar. Sonra adamlarla tartıştım hatta patakladım (K17, Erkek, Tatlıcak)''.

Suriyeli vatandaşların Konya'da kalabalıklaştığını ifade eden K19, işverenlerin bu durumu fırsata çevirip hâlihazırda etiketlenmiş olan kendilerine sırt döndüklerini, bu yüzden zaten az olan çalışma umutlarının iyice yok olduğunu belirtmektedir.

“Çalışma her Hüseyin'in (Hz. Ali'nin evladı) evladının hakkı. Ama bazıları bunu bilmiyor. Alevileri, bizim gibilerini işe almıyorlar. Kamuyu bırak abi, anlattım ya şu Savaşan'a (fabrika) 102 kez başvurdum. Vicdansızlar benden sonra kaç kişiyi aldılar. Bu mahalleden neredeyse kimseyi almıyorlar abi. Ücrette de eşit değiliz bence. Hep çevremizden öyle duyuyoruz. Ama bunlar olmamalı abi. Hele şu Suriye'liler geldi memlekete. Patronlar bizim yüzümüze bakmıyorlar. Nasıl olsa bedavaya çalıştırırım Suriyelileri diyerek bizleri almıyorlar. Tabi birde adımız çıkmış (K19, Erkek, Tatlıcak)''.

Kimlik ve mekân temelli bir etiketlemeye sahip olduklarını belirten K22, yerine getirilmeyen namaz ibadeti sonucu başına gelen bir olayı paylaşmakta; namaz ibadetini yerine getirmedeği için işyerinden, arkadaşları tarafından dışlandığını söylemektedir. Birlikte çalıştığı arkadaşları Cuma ibadetine gitmeyen K22 ile diyaloglarını kesmişler, yemek yedikleri masayı değiştirmişler; bunu gören K22 böyle bir manzara karşısında çalıştığı işyerinden ayrılmak zorunda kalmış.

“Başka bir yerde çalışmak için başka bir yere başvurdum. Çalışma hakkımızda var, olduğunu da biliyorum ama yine dönüp dolaşip konu oraya geliyor. Yani bizim ten rengimiz bizim yaşadığımız mahalle, bizim konuşmamız, şivemiz, giyim kuşamımız, ya gülüşümüzü bile insanlar artık tanımış. Bizleri görünce zaten

anlıyorlar ya bunlar kesin Tatlıcak'ta, bunlar kesin Yenimahalle'den deyip bize iş vermemeye uğraşıyorlar. Hani bir de başka bir mesele anlatayım size bir gün bir yerde işe başladım bir hafta çalıştım. Millet, çalışanların hepsi Cuma namazına gitti ben de açık konuşurum cuma namazı kılmıyorum. Millet camiye girince ben de yani ortalıkta dolaştım, görenler de oldu. Benim gitmediğimi görmüşler kendi aralarında konuşmuşlar sonra diğer hafta baktım insanlar benimle aynı masada yemek yemeye başladılar. Yani benimle oturup konuşanlar işte gelip benle oturup konuşmamaya başladılar. Önce anlam veremedim neden böyle olduğunu anlamaya çalıştım sonradan öğrendim ki millet cumaya gitmediğimi öğrenmiş, patron başta olmak üzere insanlar bana biraz soğuk davranmaya başladılar. Yani orada bile başıma bu olaylar geldi. Zaten sonra da o iş yerinden ayrılmak zorunda kaldım ne yapayım kimse konuşmayınca. İşte bu olaylar başımıza gelince biz de ister istemez değişiyoruz abi, biz de ister istemez böyle oluyoruz ama namaz kılıyorsa kılıyordur kılmıyorsa kılmıyordur neden karışıyorlar anlayamıyorum” (K22, Erkek, Tatlıcak).

5.5.5.2. Çalışma Haklarının Kullanımı Konusunda Diğer Vatandaşlara Bakış

Yapılan görüşmelerde, vatandaşların çalışma hakkını ne derece kullanabildikleri önemli bir husus iken; vatandaşların diğer bireyler hakkında ne düşündükleri de önemli bir husus olarak düşünülmüştür. Çalışmanın bu bölümünde çalışma hakkını kullanan ya da az kullanan bireylerin diğer bireylere bakışını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda Küçük Aymanas ve Mengene Mahallelerindeki yaygın söylem “çalışmak isteyene her yerde iş var” anlayışı şeklindedir(19 katılımcı). Tatlıcak Mahallesiinde yaşayanlar ise (5 katılımcı), diğer bireylerin çalışma haklarını kullanma durumlarına bakışlarını “alevi ya da bizim gibi abdal değillerse rahattırlar” şeklinde özetlemektedirler. Her üç mahalle için ortak düşünce ise (Küçük Aymanas 4 katılımcı, Mengene 4 katılımcı, Tatlıcak 2), özellikle gençlerin her türlü işi beğenmeyip, rahat icra edebilecekleri iş peşinde koşmalarının “iş bulamıyorlarmış” algısına neden olduğudur.

“Bu devirde işsiz kalınır mı? Etraf iş kaynıyor. Ama bizim gençler kaytarıyor biraz (K3, Erkek, Küçük Aymanas)”

“Türkiye’deki gençler özellikle çalışma heveslisi değil. Baba kazanacak evlat yiyecek... Bunlar çok makul şeyler değil. Alışık olmadığımız şeyler. Benim babam beni bir gün durdurtmazdı. Konya’ımızda herkese yetecek ekmek var. Ama çalışmak isteyen az. Benim evlatlar bile benden geçiniyor bazen. Yani devlet işe girecek herkesin elinden tutmaya çalışıyor benim gördüğüm. İŞKUR bile bunun örneği... (K24, Erkek, Mengene)”

“Aldığını düşünüyorum. Elinden geleni yapıyor devlet. Ama bizim gençlerimiz baya değişti. Şimdi afili iş olmayınca işi de beğenmiyorlar. Okuyoruz diye gidip günlerine gün kattıyorlar. Meslek te öğrenmiyorlar. Sınavları da kazanamıyorlar. Sonra iş beğenmeyen insanlar çıkıyor karşımıza. Devletin bunlar için yapacağı en iyi şey, herkesi okutması. Devlet okumayanları mesleğe yönlendirsın. O zaman daha iyi iş bulurlar (K31, Erkek, Mengene)”

“Kullanıyor. Sanayi sitesinde her gün eleman alıyorlar diyor eşim. Arayan her şeyi bulur. Çalışmıyorum, iş bulamıyorum diyenlerinde amacı farklıdır. CEO olma hevesleri var herhalde onların (K28, Kadın, Mengene)”

“Gençlerimiz iş bulmakta zorlanıyorlar. Öyle duyuyoruz şimdi bizim mesleği iyi haber eden de çok kalmadı, yani mesleği yapmak isteyen genç da azaldı. Yanıma çırak bulamıyorum mesela neredeyse (K26, Erkek, Mengene)”

K23, özellikle kendi mahallelerinde bu tür işsizliklerin yoğun olduğunu belirtiyor. Ancak sorumluluğu sadece devlete atmamak kaydı ile.

“Şu gördüklerin (kahvede oyun oynayan gençler) hepsi işsiz. Bu, bu mahalleye ait bir özellik mi? Hayır. Tüm gariban mahallelerde var. Ama sen araştırıyorsun. Bizlerde daha çok değil mi? Abdal mahallesi diye bilirler buraları. Bizim sıpalarda (argo ifade, gençler kast ediliyor)da hata var. Kolaya kaçıp iş aramıyorlar (K23, Erkek, Tatlıcak)”

Mahallelerde, dezavantajlı grupların üyelerinin iş bulmada zorluk yaşadıklarına inanılmaktadır. Afgan, Suriyeli ya da abdal, Çingene olmak çalışma hakkını kullanmada sorun yaratabilmektedir (3 katılımcı). K8 ve diğerlerinin konu ile ilgili olarak anlattıkları durumu gösterir niteliktedir.

“Herkes kullanıyordur tatbiki. İşi arayana Konya’da iş bol. Geçen bizim market bile aradı. Ama şimdikiler zor iş beğeniyor. Ama herkese iş var. Şunu da belirtiyim, Belki Romanlar, Çingenele belki ayırım yapılyordur. Bu konuda başıma gelen bir olay var. Markete başvuran genç müdürümüzle konuşmuştu. Elinde bir de doldurulmuş başvuru kâğıdı vardı. Onun abdal olduğunu anladık, müdürde biliyordu. Müdür başvuru kâğıdını eline alıp genç gidince yırttı zaten. Nasıl güveneceğiz ki dedi. Bunlarda oluyor bence (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Bence herkes aynı durumda değildir. Adam 1 sene iş arayıp bulmayabilir. Aynı zamanda 1 günde ayağına 100 tane iş gelebilir çalışmaz. Böylede olabilir. Ama özellikle bu konularda sıkıntı yaşayan gruplar var. Suriyeliler gibi, Afganlılar gibi. Mesela abdallar gibi (K12, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Yok abi, ne öyle olacak. Bir ülkede, kürt müsün, abdal mısın, karamışın (esmer ten), ayrımcılığa uğruyorsun. İnsanların bakış açısı böyle. Babamız Adem, Annemiz Havva mı? Bitti.. Biri gördüğü zaman aman, bunlar Çingene, bunlar abdal. Uzak durun... (K17, Erkek, Tatlıcak)”.

“Sağda solda iş çok. H herkese yetecek kadar iş var. Beni işe almıyorlar diyen yalan söyler. Belki abdallar biraz zor buluyor olabilir. Ama onlar bile bulur (K29, Erkek, Mengene)”.

“En dezavantajlı gruplarda sorunlar yaşanıyor. Mesela Türkiye’deki Ermeniler gibi. Konya da pek sevilmezler. İşte Çingene, Roman abdal gibiler. Onlarda sevilmez. Onlarda çalışma konusunda problem yaşadıklarını düşünüyorum (K30, Erkek, Mengene)”.

5.5.5.3. Vatandaşları İçin İş İmkânı Sağlamada Devletin Durumu

Vatandaşların ekonomik haklarını kullanmak üzere devlet vatandaşları için iş imkanı sağlayacak tedbirler almakta mıdır? sorusuna Küçük Aymanas ve Mengene mahallelerinde yaşayan bireylerin cevapları birbirine benzerlik göstermektedir. İki mahallede yaşayan bireylerin (19 katılımcı) bu konuda üzerine düşen görevlerini yerine getirdiğine inanmaktadırlar.

“Sabah akşam bir şeyler yapacağız diye uğraşiyor devlet. Bence alıyordur. Ama bizim çocuklarımıza iş beğendirmek kolay mı? Var akrabalarda çocuklar, bir oğlu var. İki gün çalışmadan çıkıyor işten. Birde patron kovdu diye anlatırmış annesine. Çocukta çalışma azmi yok ki (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Devletimiz çok büyük maşallah. Bence herkese iş buluyorlar. Siz inanmayın işsizim diyene. Paralarını beğenmiyorlar. Masa başı iş istiyorlar. Olur mu hiç öyle (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Devlet tedbir alıyor, işsizliği azaltmaya çalışıyor. Dikiş tutmayan genç çok. Bir işte bir ay bile çalışmadan vız kaçan gençler var etrafta. Sonra neymiş devlet tedbir almıyormuş... Hiç inanmam. Çalışacak olana benim hemen altımdaki berberde bile iş var (K24, Erkek, Mengene)”.

K11'e göre mahallelerde devletin vatandaşları için tedbirleri aldığına inanma da şüphe yok ama bazı konularda vatandaşların menfaatlerini gözetmede sıralama değişebiliyor. Konu ile ilgili K11'in anlattıkları durumu gösterir niteliktedir.

“Devletin iş imkânları yarattığını düşünenlerdenim ben ama tabi eleştirilerim de var. Önce şu ülkedeki insanların iş durumları ilgilenseler ne güzel olur. Tamam, Suriyelileri kabul ettik ama hesapsız kabul ettik. Etrafımda olan akrabalarından duyuyorum, patronlarda göz açıklar, 1500 TL'ye işçi sigortalı işçi çalıştıracağına, 500 TL'ye sigortasız Suriyeli çalıştırıyorlar. Tedbir bu şekilde mi alınır? (K11, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Tatlıcak mahallesinde oturan bireyler ise devletin kendileri için uygun iş imkânı yaratan tedbirler aldığını düşünmemektedirler (7 katılımcı). İş imkânına erişemeyen birey zaman zaman patolojik reaksiyonlarda gösterebiliyor.

“Biraz da bizim için uğraşsa devlet. İş kuruyorsa da bize kurmuyor ki. Bak bizim herifler boş boş geziyorlar. Ceplerindeki sigara bitiyor, bizimle kavgaya tutuşuyorlar (K16, Kadın, Tatlıcak)”.

“Devlet tedbir alsa bu gençlerin ne işi var bu kahvede. Almıyor demek ki. Alıyorsa da kendi sevenlerine alıyordur. Adamlar kırılacak açlıktan yahu. Bu adamlar yanlış yollara gitmesinde kim gitsin? Para yok, huzur yok, ne yapacak çalıyor, yol kesiyor. Yanlış işler yapıyor (K23, Erkek, Tatlıcak)”.

“Yok ya ne alacak. Mesela örnek vereyim abi. Belediyeye on sefer iş başvurusu yaptım. Beni almadılar. Bende sonra bir Kürt çocuğu başvuru yaptı bir kere onu aldılar. Bir şarapçı vardı onu aldılar. Niye böyle düşünüyorum, çünkü Yenimahalle’liyim ya, Tatlıca’kta oturuyor olduğum için, alevi olduğum için, namaz kılmaz, oruç tutmaz bunlar diye düşünüyorlar. Mahalle ile ilgili bence bir damga var (K17, Erkek, Tatlıcak)”.

Devletin vatandaşları için iş imkânı sağladığına, tedbirler aldığına inanan K22, yaratılan olanaklara erişimde problemler yaşadıklarını, bir şekilde kendilerinin iş başvurularında sonucun çoğu kez olumsuzlukla sonuçlandığı düşünüyor. Kendileri dışında kalan vatandaşlarla eşit imkânlarda yarıştığını düşünmeyen K22, bu tür sonuçlar nedeniyle topluma ve devletine olan inancını kaybettiğini söylüyor.

“Devletimiz sağ olsun her tarafta iş imkânı açıyor. Belediye belediyenin iş imkânları da var ama işte sen hep bahsediyorsun ya, bizler bu işlere giremiyoruz. Bizler bu işleri alamıyoruz yani alınırken zaten hep birilerinin adamı alınıyor. Yani biz beni de alın diyoruz işte bir şey buluyorlar eksik evrak buluyorlar bir şey buluyorlar gönderiyorlar. Tamam, başvurun kabul edilmedi falan diyorlar. Yani Öyle olunca biz de kendimizi artık çok kötü hissediyoruz.

Yani aklımda çok kötü şeyler geliyor işte bunlar bizi hiç mi sevmiyor, bize böyle zulmediyorlar falan diye düşünüyoruz. Devlet iş imkânları yaratıyor yaratmasına ama bu bizim gibiler giremiyorlar abi hani bunları söylemem gerekiyor. Bizimkiler giremiyor işte bizi de almıyorlar çocuklarımız bir şekilde okuldan atıldıkları için okuldan kaçtıkları için okuyamıyorlar. Onlarda devlet memuru olmuyor annemiz babamızdan kalanlar zaten belli miras olarak onlar da bize yetmiyor zaten (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

K21 de devletin bu konuda yeterli imkânları sağladığına inanan Tatlıcak Mahallesi sakini. Kendisi asıl sorunun devlet ya da devletin uygulamalarından kaynaklanmadığını düşünmekte; asıl sorun, bireylerin kafalarındaki Roman, Çingene, abdal algılarıyla olduğunu belirtmektedir. İnsanların kendilerine dönük kafalarındaki olumsuz imgeler K21 için iş bulma da dahi hayal kırıklığı ile sonuçlanabiliyor.

“Devlet tedbir alıyor. Bir sürü iş var etrafta ama bizi duyan kimse yok. Bizim sorunumuz devletle değil ki, insanlarla. Kimliğimde abdal ya da Çingene yazmıyor ama bir defa insanlar bizi öğrenmiş, konuşmamıza bakıyorlar, mahallemizi öğreniyorlar, sonra tamam her şey altüst oluyor (K21, Erkek, Tatlıcak)”.

5.6. Sosyal Minimum İlkesinin Sorgulanması

Bu bölümde araştırmaya katılan bireylerin aldıkları sosyal yardımlardan mahallerindeki minimal imkânlarla erişimleri, gibi konular ele alınmaktadır.

5.6.1. Sosyal Yardımlara Erişim

Yüz yüze yapılan çalışmada “Yaşantınızın herhangi bir döneminde bir devlet kurumundan sosyal yardım adı altında bir destek aldınız mı?” sorusuna katılımcıların çoğunluğu (26 katılımcı), bugüne kadar devletten sosyal yardım aldıklarını belirtmişlerdir (11 Küçük Aymanas, 10 Tatlıcak, 5 Mengene). 5 katılımcı ise, hayatları boyunca devletten sosyal yardım adı altında bir yardım almadıklarını aktarmışlardır (3

Mengene, 2 Küçük Aymanas).

Katılımcıların deneyimlerinden yola çıkarak bireyler devletten “kömür” (18 katılımcı) ve “çocuk parası” (16 katılımcı) adı altında sosyal yardım aldıkları görülmüştür. K23 eskiden sosyal yardım adı altında bir takım destekler aldığını ancak bugünlerde durumunun iyi olduğunu belirterek artık yardım almadığını söylemektedir. K23’ün ifadelerinden mahalledeki sosyal yardımları dağıtmayı organize eden önemli aktör ise mahallenin muhtarıdır.

“Destek aldım, kömür falan dağıtımı yapılırken muhtar sağ olsun bana da ayırır. Birkaç kez de ilçe kaymakamlığından aldık. Şimdi durumumuz biraz daha iyi. Üç beş kuruş damlıyor artık almıyorum (K23, Erkek, Tatlıcak)”.

Muhtarın sosyal yardımları organize eden bir aktör olduğu konusunda bilgi veren K17 ve K7 kömür yardımı aldıklarını; ancak bu yardımdan muhtarın kendisini yardım alacaklar listesine eklemesinden dolayı faydalanabildiğini belirtiyorlar.

“Yok, abi ne yardımı. Bazen kömür veriyor devlet. Onu da muhtar ismini yazarsa (K17, Erkek, Tatlıcak)”.

“Evet aldım. Birkaç kez, muhtar vesilesi ile kömür aldım. Şimdi beyim de olmayınca, hemen yardım etmek istiyorlar, ama çok şükür paramız yetiyor (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

K22’de kömür ve çocuk yardımı aldığını belirten katılımcılardan. Ancak kendisinde her yardım başvurusunda belge eksikliğinden dolayı yardım talebinin reddedileceği kaygısı hâkim. Yine kendisinin ifadesine göre muhtar, sosyal yardımları alabilmenin önemli bir belirleyicisi konumundadır.

“Ya yaşantımızın tabii her döneminde zaman zaman yardımı aldık kömür gibi işte bazen doğum parası gibi vesaire aldık işte. Biz yani parayı alırken endişe ediyoruz yani acaba eksik evrakımız olacak mı acaba kaybettiğimiz bir şey var mı acaba devlet memuru bize ters mi davranacak acaba? Verdiğimiz evraklarda eksiklik var mı gibi durumlarda endişeleniyoruz işte kömür dağıtılacağı zaman Mahalle Muhtarı zaten sağ olsun böyle yoksulların garibanların listesini veriyor herhalde. Bazen de duruyoruz işte kendi akrabalarının numaralarını veriyor

diye duyuyoruz. Tabii bilmiyorum öyle olunca Muhtar bizim eve yönlendirir diğer akrabalarımıza yönlendiriyor, gariban olanlara yönlendiriyor. Öyle olunca işte devletten zaman zaman kömür yardımı alıyoruz olumsuz bir şey ne diyeyim abi hani sağ olsun kömür bari veriyor devletimiz sağ olsun (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

K16 ise halen sosyal yardımları aldıklarını devletin kış ayları dağıttığı kömürlerden faydalandıklarını; bununla birlikte çocuk parası altında yardım aldıklarını aktaran K16, desteğin kendileri için önemini anlatmak için, aldığı paranın bir kısmı ile eve ekmek yapmak üzere un torbası aldığını söylemiştir. K8’de K16 gibi, yapılan yardımın miktarına bakmadan sosyal yardım adı altında aldıkları çocuk parasının o günün şartlarında kendilerine ilaç gibi geldiğini belirtiyor.

“Kömür hala alırsız. Çocuk parası alırım. Bunlarda olmasa hiç ayakta duramayacağız. Belli sürelerde veriliyor bize çocuk parası, bir keresinde çocuk parasına bir çuval ekmeçlik un almıştım (K16, Kadın, Tatlıcak)”.

“Yardım aldım. Çocuk parası aldık. İlaç gibi gelmişti. İşsiz olduğum dönemler çocukta yeni doğmuş zaten. Böyle bir imkân var hemen başvurduk aldık, belli bir süre. Eşimin maaşına katılıp veriliyordu. 3 lira üç liradır (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

K27, şehre taşınmadan önceki hayatlarında yardım alan katılımcılar arasında. Kendileri kente taşınmadan evvel bir takım yardımlar almış devletten. Ülkenin müreffeh bir hal aldığını da ekleyerek şu an durumlarının iyi olduğunu yardım adı altında bir şey talep etmediklerini belirtiyor.

“Aldık. İlk evlendiğimiz zamanlar. Daha kurban bayramında kurban bile kesemeyecek kadar fakir olduğumuz zamanlarda. Birkaç kez kömür yardımı, çiftçi yardımı gibi, çocuk yardımı gibi yardımlar almıştım. Ama şimdi devletin elinden çok şey geliyor, kadınların bile çalışması için projeler geliştiriliyor. Bence harika (K27, Erkek, Mengene)”.

Hayatlarının herhangi bir döneminde sosyal yardım adı altına yardım almayan bireylerin sosyal yardım almama nedenleri herhangi bir yardıma ihtiyaç duymadıkları şeklinde açıklanmaktadır. Konu ile ilgili K9'un söyledikleri durumu gösterir niteliktedir.

“Bahsettiğim gibi babamın durumu çok iyi olunca hiçbir zaman yardım almadık sosyal yardıma da ihtiyaç duymadık. Ama etrafımızda sosyal yardım alan insanlar çok (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

5.6.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Sağlık hizmetlerini erişim konusunda mahallelere göre farklılıklar söz konusu. Ancak öncelikle şunu belirtmek gerekmektedir. Üç mahalle arasından sadece Mengene Mahallesi sınırları içerisinde sağlık ocağı mevcuttur. Küçük Aymanas ve Tatlıcak Mahalleleri sınırları içerisinde bir sağlık ocağı bulunmamaktadır. Küçük Aymanas Mahallesi en yakın sağlık ocağı 1600 metre uzaklıkta bulunmaktadır. Tatlıcak Mahallesi en yakın sağlık ocağına olan uzaklığı 16 kilometre mesafede bulunmaktadır. Dolayısıyla sağlık hizmetlerine erişimde en avantajlı mahalle olarak Mengene Mahallesi gözükmektedir. Küçük Aymanas Mahallesi'nin ise en yakın sağlık merkezine olan yakınlığı nedeniyle sağlık hizmeti alma konusu kendileri için sorun olmamaktadır. Katılımcılarında aktardıkları üzere (13 katılımcı) sağlık ocağına oldukça uzak mesafede olan Tatlıcak Mahallesi dezavantajlı bir konumdadır. Sağlık ocağına uzak olma durumu ilgili mahallelerde yaşayan bireylerin sorulara verdikleri cevapların içeriğini de etkilemektedir. K19, K21 ve K22 sağlık merkezlerinin yerleşim yerlerine oldukça uzaklıkta bulunduğunu, vasıtasız bir şekilde sağlık ocağına ulaşmanın mümkün olmadığı aktarmaktadırlar. Sağlık merkezinin uzak olması sağlık hizmetlerinin niteliğini etkilememekte; doktorlar ve çalışanların ilgileri kendilerini memnun etmektedir. K22, toplu taşıma araçlarının mahallelerine sık uğramadığını, dolayısıyla ulaşım konusunun çekilmez bir hal aldığını eklemektedir.

“İşte seninle konuştuktan sonra çocukları sağlık ocağına götüreceğim ama buraya epeyce uzak. Vasıta olmadan da olmuyor. Doktorlar iyi abi. Öyle kimliğimizden dolayı bir şey demiyorlar bizlere. Ama mahallede sağlık ocağı olsun isteriz (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

“Mahallede sağlık ocağı yok ki, buraya o kadar uzak ki, gerçekten uzak. İnsanın arabası yoksa bu mahalleye otobüste az gelir. Ama Allah var. Doktorlar bari bizi ezip büzmüyorlar. Az da olsa hissediyoruz, bazen yüzümüze bile bakmıyorlar ama olsun. Allah razı olsun onlardan. İlaçları bari parayla almıyoruz (K21, Erkek, Tatlıcak)”

“Mahallemizde Sağlık Ocağı yok. Çok çok uzak buraya. Eşimiz çoluğumuz çocuğumuz her gün ya ne zaman hastaneye gidecek olsak sağlık ocağına gidecek olsak mağdur oluyoruz. Zaten otobüs binde bir geçiyor burada otobüsler çok az görmüşsündür. Ama tabii yolun üzerinden geçiyorlar o konuda çok problemlerimiz var. Sağlık ocaklarında doktorlar yine sağ olsunlar bize yardımcı oluyorlar bize iyi davranıyorlar. Tabii hor görüyorlar onu da hissediyoruz ama yine de sağ olsunlar bizi hiç kapılarından çevirmediler” (K22, Erkek)”

Diğer mahallelilere göre uzaklık, sorun olarak görülmemekle birlikte; sağlık merkezlerinin doluluğu sorun olarak görülebilmektedir (6 katılımcı). K26, özellikle Suriyeli vatandaşların gelmesiyle birlikte sağlık merkezlerinin çok yoğun hale geldiğini belirtiyor. Ancak hizmetlerin kalitesi konusunda sorunlar yaşanmıyor.

“Sağlık ocakları bu aralar çok dolu bence. Bir de şu Suriyeli vatandaşlarla gelince sağlık ocakları biraz daha yoğunlaştı. Hatta Benim hanımla konuşuyorum o da öyle söylüyor. Ben çok gitmem hastaneye sağlık ocağına falan, hanım gider ama o anlatır eskiden daha sakin de şimdi daha fazla tanımadık tipte insanların olduğunu söyler. Ne olursa olsun sağlık ocakları hastaneler iyi çalışıyorlar haklarını yemem gerekiyor. Devlet bu konuda bence çok iyi işler yaptı (K26, Erkek, Mengene)”

Sağlık hizmetlerinin olumlu işleyişi bir gerçeklik ama özellikle son dönemde yabancı bireylerin artışı ki Suriyelilerin yoğun olması K6’yı tedirgin etmekte. Tedirginliğin boyutu büyük. Çantasını kaptırmaktan bulaşıcı hastalık bulaşmaya kadar her şeyden kaygı duymakta. Ancak bunlara rağmen hizmetler yerinde bulunmakta.

“Hep olumlu şeylerden bahsedebilirim. Tek olumsuzluk gerçekten çok yabancı var. Özellikle Suriyeliler. Onlarda insan, can taşıyorlar ama yine de güvenemiyoruz. İşte en basit çantamızı bile koruyoruz ne olur ne olmaz diye. Bazen zararlı hastalıkları var mı diye düşünüyoruz. Onun haricinde çok memnunuz bu sağlık ocakları ve hastanelerden. Daha ne olsun ki abi? (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

5.6.3. Çevre Temizliği ve Mahalle’ye Bakış

Çevre temizliği, başka bir ifade ile bireylerin temiz bir ortamda hayatlarını sürmeleri, onurlu bir şekilde yaşamlarını idame ettirmeleri sosyal devletin minimal imkânları sağlaması ile mümkündür. Bu noktada bireylerin mekân temelli temizlik algılarını ortaya koymak önem arz etmektedir. Dolayısıyla katılımcılara mahallelerinin temizlik durumlarının nasıl olduğu sorulmuş; konu ile ilgili deneyimlerini aktarmaları istenmiştir. Çalışmanın sonunda Mengene¹³ Mahallesi’nde yaşayan bireyler (8 katılımcı) mahallelerinin temiz olduğu konusunda memnuniyetlerini aktarmışlar; Küçük Aymanas Mahallesi’nde yaşayan bireyler de mahallelerinin temizliği konusunda bir takım olumsuzluklardan bahsetmişlerdir (7 katılımcı). Tatlıcak¹⁴ Mahallesi’nde yaşayan Roman/Çingene bireyler (9 katılımcı) ise, mahallelerinin çevre temizliğinin yapılmadığını söylemekte, memnuniyetsizliklerini dile getirmektedirler. Mahallelerin

¹³ Mengene Mahallesi’nde Karatay Belediyesinin Bilgilendirme Broşüründe de aktardığı üzere toplam Çöp Konteynır Sayısı 103 Adet belirtilmiştir. 278 adet Kova sayısı bulunmaktadır. Yine Belediyenin aktardığına göre Çöpler haftada 2 kez alınmakta; süpürgeli araç ile 15 günde 1 defa olmak üzere sokak süpürülmektedir. Cadde temizliği ise, günde 1 kere yapılmaktadır. Belediyenin çevreyi koruma ve temizleme adına yaptığı faaliyetler söz konusudur. Belediyenin aktardığına göre Mengene mahallesi’ndeki okul ve sitelere konulan geri dönüşümler haftanın belirli günleri belediye ekipleri tarafından toplanmakta; mahalle de bulunan okul ve alışveriş merkezlerine atık pil toplama kutuları bırakılmak suretiyle biriken atık piller toplanmaktadır. Mahallede bulunan çöp konteynerleri arızalandığı zaman tamir ve bakım aracı ile anında müdahale edilerek tamiri, boyası ve temizliği yerinde yapılmaktadır. Belediyenin aktardığına göre mahallenin tüm cadde ve sokakları haftalık olarak ilaçlanmaktadır (Karatay Bel, www.karatay.bel.tr).

¹⁴ Tatlıcak Mahallesi’nde Karatay Belediyesinin Bilgilendirme Broşüründe de aktardığı üzere toplam Çöp Konteynır Sayısı 318 Adet belirtilmiştir. 96 adet Kova sayısı bulunmaktadır. Yine Belediyenin aktardığına göre Çöpler haftada 2 kez alınmakta; süpürgeli araç ile 15 günde 1 defa olmak üzere sokak süpürülmektedir. Cadde temizliği ise, haftada 1 kere yapılmaktadır. Belediyenin çevreyi koruma ve temizleme adına yaptığı faaliyetler söz konusudur. Belediyenin aktardığına göre Tatlıcak mahallesi’ndeki okulların geri dönüşümleri haftanın belirli günleri belediye ekipleri tarafından toplanmakta; mahalle de bulunan okul ve alışveriş merkezlerine atık pil toplama kutuları bırakılmak suretiyle biriken atık piller toplanmaktadır. Mahallede bulunan çöp konteynerleri arızalandığı zaman tamir ve bakım aracı ile anında müdahale edilerek tamiri, boyası ve temizliği yerinde yapılmaktadır. Bununla birlikte Tatlıcak Mahallesi’nin bir kısmında henüz kanalizasyon sistemi olmadığından ücreti mukabilinde vidanjör aracı ile fosseptik çukurları temizlenmektedir. Tatlıcak mahallesi’nin tamamına olmak üzere haftada 2 sefer mahalleye gitmek suretiyle tatlı su hizmeti sağlanmaktadır. Belediyenin aktardığına göre mahallenin tüm cadde ve sokakları haftalık olarak ilaçlanmaktadır (Karatay Bel, www.karatay.bel.tr).

temiz oluşu işlek, kalabalık ve yoğun olması ile doğru orantılı olduğu görülmüştür. Mengene Mahallesi'nin temiz oluşu, sıklıkla işlek ve merkezi konumda olmasına bağlanmaktadır. Kendi mahallelerinde olmasa da yolun hemen diğer tarafında devam eden kentsel dönüşüm projeleri (Meram Belediyesinin yürüttüğü) kapsamında yıkılan evlerin molozları haricinde, otobüs garına yakın olması, temiz oluşunun diğer bir sebebi olarak görülüyor. Başka bir ifade ile mahallenin işlek olması, Konya'nın önemli otobüs terminali "Eski Garaj" mahalleye oldukça yakın mesafede olması mahalleye olan yatırım ya da diğer çalışmaları tetikleyen önemli faktörlerden. Mahallenin katılımcılara göre tek olumsuz tarafı gürültü kirliliğinin yaygın oluşu.

"mahallemiz çok temiz, çok kalabalık bir mahalle Konya'nın merkezlerinden bir yerdeyiz. İşte eski otogara çok yakınız. Öyle olunca belediye buraya ister istemez bakacak bakıyor da. Tek sıkıntımız şu kentsel dönüşümle alakalı yıkık dökük evlerin etrafımızda olması. Onun haricinde çevremiz çok çok temiz (K26, Erkek, Mengene)".

"Bu mahallenin en önemli özeliği temiz olmasıdır aynı zamanda. İşlek bir tarafı var. Çok çok yoğun olur bazen. Diğer mahallelere göre çok temiz bence. Belediyenin de hakkını yemeyelim (K29, Erkek, Mengene)".

"Gözüme çarpan bir pisliği yok mahallenin. Temiz olduğunu düşünüyorum. Bazen çok gürültülü o kadar. Malum Konya'nın üç tekerlekli motorları meşhurdur (K31, Erkek, Mengene)".

Küçük Aymanas Mahallesi'nde ise, mahallenin temizliğinin oldukça iyi seviyede olduğunu düşünenler ile birlikte, son zamanlarda temizlik konusunda problemler yaşandığını aktaran katılımcılar da var. Çöp arabalarının mahalleye uğrayışlarının aksaması, zamanında alınmayan çöpler, insanların bu kaniya varmalarında önemli nedenler arasında.

"Mahallemizin çevre durumu açıkçası çok iyi değil. Yani benimkisi temiz temiz ama mahallenin etrafına baktığımız zaman çok da temiz olduğunu söyleyemiyorum işte komşular bazen konuşuyoruz. Çöp arabaları artık az geliyor falan dinliyordum ben hiç görmedim bilmiyorum. Mahallemiz inanın

temiz temiz ama mahallelimiz çok da temiz olduğunu düşünmüyorlar. Bilmiyorum işte (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“mahalleye çöp arabaları az geliyor bence. Mahallenin temizliği konusunda bazı problemler yaşıyoruz. Ama kendi sitemizde problem yaşamıyoruz kendi sitemimizin temizliği yerinde (K4, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Mahallemiz eskiden daha temizdir şimdi mahalleye bakıyoruz çöp arabası neredeyse çok az geliyor. Bilmem tesadüf bilmem başka bir şey. Ama çevre temizliği konusunda ben belediyenin çok iyi niyetli olduğunu düşünmüyorum. Çünkü Belediye arabasının eskiden daha sık geldiğini göürdüm buradaki Siteler ile alakalı olduğunu da düşünmüyorum ama bu konuda mahalle de bence bir sıkıntı söz konusu (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Bu düşüncelere karşın, mahallenin temizliği konusunda sıkıntı olmadığını belirten katılımcılar da (6 katılımcı) var Küçük Aymanas'ta. Ancak onların da ortak düşüncesi bir ara mahalleden alınmayan çöplerin varlığı.

“Mahallemiz temiz, belediye iyi bakıyor. Bir ara çöplerin alınmadığı konuşuldu ama bakıyor. Etrafımız temiz. Bir de şu inşaatlar bitse daha temiz olacak (K11, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Temiz temiz. Baya temiz. Bir ara çer çöp olayı çoktu. Ama şimdi temizliyorlar. Sen yine de evde kalanlara burada akşama kadar evde olanlar da sor bunu. Ben çok görmüyorum (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Tatlıcak Mahallesiinde yaşayan bireyler ise, mahallenin merkezden uzak olması (7 katılımcı), mahallede yaygın olan büyükbaş hayvan besleme faaliyetleri (3 katılımcı), hayvan barınaklarından çevreye atılmış hayvan tezeleri (3 katılımcı) (Fotoğraf 7), bakımsız yollar (6 katılımcı), geç alınan, zaman zaman hiç alınmayan çöp konteynırları (4 katılımcı) ve diğer bazı nedenlerle mahallelerinin temiz olmadığını düşüncesini taşımaktadırlar.

“Şöyle dön bir bak mahalleye. Köyler bile daha temiz buralardan. Çöp arabası mahalleye bir akşam mı gelir iki akşam mı bilmem. Konya'nın çevre olarak en

pis mahallesi burası. Burası Tatlıcak Mahallesi güzel abim” (K21, Erkek, Tatlıcak).

“Abi bak işte etrafa. Temiz mi sence? Çöp arabasının gelip gelmediği belli değil. Tamam, bazen bizde de problem olabilir ama belediye çöpleri temizlemiyor. Yenimahalle’de biraz daha iyiydi. Hele Konya’nın diğer mahallelerine göre bu mahalleye hiç bakılmıyor abi. İşte yine abdal olmamız etkili oluyordur (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

“Mahalle hayvan pisliği dolu. Bak şu evin sahibinin birkaç ineği var, eve katkı sağlamak için ineklerin pisliğini yuvarlak şekilde doldurup kalıpça dondurup satıyor. Bu mahallede yaygın bu. Bizde o da yok. İşte inek tezekleri mahalleyi kokutuyor. Görüyorsun işte, yollar bile düzgün değil (K16, Kadın)”.

Kentsel dönüşüm projesi kapsamında daha temiz ve sağlıklı bir ev hayali kuran K22, hayallerinin gerçek olmadığını, zorunlu olarak mahalleye taşınıp sağlıksız bir ev ve mahallede yaşamak zorunda kaldıklarını belirtiyor. Sıkıntılarını ilgili yerlere aktarmaktan bile çekindiklerini aktaran K22’ye göre, mahalledeki bireylerin giyim kuşamları bile mahallenin genel fotoğrafını yansıtmak için yeterli. Kendisi şu şekilde ifade ediyor:

“Mahallenin durumunu ağabey bana sormana hiç gerek yok şöyle bir dön bir bak sağa sola etrafı görüyorsun işte çocukların oynayan çocukların üzerindikileri görüyorsun. Etrafta oturan dayıların halaların mesela giyimlerine bak, elbiselerine bak. Yani işte durumları sence iyi olabilir mi? Abi yani iyi değiller maddi durumları iyi olmayınca giyim kuşamlarına da yansıyor. Bizim mahallemizde zaten çöp arabası zaman zaman kaytarıyor gelmiyor bunda görüyoruz yani çöp arabaları birikmiş çöpleri alıp gidiyorlar bilmiyorum hani neden işte burası Tatlıcak olduğu için mi yapıyorlar onu da bilmiyorum. Şimdi gidip soracağız ya neden böyle az geliyorsunuz diye? Onlar da ya işte bizle de kavga edecekler işte belki mahallemiz olduğu için bize bir şey demeyecekler ama başka yerde kavga edecekler diye endişe ediyoruz. Mahallemizin durumu ortada abi ya böyle hani çok temiz olduğunu düşünmüyorum hani etrafına bir bak zaten böyle evler zaten sağlıksız. Kentsel dönüşüm yapılırken işte bizleri konutlara

toplu konutlara yerleştireceklerini falan umut etmiştik. Onlar da havada kaldı işte elimize iki kuruş sıkıştırdılar. Biz de geldik buralarda yaşıyoruz şehrimizin durumu iyi değil, böyle sağlıksız evler de yaşıyoruz abi onu size söyleyeyim (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

5.6.4. Diğer Asgari İmkânlara Erişim

Yapılan görüşmelerde bireylerin toplumsal olarak minimal düzeyde de olsa ihtiyaç duyacakları imkânlar konusunda avantajlarını ortaya koymak üzere, “Mahallenizde İnternet erişimi, herhangi bir banka ATM’si, ibadethane, çocuk parkı gibi olanaklara sahip misiniz? sorusu bireylere sorulmuş; konu ile ilgili deneyimlerini paylaşmaları istenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan hareketle, Küçük Aymanas ve Mengene Mahallelerinde minimal imkânlara erişimde bir problem olmadığı; bireylerin ihtiyaç duyabilecekleri her türlü imkânın mahallelerinde var olduğu tespit edilmiştir (7 katılımcı). Marketten, lastik tamircisine, lokantalardan emlak ofisine, ibadethaneden abdesthaneye kadar her şey mevcut. Ancak Küçük Aymanas Mahallesi sınırları içerisinde banka ve banka ATM’si cihazı bulunmamakta. Mengene Mahallesinde ise banka ya da banka ATM’si gibi olanaklar oldukça yerinde. Küçük Aymanas’ta yaşayan bireyler zaman zaman banka ya da banka ATM’sinin olmayışını bir sorun olarak görüyorlar; para çekmek için merkeze kadar gitmek zorunda olduklarını belirtiyorlar.

“Mahallemizde internet erişimi var. Banka ATM'si yok ama internet erişimi var camimiz var. Çocuk Parkı işte site içerisinde var. Çocuklarımız burada bari hırslarını alabiliyorlar heyecanlarını atabiliyorlar. Dolayısıyla bir tek banka ATM'si yok. Bankadan para çekmek için taa merkeze kadar gidiyoruz bu bizim için çok zor oluyor. Mahallemizde banka ya da banka ATM'sinin olmasını çok isterdik (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Hepsi var, banka yok herhalde bir. Banka olmasını kim istemez. Taa çarşıya gidip çekiyoruz. Bir ziraat atm’si bari olsa. O da yok. Bu eksiklik olabilir (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Valla evladım, bilmem ki, cami var onu bilirim, çocuk parkı var, internet var, otobüs var, dolmuş var, PTT var. Hepsi var. Bak bir banka yok bu mahallede.

*Gerek görmemişler belki. Ama bir ziraat ATM'si olabilirdi (K11, Erkek, Küçük Aymanas)”.
Tabi Küçük Aymanas'ta banka ya da banka ATM'sinin olmayışını problem olarak görmeyen katılımcı da vardır.*

“Cami var, çocuk parkı da var... Aklına gelecek her şey var bu mahalle de yeğen. Bir dediklerin arasından banka yok. Ona da çok gerek yok. Gitsinler merkezden çeksinler paralarını. Ama PTT var mı bilmiyorum (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Mengene Mahallesi diğer iki mahalleye göre imkânlarla erişebilmenin hazzını yaşamakta. Nispeten Küçük Aymanas Mahallesi'ne göre imkânları ve avantajları daha yoğun. K29'un mahallenin genel fotoğrafına ilişkin söyledikleri durumu oldukça özetleyen türden.

“Her şey var abi. Aklına gelecek her şey bir lunapark yok (K29, Erkek, Mengene)”.

Tatlıcak Mahallesi'nde ise minimal imkânlar konusunda problemler yaşandığı katılımcıların ifadeleri ile sabit. Mahallede bir ilkokul, cami, birkaç tane büfe tarzı bakkal işletmesi, kahvehane, birkaç tane küçük lokanta mevcut. Mahallenin internet erişimi, elektrik, su ve kanalizasyonlarında problemler yaşanmıyor. Mahallede banka bulunmamakta. Bunun dışında diğer ihtiyaçlar için en azından mahalle dışına gitmek zorundalar. Otobüslerin mahalleye gelip gitme saatleri sınırlı olduğu için belli bir vakitten sonra merkezle irtibat özel araçlarla sağlanıyor. Yani Küçük Aymanas ve Mengene Mahallesi'ne göre imkânlar oldukça sınırlı Tatlıcak Mahallesi'nde. İleride yapılacak yatırım ve iyileştirmeler konusunda mahalleli umutlu olsa da kısa zamanda olanakların çoğaltılacağı konusunda biraz kaygılılar. K22, konu ile ilgili olarak mahallesine ilişkin deneyimlerini paylaşmaktadır.

“Mahallede internet erişimi yan var herhalde internet bağlatanlar oluyor bazen. İşte cami var banka zaten nerede banka yok, banka ATM'si yok zaten olsa da burada pek güvenli olmayacağını düşünüyorlar koymuyorlar buraya. Çocuk parkı işte kıtırık, böyle bozuk, böyle kırık dökük bir bu çocuk parkı var işte bak

şurada görüyorsun. Okul var, İlkokul herhalde. Otobüsler çok az geçiyor işte çöp arabaları çok az geliyor yani ister istemez insan sorguluyor bunlar sadece bizim mahallemizde mi diye? Sonra sağdan soldan akrabalarımız geliyor Konya'nın diğer yerlerinde oturanlar ya da arkadaşlarımız geliyor. Yine biz işte abdal olmayanlarla da konuşuyoruz onların böyle problemleri yok. İster istemez bizim aklımıza bazı sorular geliyor. Bir de zaten bu zamana kadar bizi çok kimse önemsemedi işte şimdi özellikle Cumhurbaşkanı bizi önemsedğini söylüyor. Biz güveniyoruz zaten kendisine (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

K17, mahalledeki imkânların sınırlı oluşunu mekân temelli bir etiketlemeye bağlıyor. K17 için mahallede düzgün bir çocuk parkının bile kurulu olmayışı, mezhepsel farklılıklara olan bakışla açıklanabilir gibi görünmektedir.

“Yok. Dolaş bir bakalım mahalleyi çocuk parkı falan görebilecek misin? Bunlar anca Sünniler(Konyalı olan diğerleri) mahallesinde var. Alevilerin (görüşmeceye göre abdalların) mahallesinde yok. ATM yok. Ha internet erişimi var, oluyor bağlatıyorlar bazıları. Abi ayırım yapamadan olmalı zaten ya. Ama Tatlıcak Mahallesi, bir tane bankası, düzgün çocuk parkı dahi bulamazsın. Var bir çocuk parkı, bakımsız. Mahallelide iyi kullanmıyor (K17, Erkek, Tatlıcak)”.

5.7. Fırsat Eşitliği İlkesinin Sorgulanması

fırsat eşitliği; aile içi ilişkiler, yaşanan mahalle ile ilişkiler, özel kurumlarla ilişkiler ve resmi kurumlarla ilişkiler alt kodlamaları ile ele alınmaktadır. Böylece bireyin aile içi ilişkilerinde, erkek olmanın ya da kadın olmanın, herhangi bir mahallede ikamet etmenin, herhangi bir gruba mensubiyetin özel ya da resmi kurumlardaki hizmet ve fırsatlara erişimdeki etkileri incelenmiştir.

5.7.1. Aile İçi İlişkiler Bağlamında Bireylerin Aile İçi İmkânlara Erişme Durumları

Yapılan görüşmelerde bireylerin fırsat, imkân ya da avantajlara erişimi konusundaki durumlarını ortaya koymak üzere katılımcılara “aile içerisinde eşinizin ya da çocuğunuzun bazı sosyal veya ekonomik imkân ya da avantajlara erişim koşulları sizce eşit midir” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların yaklaşık yarısı (16 katılımcı) bu konuda eşi ya da çocuklarının imkânlara erişimde aynı oranda eşit olduklarını belirtmişlerdir (7 Küçük Aymanas, 6 Mengene, 3 Tatlıcak). 4 katılımcı ise çocuklarını bu konuda çok şanslı görmekte iken (2 Küçük Aymanas, 2 Mengene); 7 katılımcı ise imkânlara erişimlerinde diğer aile bireyleri ile eşit olduklarını düşünmemektedirler(6 Tatlıcak, 1 Küçük Aymanas).

K26, eşi ile imkân ya da avantajlara erişimlerinde aralarında bir fark olmadığını; böyle düşündürecek bir olay yaşamadıklarını paylaşmaktadır.

“Hayır, hayır eşimle hanımla benim aramda herhangi bir ayrımcılık yok, olmaz. Tabii ona da sormak lazım şikâyetçi olduğu konular var mı diye ama biz de öyle olmaz yani benim erkek olmamdan onun kadın olmasından kaynaklı haklara ulaşmada dediğin gibi problem yaşamıyoruz yani ya da yaşamadık. Bence en iyisi bu da benim eşime de soralım. Ama yaşamadık (K26, Erkek, Mengene)”.

K25 ise, eşi ve çocukları ile ayı haklara sahip olduğunu, aralarındaki toplumsal cinsiyet farklılığın haklarını farklılaştırmadığını aktarıyor.

“İmkânlarımız yerinde. Çoluğun çocuğun hepsi aynı eşit haklara sahip. Ben kadın olunca ya da herif erkek olunca değişen bir şey yok. İşte bizim tek sıkıntımız zamanında bizler okumamışız. Sağ olsun iyi ki kocam var bize de çok yardımcı olur. Çocuklarım da vefalı. Biz kendi aramızda iyiyiz (K25, Kadın, Mengene)”.

Kadınların devletten çocuk paralarını çekmeye yetkilendirilmesi, aile içinde bir çatışmaya neden olduğu düşünülüyor. Ya da bu imkânın kadına sağlanan bir avantajmış gibi algılanması da söz konusu değil. K9 konu ile ilgili söyledikleri konuyu aydınlatır niteliktedir.

“Aile içerisinde eşimin ve çocuklarımla sosyal hakları konusunda avantajlara ulaşmada bir ayrımcılık olduğunu düşünmüyorum. Düşünemem de. İşte eşlerimiz

bazen çocuk parası alıyorlar devletten. Onlar çekebiliyor mesela ama bizim için bir avantaj ya da dezavantaj olduğunu düşünmüyorum (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

K9’un ifadelerinin aksine devlet tarafından aile desteği adı altında kadına ödenen çocuk parası ya da diğer kalemler adı altında ödenen paraları eşitsiz bulan erkek katılımcı da söz konusu. K17, oğlunun askerlik görevini icra ettiğini, fakir asker ailelerine yapılan yardımlardan gelininin faydalanamadığını söylüyor. Kendi eşine ödenen yardım için ise, devletin adaletli olup ödediği miktarın yarısını diğer eşe verilmesini doğru buluyor.

“Kurban olduğum benim oğlum asker... Devlet üç aydır oğlumun asker parasını vermiyor ya. 7 ay olmuş. Benim gelinime yani oğlumun nikâhlı karısına para vermiyorlar. Git diğer ay gel, git diğer ay gel deyip duruyorlarmış. Çocuk askerliğini bitirecek daha parasını verecekler... Alevisin kardeşim, senin paraya mı ihtiyacın var sanki uyuşturucu satıyorsun nasıl olsa deyip gönderiyorlar. Şimdi para veriyor devlet karımıza. Adaletli olsun. 500 lira veriyorsan 250 erkeğe ver 250 kadına ver. Adaletli olsun yani. Hani biz kadınların aldığına bir şey demiyoruz ama her ikisine de versin devlet bence (K17, Erkek, Tatlıcak)”.

K14 ise, sosyal yardımların eşleri adına dağıtılmasını eşitsiz bulan diğer bir katılımcı. Kendisi kadın ve erkek eğer eşit olarak tanımlanıyorsa dağıtılan imkânlarında kadın ve erkeklere eşit bir şekilde dağıtılmasını bekliyor.

“abi, kadınlarımıza ödeniyor ya. Sen ver erkeğe de ver kadına da ver. Eşitlik varsa madem bizim aramızda. Sen ver parayı ister zehir alsın ister bal alsın (K14, Erkek, Tatlıcak)”.

Katılımcılar için imkânlara erişimde şanslı olan kitle ise çocuklar. Katılımcılar çocuklarının çok şanslı olduklarını düşünmektedirler. Katılımcılara göre, zamanında kendilerine sunulmayan avantaj ya da imkânlar şartlarda dikkate alındığında çocukları için çok uygun vaziyettedir.

“Ne tür imkânlar olduğunu bilmem de çocuklarımız çok şanslı. Bizden daha şanslılar. Bize yapılamayanlar onlara yapıldı. Özellikle öğretmenleri çok ilgili. Bizde kulağımızdan çekip dövmek vardı. Şimdi öyle değil. Çocuklarımız bizden daha şanslı bu konuda (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Bizde en şanslı olanlar çocuklar. Bizim yaşayamadığımız onlar yaşadılar. Ama öyle ayrımcılık olmaz aramızda. Erkek çocukla kız çocuğunu ayırt etmeyiz (K11, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Mesela şöyle diyebilirim. Çocuklarımız çok daha avantajlı. Mesela bazen alışverişe gidiyoruz, üç çocuk var. Şimdi onlar elbise beğeniyorlar, bazen kendim ya da eşim de almak istiyorlar. Ama biz genelde kendimize almaktansa çocuklarımıza alıyoruz. Onların böyle bir avantajı oluyor (K12, Erkek, Küçük Aymanas)”

“Bu aralar en şanslı olanlarımız torunlar. Çocuklarımızdan daha çok kayırıyoruz onları. Ama sorduğün soruya göre aramızda hiç eşitsizlik olmaz (K30, Erkek, Mengene)”.

Kadının ve çocukların, teolojik bir perspektifte erkeğe emanet edilen bir varlık olduğunu düşünen K29, haklara erişimde herkesin aynı uzaklıkta olduğunu söylüyor.

“Eşitiz. Onlar bize Allah’ın emaneti zaten bir de haklarını mı yiyelim (K29, Erkek, Mengene)”.

5.7.2. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Bireylerin İmkânlara Erişme Durumları

Bireylerin toplumsal cinsiyetleri rolleri bağlamında imkânlara erişme durumları ilgili mahalleler için çok da farklılık göstermediğini söylemek mümkün. Neredeyse katılımcıların tamamı, aile içinde kadınlık rolünün dezavantajlı yönlerine işaret etmekte; erkeklik rolünün kendilerine tanıdığı avantajlardan bahsetmektedirler. K30 yaratılış ve inançları gereği kadınların kendi toplumlarında ikinci planda görülmesinden bahsetmekte; en küçük sosyal etkileşimlerden en geniş etkileşim alanlarında dahi kadının söz hakkını erkeğe devrettiğini belirtmektedir. Bu durumun kanıksandığına vurgu yapan K30, kendi toplumlarında kadınlık rolünün zorlukları olduğunu düşünmektedir. K30’un ifadeleri durumu gösterir niteliktedir.

“Yaratılış ve imanımız gereği kadınlar biraz daha ikinci plandadır bizim gibi topluluklarda. Ama ister istemez. Ev muhabbetlerinde erkek konuşur karısı

dinler, erkek haber seyreder karısı çay yapar, erkek geç gelir karısı evden çıkmaz... Bunlar çok yaygın bizde. Yani yine sorduğın soruya göre bizde de aşağı yukarı böyle. Şikâyetçi olan da yok. Eşimde bunları görevi gibi görmekte. Bende eşime elimden geldiği kadarı ile aynı muameleyle karşılık vermekteyim. Ama bizim toplumumuzda dişi olmak zor (K30, Erkek, Mengene)”.

Bir ailede kadın ya da erkek olmanın sağladığı/sağlayacağı avantajlar ya da tam tersine dezavantajlar çocukluk döneminde bile kendini gösterebilmektedir. K27, sahip olduğu üç evladının ikisi kız. K27 konu ile ilgili olarak eşinin gözlemlerini aktarıyor. Erkek evladı arkadaşları ile dilediği saate kadar dışarıda zaman geçirebilmekteyken, kızlarının özgürlük alanları ve zamanlarının kısıtlı tutulduğuna dikkat çekmektedir. K27, bu durumun kendi toplumunun bir gerçeği olduğuna işaret ederek kadınların dezavantajlı konumlarının olduğunu kabul etmektedir.

“Cinsiyet meselesi, burada doğruyu söylemek gerekir. Kadınların durumu biraz daha zor. İki kızım bir oğlum var, annesi anlatıyor: oğlan arkadaşları ile akşam ezanına kadar top oynar dışarıda, evde se eden yok tabi, ama onunla okula giden kızım, okuldan yarım saat sonra evde olmasın bakalım. Maalesef bu da bizim gerçeğimiz. İster istemez erkek ve kız arasında ayrım oluyor. Erkek her şeyi yaparken kız ayırt edilip yapamıyor. Şikâyetçiyim diye demiyorum ama bir gerçek bu (K27, Erkek, Mengene)”.

K12, toplumsal bir cinsiyet olarak erkeklik rolünün avantajları olduğuna derinden inanıyor. Hatta erkeklik rolü, gündelik istirahat saatlerinde evde izlenecek olan TV kanalı belirleyecek derecede güçlü evlerinde. K12’ye göre bu türden eşitsiz bir cinsiyet rolü var olsa da evlerinde, Allah korkusu olan bireylerin eşlerine kötü davranmayacağını düşünüyor.

“Ha erkek olmamızdan kaynaklı gibi mi? Evet.. var. Hemde çok. Ben bu konuda kendimi şanslı görürüm. Hatta bazen bunu eşimle de konuşuruz. O mesela hep şöyle tepki verir, oh erkek olmak varmış bu dünya da der. Ama yine de Allah inancı olan eşine kötü davranmaz. Bende ayrımcı davranmamaya çalışıyorum. Örnek mi istiyorsun? Mesela akşam TV’de ben haber dilemek isterim, eşim de çok can sıkıldığı için değiştirmemi ister. Ama genelde değiştirmem. Yani

düşününce iyi bir şey değil ama ikimizde bu durumu böyle kabul ettik (K12, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Küçük Aymanas Mahallesiindeki kadın katılımcılardan K6, eğitim, öğretim faaliyetlerinden uzaklaştırılmış bir kadının hayat serüveninde zorlukları olduğunu; evlenmek üzere eş adayını dahi belirlemekten uzak tutulduklarını aktarıyor. K6’ya göre kadınlar yakıştırıldıkları ile evlenmekte iken; erkek bireyler seçtikleri ile evlenmektedir.

“Sende bilirsin ki abi, kadınız. Okumadıysan Allah rast getire. Kiminle evlenecen, iyi mi çıkacak kötümü, para için muhtaç olan, anlamadığın bir insansa ömür boyu razı olacan falan filan. Ama bizi koca Allahtan çok iyi. Erkekler istedikleri ile evlenirler bizler yakıştırıldıklarımızla. Onlar daha avantajlı tabi ki (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Tatlıcak Mahallesiindeki K22, erkeklerin fırsatlara erişimleri konusunda bariz üstünlükleri olduğunu düşünenlerden. K22’ye göre, kadın ve erkeklik rolünün eşit haklarla donatıldığına inanmak istese de öyle olmadığına kendi hayatından bir örnekle açıklamaktadır.

“Hani eşitiz ama işte erkek daha rahat davranabilir yani hani anlaşılmıştır. Mesela konuyla ilgili sana şu örneği vereyim işte düğüne gidiyoruz. Düğünde millet halaya kalkıyor halay çekmeye çalışıyor. Ben rahatça kol kola işte sırt sırta erkeklerle halaya çıkıyorum ama karımın aynı zamanda o halaya o gün aynı düğünde aynı akşam o halaydan işte diğer erkeklerle yan yana gelmesini istemem. Hani şimdi kendi aramızda konuşuyoruz karımla tabii o da oynamak istiyor düğünlerde falan ama işte herkesin yanında işte izin vermiyorum. Bu da onun için avantajlı değildir. Anlaşıldı herhalde (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

K18, toplumsal cinsiyet rolü olarak kadının çile çekmek üzere yaratıldığını; kızlarının da kendisi gibi çilekeş bir hayata sahip olacakları konusunda kaygılı. Kızlarının okuması konusunda ise babanın tutumu ilgisiz bulunmakta.

“Biz avratlar zaten çile çekmek için yaratılmışız. Varsa da yoksa tüm işler bizde. Kızlarım var onlarda öyle olacaklar. Ah okusalar. Gayret etseler. Babaları da pek üstlerine düşmüyor (K18, Kadın, Tatlıcak)”.

Mengene Mahallesinden K28, kadınlık rolünün erkeklik rolüne göre dezavantajlı konumda olduğuna inananlardan. Kendisi, eşinin imkânlarla erişimde yaşadığı kolaylıklar ile kendisinin imkânlarla erişimde karşılaştığı zorlukları bir tatil örneği üzerinden anlatıyor.

“Cinsiyetimiz bazı konularda fark ettiriyor kendini. Eşim erkek olduğu için çok avantajlı oluyor. Örneğin, bazen tatile gidiyoruz. Eşim rahat bir şekilde denize girip istediği zaman girip çıkıyor ama bende durum aynı değil. Tesettürlü olduğum ve İslamiyet’e uygun yaşamam gerektiği için ben herkesin önünde denize girmiyorum mesela. Benim denize girmem için mecburen ikindi vakti olması ve insanların sahil kenarında olmaması gerekiyor. Bu bir şikâyet mi hayır tabi ki. Ama avantajlı olanı göstermek için iyi bir örnek (K28, Kadın, Mengene)”.

Mahallelerdeki genel kaniya rağmen, toplumsal cinsiyet bağlamında avantajlara erişimde şanslı tarafın kadınlar olduğunu iddia eden K13, günümüzde kadınlara pozitif ayrıcalık tanınarak devlet desteklerinden kolayca faydalanabildiklerini belirtiyor.

“Hatta kadınlar bizden daha avantajlı. Devlet iş kurmak isteyen kadınlara özel ilgi veriyor, kredi veriyor. Bizde öyle kolay bir imkân yok. Şaka bir yana olmalı da bence. Çalışmak isteyen kadınlar çalışmalı. Şimdi onların avantajlı olduğu durumlar var, bizlerinde avantajlı olduğu durumlar var. Önemli olan eşlerin anlaşması. Mesela ben eşimi çalıştırıyor muyum hayır. O bu durumdan şikâyetçi mi? Hayır. Ben çalışıyorum şikâyetçi miyim? Hayır (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”.

5.7.3. Yaşanılan Mahalle İle İlişkiler Bağlamında Bireylerin Konumu

Çalışmaya katılan bireylere “gündelik yaşamda mahalle içerisinde herhangi bir nedenden dolayı etkileşime girdiğiniz Bakkal, Kasap gibi diğer birey ya da gruplara ilişkiniz nasıl” sorusu yöneltilmiş, bireylerin konu ile ilgili deneyimleri aktarmaları beklenmiştir. Buradaki amaç, bireylerin özellikle kendi mahallelerinde faaliyet gösteren işletmeler ile gündelik yaşamda nasıl sosyal ilişkiler inşa ettiklerini görmek ve fırsatlara

erişimlerde işletmelerin etkisini ortaya koymak istemektir. 3 katılımcı dışında mahalleli ile mahalledeki işletmeler arasındaki sosyal ilişki düzeyi oldukça sağlam olduğu görülmüştür. Katılımcılar genel olarak mahalledeki işletmelerin neredeyse hiçbiri ile problem yaşamamışlar. Üç kadın katılımcı ise, bu konulara dâhil olmadıkları için, başka bir ifade ile işletmelerle asıl kontağı kuranların kendileri olmadığı için konu ile ilgili fikir beyan etmemişlerdir. Seviyeli sosyal ilişkiler kurmanın ve ilişkileri devam ettirebilmenin ön koşulu tanıdık esnaf ya da işletmelerden hizmet almak. K27, genel olarak tanıdıklarından alışveriş yaptığını söylüyor.

“Pek olumsuzluk olmaz bizim aramızda. Genelde tanıdığımız bildiğimiz esnaflardan yardım alırız. Oda belki senede iki üç defa. Sorun yok (K27, Erkek, Mengene)”.

“Mahalle bakkalımız var. Ama cam işleri yapı işleri vesaire gibi durumlarda dışarıdan hizmet alıyoruz. Yine hep tanıdıklarımızdan alıyoruz. Adamlar zaten bizim kim olduğumuza bakmıyor parasına bakıyor. Sorun olmuyor tanıdığımız olunca borçlanıp borçlanıp yine paramızı ödüyoruz (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

Kentsel dönüşüm, esnaflarla kurulan sosyal ilişkileri derinden etkilemiş. Kurulan ilişkiler kentsel dönüşümle yıkılmış. Ya da yıkılacak. Mengene Mahallesinde yaşayan K26, yol üzerindeki bütün esnaflarla arasının iyi olduğunu, tanıdığını, ama yakın zamanda yeni imar planı ile yerlerinden edildiklerini aktarıyor. Ama esnafların hatıraları hep olumlu kendi dünyasında.

“Şu gördüğün esnafların hepsi, yani şu mahallede bulunan esnafların hepsi ile aramız iyiydi. Onlar beni tanırdı ben onları tanırdım. Şu anki tek sıkıntımız kaç yıllık arkadaşlarımızdan ayrılacak olmanız. İlla ki zamanında bazen problemler yaşadık belki birbirimize darıldığımız zamanlarda oldu ama hiç öyle büyük çapta problem yaşamadık. Onları çağırdığım zaman sağ olsunlar hemen gelirler hangisini işimiz düşecek gelirler. Onlar bana işi düştüğü zaman ben de onlara yardımcı olurdum böyle bir samimiyet vardı yanında aramızda. Şimdi samimiyetlik bitiyor. Çünkü evimizi değiştirmek zorundayız bu mahalleden ayrılanlar da oldu epey civarında var (K26, Erkek, Mengene)”.

“Aramız gayet ve gayet iyiydi. Onlarla da hiç problem yaşamadık. Şimdi kentsel dönüşümle birlikte çoğundan ayrılıyor (K30, Erkek, Mengene)”.

“Mahallemiz şeker gibiydi. Şu gördüğün alanda herkes birbirini tanır, herkes birbirini bilir esnaflarımız, dükkânımız, bakkalımız, işte Alışveriş Merkezlerimiz hepsi burada, problem yaşayamayız hiç problem yaşamıyoruz hatta. Ama yakında gideceğimiz için mahallede ne olacak ne bitecek bilmiyorum ilk defa tanışacağız insanlarla. Küfürlü müdür, hırsız mıdır kimsenin ne olduğunu bilmiyoruz. Rastgele gidiyoruz bir mahalleye. Bu Mahalleye gelme nedenimiz de bizim memleketten olan insanların Burada fazla olması. Şimdi gittiğimiz mahallede Arap damar Kürtçe var Herkes var. Alışmak zor olacak yavrum (K25, Kadın, Mengene)”.

5.7.4. Bireylerin Ev, İşyeri Arama/Bulma Konusundaki Memnuniyet Düzeyleri

Çalışmaya katılanlar arasında hayatının bir döneminde kiralık ev ya da işyeri aramayan katılımcı sayısı oldukça azdır. 26 katılımcı hayatının bir dönemin işyeri ya da kiralık ev aramışlardır. 5 katılımcının ise, işyeri ya da kiralık ev arama gibi meşguliyetleri olmamıştır. Yine katılımcıların ifadelerinden hareketle, kiralık işyeri ya da konut arama döneminde Mengene Mahallesi ve Küçük Aymanas Mahallesindeki katılımcılar hiçbir zaman sorun yaşamadıklarını, paranız varsa her yerde kiralık işyeri ya da konut bulabileceklerini aktarıyorlar.

Kiralık ev ya da işyeri bulma konusunda temel etken, güven, kefil ve paradır. Dolayısıyla Tatlıcak Mahallesinde yaşayan bireylerin (5 katılımcı) anlattıklarından hareketle ev ya da işyeri aramada/bulmada kimlik ya da mekan temelli bir etiketlemeye sahip olmak ev ya da işyeri bulmayı zorlaştıran en önemli faktörlerdendir. Örneğin, evini ya da işyerini kiraya vermeye çalışan bireyler evlerine talip olan kişinin Roman/Çingene olduğunu anladığı takdirde fiyat üzerinde durmaktansa farklı bahanelerle müşteri reddediliyor. Bunu para, güven ya da kefil olmakta kurtarmıyor. Tatlıcak Mahallesinden K22'nin uzun uzadıya anlattıkları durumu gösterir niteliktedir.

“Ev kendime ait kendimizin hep daha önce kirada kaldım. Ne sen sor ne ben söyleyim abi. Çok problemler yaşadım evi bulmak için. Mahalle mi soruyor

insanlar, biraz böyle yüzümüzden sağımızda solumuzda az çok böyle kimliğimizi anlayınca mahallemizi soruyorlar önce. Önceden nerede oturuyordun abi nerelisin falan diye sorunca biz de Yenimahalle işte deyince adamlar ev vermiyordu. Ev vermediler zaten zor bulduk zar zor bulduk. Tanıdıkların vasıtasıyla zar zor kiralık ev bulup oturduğum zamanları hatırlıyorum. Çok problemler yaşadık. Bu konuda gerçekten yani bizim sağımıza solumuza yüzümüze okulumuza elimize konuşmamıza bakıp adam evini kiraya veriyorlar. Abi parayı vereceğim merak etme hazır edeceğim bak işte şu abi kefil dediğim halde bile insanları ikna etmek kolay olmuyor (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

Tatlıcak Mahallesinden diğer bir katılımcı ise, K22'nin yaşadığı türden bir deneyime sahip. Roman olmak, Çingene olmak, abdal olmak kiralık ev ya da işyeri bulma konusunda önemli bir sorun olarak algılanıyor evini kiralamak isteyen tarafından. Dolayısıyla Roman/Çingene ev verip uğraşmaktansa uzak durmak tercih edilen bir yöntem gibi. Roman/Çingene olup, iyi para kazandıracak bir mesleğe sahip olursa bile. Konu ile ilgili K23 deneyimlerini paylaşıyor.

“Kiralık ev aramayan yoktur memlekette. Baştan beri söyledim, mahallemizin burası olduğunu ya da yeni mahalle olduğunu anlayınca vatandaş kaytıyor. Vazgeçiyor evi vermekten. Bir olay sana, emlakçıya para vermeyeli diye, sahibinden ilanlara baktık bir arkadaşla bir ara, başka bir mahallede ev arıyoruz. Onun parasal durumu iyi. İnternet kafeci. En az 5 eve baktık. Ya bir tanesi de geri arasa bizi. Adam bizi görünce konuşmamızı dinleyince, anlıyor abicim. Telefon konuşmasına şahit olduk birinin, “abdala, Çingene ev mi verilir, sonra uğraş dur, bence vazgeç” diye biriyle konuştuğunu duyduk (K23, Erkek, Tatlıcak)”.

Kaporası ödenmiş bir evi dahi tutamadığını belirten K19, benzer bir olay yaşadığını anlatıyor.

“Evet, kirada da oturdum. Kiralık iş yeri de aradım. Bir defasında, evini kiralayacak olan adamla görüştüm her şey yolundaydı. Sonra evin kaporası için aradım abi tutayım evi diyecektim. Yeni mahalleli olduğumuzu öğrenmiş herhalde, hiç telefonlara cevap vermedi. Sonrada orayı başkasının tuttuğunu

öğrendik. Ama mesela doğuda bu yok abi. Adam vereceğin paraya bakıyor. Burada adamlar korkuyor kiraya vermeye. Paralarını ödemeyeceğimizi düşünüyorlar. Birde abdal olmamız onlar için iyi olmuyor (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

Kiralık işyeri ya da ev bulma konusunda Tatlıcak Mahallesi için tablo kısmen olumsuz olsa da diğer iki mahallede sorun yaşanmadığı söylenebilir. Bireylerin sorun yaşayabileceği birkaç husus ise, ev ya da işyerinin kira ücreti ve ev ya da işyerinin tutulacağı dönem. Eğitim öğretim yılının başına denk gelen dönemde ev bulmakta zorlaşıyor. K8 konuyu şu şekilde aktarıyor:

“Kiralık ev bulmada tek sıkıntı dönem oluyor. Eğer okulların açılması döneminde ise, kolayca bulamıyoruz. Ama okullar tatilse yaz dönemi başlamışsa bulmak kolay oluyor. Toplumdaki genel algı da bu yönde. Ben bu mahallede küçük bir evde kirada kalıyordum. Evin bedelini ev sahibi aldı, şimdi aynı mahallede yeni yapılmış binada oturuyorum. Burayı da kolayca buldum. Biraz fiyatlar yüksek ama en kısa zamanda belki başka yerden bir ev alacağız. Şimdilik buradayız (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

K26 kendileri için ev ya da işyeri bulmanın sorun olmadığına inanan katılımcılardan. Taşınmazını kiraya vermek isteyen kişi, ödenilecek miktara ve güvenilir olup olmamaya bakıyor.

“Zamanında tabii ki kiralık evler kiralık dükkân aradık, kiralık evler aradık bulamadığımız zamanlar oldu. Hemen bulduğumuz zamanlarda oldu. Yani bulup bulmamam bizim kendini şahsiyetimiz ile ilgili değil bence. Adamlar paramıza bakıyorlar biraz da soruyorlar herhalde etrafa. Güvenmeden vermek istemiyorlar. Hani ne olursa olsun adamlar cebindeki kâğıtlara yani paralara bakıyorlar. İyi para vereceksen hemen veriyorlar. Ev bulma konusunda da problemler yaşamadık abisi (K26, Erkek, Mengene)”.

5.7.5. Bireylerin Özel/Kamu İşletmelerinden Alınan Hizmetlere İlişkin Memnuniyet Düzeyleri

Yapılan görüşmelerde, katılımcıların fırsat, avantaj ya da diğer hizmetlere erişimleri konusunda bir düzey belirleme adına katılımcılara “herhangi bir nedenden dolayı özel/resmi işletmelerden (kanalizasyon, elektrik, su tesisatı, kapı-baca tamiri, sıva-boya, abonelik hizmetleri vd.) hizmet alımında buldunuz mu” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların konu ile ilgili deneyimlerini paylaşmaları istenmiştir. Katılımcıların tamamı, herhangi bir nedenle mevzu bahis alanlardan hizmet aldığını belirtmişlerdir. Konu ile ilgili mahalleler arası bir farklılaşma yoktur. Özel ya da resmi kurumlardan hizmet talep edilmesi hususunda hizmet kalitesi ya da taleplere cevap verilmesi anlamında mahallelere göre bir değişiklik söz konusu değildir. Yukarıdaki bölümlerde de değinildiği üzere katılımcılar, özel firmalardan alacakları bir hizmet söz konusuysa, önce tanıdık firmalara yönelmekte; resmi kurumdan bir hizmet alınyorsa farklı seçenek olmadığı için gönderilen bireylerden hizmetlerini almaktadır.

Bununla birlikte evde ya da mahallede meydana gelen bir arıza sonucunda ilk seçenek hemen ustayı ya da ilgilileri aramaktan geçmiyor. Yani borusu patlamış, ya da çatısı delinmiş ev sahibi, hemen usta çağırarak yerine kendi imkânları ile sorunları çözmeye çalışıyor. Uzmanlık gerektirmeyen alanlarda hizmet alımı mevzusu sık yapılmıyor. Bu tür yerlerden hizmet alma konusunda ise, Roman ya da Çingene olmak hizmetin kalitesini düşüren etmenlerden görülüyor. Konu ile ilgili K22 durumu özetliyor.

“Çeşme bağlanacaksa çağırıyoruz mecburen bağlatıyoruz ama işlerin çoğunu zaten kendimiz yapıyoruz. Yapılacaksa kendi aramızda işte kendi mahallemizde, kendi tanıdıklarımızdan yardım istiyoruz. Öyle internete girip numara bulup aramıyoruz. Hani bunu yapanlar da var. Yan komşunuz sıvacıdır. Diğer taraftaki komşumuz inşaat işçisi. Başka bir tarafta komşumuz atıyorum çeşmeci. İşte böyle kendi kendine çeşme tamir eder. Öyle olunca bir şey olduğu zaman direkt onlardan yardım istiyoruz. Birinci önceliğimiz zaten o. Kendi içimizde yine neler yapabiliriz? Bunlar zaten konuşuluyor. En azından paramız olmasa bile ağabey Allah razı olsun diyoruz o da zaten para alacağım niyetine gelmiyor, yardım etmek niyetiyle geliyor. Merkezden çağırsak adamı şimdi zaten servis ücreti olarak 150 lira para istiyor bize de para yok zaten hani biz de vermek de

istemiyoruz elimizdeki parayı. Bu sebeple bu tür konularda biz kendi mahallemizden de komşularımızdan da yardım isteyerek bu konuları çözmeye çalışıyoruz. Ha illa ki çağırdık abi hani illaki aldım atıyorum bir ara buzdolabı satın almıştım yeni buzdolabı o buzdolabına kurmaya servisi geldi. Hani öyle bizim Çingene ya da Roman olmamızdan kaynaklı bize herhangi bir şey de söylemediler. Adamlar paralarını bakıyor (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

5.8. Adil Dağıtım İlkesinin Sorgulanması

Adil dağıtım ilkesinin içeriği bağlamında çalışmada katılımcıların ifadeleri üzerinden belirlenen alt kodlar Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşümden etkilenmiş bireylerin gelir ve gider durumları ile birlikte, onların kazanç durumları ve beklentileri şeklindedir. Böylece Roman/Çingene ve kentsel dönüşümden etkilenmiş diğer bireylerin gelir ve gidere ilişkin durumları ve memnuniyet düzeyleri, icra edilen mesleğin türü ve çalışılan yere göre adil dağıtım ilkesinin onlar için nasıl bir anlam ifade ettiği sorgulanmıştır.

5.8.1. Bireylerin Toplam Gelirlerinin İhtiyaçlarını Karşılama Durumu/Memnuniyet

Yapılan yüz yüze görüşmelerde aylık toplam gelirlerinin kendilerine yetip yetmediği, bununla birlikte diğer mahallelerde yaşayan bireyler için vatandaşların ne düşündükleri sorulmuştur. Araştırmaya katılan bireylerden 22 katılımcı toplam gelirlerinin kendilerini tatmin ettiğini ve yettiğini söylemiş, 9 katılımcı ise gelirlerinin kendine yetmediğini belirtmişlerdir. Toplam gelirlerinin kendilerini tatmin etmediğini söyleyen bireylerin (7 katılımcı) çoğunlukla Tatlıcak Mahallesinden olduğu görülmüştür.

Şükretme hissi, bireylerin duygu dünyasındaki kazanç tatmin durumunu derinden etkileyen mekanizmalardan. Bireyler aylık hanelerine giren paranın çok oluşuna ya da az oluşuna bakmadan bir gelirin olduğuna şükrettikleri görülmüştür. Şükredebiliyor. Yani bireylerin toplam gelirin niceliği bazen önemli olmayabiliyor. İnsanlar bazen en dezavantajlı olan bireylerin durumlarını düşünüp gelirlerinin olduğuna şükrediyorlar. Mahallelerde neredeyse çoğu katılımcı konuşmaya başlamadan önce “şükür” ifadesini kullanıyor. Hatta gelirin yetmediğini düşünen bireylerde ifadelerine “şükür, ama

yetmiyor” diyerek başlıyorlar, olur ya nimeti verenin kadrini ve kıymetini bilmemek şeklinde anlaşılır düşüncesi ile.

“Çok şükür ki paramız yetiyor. Bunu bulamayanlar var deyip şükrediyoruz. Çocuklarda daha çok büyük değiller. İdare ediyoruz (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Çok şükür. Allah bundan aşağı düşürmesin yetiyor. Fazla bile geliyor (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Çok şükür. Konyada 500 lira maaş alanlar var. Yetmez desem onlara ayıp olmaz mı? Yetiyor yetiyor. Çok şükür. Emekli bir adam için de yeterde artar bile (K24, Erkek, Mengene)”.

Kiracı olmaktan kurtulmak ortalama geliri ve kazanç tatminini yükseltecek faktörlerden.

“Çok şükür yetiyor. Kiradan çıkınca daha rahat olacağım inşallah (K10, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Ortalama gelir bireylerin şu anki durumları için yetiyor. Fakat katılımcıları kaygılandıran hususların başında çocukların henüz küçük olması ve ihtiyaçlarının şimdilik sınırlı olması geliyor. Yetişen ve büyüyen bir çocuk aynı zamanda ortalama gelire ve kazanç tatmin durum duygusuna karşı, deyim yerinde ise endişe verici bir durum olarak görülüyor.

“Yetiyor, ama şimdilik bakalım çocuklar büyüyünce ne yapacağız? (K8, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Yetiyor. Ama şimdilik. Çocuklar küçük daha (K23, Erkek, Tatlıcak)”.

“Tabi tabi, çok şükür. Çocukların düğününü de yapınca rahatlayacağım inşallah” (K30, Erkek, Mengene)”.

Yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcıların gelir ve kazanç tatmin durumu olarak diğer bireyler hakkında ne düşündükleri de sorgulanmıştır. Katılımcıların mahalle

odaklı değerlendirmelerinde durumu ortalamanın çok çok altında olan vatandaşların olduğu konuşulmaktadır(13 katılımcı). Bununla birlikte mahalle yaşayan diğer bireylerin gelir durumları bilinmediği için konu ile ilgili görüş bildirmek zorlaşıyor. Ama katılımcıların genel görüşü, kendilerinden daha alt gelir grubuna sahip bireylerin epeyce fazla olduğu. Konya her ne kadar zengin bir memleket olsa bile, gelir durumu çok sıkıntılı insanları içerisinde barındırıyor.

“Zengin çok Konya’da. Ama yine de gariban garibandır. Garibanda çok mahallede, Konya’da. Çok şükür yeğenim, Allah bizi bundan aşığı düşürmesin. Zaten mahalledekilerin ne kadar kazandıklarını da pek bilmiyoruz (K1, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Mahalle içi ve diğer mahallelerde gelire bağlı yoksulun yoğun olduğu da çalışmada saptanan bir başka durumdur (7 katılımcı). Ayrıca kentin pahalılığına karşın ortalama bir hayat sürdürmenin yolu bazı gıda ve ihtiyaçların kırdan temin etmekten geçiyor.

“Bu mahallede de gariban çok abi. Diğer mahallelerde de. İşte o yüzden çok şükrediyoruz. Bazı zorunlu ihtiyaçlarımızı köyden alıyoruz. Bulgur, sarmalık yaprak, reçeller, falan hep köyden yaptırıyoruz. Sağ olsun akrabalarımız bizi unutmuyorlar (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Tatlıcak Mahallesinde yaşayan bireyler için diğer bireylerin durumu çok da önemli görülmüyor (7 katılımcı). Bunun temel neden ise, ortalama en az gelire sahip bireylerin kendileri olduğunu düşünmeleridir.

“Benim ve bizim mahallemiz dışındakiler için çok geçerli değil. Çünkü en kötü şartlarda bizler varız (K17, Erkek, Tatlıcak)”.

“Valla ne desem yalan olur. Ama şunu sen bil, bu toplumda en az gelire sahip insanlar bizleriz. Suriyeliler bile bizden daha fazla kazanıyorlar (K14, Erkek, Tatlıcak)”.

“Konya’daki herkese sor en gariban bizleri derler. Yine herkese sor en zengin biz varız. Bu mahallenin adı çıkmış. Adam ot satıyor, sonra mahpus oluyor, giriyor, sonra mahallenin adı çıkıyor. Ne ev bulabiliyoruz ne iş. Konya’nın başka bir yerinde yoktur böylesi (K16, Kadın, Tatlıcak)”.

5.8.2. Bireylerin Toplam Gelirlerinde Yapılan İşe Göre Kazanç Tatmin Durumu

Bireylerin mesleklerine göre kazanç tatmin durumları ise önem arz eden diğer bir konudur. Katılımcıların ifadelerinden hareketle yapılan mesleğe göre kazanma tatmini, mesleğin türüne, mahalle ya da mesleğin icra edildiği mekâna göre değişmektedir (8 katılımcı. 4 Küçük Aymanas, 4 Mengene, 2 Tatlıcak). Büfe işletmeciliği yapan Tatlıcak Mahallesiindeki bir katılımcının günlük kazandığı miktar ile büfe işleten, Mengene mahallesinde yaşayan katılımcının günlük kazandığı miktar arasında maddi açıdan farkı olmakla birlikte tatmin olma durumu arasında da farklılıklar vardır.

“Şimdi büfe çalıştırıyorum. Mevlana’ni oraya git abi, adam eliyle para basıyor. Biz burada sinek avlıyoruz. Kimse yok. Bu büfe Mevlana’nın orada olsaydı nasıl para kazanırdık biz. Bak mahalle de kaç tane büfe var. Hepsi aynı. Bu mahalle de kazanamıyoruz abi. Zaten komşularımızın yüzde sekseni işsiz. Diğer mahallelerde bence böyle değildir (K19, Erkek, Tatlıcak)”

“Hayır, yeterli bulmuyorum. Şimdi sen git Mevlana’nın oradaki bir dükkâna gir bakalım. Onun kazandığı ile benim kazandığım bir mi? Bir defa yerlerimiz aynı değil. O günlük 10 bin TL kazanıyorsa ben günlük 100-200 TL’yi alınca mutlu oluyorum. Bence burada da bir adaletsizlik var (K21, Erkek, Tatlıcak)”

“Ben düğünlerde türkü çağırırım. Bazen iyi kazanırım bazen az. Ama beni çağırın kesimde belli. Başka yerlere açılmıyoruz ki. Şimdi Konya da bu işi yapan kaç kişi var. Onlar parayı alıyorlar. Çünkü onlar Konya’nın her tarafında bu işi yapabiliyorlar. Bizim sınırimız belli. Birde düğün sahibi mesela bizi görüyor, içkici olduğumuzu falan düşünüyor. Yamuk iş yaparız diye korkuyor herhalde (K14, Erkek, Tatlıcak)”

Meslek hayatını sonlandırıp emekli olan bireylerde ise durum biraz daha farklıdır(2 katılımcı). Emekli olan K3’ün ifade ettiği üzere her ne durumda olursa olsun; evin kira olması ya da ev sahibi olunması gibi durumlar fark etmeksizin toplam gelir durumu, emekliyi memnun etmemektedir.

“Emekli bir adama para yeter mi yeğenim? Bir sürü ödeme var. Evimiz kira olsa yanardık biz. Geçinemedik. Bir şu binalarda aidat kapıcı güvenlikçi paraları. Sorma gitsin. Tabi bu mahalleler daha uygun. Ama benim gibi emekli olup lüks mahallelerde kiralık oturan yoktur herhalde. Emeklilere aylıkları yetmez yeğenim. Nerede olursa olsun. Bura ora fark etmez (K3, Erkek, Küçük Aymanas)”.

5.8.3. İşsizlik Durumunda Sunulan İmkanlara İlişkin Farkındalık

İşsizlik, her toplumda olduğu gibi zaman zaman Türkiye’de sosyal bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal devlet anlayışı gereği devlet işsiz durumda bulunan vatandaşları için de bir takım önlemler almaktadır. Bu önlemler zaman zaman bir iş bulma kurumu aracılığı ile işe yerleştirme, iş bulamayan vatandaşlara sosyal yardımlarda bulunma, bununla birlikte işsiz bireylere asgari oranda da olsa ekonomik yardımlar sağlama gibi uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla buradaki temel amaç bir bireyin onurlu bir şekilde yaşamını idame ettirecek önlemleri almaktır. Araştırmaya katılan bireylere, “eğer bir yerde çalışmıyorsanız, bu noktada devletin sağladığı sosyal yardımları(işsizlik maaşı vb.) yeterli buluyor musunuz” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların konu ile ilgili deneyimleri paylaşmaları beklenilmiştir. Katılımcıların tamamının (özellikle erkek katılımcılar), bu yaşlarına kadar işsizlik maaşı adı altında herhangi bir kuruma, iş bulmak için ise İŞKUR gibi kurumlara başvurmadıkları öğrenilmiştir. Ekseriyetle katılımcılar kendilerine sunulan sosyal yardımları aldıklarını, işsizlik maaş gibi ya da devletin diğer ekonomik yardımlar adı altında yürüttüğü faaliyetlerden faydalanmadıklarını, habersiz olduklarını (11 katılımcı) belirtmişlerdir. Özellikle Tatlıcak Mahallesinde yaşayan bireylerin konu ile ilgili malumatlarının olmadığı görülmüştür.

“Hiç işsizlik maaşı almadım. Herkes böyle bir maaştan bahsediyor da daha nereye başvurulacağını bile bilmiyorum. Ve etrafımda olan kimsenin de bu maaşı aldığını duymadım (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

“Hiç yararlanmadım. İşsizlik maaşı almadım. İşte düğünlerden ne gelirse onları yiyoruz. Nereye başvuracağımızı nasıl başvuracağımızı bilsek bir... (K14, Erkek, Tatlıcak)”.

“Yardım falan aldık, sosyal yardımlardan. Ama işsizlik ücreti de nedir? Bilmeyiz ki, yok yok bilmem (K18, Kadın, Tatlıcak)”.

“Hiçbir işsizlik maaşına başvurmadım. İşsizlik maaşının ne olduğunu da bilmiyorum yani. Kocamda başvurmadı yanlış hatırlamıyorsam ama böyle bir maaşı varsa daha iyi diyor geçiyordur yani iyi insanları hiç yoktan işsizken maaş alıyorlar. Bence iyidir (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

5.9. Adil Kent Planı Ekseninde Kentsel Dönüşüm Projelerine İlişkin Düşünceler

Adil bir kent planını uygulama, yeni mekânsal alanların inşasında bireyleri sürece dâhil etme, yerleşim alanlarında tarihsel süreçten günümüze kadar geçen sürede inşa edilen sosyal ilişkileri dikkate alma, mekânın sosyal dokusunu tahrip etmeden yenileşme ve diğer konular kuşkusuz kent mekânında hayata geçirilecek projelerde dikkat edilmesi gereken önemli ayrıntılar olarak düşünülmektedir. Çalışma da bireylerin kentsel dönüşüm projelerine ilişkin düşünceleri, görüşmecilerin kentsel dönüşüm projesi ile ilgili olumlu olumsuz deneyimleri, mahallelerinde uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin kurulan sosyal ilişkiler yönünden değerlendirilmesi, devrettikleri taşınmazlar karşısında alınan ücret ile ilgili düşünceleri ve diğer bazı konular elde edilen veriler ekseninde ele alınmıştır. Üç mahalle de uygulanan dönüşüm ve imar değişikliği projelerine bakıldığı zaman bu süreçlerin ortalama 2010 yılları ile 2011 yılları arasında başladığı görülmektedir. Mengene Mahallesiindeki imar değişiklik planının ise 2013-2014 yılları arasında hayata geçirilmiştir.

5.9.1. Dönüşümün Habercileri: Komşular

Katılımcılara kentsel dönüşüm uygulamaları konusunda mahallerinde uygulanacak projeyi nasıl öğrendikleri konusu sorulmuş ve 19 katılımcının bunu komşularından

öğrendiği 7 katılımcının akrabaları vasıtası ile, 4 katılımcının Muhtar'dan, 1 katılımcı ise, belediye yetkililerinden öğrendiği görülmüştür. Konya yerelinde yaygınlaşan kentsel dönüşüm uygulamaları ilgili mahallede yaşayan bireylerin önemli gündem maddesi haline geldiği de gözlemlenmiştir.

Dönüşüm projesi hayata geçirilmeden önce, mahalle içinde önce söylenti şeklinde yayılmakta sonra gerçeğe dönüşmektedir. Ortaya çıkan söylentiden sonra mahallelinin birinci gündemi kentsel dönüşüm uygulamaları olmaktadır. Bireyler ortak mekânları olan cami ve diğer mekânlarda komşular ile konu üzerine konuşup fikir alışverişinde bulunmaktadır(5 katılımcı).

“Önce söylenti şeklindeydi, hatırlıyorum. Sonra gerçeğe dönüştü. Komşular konuşuyordu. Mahalle muhtarı bir ara duymuş ondan da bilgi aldık. Yaklaşık 8 sene evvel falan. Yanlış hatırlamıyorsam (K12, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Oldu biraz yeğenim... Ama hatırlamıyorum. 2-3 yıl olmuştur. Cami cemaatinden duydum yeğenim. İkinci namazını beklerken konuştular” (K31, Erkek, Mengene)”.

“Kentsel dönüşüm çalışmaları burada epeydir var. 4-5 yıldır var. Tam tarihini bilmiyorum tam yılını bilmiyorum. Bilmem çalışmalardan işte herifin haberi oluyor. Camide falan konuşurlarken Camiden sonra konuşurlarken komşular bunu söylemiş. İşte buraya da geleceklerini duyduk. Buraya da imar vermişler 2-2.5 kat olan imarı 7-8 kata çıkardılar. Öyle olunca yanımızdan gelip evimizin üstüne kapınızı çalıp konuşmak istediler. Mahallede Çoğu kişi zaten Müteahhit'in mahalleye gelmesini bekliyordu herkes hazır bekliyor zaten vermek istiyordu para kazanmak istiyorlardı, zaten verdiler (K25, Kadın, Mengene)”.

“Mahalledeki arkadaşlardan haber aldık. Cami çıkışı ara sıra konuşurduk” (K11, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Yeni imar değişikliklerini herkesten önce öğrenme, başka bir ifade ile imar değişikliği teklifinin belediye gündemine alındığı günde öğrenme; bunun üzerine ilgili yerlerden

mülk edinme; kazanç sağlamanın bir yolu olarak görülebilir. Kentsel (3 katılımcı. 2 Mengene, 1 Küçük Aymanas) dönüşümün olacağı mahalleyi önceden öğrenen bireylerin dönüşüm söylentisinin olduğu günlerde evlerini satın almak istediklerini aktaran K6, konu ile ilgili deneyimini paylaşmaktadır.

“Önce bir dedikodusu yapıldı. Hatta evimizi alacak birisi vardı, o ısrarla evimiz almak istiyordu. Satmamıştık, kentsel dönüşüm gelecek diye. Gerçekten geldi. Şimdi düşünüyorum belki o adamda evimizi bu yüzden almak istiyordu. Bizde satmadık. Sonra komşularla görüşenleri duyduk. Muhtarla görüşenleri de duyduk. Sonra öğrendik (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Belediye’de çalışan bir akrabasının kendisine, mahallesinden ev alması tavsiyesinde bulunduğu aktaran K30 ve K28, dönüşüm projesinin ilk kez belediye çalışanı akrabalarından duyduğunu söylemektedirler.

“Kentsel dönüşüm Konya’da epeydir var ve devam edecek gibi. 3 yıl ya da 4 yıldır. Mahallede sürekli çalışma oluyor. Benim bir akrabam var belediyede. Askıya çıktığında söyledi bana. Hatta ev alabiliyorsan al felan dedi. Değerlenecek dedi” (K30, Erkek, Mengene)”.

“Bu mahallede bazı yerlerde yapılıyordu sanırım 3-4 yıldır. Yeni imar düzenlemesi olduğunu belediyede çalışan bir yakınımızdan duyduk. Yani buraya 7-8 kata imara açacaklarmış. Özel sektördeki bu alanlara yeni binalar dikecekmiş diye duyduk” (K28, Kadın, Mengene)”.

5.9.2. Projeye İlişkin Umutlar, Hayaller ve Beklentiler

Araştırmaya katılan bireylere “Kentsel dönüşüme mahalleniz dâhil edildiğinde ne tür avantaj ve dezavantajları olduğunu düşündünüz? Bu düşünceleriniz doğrulandı mı?” soruları sorulmuş ve konu ile ilgili deneyimleri aktarmaları istenmiştir. 24 katılımcı projeye ilişkin olumlu beklenti içerisinde olduğunu belirtirken, 7 katılımcı olumsuz beklenti içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Burada önemli olan nokta ise, katılımcıların çoğunluğunu (27 katılımcı) dönüşüm projesindeki beklentilerinin hayal kırıklığı ile sonuçlandığını düşünmeleridir. Katılımcılara göre bunun bazı nedenleri

vardır. Taşınmazların ederi konusundaki anlaşmazlıklar (15 katılımcı), kurulan yeni sosyal ilişkilerin mahiyeti (4 katılımcı), bozulan sosyal doku(8 katılımcı) ve diğer bazı nedenler (3 katılımcı) sayılabilir.

Eşi ile birlikte yalnız yaşayan aileler için kentsel dönüşümden elde edilecek konut müstakil evde oturanlar için daha cazip bulunmaktadır. Eve hırsız girer korkusu ile yaşadığını belirten K7, evine ve kendine ait özel alanların sınırlanacağı endişesi ile pişmanlık yaşamıştır. Davalar da sonuçsuz kalınca yıllardır oturduğu evi kaybetmenin acısı ile yeni evininin beklentilerini karşılamadığını söylemiştir. Soba yakmanın ya da evi ısıtmanın zor olduğu müstakil bir evde olmak yerine hazır yaş ilerlemişken bir apartman dairesine çıkmanın cezbedici tarafını tercih eden ve beklentilerini bu yönde sıralayan K11, belediyenin teklif ettiği şartlar karşısında hayal kırıklığı yaşamış. Evin bedeli konusunda oldukça düşük bir miktar teklif eden belediyenin uygulamalarını eleştiren K11, konu ile ilgili deneyimlerini paylaşmaktadır.

“Benim için iyi olur diye düşündüm. Kocaman evde yalnız kalıyorum. Eve hırsız girer korkusu da vardı. Ama sonra da sonradan kaç yıllık evimi bırakmamın zor olacağını düşündüm. Evimin önünde bahçe var, suyu var, oturacak kamelyası bile vardı. Şimdi bu evi elimden alıp bir daireye oturtacaklar. Sonradan epeyce gönlüsüzlendim. Dava açanlar bile olmuş komşulardan belediyeye. Sonra ben de uğraşamayacağım için iyice anladıktan dinledikten sonra çıktım evden. Çok zor oldu yavrum, kaç yıllık evimi bir günde yıktılar. Zor olmaz mı? Ağlasak neye yarar (K7, Kadın, Küçük Aymanas)”.

“Herkes gibi bizde sevindik. Elimizde biraz arsamız evimiz bahçemiz vardı. Sevindik. Ne yapacağız artık müstakil evde diye düşündük. Birde yaş ilerledi. Karım ve ben varız. Çocuklar evli, yerleri belli. Bizim için iyi dedik. Sonra neymiş efendim, belediye şu kadar oranı kendine alacak, eee sonra? Neymiş efendim bizim mülklerimiz ederi şu kadarmış... eee? Şu kadar miktarda öderseniz 2+1 eve sahip olabilirmişiz. Evladım beynimden vurulmuşa döndüm ve sende dâhil gelen tüm yetkililere bunu anlattım. Belediyeye çıktım. Oradan ya amca ne var işte almışsın hakkını. Daha ne istiyorsun. Ev zaten konut tapusu

yok. Daha ne istiyorsun dediler. Madem öyle devlet bize neden bu zamana kadar dokunmadı. Eve alıştık mahalleye alıştık. Hepsine alıştık. Sonra devlet gelmiş tapunuz yok, arsanıza bedel biçelim evden çıkın. Bu bizi epeyce üzdü (K11, Erkek, Küçük Aymanas) ”.

İlk zamanlar projeye sıcak baktıklarını belirten K3, arsasına uygulanacak *düzenleme ortaklık payının*¹⁵ oranının yüksek olması ve dönüşümle birlikte yeni yaşam alanlarındaki tanımadık bireylerin çoğalması nedeniyle pişmanlık yaşamaktadır.

“İlk önce sıcak baktık. Ama belediye gelip zaten arsanın yüzde otuz beşi benim diyor. Senin hiç söz hakkın yok diyor. Şimdi mesela 1000 metrekare arsanın (bizim 300-400 metre) yüzde otuz beşi ne eder yeğenim? 350 metrekare. Konya’da bazı yerlerde 350 metrekareye üç dört ev veriyorlar. Bize verdikleri bir ev zor... Şimdide bir sürü tanımadık insan var mahallemizde. Pişman olsak neye yarar (K3, Erkek, Küçük Aymanas) ”.

Kentsel dönüşüm projesinin mahallede uygulanmaya başlanacağı haberini alan K28, kendisi ve eşi için sürecin gayet olumlu ilerlediğini, ancak aynı şeyi kayınbabaları için böyle olmadığını belirtmişlerdir. Her ne kadar kendileri için apartman dairesi cazip gelse de, anne ve babaları için olayın boyutu değişmektir. Çünkü kayınbabaları bağ ve bahçe işlerine alışmış, özel alanı geniş olan bir evde yaşamaktadır.

“Kuşkusuz aklımıza evden alacağımız para geldi. Acaba iki mi üç mü daire alabilir miyiz diye düşündük. Sonrası malum 1 tane üst katta oturan kayınbabamlara verildi, bir daireye yakın para da bize verildi. Biz zaten dünden razıyız. Daha iyi bir evimin olmasını isteriz. Çünkü bağa bahçeye de ihtiyaç yok. Zaten ikimizde çalışıyoruz. Apartman dairesi en iyisi dedik. Ama kayınbabamlar üzülüler. Çünkü onlar epeydir buradalar. Bağ bahçeye bakamadan

¹⁵ DOP, İmar Kanununun 18’inci Maddesi, Arazi ve Arsa Düzenlenmeleri İle İlgili Esaslar Hakkında Yönetmelik 4. Madde, (c) fıkrasında şu şekilde tanımlanır. “Düzenlemeye tabi tutulan yerlerin ihtiyacı olan yol, meydan, park, yeşil saha, genel otopark gibi umumi hizmetlere ayrılan ve tescile tabi olmayan alanlar ile cami, karakol yerleri ve ilgili tesisler için kullanılmak üzere, düzenleme dolayısıyla meydana gelen artışlar karşılığında düzenlemeye tabi tutulan arazi ve arsaların önceki yüzölçümlerinden %35’e kadar düşülebilen ve/veya zorunlu hallerde malikin muvafakati ile tespit edilen karşılığı bedeldir” .

duramazlar. Onları bir apartman dairesine koymak hapse atmaktan farklı bir şey değil. Öylede oldu, yeni aldığımız eve alıştık. Kayınbabamlarda aksine alışamadılar. Çok daralıyorlar (K28, Kadın, Mengene)”.

Müstakil bir evde yalnız yaşamının risklerini hesap edip kentsel dönüşüm projesi kapsamında apartman dairesinden bir ev almanın kendisinin güvenliği için önemli olduğunu düşünen K10, mahallelerinde bazı komşuları taşınsa da yeni evine yerleşmekten memnuniyet duymaktadır.

“O zamanlar eşim hayattaydı. Biz evimizi vermek istemedik. Bize taa sonraları geldiler zaten. Eşimi kaybettikten sonra geldiler. Sonra başıma böyle bir olay gelince hiç düşünmeden kabul ettim. Müstakil bir evde tek başıma nasıl yaşayacaksın? Hiç olmazsa apartmanda yaşarım, komşular yanımda olur diye düşündüm. Bazı komşularımız gitti ama yine de kendimi daha güvende hissedeceğimi düşündüm. Öylede oldu (K10, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Kat’a çıkacağını düşünüp çok sevindiğini dile getiren K15, yaşadığı mutluluğu anlatmak için, haber geldiği zaman evinin çöküntü görüntüsünden dolayı sanki şehire yeni taşınacakmış gibi sevinmiş, ancak evlerinin bedeli düşük bulunarak yetkililer üste para isteyince hayaller suya düşmüştür. Bununla birlikte özellikle Tatlıcak Mahallesiindeki kadınlar, kentsel dönüşümü duyduklarında çok sevinmişlerdir. Toplu konuta çıkmak onlar için kutsal bir hedef. Ancak yine taşınmazlarının ederi çok düşük çıkınca, eşleri de konu ile ilgili haklarını aramada biraz pasif kalınca çaresiz Tatlıcak’a taşınmışlardır. Kentsel dönüşüm ile derme çatma evden kurtulacak, birazdan maddi kazanç elde edilecek ümidi ile ilk duyduğunda heveslendiğini söyleyen K23 ise, taşınmazının bedeli çok az tutunca, toplu konuta taşınamayınca da Tatlıcak’ın yolunu tutmuştur.

“Kata çıkacağız diye sevindim. Şehirli olacaktı gibi. Sonra olmadı. Adamlar bir çuval para istediler evi vermek için. Benimki de ikna olmadı verilen parayı aldı, oradan buraya taşındık (K15, Kadın, Tatlıcak)”.

“Kadınlar zaten çok sevindiler. Toplu konuta çıkacağız diye. Sonra evlerimiz hiç para etmediği söylendi. Sevinemedik bile. Kocalarımız cahil, iz bilmezler yol

bilmezler, hiçbir şey yapamadılar. Bir iki itiraz o da sonuç vermedi. Azıcık para geçti elimize. Oda suyunu çaktı buralarda (K16, Kadın, Tatlıcak)”.

“Bayağı iyi olacaktı bizim için. Derme çatma evimiz ve bahçesi biraz para kazandırsın istedik. Hem çoluk çocuk var. Toplu konutlara çıkınca daha iyi bir yaşamımız olsun istedik. Sonra işler yolunda gitmedi. Beklediğimiz ücreti de alamayınca, aldığım para ile gelip burada iş kurdum. Birde idare eden bir ev yaptım” (K23, Erkek, Tatlıcak)”.

Kentsel dönüşüm projesini ilk duyduklarında dünyaları başına yıkılan, o günden beri huzursuz olan K24, yeni evde hiç gözünün olmadığı, mahallesinin ruhunun kendilerine yettiğini belirtmekte. Nice hatıraları olan evi verecek olmak kendilerini epeyce etkilemiş. Dolayısıyla kentsel dönüşüm uygulamalarına bakışları oldukça olumsuz K24’ün.

“Biz kentsel dönüşümü hiç mi hiç olumlu görmüyoruz. Bizlerin yaşı gelmiş 60-65 e. Biz ne yapalım yeni evi. Şimdi taşın gel git, yeni komşular bul. Sağı solu tanımayacağız. Kim var hırlı mı hırsız mı bilemeyeceğiz. Biz hiç istemedik kentsel dönüşümü. Mecburiyetten verdik evimizi. Amcan sabah akşam aklına geldikçe gözyaşı döker. Tavanda bile hatıralarımıza vardı der. Varlıklı olduğumuz zaman bile yoklukta yaşadığımız zaman bile bu evde geçirdik ömrümüzü. Bizim için çok zor oldu. Eski evimiz aradığımız için yeni evimizden hiç menün değiliz. Büyük bir olay yaşadık. Devlet bu durumu kestirebilseydi keşke...(K24, Kadın, Mengene)”.

İmar güncelleme uygulamasının mahallelerinde uygulanmaya konulacağı sıralarda böyle bir şeyin olabirliği konusuna ihtimal vermeyen K31, yetkililerin bu mahallede yapılan apartmanlardan bir daire alacağını söylese de, bozulan sosyal dokunun tekrar inşasının olmayacağına inanmaktadır.

“Ben ilk duyduğumda karşımdaki kişiye, ya bırakın Allah aşkına ne dönüşümü. Burada yıllardır oturan insanlar var. Bunlar buraları nasıl terk etsin dedim. Onlarda amca merak etmeyin burada oturmaya devam edeceksiniz dedi. Nasıl diye sorunca; burada yaptığımız apartmandan size ev vereceğiz dediler. Tamam, 20 kişilik mahalle 200 kişiye çıkacak ve biz geri kalan 150-180 kişiyi

tanımayacağız ki dedim. Mahalle eski mahalle olmayacak dedim. Amca alışılır alışır dediler. Hiçbir beklentim yok dönüşümden. Hiçbir şey beklemiyorum. Al işte gördün adamlar evlerini boşalttılar. Başka yerlerden ev alanlar oldu (K31,Erkek, Mengene)”.

Dolayısıyla, Araştırma yapılan üç mahallede kentsel dönüşüme karşı genel anlamda olumsuz bir tavır sergilenmese de, beklentileri karşılamayan uygulamaların varlığı bireylerin kentsel dönüşüme olan bakışlarını etkilemektedir. Bu anlamda dönüşümü sadece yıkılan evleri yeniden inşa etmek üzerine kurgulamak, yıkılan sosyal ilişkileri görmezden gelmek sorunları tetikleyen etmenlerdir. Apartman dairesi, kimi yaşlı bireyler için çok cazip gelebilirken kimi yaşlı bireyler için modern bir hapisane haline dönüşebilmektedir. Bu durumu belirleyen temel etken ise bireylerin beklentilerinin karşılanmaması olarak düşünülebilir.

5.9.3. Katılımcıların Yeni Yerleşim Alanlarından Memnun Olma Düzeyleri

Küçük Aymanas Mahallesiindeki katılımcıların tamamı, kentsel dönüşüm projesi kapsamında yeni inşa edilmiş binalarda oturmaktadırlar. Mengene Mahallesiindeki katılımcılardan ise, 5 katılımcı başka yerden daire almış ama halen müteahhite devrettikleri eski evlerinde oturmaktadırlar (evlerinin yıkılmasını beklemektedirler). 3 katılımcı ise aynı mahallede kalıp başka sokaktan daire almış ya da kiracı olarak oturmaya devam etmektedir. Tatlıcak Mahallesiindeki katılımcıların tamamı ise, Yeni Mahalleden göç etmiş bireylerden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcıların genel anlamda yeni evlerinden memnun oldukları görülmüştür. Bununla birlikte Neredeyse tüm katılımcıları rahatsız eden temel husus, alışılmış ve samimi sosyal ilişkiler inşa edilmiş, mahallelilik ruhu kazanılmış bir mekândan başka bir mekâna geçiş sorun olmaktadır. Bu bağlamda sosyo mekânsal ilişkilerin zoraki inşa edildiği mekânlar olarak da düşünülebilir kentsel dönüşüm ile inşa edilmiş alanlar. Modern malzemeler kullanılarak inşa edilmiş dairelerde her türlü imkân ve kolaylık olmasına rağmen müstakil bir ev hayatına alışmış bireylerin alışması kolay olmamaktadır. Özel alanlarının belli bir metre kare alana sığdırıldığını düşünen K2'nin konu ile ilgili söyledikleri durumu gösterir niteliktedir.

“Şu an yerleştiğimiz evden genel olarak memnunuz. Yani sıcak suyu hazır doğalgaza hazır işte evimiz daha güzel daha böyle Ferah daha böyle aydınlık ama işte bizim alanımız sadece evimiz. Sadece bu kadar... İşte bu kadar olduğu için zaman zaman canımız sıkılıyor işte evin önüne çıkıp oturamıyorum işte oturmaya kalksam aşağıda Zaten insanlar dolu oluyor bazen yer bulamıyoruz, bahçenin etrafında bir iki tur atıyoruz... Çocuklarım istiyor blokun önündeki çocuk parkına götürüyorum. Öyle yani (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”

Uzun yıllar oturulan evi ile manevi bağ kuran bireylerin yeni mekânlarına alışmaları, her türlü imkânlar sunulsa da kolay olmamaktadır. Yeni yaşam alanlarında yeni sosyal ilişkiler kurmanın vakit alacağı durumlar için katılımcılar eski yaşam alanlarına hasretlik duymaktadırlar. Katılımcıların konu ile ilgili söyledikleri durumu özetlemektedir.

“Saray verseler memnun olmam. Ev yeni, eşim beğendi ama ikimizde çok sıkıntı çektik bu süreçte. Kolay mı 25 yıllık evimi bırakıp gitmek. İnsan arabasını satıp gözyaşı döküyor. Bense 25 yıllık evimi verdim. Kolay değil (K31, Erkek, Mengene)”

“Eski evi arıyorum abisi. Derme çatma bile olsa arıyorum. Şu evin duvarları altın kaplama bile olsa arıyorum eski evi. Eskiden ne rahatmışım vallahi. Şimdi kaç kat çık, karşıdan geleni tanıma ama yine de selam ver. Bunlar iyi olmuyor (K12, Erkek, Küçük Aymanas)”

“Kentsel dönüşüm adı altında yerleştiğimiz bu evden esnasında memnunuz ama şimdi yukarıdaki komşuyu tanımıyorum aşağıdaki komşuyu tanımıyorum yan apartmanda iki akrabam var onları tanıyorum mahalleden bir kaç kişi var onları tanıyorum. Hayatım sıfır oldu. Kata çıkmak istemeyen dostlarımız başka mahallelerde müstakil ev baktı. Yani eski evimi çok arıyorum çok çok arıyorum (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”

Toplu konutlarda en önemli sorunların başında dairelerden gelen sesler gösterilebilir (5 katılımcı). Açılan bir çeşme sesi ya da yeni uyanmış bir bebek sesi, alt kat ya da üst katta kalan bireyleri pekâlâ rahatsız edebilir. Evin konforu da bu tür sesleri bastırmak için yetmeyebilir. Konu ile ilgili K3 ve K6, evlerinin ferahlığı konusunda problem

olmadığını ancak dairelerden gelen seslerden dolayı rahatsızlık duyduklarını; önceki yaşam alanlarında bu tür şeyler yaşamadıklarını belirtmektedirler.

“Ev fena değil. Ama eski evimiz gibi de olamaz. Dört duvar. Yukarıdan ses. Aşağıdan ses. Lavabodan ses geliyor ses. Sen memnun olur musun yeğen? Evimizi bırakıp gelmek çok zorumuza gitti ama neye yarar. Evler ruhsatlı olmayınca, belediye de tehdit ediyor bak burayı yeşil alan ilan ederim diye. Bizde mecburiyetten verdik” (K3, Erkek, Küçük Aymanas).

“Evimiz temiz, ferah ama dar geliyor bize. Yukarıda top zıplasa duyuyoruz. Apartman hayatına alışık olmadığımız belli. Ben evimi bırakırken baya zorlanmıştım. Biraz sevinçliydim, birazda üzüntülü. Evimiz değerlendirildi dedik. Ama hesap edemediklerimiz oldu. Evimizin önündeki dut ağacını kestiler mesela. Şimdi ortalıkta ağaç yok, olsa bile herkesin, bizim değil” (K6, Kadın, Küçük Aymanas).

Yeni mahalleden taşınan çoğu Roman/Çingene bireyin ilk durağı Tatlıcak Mahallesi olmuştur. Evler kendi imkânları ve projeden alınan paralarla yapılabilmıştır. Dolayısıyla bireyler yeni yaşam alanlarından memnundurlar. Toplu konuta çıkamadıkları için üzülseler de eski komşuları ile tekrar yeni yaşam alanlarında karşılaşabilmenin hazzı içerisindeyler. Tek endişeleri ise, ileriki zamanlarda şu anki evlerinin de ellerinden alınmasıdır.

“Yani bu ev güzel, evin içi geniş. Müstakil. Komşularımızı da tanıyoruz, onlar da bizleri tanıyorlar. Yaklaşık 10 yıl Yenimahalle'deki evde kaldım. Öyle olunca biraz alışmıştık tabii oraya. Ayrılmak da biraz zor oldu onu da söyleyeyim ama bu mahallede gelince durumu biraz erken unuttuk. Hani tanıdıklarımız olunca yaşadıklarımızı, evden çıkarken üzüldüğümüzü erken atlattık (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

“Evi kendi imkânlarımızla yaptık. Yani bu mahallede tek tesellim, burada yaşayan vatandaşların neredeyse hepsi benim gibi alevi, abdal ya da Çingene her neyse. Tek tesellim bu. İşte evden aldığımız biraz parayla bu dükkânı açabildim. Yani ne sor ne ben söyleyeyim düşündüğümü. Ya insan bizim gibi zaten zor durumda olan insanlara bunu yapar mı? (K21, Erkek, Tatlıcak)”.

“Ha yaptığım şu evden memnunum ama bunu da ileride elimden alırlarsa? Evim yine gecekondü görünüyor. Yani ileride yine başım ağrırsa? O yüzden araştırıyorum ileride elimizden alınırca çocuklar bari kazansın diye, ruhsatını almayı araştırıyoruz. Ruhsatı almak da çok zor diyen pahalı diyen var. Ne yapacağımıza bilemedik. Evi elinden alınan bizim gibi vatandaşların hepsi bunu düşünüyordur (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

“Evi kendim yaptım. Bir kat zaten. Geçici tapu yine. Gecekondü yani. Mahalleye geldik, oradan ayrılmak istemedik. Merkezde bir yerde. Tanıdık ahbap çoktu. Burada o kadar tanıdık yok. Çoluk çocuk toplandı geldik. Biraz bir tanıdığın evinde kaldım ev bitene kadar. Baya sıkıntılar yaşadık (K17, Erkek, Tatlıcak)”.

K29, bir esnaf için işyerinin kapatılmasının oldukça zor olduğunu, kaybedilen müşterilerin kolay kazanılamayacağını düşünüyor.

“Dükkânımız gitti. Bir esnafın en sıkıntılı durumu yer değiştirmektir. Dükkân altın kaplama bile olsa memnun olmam. Müşterileri kaybettik. Yeni müşteriler yıllar alacak (K29, Erkek, Mengene)”.

5.9.4. Taşınmazların Bedeli/Ederi Konusundaki Kanaatler

Kentsel dönüşüm uygulamalarının temel yürütücüsü konumunda olan belediye zaman zaman bu işi özel sektöre devretmektedir. Temel yürütücünün belediye olması ya da müteahhit olması uygulama da bazen farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin müteahhite taşınmazını devretmiş bireyler belediye harcırahından, noter ve tapu harçlarından muaf tutulabilmektedir. Belediyenin yürütücü olduğu durumlarda ise, düzenleme ortaklık payı başta olmak üzere, imar yasasının 18. Maddesine göre kararlar alabilmekte, zaman zaman avantajlı, zaman zaman dezavantajlı konumda değerlendirilebilmektedir. Buradan hareketle çalışma da, üç farklı mahallede meydana gelen imar değişikliklerine binaen bireylerin taşınmazlarını devrettikleri bedel/eder konusu önem taşımaktadır.

Katılımcılara “kentsel dönüşüm adı altında taşınmazınızı, evinizi ya da arsanızı sattığınız/devrettiğiniz bedel konusunda ne düşünmektesiniz?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların konu ile ilgili deneyimlerini paylaşmaları beklenmiştir. Meram Belediyesinin kendi bünyesinde kurduğu kooperatiflerle yürütücüsü olduğu Küçük Aymanas Mahallesinde görüşülen katılımcılar taşınmazlarının bedeli/ederi konusunda tatmin olmuş değillerdir (10 katılımcı) . Karatay Belediyesine bağlı Mengene ve Yenimahalle’de ise dönüşüm projeleri özel müteahhit firmaları tarafından yürütülmektedir. Mengene Mahallesinde yaşayan bireyler taşınmazlarını makul bir fiyattan verdiklerine inanmaktadırlar (5 katılımcı). Tatlıcak Mahallesinde yaşayan bireyler ise kentsel dönüşüm ile taşınmazlarının ruhsat işlemlerinden kaynaklı oldukça düşük fiyatlarla devrettiklerini düşünmektedirler (7 katılımcı).

Küçük Aymanas Mahallesinde yaşayan K1, çok düşük bir fiyata ev ve arsalarını devrettiklerini söyleyerek, kendilerinde daha mağdur olan kişileri tanıdığını belirtmektedir.

“Söylüyorum ya yeğenim... Çerez parasına kırk elli yıllık ev ve arsamız elimizden alındı. Yine bizler iyiyiz. Duyduklarımız var. O kadar evi ve arsası vardı ruhsatı olmadığından (gecekondu) o kadar arsaya 2+1 evi bile alamadı, üzerine ekleyip alabildi (K1, Erkek, Küçük Aymanas)”

K12, arsasının büyüklüğüne rağmen belediyenin kendisine oda sayısı az bir daire teklif ettiğini, evlerinin neredeyse bedavaya gittiğini düşünmekte; haklarını aramak üzere dilekçe yazdığını, ancak sonuçsuz kaldığını söylemektedir. Bununla birlikte K2, projeye ilişkin olumlu düşüncelere sahip olsa da yaşananlar kendisi ve projeye ilişkin olumlu algılarını derinden etkilemiş. Evlerinin ederi, bir tane daireye karşılık gelmesinden ziyade kendilerinden bir miktar ücret talep edildiğini aktaran K2, olumsuzlukların bunun ile de sınırlı kalmadığını düşünmektedir.

“O kadar arsam var, 2+1 ev teklif ettiler. Birde cephesini de söylediler. Bizim evlerimiz bedavaya gitti abisi. Devlet bunu yapacağına bize biraz bütçe verseydi de biz evlerimizi düzeltseydik ya, madem sağlam değil. Evimin ederi bu değil. Dilekçeyle başvurduk olmadı. Sonuç alamadık. Dava açanlar bile oldu. Sanki

mahkeme bunlarla anlaşmış gibi hiç hakkımız korunmadı (K12, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Kentsel dönüşüm projesi Bizim mahallemizde 2010 2011 yılında başladı. Hatta beyim daha iyi bilir onlar biliyorlar ilk başta tabii biz heyecanlandık yani biraz az gelimli olduğum için belki bizim arsamız değerlendirildi diye düşündük. Sonra evimiz evimize bilirkışı geldiği zaman işte evimizin için küçük bir bahçesi de vardı. Ama gelip bakanlar yeni binadaki ev için çok az miktarda ücret talep edeceklerin, evin hemen hemen başa baş edilebileceğini söylediler. Biraz da bizden para talep ettiler. Biz kendimiz daha çok böyle rahat edeceğimiz düşünüürken bizden yeni yapılacak binada işte 160 bin liraya satılacak evin 200 bin liraya satılacak evin bizden 20 milyarını aldılar. Biz onlardan para beklerken onlar bizden 20 milyar aldılar ama sabrettik biraz biriktirdik böyle yani. İlk başlarda heyecanlıydık. Sonra insanların yavaş yavaş mağdur edildiklerini duyduk. İnsan kendi insanına bunu yapar mı? Keşke böyle şeyler olmasaydı dedirttiler bize (K2, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Evleri ile birlikte hatıralarını da bıraktıklarını aktaran K9 ve K13, belediyenin kendilerine arsa bedeli olarak teklif ettiği miktarı oldukça düşük bulmaktadırlar. Evlerini Karatay İlçesinde müteahhite verenlerin daha mutlu olduğunu aktaran katılımcılar, düzenleme ortak payını da alan belediyenin karlı davrandığını, vatandaşların ise mağdur olduğunu düşünmektedir.

“Evimizin yıkılışını arsamızın kazıldığını gördüm benim için özellikle annem için çok zordu. Ama yine de evler lüks evler güzel içleri yapılı, boyalı. Anca lüks olmasına rağmen arsamızın ve evimizin hakkını da alamadık. Bu mahallede kentsel dönüşüm faaliyetlerini belediye yürütür. Diğer mahallelerden duyuyoruz, müteahhit'in girdiği mahallelerde insanlar arsalarının karşılığını daha çok alıyorlar. Özellikle bu alanlarda vatandaşların çoğu mağdur konumda bence. Çünkü müteahhit olsaydı normalde belediyenin vereceğinin biraz daha yukarısında veriyordu özel olduğu için ama Belediye... Belediye olma avantajını kullanarak biraz zorla biraz böyle zorla ikna ederek elimizden aldı. Mesela benim 4500 metrekare yere yakın arsa mı vardı, içinde de evim vardı. Eğer

Müteahhit gelseydi buraya bana 15 daire verirdi. Ama belediye bize 9 tane verdi. Ha çok şükür ama hiç adil olmadı (K9, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“O kadar hatıramızı bıraktık geride. Birde üstüne üstelik bize ödenilen tutarın oldukça az olduğunu da öğrenmiş olduk. Karatay git orada insanların yüzü güler. Bizde bu yok. Belediye dayandı kapımıza tabiri caizse alacağım da alacağım. Tamam, al dedik. Alırım arsani ama yüzde 30 da yol su okul cami payı da alırım diyor. Bu işten en zararlı vatandaş çıktı (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Özel müteahhitin projeleri koordine ettiği Mengene Mahallesinde ise katılımcıların geneli arsalarının bedeli konusunda memnunlar. Katılımcılar proje ile ilgili araştırıp soruşturduklarını ve makul bir fiyata taşınmazlarını verdiklerini aktarıyorlar.

“Ya biz araştırdık, o kadar da aşağı vermedik evimizi. Evin zaten tam ruhsatı yok. Yine iyi para aldık bence (K27, Erkek, Mengene)”.

“Ederi konusunda problem yok. Ortalama istediğimizi aldık (K29, Erkek, Mengene)”.

“Piyasa fiyatlarında anlaştık. Bizi kandırdıklarını düşünmüyorum (K31, Erkek, Mengene)”.

Tatlıcak mahallesinde yaşayan bireyler ise, taşınmazlarını çok ucuza devrettiklerini düşünmektedirler. Katılımcılar evlerinin ruhsatı olmadığı için, yetkililer tarafından çok az bir miktara razı edildiklerini, evlerini devretmek zorunda kaldıklarını söylemektedirler. K19 ve K23 başlarına gelen bir olayı şu şekilde aktarmaktadır:

“Şu mahalle de kime sorarsan sor abi, kimse halinden memnun felan değil. Bak mesela şimdi Konya'nın bir yerinden 100 metrekare arsa almaya çalış, 150 bin TL'den aşağı alamazsın. Bizim yerlerimiz çeşitli bahanelerle 10 bin TL'ye 15 bin TL'ye alınmış. Kime sorarsan sor abi (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

“Yok abi, konya gibi bir yerde 200 metrekare arsa 150 bin TL'den aşağı değil. Bizim alanımız daha geniştir. Bize çok çok az bir ücret teklif ettiler. Kira yardımı yapalım başka yerde oturun dediler. Ev için de biraz ücret talep ettiler. Çünkü

ev için fiyatı karşılamıyormuş arsamız. Biz kirayı kabul etmedik nasıl geçinelim yoksa (K23, Erkek, Tatlıcak)”.

K21 ise, evini ilk başlarda vermek istemediğini, yetkililerin teklifini kabul etmediğini, ama yetkililerin tehdit eder şekilde bu tavra karşılık alanını yeşil alan gösterip kuruş para alamayacağını belirtmeleri üzerine evini vermeye karar verdiğini söylemektedir. Kendisi de evinin ya da arsasının bedeli konusunda tatmin olmayan katılımcılar arasındadır.

“Az para aldım. Sonra ayak diretince müteahhitlere onlarda bizi uğraştırma yeşil alan yaparız burayı yarın kuruş alamazsın diyenler oldu. Her tarafta konuşuluyor yeni mahalledeki evlerin dönüşümle yıkılan evlerin ücretlerinin çok az olduğu (K21, Erkek, Tatlıcak)”.

5.9.5. Kentsel Dönüşüm Projesine İlişkin Olumlu/Olumsuz Deneyimler

Yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcıların kentsel dönüşüm projesine ilişkin olarak olumlu ya da olumsuz deneyimlerini aktarmaları istenmiştir. Katılımcılar projeye ilişkin genel olarak memnuniyet duydukları temel husus, yeni ve modern bir eve taşınmış olmaları (13 katılımcı). Olumsuzluk olarak ise karşımıza iki alt tema çıkmaktadır. Dönüşümle birlikte bir yığın insanla birlikte aynı apartmanda yaşamak zorunda kalmaları (16 katılımcı) ve eski mahallelerinde inşa edilen sosyal dokunun bozulması (11 katılımcı).

5.9.5.1. Kentsel Dönüşüm Projesine İlişkin Olumsuz Deneyimler: Mahalledeki Yabancı

Çalışmada gecekondü semtlerinde kurulan yüz yüze ilişkiler, herkesin birbirini tanınması, başka bir ifade ile birincil ilişkilerin yoğun bir şekilde inşa edilmesi kuşkusuz mahalle içinde yaşayan bireylerin güvende hissetmelerine olanak sağlayan etmenler arasında olduğu görülmüştür. Kentsel dönüşüm projelerinin hayata geçirilmesi ile gecekondularda oturan bireylerin apartmanlara geçişi, komşuluk ilişkilerinin içeriğinin

değişmesine, bireylerin apartman hayatına entegre olmasının zorlaşmasına neden olmuştur. Mahallede her gün karşılaşılan bireylerin değişmesi, mahallede faaliyet gösteren bakkalından kasabına her türlü esnafın yer değiştirmesi, cemaat tipi bir yapılanmadan cemiyet tipi bir yapılanmaya doğru bir hareketlilik yaşanması sürecin sonunda olası beklenen insani etkileşimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu süreç beraberinde gecekondü hayatına alışmış bireyler için yeni yaşam alanlarında bazı problemleri beraberinde getirmektedir (8 katılımcı).

K9, apartman yaşamına alışkın olmayan bireylerin bazı konularda sıkıntılar yaşadığını söylüyor. Örneğin gecekondü hayatında halısını ya da sofru bezini dışarıya, evinin önüne silkmeye alışmış birey, apartmanda aynı alışkanlığı devam ettirince problem yaşayabiliyor. Bununla birlikte, gecekondü mahallesinde herkesin birbirini tanıdığını, dolayısıyla mahalleye gelen yabancıyı ayırt etmekte zorlanmadıklarını söyleyen K9, niyeti bozuk kişileri mahallede barındırmayıp önemlerini aldıklarını belirtiyor. Dönüşümle birlikte bununda ortadan kalktığını söyleyen K9, konu ile ilgili deneyimlerini şu şekilde paylaşmaktadır:

“Hele zaman zaman apartmanda bazı problemler yaşıyor ya, apartman hayatına alışkın olmayan insanlar apartmana çıkınca eski alışkanlıklarını bırakmıyorlar. Mesela atıyorum bir sigara içip sigara izmaritini aşağı atıp aşağıdaki balkona izmarit atıyorlar. Yemek sofrasını aşağı silkeliyor. Bu da bizim için ya da diğer vatandaşlar için problem olabiliyor bazen kavga edenler duyuyoruz bazen birbirleriyle tartışanlar duyuyoruz. Bunun haricinde için gördüğün gibi şu parkta çocuklar oynuyorlar mesela, buradan kadın geliyor kim olduğunu bilmiyoruz. Hani kendi sitemizi giren kadının kim olduğunu bilmiyoruz soramıyoruz teyze sen kimsin diye? Eski mahallemiz de olsa bir adam sabah geçtiği zaman biraz şüpheleniriz, kinci defa geçtiği zaman bu adamın ne işin var burada falan deriz ama birkaç kez görünce artık hayırdır birader diye hesap sorardık. Şimdi geliyor kapımın önüne hadi sor bakalım. Akrabasına da gelmiş olabilir. Çocuk kaçırmak için de olabilir. Kardeşim ne işin var senin burada deyip mahalle ile alakalı güvenlik önlemleri alırdık ya da o kişiyi mahallemizden kovardık ama şimdi güvenli site denmesine rağmen güvenlikçi yok güvenlik koymak zorunda değiliz bir bakıyorsun birisi giriyor, kim çıkıyor belli değil.

Yani diğer mahallemize göre kendimizi daha sıkıntılı daha riskli daha kişi güvenliğinden yoksun olarak görüyoruz” (K9, Erkek, Küçük Aymanas).

K6, apartmanlarının ortak kullanım alanı olan kamelyalar altında zaman zaman vakit geçirdiğini, komşularla bir araya geldiklerini söylüyor. Ama komşularının çoğunu da tanımadığını ekliyor.

“Mesela bizim bir toplanma alanımız var sitelerin önünde. Herkes orada toplanır bir kritik yaparlar. Özellikle biz site kadınları olarak. ocuğunu oynadırtmaya getirenler var mesela. oğunu tanımam. Çoğu da beni tanımaz. Mahallemizin çoğu başka yere taşındı. Yeni yeni insanlar var. Kim kimdir, kim değildir bilemiyorum (K6, Kadın, Küçük Aymanas)”.

Gecekonduklar, aynı zamanda aidat parasının olmadığı, güvenlikçi parasının olmadığı, kapı önünde rahat bir şekilde çay ya da kahvenin içildiği, komşuların birbirini tanıdığı, halı ya da sofra bezi silkmenin sorun olmadığı, özel alanın oldukça geniş olduğu mekânlar; apartman dairesi ise, mahalledeki yabancıların oturduğu sağlam, modern mekânlar olarak görülüyor. K5’in konu il ilgili söyledikleri durumu gösterir niteliktedir.

“Mesela eskiden aidat parası, kapıcı parası, güvenlikçi parası bunun gibi paralar demiyorduk. şimdi günden güne şu parası bu parası adı altında bir sürü para ödüyoruz. Evimizin önünde eskiden çay pişirip kolu komşu ile ierdik ama şimdi bunları yapamıyoruz. şu an üst komşunun yan komşunun kim olduğunu bilmiyorum. Ama eskiden mahallemizde Mahalle başındaki oturan kişiye tanırdım şimdi kim var kim yok bilmiyorsun. Daha iki gün önce mesela birisiyle kavga ettik kavga nedenimiz yukarıdan sofra bezi ırpımış. Bilmiyoruz ki sitelerde aşağıya sofra bezi halı ve benzeri gibi her türlü eşyayı ırpmanın yasak olduğunu. Eski evimizde bunlarla karşılaşmıyorduk. Eski evimiz bu anlamda çok çok iyiydi şimdi sudan sebepten bir sürü olay yaşıyoruz (K5, Kadın, Küçük Aymanas)”.

K13, gecekonduklarının olduğu mahallede eşinin esasında hiç kavga etmediğini, komşuları ile iyi geçinen birisi olduğunu düşünüyormuş. Ancak ne olduysa yeni eve taşınalı olmuş. Elektrikli süpürge sesi yüzünden komşularla tartışmış. Dolayısıyla K13,

yeni sosyal ilişkilerin kurulmasının zor olacağını, tanımadık simalarla tanışmanın zaman alacağına inanıyor.

“Kentsel dönüşümle aha ileride gördüğün binaların çoğu yeniden yapıldı. 8-10 katlı. Evler lüks, sağlam, güzel, ama bizim gibi müstakilde yaşamış insanların rahat olacağı evler değil. Benim karım hiç kimse ile tartışmaz, kavga etmez birisi. Öyle bilirim. Kimse ile sorun yaşamaz. Yeni eve taşındık taşınalı bazı komşularla atışmış. Neymiş, elektrikli süpürge sesiymiş, neymiş balkondan halı silkmış. Biz bunlara alışkın değiliz ki. Ne karışanımız ne edenimiz vardı. Şimdi herkes karışıyor. Bina yöneticisi bile ayar verme derdinde. Bunlara hiç gerek yoktu. Yani köyümüze geri mi dönelim. Köyler zaten bitik, hepsi birbirine küs, orada da rahat edemeyiz (K13, Erkek, Küçük Aymanas)”

5.9.5.2. Kentsel Dönüşüm Projesine İlişkin Olumlu Deneyimler: Hayaller ve İmkânsız Hayatlar

Tatlıcak Mahallesinde yaşayan bireyler, kentsel dönüşüm ile ilgili anlam dünyaları oldukça karışıktır. Katılımcılar, hayal ettikleri evlere kavuşamamanın üzüntüsünü yaşamaktadırlar. Tek tesellileri ise, yeni taşındıkları mahallede sosyal dışlanma yaşamıyor olmalarıdır. Ama kendileri için yine de en iyi olanı toplu konuta çıkmak olduğunu belirtmişlerdir (5 katılımcı). Özellikle kadın katılımcılar için. Birlikte hareket etme kararı alan mahalleli, bu konuda uzman olduklarını düşündükleri müteahhitlerin kendilerini zamansız ve tek tek yakaladıklarını düşünmektedir. Kendilerinin tek zaafı sıcak paraya hayır diyememek olmuştur. Pafta üzerinde yaşayan yüzde yetmişlik kesim ikna olduysa zaten, geriye kalanların fikri de sorulmamıştır. K14 ve K22 bu durumu şu şekilde aktarıyor:

“Mahalleli ile bir olalım dedik. Konuştuk kendi aramızda. Şimdi görevliler herkes bir arada iken konuşmuyorlar. Herkesi tek tek buluyorlar sanırsam. Sonra da ikna ediyorlar. Hep birlikte vermeyelim dememize rağmen, parayı ucundan gösterince herkes tamam demiş. O diyenlerin şimdi ellerinde hiçbir şeyleri yok. Sonra tehditler aldık zaman zaman. Vermezsen vermesi bizde yeşil

alan ilan ederiz sonra parayı rüyanda görürsün diye korkuttular. Devlet bu, yapar mı? Yapmaması lazım ama bunları yaşadık (K14, Erkek, Tatlıcak)”.

“Yani bize herhalde toplu konutlardan bir ev verirler diye düşünmüştük, temiz bir tane verirler diye düşünmüştük. Apartmanda oturmak kadar keyifli bir şey olur mu? Evi zaten benden daha çok karım çok istiyor apartmanda oturmayı. Temiz evler işte böyle temizdir diye düşündük Hem biraz bize de kar getirir. Kar’ımızı 5 iken on ederiz dedik. Ama tabi beklentimiz beklentilerimiz karşılanmadı. Bir gelmişler zaten hepimizi bir araya toplayıp anlaşmak yok. Müteahhitler ya böyle tek tek mahalledekiler ile tek tek gizli gizli, saklı konuşup anlaşmışlar. Bizim garipler de zaten hemen böyle bir şeye hayır diyecek halleri yok ki hemen evet demişler. O zaman bir öğrendik, işte bize sundukları miktar rakamla fiyat olarak işte başka mahallelerde sundukları başkalarına sundukları fiyatlar arasında dağlar kadar fark var. Onlar bile bizim bu konularda cahil olduğumu bilgisiz olduğumuzu biliyorlar bundan faydalanmışlar işte. Kocaman arsamıza çok az miktarda para verdiler, işte neden bu kadar az veriyorsunuz diye sorduğumuz zaman zaten siz çıkmak zorundasınız. Bu parayı bizim size verdiğimizde de şükredin, en azından konuşmayın gidin başka bir yerden rahat olacağınız bir yerden ev bulun ya da kiracı çıkmak istersiniz kirayı kira yardımı yapalım falan gibi şeyler söylediler (K22, Erkek, Tatlıcak)”.

Evlerinin, arsalarının atalarından kaldığını belirten K19, belediyenin meşru gücünü kullanan yetkililerin kendilerine adil davranmadıklarını ve satmaya razı olduklarını söylüyor (7 katılımcı).

“Arsalarımız babadan, dededen kalma evimiz, bahçemiz, kentsel dönüşüm diyerekten hava parasına satıldı abi. Zorla satmak zorunda kaldık. Belediye dikiliyor karşına, biz burayı yeşil alan ilan ettik. Zaten alacağız, ama vereceğim paraya da razı ol diyerekten evlerimiz alınmış. Çünkü tapularımızın eski olduğunu, aslında para bile verilmeyeceğini söyleyip bedellerinin altında mülklerimiz alındı abi. Bundan hiç memnun değiliz (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

K20 ise, kentsel dönüşüm yüzünden Tatlıcak'a taşınmak zorunda kaldıklarını, merkezden uzaklaştıklarını belirtiyor. Mahallelinin ortaklaşa hareket etmemesi tüm planları suya düşürmüştür. Olan paralarıyla avukat düşünmüşler, mahalleli kararlı olduğu için vazgeçmişlerdir. Muhtar ise K20'nin ifadesi ile nedendir bilinmez kendilerine yardımcı olmamış, yol göstermemiştir. Sonuç olarak ulaşımdan merkeze yakın olma imkânlarına kadar her şey ellerindeki evleri ile birlikte kaybetmişlerdir.

“Konyamız güzel. Yenimahalle'den buraya taşımamamız kötü oldu. Mevlana yakındır her şey yakındı. Bir şehirden çok uzaklaştık, belediye otobüsü gelecekte biz merkeze gideceğiz de otobüsün saatini bekleyeceğiz de... Bir sürü zorluk her türlü bizim için çok zor oldu. Yenimahalle'den buraya taşınmadık ki zorla gönderildik. Evet, elimizden alınınca yine tanıdık Dostlar Tatlıcak'ta dedik buraya geldik. Evimiz haksız bir şekilde elimizden alındığı için Avukat tutalım dedik. Ama zaten mahalledeki diğerleri evlerini vermişler zaten. Bizi dinlemediler zaten. 1 lira para alamadım, ister inana ister inanma (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

5.9.5.3.Sosyal Doku Bozumu

Mengene Mahallesiindeki katılımcılar için kentsel dönüşüm projesinin en olumsuz tarafı sosyal ilişkilerin bozulmasına neden olmasıdır (4 katılımcı). Mahallelerinde faaliyet gösteren müteahhit firması, taşınmazlarının bedelini aşağı yukarı karşılamışlardır. Başka bir yerden ev alabilmeleri için imkânlar yerindedir. Ama mahallede kurulan ilişkiler, mahalledeki hatıralar, evlerinin avlusunda inşa ettikleri ve ekip biçtikleri özel alanlar ve benzeri durumları kendileri için olumsuz durumlar olarak görülmektedir (4 katılımcı). Kentsel dönüşüm asıl kendileri ve mahalledeki sosyal doku için yıkımın adı olmuştur.

“Yani kentsel dönüşüm, ya da imar değişikliği başımıza bela oldu yeğenim. Ne hatıra bıraktı nede güç bizde. Şimdi küçük evlat bir yerden ev aldı bize. İyi mi iyi ama! Nasıl alışacağız biz oraya... Bizim insanlarla muhabbet edeceğimiz zamanlarımız tam ama konuşacak kim kaldı. Evini veren taşındı gitti. Diğer mahallelerde de aynı. Vatandaşı dinleyen yok gülüm. Bellemişler dönüşüm

dönüşüm. Yav insan evladı, yapmadan önce bak senin yaptığın çalışma gibi bir çalışma yaptır. Her şey paramı yav... Kaç yıllık dostluklarımız kopacak. Başlarım yeni evine. Kalan ömrümüz zindana çevrildi anlayacağın.. Para hiç gözümde değil, evi ucuz verdik pahalı verdik hiç önemli değil, ucuzda vermedik evi ama evle birlikte her şey gitti (K24, Erkek, Mengene)”.

K27, kentsel dönüşümün olumsuz olan tek özelliğini uzun yıllar yaşanılan konutlardan ayrılmak olarak tanımlıyor. Mahallenin ruhunu oluşturan zamanında inşa edilmiş evler ile kurulmuş dostluklardır. Dönüşümle birlikte çocukların okulları ve tanıdık esnaflarında değişecek olması K27’yi düşündürüyor.

“Tek olumsuzluk, kaç yıllık mahallemizi terk ediyoruz. Kira da teklif ettiler bize ama, biz kabul etmedik. Bizim evin yerine yapılacak binaya ne zaman taşıncağımızı bilmiyorum ki. Olumsuzluk olarak mahalle ruhu gitti. Tanıdığımız tüm esnaflar değişecek, çocuklarımın okulu değişecek. Komşularımız iyi mi kötü endişesi var. Olumlu olarak güzel bir eve taşındık. Evimiz daha sağlam (K27, Erkek, Mengene)”.

Mahallenin kendine münhasır bir sosyal dokusunun olduğunu belirten K30, dönüşümle birlikte sosyal dokunun bozulacağını ve yetkililerin bunu dikkate almadığını düşünüyor. Eğer amaç kenti daha güzel hale getirmekse, bunun tek yolunun insanlar arası etkileşimi artırmak olduğunu düşünen K30, yetkililerin mahalledeki alanlarla ilgili çalışma yapmasının yanında bireylerin sorunlarına ilişkin de çalışma yapmalarını istemektedir.

“Kentsel dönüşümün hiçbir aileye faydası olmaz yeğenim. Dönüştürüyorlar, yeni imar planları yapıyorlar. Konya güzelleşsin. Tama güzelleşsin de 8-10 katlı binalarla Konya güzelleşir mi? İnsanların arasındaki birlikteliği uhuvveti artırdığında Konya daha güzel olur. Bir bağ yetiştiriyorsunuz emeğinizi, zamanınızı veriyorsunuz, ağaçlar, yapraklar size alışmış siz onlara, bütünleşmişsiniz, sonra aranızdaki bu ilişkiler hiç dikkate alınmadan hadi biz buradan yok geçirelim diyor devletimiz. Yahu mahallenin bir sosyal dokusu var. Vücudun bir dokusu var, doku bozulduğu anda ceset olmaz mıyız biz? Mahallenin sosyal dokusu bozuldu yeğenim. Esnafta kaybetmeye mahkum,

ailerlede. Bir müşteri ile ilişki, samimi ilişki 2-3 yılda anca kurulur. Kaç yıllık esnafız burada. Keşke yetkililer önce size araştırma yaptırıp, sonra böyle adımlar atsa daha iyi olmaz mı? Nihayetinde insanız, duygularımız var, alışkanlıklarımız var... Bir ineği satarsınız, bugün benim ahırında olur yarın diğerinin ahırında. İnek için sorun yok, ne duygusal bağı var ne de alışkanlıkları. Biz öyle değiliz. Haydi, gidiyorsun deyince hemen gidemiyoruz. Bunlar dikkate alınmadı. Mahallenin sosyal dokusu korunmadı yeğenim (K30, Erkek, Mengene)”.

5.9.6. Kentsel Dönüşümün Devam Ettiği Diğer Alanlara Bakış

Yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcıların diğer mahallelerde devam eden kentsel dönüşüm uygulamaları konusunda ne düşündüklerini sorgulamak üzere katılımcılara, “Diğer mahallelerde uygulanan kentsel dönüşüm projeleri konusunda ne düşünüyorsunuz” sorusu yöneltilmiş ve konu ile ilgili deneyimlerini paylaşmaları beklenmiştir. Küçük Aymanas Mahallesi’ndeki katılımcılar (10 katılımcı) Meram Belediyesinin uygulamalarını yeterli bulmamakla birlikte; Karatay Belediyesinin müteahhitler vasıtası ile yürüttüğü projelerden övgüyle bahsetmektedirler (7 katılımcı). Kendilerine göre özel müteahhit, belediyenin vereceği rakam ya da oranın üzerinde fiyatlarla dönüşüm projelerini uygulamakta ve müşterilerini memnun etmektedir. K3 ve K12’nin konu ile ilgili aktardıkları durumu özetlemektedir.

“Evlerin bedelini çok aşağıda tutuyorlar. Yahu dedim ya yüzde 35’i benim diyor belediye. Nasıl senin? Kaç yıllık mal varlığımıza konuyor. Karatay’a bak sen. Onlarda genelde müteahhit yapıyor evleri. Haklarını bari alabiliyorlar. Keşke müteahhit gelseydi diyoruz (K3, Erkek, Küçük Aymanas)”.

“Bak bu konuda kulağımıza geliyor, Karatay mahallesi’ndeki müteahhitler tam haklarını veriyorlar diye duyduk. Keşke buraya müteahhit girseydi. Yani onlara direnme şansımız vardı. Belediye ye direnemedik. Zaten belediye bırakacakmış bu işleri. Onlarda müteahhite verecekmiş herhalde (K12, Erkek, Küçük Aymanas)”.

Mengene Mahallesiindeki bireyler devam eden projelerle ilgili malumatları vardır. Ancak katılımcıların tek problemi kentsel dönüşümün sosyal dünyaları üzerinde yarattığı/yaratacağı etkidir. Kendileri taşınmazlarını uygun fiyatlara devrettiklerini düşünüyorlar. K24'ün söyledikleri konu ile ilgili durumu gösterir niteliktedir.

“Diğer mahallelerde de aynı. Vatandaşı dinleyen yok gülüm. Bellemişler dönüşüm dönüşüm. Yav insan evladı, yapmadan önce bak senin yaptığın çalışma gibi bir çalışma yaptır. Her şey paramı yav... Kaç yıllık dostluklarımız kopacak. Başlarım yeni evine. Kalan ömrümüz zindana çevrildi anlayacağın. Para hiç gözümde değil, evi ucuz verdik pahalı verdik hiç önemli değil, ucuzda vermedik evi ama evle birlikte her şey gitti (K24, Erkek, Mengene)”.

K27, diğer mahalleler konusunda bilgi sahibi. Kendi ilçe belediye başkanlarının konuyu iyi bildiği için, vatandaşla karşı karşıya kalmamak için topu özel sektöre attığını düşünüyor.

“Çok söylenti var abim. Meram Belediyesi insanları mağdur ediyormuş diye konuşuyor tanıdıklar. Orada belediye yürütüyor işlerini. Burada özel sektör var. Onların anlaşması kolay olmamış ama bizler istediğimizi alabildik. Hançerli (Karatay belediye başkanı) bu konularda çok uzman. Vatandaşla karşı karşıya gelmek istemiyor topu özel sektöre atıyor (K27, Erkek, Mengene)”.

Tatlıcak Mahallesiindeki katılımcılar projeden haberleri var, ama konu kendilerinin ilgi düzeylerinin oldukça altındadır. Kendileri için önemli olan projenin yürütücüsü kim olursa olsun Roman/Çingene olmaları nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarını düşünmektedirler. K19 ve K20 konu ilgili düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Ben sanmıyorum zengin olup ta bizim gibi mağdur edilen insanların olduğunu. Yine duyuyoruz, az bir arsaya kaç daire verdiklerini. Bize daire vermeyi bırakın hava parasına arsalarımızı ve evlerimizi aldılar. Bu durum bizim gibi gariban insanlara denk gelir hep. Abdal olsun, köylü olsun hep böyledir abi (K19, Erkek, Tatlıcak)”.

“Diğer mahallelerde bizim gibi abdallar yaşıyorsa, eminim onlarda problem yaşamışlardır. Bizlerin kaderi zaten bu. Devlet bize biraz daha olumlu davranmasını beklerken nelerle karşılaşyoruz. Mahalleli çok sevinmişti kentsel dönüşüm gelecek diye. Çünkü daha iyi evler verileceğini düşündük. Ama önümüze hesap bir geldi. Şaştık kaldık (K20, Erkek, Tatlıcak)”.

Dolayısıyla katılımcılar diğer mahallelere ilişkin olarak değerlendirmelerinde mağdur oldukları hususları temel almak kaydıyla değerlendirmede bulunmaktadır. Dönüşüm üç mahallede farklı boyutları ile kendisi hissettirmiş, bireylerin sosyal ve ekonomik dünyalarının oluşmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Küçük Aymanas Mahallesiindeki bireyler dönüşümden olumsuz deneyimleri ile bahsederken, Mengene Mahallesiindeki katılımcılar ise mahalledeki sosyal dokunun bozuluyor olmasından dolayı kaygılarını aktarmışlardır. Tatlıcak Mahallesiinde ise evlerinin bedelini tam anlamıyla alamadığını düşünen Roman/Çingene bireyler, kentsel dönüşümü yürüten kim olursa olsun haklarının yendiğini düşünmektedirler. Genel olarak bireysel etkileşimleri ve sosyal ilişkileri etkileyen dönüşüm projesi, özelde ise komşuluk ilişkilerini de derinden etkilemiştir. Gecekondu mekânına alışmış bireyler sıcak ve samimi ilişkileri yeni yaşam alanlarında bulamadıkları için sorun yaşadıkları düşünülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Kentsel dönüşüm projelerinden etkilenmiş bireylerin sosyal adalet algılarının ele alındığı bu çalışmanın kuramsal arka planını David Miller'in sosyal adalet ilkeleri olarak ortaya koyduğu, eşit vatandaşlık, adil dağıtım, fırsat eşitliği ve sosyal minimum kavramları oluşturmaktadır. Bununla birlikte Harvey'in (2013: 19) mekân tanımının yapılmasında bireylerin habituslarının topluma yansıdığı, mekânın dinamik bir yapıya sahip olduğu, mekânın her yeni bir aktöre göre şekillendiği; dolayısıyla mekânın inşasında sosyal adalet fikrinin önemli etkisinin var olduğu düşüncesi ile kentsel dönüşüm uygulamalarının bireylerin sosyal adalet algıları üzerindeki etkisi de çalışma kapsamında sorgulanmıştır.

Küçük Aymanas, Mengene ve Tatlıcak Mahallelerinde gerçekleştirilen çalışmada 31 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İlgili mahallelerde zamanında inşa edilmiş konutların resmi tapu durumları dikkate alındığında, mahalledeki evlerin çoğu geçici mesken statüsünde bulunmakta; dolayısıyla gecekondular mahallesi olarak anılmaktadır. Tatlıcak Mahallesi hariç (mahalle de ikamet eden katılımcıların yaklaşık 2010 yılı ile 2011 yılları arasında kentsel dönüşü projesi ile uzun süreli ikamet ettikleri Yeni Mahalleden buraya taşınmış olmalarıdır) diğer iki mahallede oturan 20 katılımcı aynı mahallede 9 yıl ve üzeri zamandan beri oturmaktadır. Dolayısıyla gecekondular olarak adlandırılan mekânlarda yaşayan bireyler uzun süreli bir hayat planını yaparak inşa ettikleri evlerinde yaşamaktadırlar. Bu sonuç 1969 yılında Hart'ın İstanbul özelinde yaptığı "İstanbul'un gecekondular problemi" adlı çalışmasındaki sonuçlarla benzeşmektedir. Hart yaptığı çalışmada, Zeytinburnu ilçesindeki Sümer, Yeni Doğan ve Nuri Paşa mahallesindeki gecekondularda yaşayan bireylerin aynı evlerinde 9 yıldan daha fazla süre oturduklarını bulgulamıştır. Buradan hareketle Küçük Aymanas ve Mengene Mahallelerindeki mahalle yapısı için geçici, gezici ailelerin yaşamadığı, uzun süreli bir hayat planı için mahalleye yerleşen bireylerin oluşturduğu iki mahalle sonucuna varılabilir. Ancak kentsel dönüşüm projesi ile mahallelerin geleneksel yapısının değiştiğini ve dönüşümle birlikte mahalleden ayrılan ya da mahallelere yeni katılan bireylerle mevcut yapının değiştiğini/değişiyor olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bununla birlikte bu iki mahalle için "kent merkezine yakın yerlerdeki

gecekondulaşmaya” (Keleş, 1978; Ergan&Şahin, 2007) uygun olarak kurulmuş mahalleler olduğunu söylemekte mümkündür. Mahallelerin “Eski Garaj” ve Konya’nın merkezine olan uzaklıkları dikkate alındığında böyle bir sonuca varılabilir.

Tatlıcak Mahallesi’nde ise durum biraz farklıdır. Tatlıcak Mahallesi’nde yaklaşık 7 yıldır yaşayan katılımcılar, taşınmadan önce Yeni Mahalle’de oturmuşlar; bu mahallede oturma nedenleri olarak bölgenin şehir merkezine yakın oluşunu belirtmişlerdir. Tatlıcak Mahallesi, şehir merkezine oldukça uzak bir yerleşim alanı olduğunu düşünüldüğünde, Roman/Çingene bireylerin kentsel dönüşüm ile birlikte Tatlıcak Mahallesi’ne taşınma nedenleri önem taşımaktadır. Bu durum sorulduğunda; yakın akraba, tanıdık ya da “alevi, abdal” kişilerin bu mahallede yaşadığını, dolayısıyla çoğu katılımcı mekân temelli bir dışlanmanın yaşanmayacağına inandıkları için geldiklerini belirtmişlerdir. Bu durum literatürde de tartışıldığı gibi (Villaça, 2001; Keleş, 2002; Bolt ve Ark., 2006), etnik gruba bağlı bireylerin, hayat şartlarını karşılayabildikleri ölçüde ve gelir durumlarına bağlı olarak dikey bir hareketlilikle kendi etnik mensubiyetlerine bağlı bireylerin yoğun yaşadığı diğer mahalle, konut ya da alanlarına geçmeyi tercih ettikleri düşüncesini desteklemektedir. Mahallelerin hane halkı üyesi sayısı oranlarına bakıldığında, bunun genel olarak 4 ve üzeri olduğu görülmüştür. Bu sonuç Yasa’nın (1968: 180) Ankara özelinde yaptığı çalışma da gecekondu ailelerinin toplam hane halkı üyesi ortalamaları ile de örtüşmektedir.

Sosyal Adalet Kavramına Atfedilen Anlam

Adalet kavramı sözlük anlamı olarak hak ve hukukun yerini bulması olarak tanımlanmakla birlikte; toplum içerisinde barışı, eşitliği, uyumu ve düzeni inşa etmeyi görevi ve amacı olarak gören bir olgudur (Çeçen 1993: 17). Sosyal adalet kavramı ise toplum üyelerinin hak ve imkânlarla erişimlerinde herkese eşit mesafede muamelede bulunmayı, hak ve avantajları eşit bir şekilde dağıtmayı ifade etmek üzere tanımlanmış bir kavramdır. Çalışma kapsamında katılımcıların adalet, sosyal adalet ve gündelik yaşamlarında hangi davranışların adaletli bir davranış, hangi davranışların adaletsiz bir davranış olarak tanımladıkları konusundaki düşünceleri sorgulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların yarısı adaleti “hak” kavramı ile birlikte tanımlamış, diğer

yarısı “eşitlik” kavramı ile, bazı katılımcılar ise “haksız davranışta bulunmama ve ayrımcı olmama” şeklinde tanımladıkları görülmüştür. Bununla birlikte bazı katılımcılar “adil olma” kavramı ile, katılımcıların dörtte biri “iyi, güzel ve yüce olma” ile tanımlamışlardır. Çok az katılımcı ise adalet kavramının anlamına dair bir şey bilmediklerini söylemişlerdir. Sonuçlar incelendiğinde soruya verilen cevapların, Konda Araştırma şirketinin 2010 yılında “Hukuk ve Adalet, Algı ve Beklentiler” isimli 25 ilde yapmış olduğu çalışmanın sonuçları ile kısmen de olsa benzerlik gösterdiği görülmüştür. Şirketin yaptığı çalışmada katılımcılar adaleti, “herkesin eşit olması”, “hukuka uygunluk”, “hakkının ve haksızın ayırt edilmesi” gibi temalar altında tanımlamışlardır.

Sosyal adalet kavramının katılımcılar için ne anlam ifade ettiği sorulduğunda; katılımcıların çoğunluğunun kavramın anlamını bilmedikleri görülmüştür. 15 katılımcı bu kavram ile gündelik yaşamlarında hiç karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Tatlıcak Mahallesi’nde çalışmaya katılan Roman/Çingene bireylerden çoğu bu kavramın anlamını bilmemektedir. Diğer iki mahalledeki katılımcıların yarısı ise bu soruyu “herkes için adalet” şeklinde cevaplamışlardır. Miller’a (2003) göre sosyal adalet, “toplumdaki tüm fertler için adalet” şeklinde tanımlanmaktadır. Katılımcıların sosyal adalet kavramını Miller’ın sosyal adalet tanımına benzer şekilde tanımladıkları dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Yıldırım, 2010 yılında “Üniversite Gençliği Sosyal Adaletten Ne Anlıyor?” başlık doktora tezinde genç katılımcıların sosyal adalet düşüncelerini sorgulamış; genç katılımcılar sosyal adalete ilişkin, “herkese eşit adalet”, eşit muamele”, “halkın ırk ayrımı gözetilmeden eşit olması”, “herkese her konuda eşit davranılması”, başta olmak üzere benzer cevaplar vermişlerdir. Çalışmanın sonuçları karşılaştırıldığında, genç katılımcılar ile kentsel dönüşümden etkilenmiş bireylerin (14 katılımcı) sosyal adalete ilişkin tanımlarının benzerlik gösterdiğini ifade etmek yerinde olacaktır.

Adaletli ve Adaletsiz Bulunulan Uygulamalar

Sosyal alanda bireylerin avantaj ya da dezavantajlara erişimlerinde eşit mesafede yetkilendirildiği bir düzeni öngören sosyal adalet kavramı, özellikle Tatlıcak

Mahallesinde yaşayan bireyler için bir anlam ifade etmediği; başka bir ifade ile Tatlıcak Mahallesindeki bireylerin bu kavramın tanımına ilişkin anlam dünyalarının olmadığı görülmüştür. Bu soruya katılımcılardan sadece bir tanesi cevap vermeyi tercih etmiş; diğer sekiz katılımcı ise konu ile ilgili bilgilerinin olmadığını, bu kavramın anlamını bilmediklerini aktarmışlardır. Bir Tatlıcak Mahallesi sakini ise “sosyal adaleti, yaşadığı mağduriyeti üzerinden tanımlamaya çalışmıştır. Tatlıcak Mahallesindeki katılımcıların sosyal adalet ile ilgili sorulan soruya karşılık “bilmiyorum, hiç duymadım, ilk kez senden duydum” gibi cevaplar alınmıştır.

Katılımcıların gündelik yaşantılarında hangi davranışları adalet hangi davranışları adaletsiz olarak tanımladıkları çalışma da ulaşılmak istenen amaçlar arasındadır. Araştırma da katılımcıların bu soruya genellikle günlük yaşantılarında karşılaştıkları adaletsiz uygulamaları örnek vererek cevaplamaya çalışmışlardır. Katılımcıların gündelik yaşantılarında adaletli olarak tanımladıkları hususlar sosyal dahil etme, sağlık uygulamalarından kesintisiz faydalanma, kamu kurumlarının işleyişi ve mesleki statüye göre maaş sistemi olarak belirlenmiştir. Sosyal içerme, bireylerin, grupların ya da toplulukların mevcut şartlarının diğerlerinin şartları ile karşılaştırılması sonucu var olan eşitsiz bir durumun denge durumuna bağlanmasıdır (Genç & Çat, 2013; Gündüz, 2007; Seyhan, 2006). Bununla birlikte sağlık hizmetleri konusu sosyal devlet ilkesinin gerektirdiği en önemli alanlardan bir tanesini oluşturmaktadır. Sağlık hizmetleri konusunda hangi ölçütler baz alınırsa alınsın Cumhuriyet’ten günümüze, sağlık alanında ilerlemeler kaydedildiğini aktaran Akdur (1999), bu iddiasını 1923 ile 1998 yılları arasında hekim sayısını ve ölüm oranları başta olmak üzere bazı değişkenleri kullanarak ortaya koymaya çalışmıştır. Katılımcıların sağlık hizmetleri konusundaki memnuniyeti ve sağlık hizmetlerine adaletli tutumlar atfetmeleri Akdur’un analinizi doğrular nitelikte olduğu değerlendirilmektedir. Bununla birlikte özellikle Tatlıcak Mahallesinde yaşayan bireylerin en memnun oldukları alan sağlık hizmetleri alanıdır. Katılımcıların tamamı sağlık hizmeti konusunda problem yaşamadıklarını, hizmetlerden memnuniyet duyduklarını aktarmışlardır. Akkan ve arkadaşlarının 2011 yılında Türkiye’deki Roman/Çingene bireylerin yoğun yaşadıkları altı ilde gerçekleştirdikleri projede dile getirdikleri gibi, Roman/Çingene bireylerin sağlık hizmetleri konusunda memnuniyet

düzeylerin oldukça yüksek olduğu sonuçları, Konya Tatlıcak Mahallesiinde yaşayan Roman/Çingene bireyler için de geçerlidir.

Kamu kurumlarının işleyişi zaman zaman takdir edilmekte; zaman zaman aksayan işlerin, bürokratik işlemlerin sıkıcılığı kamu kurumlarına karşı bireylerin yargılarını etkilemektedir. Zengin'e göre kamu yönetimi kavramını kamu kurumlarının işleyişi olarak adlandırmak mümkündür. Kamu yönetimini değer ve siyasi mülahalazalardan arındırılmış duru bir alan olarak görmek gerekmekte; sadece siyasi aktiviteleri en iyi olarak uygulayan bir merci olarak düşünmek yanıltıcı olabilmektedir. Bu anlamda kamusal faaliyetler, belirli bir amaca yönelik geliştirilen etkili ve aynı zamanda verimli bir şekilde örgütlenen, kamusal faydayı, adalet ve eşitlik gibi demokratik değerleri kapsayan taraflarıyla önem arz etmektedir (Zengin, 2009). Bu çalışmada katılımcıların bazıları, kamu kurumlarının işleyişini, vatandaşlara hizmetlerini adaletli bir şekilde yürüttüklerine inandıklarını belirtmişler ve kurumların işleyişini adaletli olarak değerlendirmişlerdir.

Gündelik yaşantılarında hangi davranışları adaletsiz olarak tanımlarsınız sorusuna ise katılımcılar sırasıyla, sosyal dışlanma, kentsel dönüşüm projelerindeki bazı deneyimler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çalışan/emeklide gelir adaletsizliği, kolay yoldan para kazanma/hırsızlık, iş hayatında karşılaşılan problemler, toplu taşımada karşılaşılan hususlar, kayırmacılık, gizli radar uygulaması, işsiz kalma durumu, yoksulluk, satın alma güçsüzlüğü, şiddet ve erken ölüm gibi konuları dile getirmişlerdir. Adaletsiz olarak tanımlanan davranış türlerinden en başında yer alan sosyal dışlanma konusu (10 katılımcıdan 6'sı) Tatlıcak Mahallesiinde yaşayan bireylerin önemli gündemini oluşturmaktadır. Sosyal olarak dışlanan bireylerin toplumla bütünleşmesi zaman almakta ve bu durum dışlanan birey ya da gruba ilişkin ön yargı, olumsuz tutum, ötekileştirme davranışlarını olumsuz anlamda beslemektedir. Dolayısıyla adaletsiz olma durumu kendini yeniden yeniden üretmekte, dezavantajlı grupların toplum ile bütünleşmesi gecikmekte ya da sancılı olmaktadır. Sosyal dışlanma konusu Roman/Çingene bireyler üzerine yapılan çalışmaların neredeyse tamamında odaklanılan konuların en başında gelmektedir (Kolukırık, 2006; Demirvuran, 2007; Önen, 2011; Aşkın, 2011; Özateşler, 2013, Gökçe, 2016). Gökçe ve Cengiz'in 2016 yılında Konya'nın bir başka Roman/Çingene mahallesi olan Doğanlar Mahallesiinde

gerçekleştirdikleri çalışmada benzer sonuçları bulgulamışlar ve Doğanlarda oturan Roman/Çingene bireylerin, konut piyasasından, iş piyasasından, toplumla bütünleşmemeleri neticesinde sosyal dışlanmalara maruz kaldıklarını aktarmışlardır. Tatlıcak Mahallesiindeki Roman/Çingene bireyler bu tür bir dışlanmayı aynı zamanda adaletsiz bulduklarını ifade etmişlerdir.

Bir diğer adaletsiz olarak tanımlanan önemli davranış türü ise, toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusudur. Çalışmaya katılan kadın katılımcıların (4 katılımcı) konu ile ilgili olarak, cinsiyetlerine dayalı bir eşitsizliğin olduğunu ve bu eşitsizlikleri aynı zamanda adaletsiz bir tutum olarak değerlendirdiklerini beyan etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusu, en yalın biçimde hak ve imkânlara erişimde cinsiyetlere dayalı bir ayrımcılığın inşa edildiği bir olgu olarak tanımlanabilir. Toplumsal rolleri bağlamında kadınlık rolü ile erkeklik rolü insanoğlunun varlığından günümüze kadar cinsiyete dayalı bir işbölümünün inşa edilmesine olanak sağlamıştır. Erkeklik ve kadınlık rolleri konusunda oluşturulan kamuoyu farkındalığı, inşa edilen iş bölümü farklılaşmasını tetiklemiş, dezavantajlı bir kategoride değerlendirilen kadına (Alp, 2014) yönelik yaklaşımların niteliğinin olumlu anlamda değişmesinin yolu açılmıştır. Ancak Demirelek'e göre günümüz şartlarında cinsiyete dayalı bir iş bölümü sosyo-ekonomik, sosyo kültürel değişimler doğrultusunda yeniden şekillenmesine rağmen, kadınlara mahsus atfedilen rollere ilişkin tutum ve davranışlar yavaş değişmekte; dolayısıyla yavaş değişimler kadınların hak, kazanım ve rolleri bağlamında bir sorun alanı inşa etmektedir (2007: 13).

Sonuç olarak bu çalışma da katılımcıların adalet kavramının kelime anlamından çok, sosyal yansımaları üzerinde durdukları görülmüştür. Eşitliği, adil olmayı, hak ve hukuku, ayrımcı davranışı engellemeye muktedir olma özelliği taşıyan bu kavram, verilerin analizi kısmında da aktarıldığı üzere dini referanslarla desteklenmekte ve anlamı-içeriği yüceltilmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, mağdur oldukları konuları adaletsiz bir tutum olarak tanımlamakta, anlam dünyalarını bu şekilde dizayn etmektedirler. Örneğin, verilerin analizi kısmında da dile getirildiği gibi, kocasını erken yaşta kaybetmiş bir kadının adaletle ilişkin anlam dünyası, kaybetme, ölüm, genç olma gibi durumlarla şekillenmektedir. Çünkü ona göre kocasını erken yaşta kaybetmesi, yaşlı ilerlemiş bireyler mukayesesinden adaletsiz bir durummuş gibi

değerlendirilebilmektedir. Hâsılı, çalışma yürütülen üç mahallede bireylerin adalete ilişkin anlam dünyalarını belirleyen temel husus bireylerin yaşadığı olumlu-olumsuz deneyimleridir.

Kentsel Dönüşüm Alanlarında Sosyal Adalet İlkelerine (Eşit vatandaşlık, Sosyal minimum, Fırsat eşitliği ve Adil dağıtım) İlişkin Düşünceler

David Miller'in (2005) sosyal adaletli bir toplum yapısının inşası için ya da sosyal adaletli bir toplum yapısını anlamak için gerekli olan ilkeler olarak adlandırdığı eşit vatandaşlık, sosyal minimum, fırsat eşitliği ve adil dağıtım konuları geliştirilmek suretiyle katılımcıların konu ile ilgili deneyimleri bulgulanmak istenmiştir.

Eşit vatandaşlık ilkesi adı altında katılımcıların sosyal haklara erişimleri, siyasal haklara erişimleri ve ekonomik haklara erişimleri sorgulanmış ve değerlendirmeler bu ekseninde yapılmıştır. Konu ile ilgili bireylerin kendileri eşit vatandaş statüsünde görüp görmedikleri sorgulanmıştır. Çalışmaya katılan bireylerin çoğunluğu(20 katılımcı), kendisini eşit vatandaş statüsünde gördüğünü belirtmişler, katılımcıların bazısı ise kendilerini eşit vatandaşlık statüsünde görmediklerini aktarmışlardır. Özellikle Tatlıcak Mahallesinden çoğu katılımcı kendilerini eşit vatandaş olarak görmemektedirler. Özellikle mekân temelli bir etiketleme, grup temelli yaşanan ayrımcı davranışlar, ekonomik imkânlarla erişimlerinde yaşanan problemlerin kendilerini bu şekilde hissetmelerine neden olan faktörlerdendir. Topuz'un 2010 yılından Edirne'de yürüttüğü çalışma da, Roman/Çingene bireylerin ekonomik haklara erişememelerinden kaynaklı olumsuzluklar yaşadıklarını ve bu olumsuzlukların bireylerin kendilerini eşit vatandaş olarak görme hissinden uzaklaştırdığını bulgulamıştır. Edirne'deki Roman/Çingene bireyler iş ve işsizliğe ilişkin olarak sorun yaşamaktalar ve çözümsüzlük, kendilerinin toplumdan dışlanmalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte Akkan ve arkadaşlarının (2011), altı ilde Roman/Çingene mahallelerinde yaptıkları çalışma da yine benzer sonuçlara rastlanılmış, eşit olmayan uygulamalar Roman/Çingene bireylerin toplumla bütünleşmelerini geciktirmekte, eşit vatandaş olarak görmelerini engellemektedir. Küçük Aymanas ve Mengene Mahallelerindeki bireylerin kendilerini eşit vatandaş statüsünde görme konusunda sorun olmadığı görülmüştür.

Katılımcılara aynı zamanda vatandaş olarak hakları ve ödevleri konusunda bilgilerinin olup olmadığı sorulmuş; hak kategorisinde en fazla temas edilen “sosyal hizmetlere erişim” konusu (7 katılımcı) ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte vatandaşların ödevleri konusunda en sık dillendirilen husus “vergi vermek” olarak bulgulanmıştır. Diğer vatandaşlar ise, haklar konusunda eğitimden sağlığa, konuttan çocukların korunmasına kadar olan konularda yanıtlar vermişlerdir. Ödevler konusunda ise “sorumlu bir vatandaş olmak” en baştaadır. Devletine ihanet etmemek, başka ülkelerin çıkarlarına çalışmamak ve oy vermek gibi konularda bireylerin temas ettikleri konulardır. Çalışmanın sonuçları katılımcıların “haklar” ve “ödevler” konusunda yeteri düzeyde malumatlarının olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç Konda Araştırma Şirketinin 2016 yılında 26 il 116 ilçede yapmış olduğu vatandaşlık algısı çalışmasının haklar ve ödevleri bilme konusundaki sonuçları ile de benzerlik göstermektedir.

Sosyal haklar konusu Marshall’a göre bireylerin mensup olduğu sınıfsal konumlarından bağımsız bir şekilde eşit vatandaşlık ekseninde tanımlanmış hakları içermektedir. Mevzu bahis edilen eşit vatandaşlık ilkesi, eşitsiz vatandaşlıkların yaygın olduğu kapitalist bir toplumda bireylerin hak ve imkânlarla erişimlerini kolaylaştıracak bir nitelik taşıması gerekmektedir (Akt, Buğra, 2005: 6). Eşit vatandaşlık konusunda hak ve imkânlarla erişimi kolaylaştıracak nitelikler ise Miller’e göre (2005) sosyal, siyasal ve ekonomik hakların yasal düzenlemeler ile birlikte bir yaşam tarzı haline dönüştürülmesi, kanuna ya da yasaya ihtiyaç duymadan bireylerin haklarını arayabildiği bir bilinçlilik düzeyi ile mümkündür. Katılımcıların eğitim haklarını, sosyal güvenlik haklarını, sağlık ve bireysel güvenlik haklarını yeterince kullanabildikleri görülmüş ve bu konuda herhangi bir problemlerinin olmadığı bulgulanmıştır. Topuz’un 2010 yılında yurttaşlık kavramının haklar üzerinden değerlendirdiği çalışmasında özellikle Roman/Çingene bireyler için Edirne özelinde olumlu seviyede olduğunu bulgulamış ve Roman/Çingene bireylerin bu haklarını kullanmada sorun yaşamadıklarını aktarmıştır. Aksine bu alanda yapılan çalışma ve uygulamalardan yeterince memnun oldukları da gözlemlenmiştir. Eşit vatandaşlık adı altında vatandaşların sosyal haklara erişimleri üç mahalle için olumlu seviyededir.

Araştırmanın sonuçlarında hareketle siyasal haklara erişim konusunda üç mahallede yaşayan bireyler sorun yaşamamaktadırlar. Siyasal haklar olarak kategorize ettiğimiz ve anayasada da karşılığı olan siyasi hak çeşitlerinin kullanımı konusunda vatandaşların deneyimleri sorgulanmıştır. Seçme ve seçilme hakkı, dernek kurma hakkı, Dilekçe hakkı, kamu hizmeti hakkı gibi hak başlıkları adı altında veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Üç mahallede yaşayan bireyler seçme seçilme hakları konusunda sıkıntı yaşamamaktadırlar. Rahat bir ortamda rahat bir şekilde oy verebildiklerini, diledikleri takdirde muhtar bile olacaklarını ifade etmişlerdir. Ancak Tatlıcak Mahallesiinde ikamet eden bireylerin konu ile ilgili olumsuz deneyimleri de söz konusudur. Özellikle kendilerine seçim dönemleri vaatlerin yapıldığı, vaatte bulunan parti ya da gruba inanıp oylarını verdiklerini ancak seçimlerden sonra vaatlerin yerine getirilmediğine inanmaktadırlar. Yani mahalleli gözünden “siyasal ikna” (Barut & Altundağ, 2005) sonucu vaatler tutulmayınca bu durum yerini “siyasal kandırmaya” bırakıyor. Literatürde de tartışıldığı üzere (Anık, 2000; Kalender, 2000; Barut & Altundağ, 2005), siyasal iknada asıl amaç, oy potansiyeline sahip olan bireylerin verecekleri oyun rengine etkide bulunma ve oyları yönlendirme; dolayısıyla bireylerin ikna edilme süreçlerini iyi değerlendiren siyasal oluşumun amaçlılarına kolayca ulaşmasının önü açılmaktadır. Görüldüğü kadarı ile Tatlıcak Mahallesiinde bu durumdan kaynaklı olarak, yani vaatlerin tutulmamasından kaynaklı bireylerde “siyasi soyutlama” (Turner: 2003) sürecinin oluştuğu düşünülmektedir.

Ekonomik haklar konusunda Küçük Aymanas ve Mengene Mahallelerinde yaşayan bireyler için genel manada problemler yaşanmadığı görülse de Tatlıcak Mahallesiinde yaşayan bireyler için ekonomik haklara erişim biraz sancılı olmaktadır. Kendilerini alevi-abdal olarak tanımlayan katılımcılar, çalışma haklarını kullanmada problem yaşamaktadırlar. Kendilerinin de aktardıkları üzere problem yaşamalarının temel sebebi, bu mahallede ikamet ediyor olmaları başta olmak üzere; diğerlerinin kafasındaki alevi-abdal algısı, Roman/Çingene imgesi, sosyal etiketlenmeler ve kendilerinden kaynaklı süreç içerisinde yaşanmış olumsuz deneyimler (örneğin, hırsızlık yaparken yakalanmış bir Roman/Çingene çocuk üzerinden grubun genellenmesi). Dolayısıyla katılımcılar, bu sebeplerden ötürü iş bulamadıklarını, iş bulamadıkları için mecburen ücreti daha düşük ve geçici işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını (Tanrıverdi ve ark. 2012), hatta zaman

zaman iş bulamadıkları için legal olmayan işlere bulaşanların olduğunu bildiklerini belirtmişlerdir. Görünen o ki, işsizlik sorunu Roman/Çingene bireyler için en önemli sorunların başında gelmekte (Kolukırık, 2006; Arayıcı, 2008; Topuz, 2010; Akkar ve ark, 2011; Aşkın, 2011; İlik, 2016), bu durum Roman/Çingene bireylerin toplumla bütünleşmelerini derinden etkilemektedir. Önlem alınmadığı takdirde işsiz olan Roman/Çingene birey geçimini sağlamak üzere diğer bazı yollara başvurmakta ve “sorun sarmalı” tekrar tekrar kendini inşa etmektedir. İlâveten, 2003 yılında Edirne’de Ceyhan tarafından yürütülen çalışma da Roman/Çingene bireylerin eğitim, sağlık ve istihdam konularında problem yaşadıkları bulgulanmıştır. 2006 yılında Kolukırık’ın İzmir’de yaşayan Roman/Çingene bireylerin genellikle ücreti ve statüsü düşük konumlarda istihdam edilmeleri; 2008 yılında Arayıcı’nın yaptığı çalışma da ise Roman/Çingene bireylerin konut alma, istihdam edilme gibi konularda problem yaşadıkları vurgulanmıştır. Literatürde tartışıldığının aksine Konya Tatlıcak Mahallesi’nde oturan Roman/Çingene bireyler eğitim ve sağlık konusunda problem yaşamadıkları düşünülmektedir. Hatta aksine memnun oldukları ifadelerine yansımıştır (7 katılımcı). Ancak Roman/Çingene bireylerin etnik mensubiyetlerinden ve kültürel kimliklerinden dolayı çalışma haklarını ifa etmede büyük zorluklar yaşadıkları görülmüştür. Dolayısıyla Konya Tatlıcak Roman/Çingenelerinin iş bulma konusundaki durumları literatürde tartışılan problemlerle paralellik göstermektedir. Ekonomik haklar konusunda bireylerin diğer bireylere bakışı da önemli bir husustur. Küçük Aymanas ve Mengene Mahallelerinde yaşayan bireyler için genel fotoğraf, dileyen herkesin çalışma hakkını rahatlıkla kullanabildiği yönündedir. Ancak Tatlıcak Mahallesi’ndeki bireyler kendileri gibi alevi olanların, abdal olanların bu tür problemler yaşadıklarını düşünmektedirler. Devletin vatandaşları için iş imkânları yaratmadaki performansı katılımcıların çoğu tarafından olumlu bulunmakta iken; Tatlıcak Mahallesi’nde yaşayan katılımcıların çoğu, devletin iş imkânları yaratan tedbirler almadığını; eğer devlet alsaydı şu an işsiz olmayacaklarını aktarmışlardır.

Miller’in kuramını inşa etmede kullandığı sosyal adalet ilkelerinden biri ise sosyal *sosyal minimum* ilkesidir. Ona göre bir toplumda yaşayan bütün bireyler, günümüz toplumunda güvenilir ve insan onuruna yaraşır bir şekilde en temel ihtiyaçlarının asgari düzeyde karşılamaları gerekmektedir (2005: 5). Miller, bu sosyal adalet ilkesinin ancak para veyahut gelir ile açıklanmasını doğru bulmamakta; bu tanımın eksik bir tanım

olacağı kanaatini taşımaktadır. Sosyal minimum ona göre asgari geçim için ihtiyaç olan gelirle birlikte; onurlu bir yaşam için yeterli sağlık bakımı vb. gibi yaşam koşullarının güvence altına alındığı bir adalet ilkesi olarak tanımlamaktadır (Miller 2005: 8). Araştırma yürütülen üç mahallede Miller'in "sosyal minimum" kavramı, sosyal yardım, sağlık hizmeti, çevre temizliği ve ibadethane, internet erişimi, çocuk parkı vd. hizmetlerin asgari oranda olsa mahalledeki durumlarına ilişkin veriler toplanmıştır. Öncelikle minimal imkanlar bakımından en avantajlı mahalle Mengene'dir. Mahallede, okuldan ibadethanesine, sağlık ocağından küçük-büyük işletmelere kadar her sosyal imkân mevcuttur. Çoğu toplu taşıma aracının güzergâhında bir mahalle olması sebebi ile şehir merkezine ulaşım oldukça kolaydır. Küçük Aymanas Mahallesi sınırları içerisinde okul, küçük-büyük işletme, ibadethane bulunmasına rağmen banka, banka atm'si ve sağlık ocağı bulunmamaktadır. Şehir merkezine olan uzaklıkları düşünüldüğünde, katılımcıların da ifade ettiği üzere (3 katılımcı) mahallede sadece banka atm'sinin kurulması (ziraat bankası atm'si) katılımcıların gündelik işlerini kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Katılımcıların hepsi sağlık ocağı bulunmasa da sağlık hizmetleri konusunda problem yaşamamaktadırlar. Mengene ve Küçük Aymanas Mahallelerinde mevzu bahis edilen tek husus, Suriyeli vatandaşların sağlık ocaklarındaki yoğunluğu artırdıkları konusudur. Bu sonuç Murat Erdoğan'ın 2014 yılında Türkiye'nin 6 ilinde (Gaziantep, Hatay, Mersin, Kilis, İstanbul, İzmir) 72 yerel katılımcı ile yaptığı araştırmasında, Suriyelilerin acil servisleri kullanıp doldurmaları ve kalabalık bir görüntü oluşturmaları yerel halkın huzursuz ettiğini, hizmetlerde aksamalar olması ile birlikte bu durumun olumsuzluk yarattığını ifade etmiştir. Hatta çalışma da hastanelerin yerel katılımcılara değil Suriyeli vatandaşlara öncelik verdikleri algısını ortaya çıkaran Erdoğan, çalışma sonunda "bize değil Suriyelilere öncelik veriliyor, hatta bazen onların taklidini yaparak hizmet alabiliyoruz" diyen çok sayıda yerel görüşmeciye rastladığını aktarmıştır. Dolayısıyla, Erdoğan'ın (2014) 6 ilde yaptığı çalışmada yerel katılımcıların sağlık hizmetleri konusundaki "Suriyeli" rahatsızlığı, Konya özelindeki 2 mahallede de rastlanılan bir durumdur. Tatlıcak Mahallesi ise okul, ibadethane, olmakla birlikte; işletmelerin sayısı yok denecek kadar azdır (3-4 bakkal-büfe, 1 kahvehane, lokanta, bakımsız çocuk parkı). Şehir merkezine ulaşım zaman zaman sorunlar yaşanmakta; katılımcılar gözünden bu durum büyük bir problem olarak görülmektedir. En yakın sağlık ocağı mahalleye yaklaşık 13 kilometre

mesafededir. Sağlık hizmetlerinden olumlu derecede memnun olan katılımcılar, mahallelerinde sağlık ocağının olmayışını da büyük bir problem olarak görmektedirler. Hâsılı sosyal minimum konusunda üç mahalle arasında en dezavantajlı olarak görülen mahalle Tatlıcak'tır. Diğer iki mahalleye göre minimal imkânlara erişim Tatlıcak Mahallesi'nde oldukça sınırlıdır. Hâlihazırda ayrımcı ve dışlayıcı davranışlara maruz kaldıklarını belirten Roman/Çingene bireyler için yaşadıkları coğrafyada sosyal minimumların sınırlı oluşu, Roman/Çingene bireylerin toplumla bütünleşmelerini ve sosyal adalet algılarını etkilemektedir.

Sosyal adalet ilkelerinden bir diğeri ise *fırsat eşitliği* ilkesidir. Miller'e göre her yurttaşın iş ve eğitim alanlarına dâhil olma gibi toplumsal imkânlara erişmelerindeki şansları; onların ırkı, cinsiyeti, dini, etnisitesi ve ailenin sosyal sınıfı gibi özellikleri ile olmamalıdır. Her yurttaşın motivasyonu, becerisi ve yetenekleri doğrultusunda değerlendirmeye tabi tutulmalıdır (2005: 5). Bireyin grubunun, mensubiyetinin, toplumsal cinsiyetinin ve ırkının toplumsal imkânlara erişimlerinde engel olmaması, mevzubahis imkânlara erişimde eğer bir kıyaslama yapılacaksa bireyin özelliklerinin ve vasfının uygun olup olmadığına bakılması gerektiğini ifade eden Miller, aksi bir yaklaşımın bireylere yönelik adaletsiz bir uygulama olacağını savunmaktadır. Bu çalışma da Miller'in açıklamalarından hareketle fırsat eşitliği ilkesi, bireylerin aile içi imkânlara erişme durumu, bireylerin cinsiyetlerine göre imkânlara erişme durumu, ev/işyeri arama/bulma konusunda bireylerin memnuniyet durumu ve özel/kamu işletmelerinden alınan hizmetler için bireylerin memnuniyet durumları başlıkları adı altında sorgulanmıştır. Çalışmanın sonunda bireylerin imkânlara erişimlerinde bariz farklılıkların olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir ifade ile katılımcıların aile içi iletişimlerinde bu tür bir farklılıkları gündeme dahi getirmediği görülmüştür. Bu durum Friedlander, Wildman ve Hetherington'un 1991 yılında geliştirmiş oldukları aile ve evliliğe ilişkin "yapısal modelle" açıklanabilir. Onlara göre evliliğin alt sistemleri zaman içerisinde değişime uğrayıp dönüşebilir. Aile üyeleri evlilik kurumunun devamlılığı için, yani sistemi devam ettirmeleri için kendileri sorumlu hissederler. Eşler, eşlerinin farklı bir takım özelliklerini öğrenip ihtiyaçlarını karşılarlar ve birbirlerinin rollerini öğrenir ve kanıksarlar. Süreç içerisinde eşlerin sapmayan tutum ve davranışları (Merton; 1938) sorgulanmaz ve bu şekilde ailenin devamlılığının sağlanması arzulanır. Sağlıklı ve huzurlu bir ailede anne, baba ve çocukların bir bütünlük içerisinde hareket

etmesi aile kurumunun devamlılığı için esastır (Friedlander ve ark. Akt.,Çelik, 2006: 30). Dolayısıyla katılımcıların genellikle “sen sormasan aklımıza bile gelmez”, “hiç düşünmedim” gibi ifadeleri esasında aile birliğinin yapısal yönünün kuvvetli olduğuna işaret olarak değerlendirilmektedir.

Toplumsal cinsiyet bağlamında bireylerin imkânlara erişimlerinde eşitsizlikler olduğu muhakkaktır. Üç mahalle birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların çoğu (26 katılımcı), kadınların bu noktada imkânlara erişimlerinde problemler yaşadığını düşünmektedir. Basit bir akşam gezmesinden düğün aktivitesine kadar kadınlar kısıtlanmakta; imkân ya da olanaklara sahip olmak için engellerle karşılaşmaktadırlar. Tatlıcak Mahallesinden 1 katılımcı da kendisi ile birlikte, çocuklarının da ileride bu tür eşitsizliklere maruz kalacağını düşünmektedir. Tüm bu sonuçlar esasında, Wedel’in 1996 yılında yaptığı “gecekondu kadınlar” adlı çalışmasında toplumsal bir cinsiyet olarak kadın, eğitim, iş bulma, özgüven eksikliği ve yapı denetimi-toplumsal baskı kavramları bağlantı kurularak açıklanabilir. Gecekonuda yaşayan ve eğitim seviyesi düşük olan kadının iş bulması oldukça zahmetlidir. Ekonomik olarak özgürlüğe erişemeyen kadın, ev ya da özel alanda kendini edilgen bir vaziyete itmekte; güven duygularını kaybetmektedir. Yüz yüze ilişkilerin ve cemaat tipi davranış örüntülerinin yaygın olduğu yapılarda kadın mekânsal olarak sınırlanmakta, kadının toplumsallaşma süreci sekteye uğramaktadır (Wedel, 1996; 45-46).

Ev ya da işyeri arama ya da kiralama konusunda Küçük Aymanas ve Mengene Mahallesinde yaşayan bireyler sorun yaşamadıklarını, ileride de sorun yaşamayacaklarını düşünmektedirler. Tatlıcak Mahallesinde yaşayan bireyler için durum biraz farklıdır. Tatlıcak Mahallesindeki çoğu katılımcı kiralık iş yeri ya da ev bulma konusunda problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Problem yaşamalarının temel nedeni mekânsal ve kimliksel etiketlenmeleri ile birlikte; diğer mahallelerde yaşayan bireylerin “Roman/Çingene ve abdal” algısıdır. Bununla birlikte, kamu ya da özel şirketlerden hizmet alma konusunda mahallede problem yaşanmamaktadır.

Adil dağıtım ilkesi Miller’in ortaya attığı sosyal adalet ilkelerinden sonuncusudur. Miller’e göre adil dağıtım herkes için avantajları eşit dağıtmanın mümkün olmaması nedeniyle mevzu bahis kavram, şans, hak etme ve tercihle ilişkili olarak açıklanmaktadır (2005: 5). Bu ilke, eşit vatandaşlık ilkesi ve sosyal minimum ilkesinin

bir parçası olarak açıklanmamaktadır. Adil dağıtım, ancak eşit bir şekilde kurgulanmayan avantajların nasıl dağıtılması gerektiğine odaklanmaktadır. Bu sebeple bu ilkenin önemle üzerinde durduğu temel konu gelirdir. Fakat bu ilke gelirle birlikte; iş tatmini gibi yaşam kalitesine etki eden durumlar ile birlikte açıklanmaktadır (2005: 16). Bireylerin toplam gelirlerinin ihtiyaçlarını karşılama durumu/memnuniyetleri, bireylerin toplam gelirlerinde yapılan işe göre kazanç tatmin durumu, istihdam edilmeyen/işsiz bireylerin durumlarına ilişkin tatmin durumları çalışma da sorgulanmıştır. Çalışma yapılan her üç mahalledeki katılımcıların çoğu, maaşlarının yetmediğini düşünmektedirler. Bununla birlikte yaptığı işe göre maaşını yeterli katılımcılar vardır. Devletin yaptığı yardımları yerinde bulan katılımcılarla; yetersiz bulan katılımcılar bulunmaktadır. Ancak her üç mahallede esas olan şey, aylık gelirin az ya da çok olmasına bakılmadan şükretme iç duygusunun harekete geçirilmesidir. Sayar (2008), şükür ifadesini acizlik ve teselli içerisindeki bireylerin hâlihazırdaki sıkıntıları gidermenin bir yolu olmakla birlikte, anlık tatmin arayışı olarak tanımlamaktadır. Bireylerin zengin ya da fakir olmaları esasında önemsizleştiği bir düzende tatmin olabilmenin asıl yolu bireylerin yaşam ya da yaşantılarına ilişkin iyi şeyler hissedip hissedememeleri ile ilgilidir. Dolayısıyla her üç mahalledeki katılımcıların çoğunluğu maaşlarını ya da gelir durumlarını az bulmalarını öne çıkarmak yerine aylık gelirlerinin kendilerine iç huzuru yaşatacak düzeyde yettiğini belirtmişlerdir.

Roman/Çingene bireyler ile kentsel dönüşüm projesinden etkilenen bireylerin taşınmazlarını devrettikleri/sattıkları belediye ve özel müteahhit'e göre sosyal adalet ve kentsel dönüşüm konusundaki anlam dünyaları

Kentsel dönüşüm projeleri özellikle 1960'lı yıllardan sonra özellikle sağlıklı ve sağlam olmayan yapılaşmalar için gündeme getirilen ve uygulamaya konulan kentsel yenileme projesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin çoğu kentinde olduğu gibi Konya'da bazı mahallelerde kentsel dönüşüm faaliyetleri hız kesmeden devam etmektedir. Bu anlamda kentsel dönüşüm olumlu bir takım yeniliklerle birlikte olumsuz bazı deneyimlerinde müsebbibi olabilmektedir.

Küçük Aymanas Mahallesi'nde devam eden kentsel dönüşüm projelerinin baş mimarı Meram Belediyesidir. Mengene Mahallesi'nde ise kentsel yenileme faaliyetleri özel müteahhitlere devredilmiştir. Tatlıcak Mahallesi'nde yaşayan bireylerin önceki mahalleleri olan Yenimahalle'de ise dönüşüm yine özel müteahhit eliyle devam etmektedir. Küçük Aymanas Mahallesi'nde yaşayan bireyler belediyenin öncülük ettiği dönüşüm uygulamalarında memnuniyet düzeyleri oldukça düşüktür. Çünkü mahalle ikamet eden katılımcıların çoğu belediyenin kendilerine haklarını vermediğini, "otorite" olmanın meşru gücü ve 18. Maddeyi uygulama yetkisinin rahatlığı ile taşınmazlarını devrettiklerini düşünmektedirler. Bununla birlikte, mahalledeki dönüşüm için insan faktörünün dikkate alınmaması belediyeye olan güvenin azalmasına etki eden bir diğer etken. Katılımcıların çoğu dönüşüm projesinin ilk zamanlarında kendilerine dönüşümle ilgili fikir soranın hiç olmadığını belirtiyorlar. İnsan faktörünün eksik olduğu bir dönüşümün tam olamayacağı kanaatini taşıyorlar. Bu sonuç Özer'in (2013) ifade ettiği üzere bireylerin yaşam alanlarının sağlıklı hale getirilmesi düşüncesi taşıyan dönüşüm görünmeyen tarafının o kadar masum olmadığı düşüncesini desteklemektedir. Yenileme ya da dönüşüm adı altında sosyal ve kültürel yapının mekan ve zaman bağlamındaki tarihsel etkileşimin yok sayılması yerel kültüre özgü durumlarında değişmesine sebep olmaktadır. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda mahalleli, kentsel dönüşüm projesine karşıdır. Ancak, çöküntü alanlarının kurtarılması, yeniden restore edilmesi mahallelinin tercihleri arasındadır. Mahalleli için dönüşüm projesi illaki uygulanacaksa mahallede, taşınmazların ederi ve bedeli konusunda haklarını almayı beklemektedirler. Bu konuda mağdur edildiklerini düşünen katılımcıların çoğunluğu mahallelerinde dönüşümü organize eden aktörün müteahhit olması yönünde beklentilerini dile getirmişlerdir. Çünkü kendilerine göre özel müteahhit, evlerin ederi/bedeli konusunda belediyeye nazaran daha tatminkar davranmaktadır. Katılımcılara "bu durumu adaletsiz olarak tanımlar mısınız" sorusu yöneltildiğinde, katılımcıların çoğunluğu bu durumu adaletsiz olarak gördüklerini aktarmışlardır.

Mengene Mahallesi ise kentsel yenilenmenin yoğun yaşandığı mahallelerden biridir. Bu bölgede yenileme ve dönüşüm faaliyetleri özel müteahhitler tarafından organize edilmektedir. Çalışmaya katılanların deneyimlerinden hareketle mahalleli, müteahhitten hakları olanı almış gözükmektedir. Yani Küçük Aymanas Mahallesi'ndeki katılımcıların

çoğunluğunun da ifade ettiği üzere müteahhit vatandaşları tatmin eden oranlarla katılımcıların evlerini/arsalarını satın almıştır. Mengene Mahallesiindeki çoğu katılımcının gündemi evlerinin ya da arsalarını ederi/bedeli konusu değildir. Onların, özellikle yaşı ilerlemiş katılımcıların tek gündemi, mahallenin “sosyal dokusunun” bozulduğu/bozulacağı yönündedir. Çoğu katılımcıya göre Küçük Aymanas’taki katılımcıların ifade ettiği gibi, bu şekilde ciddi bir projenin planlanmasında insan unsurunun dikkate alınmaması en önemli sorunlardandır (Suher, 1991; Ayata, 1996; Aykal ve Ark., 2007; Ergan ve Şahin, 2007; Tolanlar, 2007; Turgut, 2009; Kaypak, 2010). Sonuç olarak Avrupa Kentsel Şartı’nın “halk katılımı, kent yönetimi ve kent planlanması” başlığı adı altında tanımlanan “toplumun geleceğinde etki edecek her türlü önemli projede halka danışılması” gerektiği konusu Küçük Aymanas ve Mengene Mahalleleri için ilgililer tarafından dikkate alınmadığı düşünülmektedir.

Tatlıcak Mahallesiinde ise mevcut tablo bambaşkadır. Tatlıcak Mahallesiindeki katılımcılara göre, projeyi yürüten aktörün belediye ya da özel müteahhit olmasının hiçte önemi yoktur. Onlara göre temel beklenti haklarının verilmesidir. Yenimahalle’de dönüşüm başladığı ilk yıllarda büyük umutlarla projeye destek verdiklerini belirten çoğu katılımcı, taşınmazlarının ederi/bedeli konusunda mağduriyet yaşadıklarını ve kültürel kimliklerinden kaynaklı olarak ayrımcı davranışlara tabi tutulduklarını belirtmişlerdir. Toplu konuta çıkmanın hayalini kuran ve çatma derme evlerinin değerlendirileceğini düşünen katılımcılar kendilerine teklif edilen rakamlar karşısında hayal kırıklığı yaşamışlar. Özellikle konu ile ilgili malumatlarının olmayışını, ilgililerin fırsata çevirdiklerini düşünen katılımcılar, zaman zaman tehditle taşınmazlarını devrettiklerini aktarmışlardır. Dolayısıyla Tatlıcak Mahallesiinde gündem, dönüşümün aktörünün kim oluşu değil, dönüşümün aktörünün kendilerine haklarını vermesidir.

Kentsel dönüşüm projesinden etkilenen bireylerin taşınmazlarının bedeli ile ilgili deneyimlerinin bireylerin bağlı oldukları ilçelere, yaşadıkları mahallelere, ev sahibi, kiracı olma durumlarına göre değişme durumu

Küçük Aymanas Mahallesiindeki nerdeyse katılımcıların tamamı, Mengene Mahallesiinde katılımcıların dörtte birinden daha azı ve Tatlıcak Mahallesiindeki

katılımcıların çoğu arsalarını ya da evlerini devrettikleri bedel konusunda sorun yaşamışlardır. Katılımcılara göre Meram Belediyesi sınırları içerisindeki mahallelerde taşınmazlar, ederinin/bedelinin daha altında bir oranla kamulaştırıldığı ve dönüşüm alanı ilan edildiği düşünülmektedir. Karatay Belediyesi ise vatandaş ile karşı karşıya gelmemek adına (akt: *belediye çalışanı*) ilçe içerisindeki tüm dönüşüm projelerinin sorumluluğunu özel müteahhitlere devretmiştir. Özel müteahhit'in olduğu mahallelerde vatandaşların arsa bedeli konusundaki memnuniyet düzeyleri oldukça yüksektir. Bununla birlikte kiracı olarak oturan katılımcıların durumları farklılık arz etmektedir. Öncelikle, mahallelerde iki tür kiracı profili söz konusudur. İlki, kentsel dönüşümden önce mahallede kiracı olarak bulunan bireylerin dönüşümle yeni yapılan dairelerde rastgele bulunduğu bir dairede kiracılığa devam eden bireyler. İkincisi ise, evi ya da arsası alınmış bireylerin haliz hazırda dönüşü organize edenler tarafından kiralari karşılanmak kaydıyla bir süreliğine mahalledeki yeni yapılan dairelerde kiracı olarak yaşayan bireyler. “İlk” kiracı profiline uyan katılımcılar için kentsel dönüşüm projesi olumlu avantajları özünde barındırmaktadır. Onlara göre yeni, sağlam, sağlıklı ve geniş bir daire oldukça cazip gelmektedir. Çünkü onlara göre konutun araçsal bir değeri söz konusudur. Bu tür kiracılar dönüşümle maddi kazanç elde edemeyecek; ancak dönüşümle birlikte daha güzel bir dairede hayatını sürdüreceklerdir. “İkinci” kiracı profilinde ise durum normal mahallenin yerlisi olan bireylerle aynı düşünülmektedir. Bu tür kiracılar için dönüşüm olmamalı, komşuluk ilişkileri devam etmeli ve sosyal doku bozulmamalıdır. Bu sonuçlar Ergan ve Şahin'in 2007 yılında kentsel dönüşüm alanı olarak ilan Ankara Hacılar Mahallesiinde yaşayan bireylerin kentsel dönüşüme ilişkin düşüncelerinin sorgulandığı çalışmadaki sonuçlarla benzerlik ve farklılıklar taşıyan yönleri vardır. Örneğin 2007 yılında yapılan çalışma da ev sahipleri kentsel dönüşüme sıcak bakmakta; kiracı olanlar ise sıcak bakmamaktadırlar. Konya özelinde yapılan bu çalışma da ise, ev sahibi olan bireylerin kentsel dönüşüme çok sıcak bakmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bu çalışma da kiracı olan katılımcılar kentsel dönüşümü çok daha olumlu bulmaktadırlar. Yukarıda bahsedilen “ikinci” profildeki kiracılar ise dönüşüme karşı oldukları bulgulanmıştır.

Sonuç olarak, yapılan bu çalışmada bireylerin sosyal adalet algıları mahallelere göre değişiklik göstermektedir ve kentsel dönüşüm projelerinin sonuçları bu algısal

değişikliklere etki etmektedir. Sosyal adaletli bir toplum yapısı için Türkiye’de imkânlar ve şartlar yerindedir. Küçük Aymanas ve Mengene Mahallesiindeki bireylerin sosyal adalet algıları olumlu seviyede yüksektir. Mahallelerin merkezde olması, mekânsal etiketlenmelerin yaşanması da bu duruma etki eden faktörlerdendir. Tatlıcak Mahallesi ise sosyal adaletli bir toplumdan en az paya sahip bireylerin yaşadığı mahalle olarak görülmektedir. İmkanların ve avantajların sınırlı olduğu bir mahalle olan Tatlıcak, önlem alınmadığı takdirde uzun bir dönem bu şekilde kalacağı düşünülmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin fiziki kentsel yenileme hareketleri perspektifinde değerlendirilip projenin sosyal yönü ihmal edildiği takdirde bireylerin sosyal adalet algılarının olumsuz bir şekilde etkileneceği düşünülmektedir. Sosyal adaletli bir toplum yapısı için her uygulama da olduğu gibi kentsel dönüşüm uygulamalarında sosyal alan ihmal edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Alp, L. (2014). *Dezavantajlı Grupların İstihdama Katılmaları: G20 Ülkelerindeki Başarılı Uygulamalar*. Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Altınöz, İ. H. (1995). *Osmanlı Toplumunda Çingener*. Tarih ve Toplum, Sayı:137.
- Anna, O. P. (2008). Issues Of Beas Language Teaching And Language Planning in Hungary. In, *Hungarian Roma and Gypsy Communities* (Anna, Forray R. Katalin, Beck Zoltán, ed.). Hungary: University of Pécs Press.
- Arat, R. R. (2008). *Kutadgu Bilig*. Ankara: TTK Basımevi.
- Arslan, R. (1989). Gecekondulaşmanın Evrimi. *Mimarlık Dergisi*. Ankara. Sayı:89/6. No: 238.
- Ayar, M. T. (2009). Sunuş, İçinde: *Siyasetname (Nizamül Mülk)*, -Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi- (Mehmet Taha Ayar,Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Azarkan, A. E. (2003). İbn-i Haldun ve Devlet. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:4.
- Bal, H. (2006). *Kent Sosyolojisi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Balı, A. Ş. (2001). *Çok kültürlülük ve Sosyal Adalet: Öteki ile Birlikte Yaşamak*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Barut, B. ve Altındağ. C. S. (2005). Globalleşen Dünyada Bir Siyasal İkna Unsuru Olarak Vaatler. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt.4, Sayı.1, 80-90.
- Başgil, A.F. (1962). *Sosyal Adalet*. Yeni İstanbul Gazetesi.
- Bauman, Z. (2001). *Parçalanmış Hayat* (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Bauman, Z. (2015). *Sosyolojik Düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baykara, T. (1985). *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bayraktar, E. (2006). *Gecekondu ve Kentsel Yenileme*. Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Bayraktar, E. (2007). *Bir insan Hakkı Konut TOKİ'nin Planlı Kentleşme ve Konut Üretim Seferberliği*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Bellamy, R. (1998). Justice in The Community: Walzer On Pluralism, Equality And Democracy. In, *Social Justice From Hume to Walzer* (Edited by David Boucher and Paul Kelly). New York: Routledge.
- Bilgin, A. ve Hacıeminoğlu, N. (2002). *Kıptiler*. İslam Ansiklopedisi. Cilt: 25, 424-426.
- Bilsel, G. ve Polat, E. (2003). *Değişim-Dönüşüm Sürecinde Kimlik Arayışları ve Kentsel Yenileşme Kavramı*. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu. Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu, İstanbul.
- Blanco, H. (1995). *Community and the Four Jewels of Planning*. Hender, S. (Ed) Planning Ethics: A Reader in Planning, Planning Theory, Practice and Education, Center For Urban Policy Research, State University of New Jersey.
- Borovalı, M. (2006). *Jhon Rawls, Halkların Yasası Ve Kamusaladaki Düşüncenin Yeniden Ele Alınması* (Gül Evrin, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Buğra, A. (2005). *Yoksulluk ve Sosyal Haklar*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu. İstanbul: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği İçin Hazırlanan Danışman Raporu.

- Carmon, N. (1997). Neighborhood Regeneration: The State of the Art. *Journal of Planning Education and Research*. 131-144. Cilt 17.
- Castells, M. (1997). *Kent Sınıf İktidar* (Asuman Erendil, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Capeheart, L. ve Milanovic, D. (2007). *Social Justice: Theories, Issues, and Movements*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Creswell, J.W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (M. Bütün; S.B. Demir Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (17). 67-91.
- Çakır, M.(2016). Bir Sosyal Adalet Kuramcısı: David Miller, İçinde *3rd International Congress On Social Sciences, China To Ardiatic*. Kongre Kitabı (Ed: Mustafa Talas ve diğ). İksad Yay.
- Çakır, S. (2006). *Toplumsal Bilimlerde Yeni Yöntem Anlayışı ve Temel Yaklaşımlar*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Çebi, S. S. (2012). *Sosyal Adalet (Tarihsel ve Kurumsal Bir Bakış)*. İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, İstanbul.
- Çeçen, A. (1993). *Adalet Kavramı*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çelik, K. ve Tar, Y. Y. (2015). Samsun'da Yaşayan Romanlar: Sınırlı Sosyal Hakla Yaşam Kurma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı: 36, 621-635.
- Çolak, Y. (2014). Adil Kent Yaklaşımı ve Kentsel Dönüşüm: İstanbul Esenler Örneği. *İnsan & Toplum*. 4 (7), 57-84.
- Çukurçayır, A. (2008). Alt Geçit ve Gökdelen Belediyeciliği, *Yerel Siyaset*, Sayı 33.

- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. Cilt: 44 Sayı:511.
- Dierksmeier, C. ve Celano, A. (2012). Thomas Aquinas On Justice As A Global Virtue in Business. *Business Ethics Quarterly*. 22(2), 247–273.
- Doğan, A. (2011). *Küresel Açlık Sorunu ve Sosyal Adalet*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Elliott, R., Fischer, C. T. ve Rennie, D. L. (1999). Evolving Guidelines for Publication of Qualitative Research Studies in Psychology and Related Fields. *British Journal of Clinical Psychology*, 38, 215-229.
- Eraydın, A. (2006). *Değişen Mekân*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Erden, Y. D. (2003). *Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri*. Doktora Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, M. (2002). Robert Nozick'in Ardından: 'Bireylerin Hakları Vardır. *Liberal Düşünce*. 26-27 (Yaz), 99-104.
- Erdoğan, Z. (1976). *Değerler, Norm ve Sosyal Kontrol*. Sosyoloji. N. Nirun ve Z. Erdoğan, Ankara: MEB Yay.
- Erman, T. (1998). *Kentteki Kırsal Kökenli Göçmenlerin Yaşamında Gecekondu ve Apartman. 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Eryılmaz, B. (1992). *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*. İstanbul: Alternatif Üniversite, Ağaç Yayınları.
- Fainstein, S. S. (2010). *The Just City*. New York: Cornell University Press.
- Fârâbi, E. N. (1987). *Fusulü'l Medeni*. (Hanifi Özcan, Çev.). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Fârâbi, E. N. (1974). *Fârâbi'nin Üç Eseri: Mutluluğu Kazanma, Eflatun Felsefesi ve Aristo Felsefesi*. (Hüseyin Atay, Çev.). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Forray, K. R. (2008). Society and Lifestyles. In, *Hungarian Roma and Gypsy Communities* (Anna, Forray R. Katalin, Beck Zoltán, ed.). Hungary: University of Pécs Press.
- Fraser, A. (2005). *Avrupa Halkları- Çingenerler* (İlkin Inanç Çev.). İstanbul: Homer Kitabevi.
- Geçgin, E. (2009). Ankara-Polatlı Örneğinde Sosyal Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçiliği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1).
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (Genel Yayın Yönetmeni: Oktay Özdemir)1. Baskı. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökberk, M. (2007). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökbilgin, M. (1997). *Çingenerler*. İslam Ansiklopedisi (420-426), III, Eskişehir: MEB Yayınları.
- Gülenç, K. (2016). *Marksizmde Ahlak Tartışmaları Adalet, Özgürlük, Mutluluk*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Güngör, N. ve Şahin, B. (2007). Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamındaki Hacılar Mahaltesinde Yaşayanların Bu Projeye Bakışları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24/1, 83-106.
- Gürler, E. (2003). *Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği*. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara: TMMOB Şehir Plancılar Odası Yayını.
- Hancock, I. (2010). *We Are The Romani People*. Hertfordshire: University of Hertfordshire Press.
- Harvey, D. (2001). Sınıf İlişkileri, Sosyal Adalet ve Farklılık Politikası. İstanbul: Praksis.

- Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (Mehmet Moralı, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hayek, F. A. (1976). *Law, Legislation And Liberty: The Mirage Of Social Justice*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hayek, F. A. (1988). *The Fatal Conceit: Errors of Socialism*. London: Routledge.
- Hayek, F. (1995). *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Sosyal Adalet Serabı* (Mustafa Erdoğan, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Helsinki Yurttaşlar Derneği (2008). *Eşitsiz Vatandaşlık: Türkiye Çingenerinin Karşılaştığı Hak İhlalleri*. http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/biz_buradayız_-_turkiye%27de_Romanlar-2.pdf.
- Hobbes T. (2008). *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti* (Selim Lim, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Honore, A. (1962). Social Justice. *Mec Gill Law*, Volume 8, February.
- Işık, Ş. (2006). Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*. İzmir. 14 (2005),57-71.
- Jansen, S. C. (2011). Introduction, Media and Social Justice. In, *Media and Social Justice* (Ed: Jansen, S. Pooley, J. Taub-Pervizpour, L.). New York: Palgrave Macmillan.
- Jorga, N. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (Cilt 5). İstanbul: Yeditepe Yayınevi
- Kaçmazoğlu, B. (2011). *Türk Sosyoloji Tarihi III, Yeni Türkiyede Sosyolojinin Düşüsel ve Kurumsal Temelleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme (1. Baskı)*. Ankara: Dipnot Yayınları.

- Keleş, R. (1972). *Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Keleş, R. (1993). *Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar*. IULA-EMME Yayınları: İstanbul.
- Keleş, R. (1996). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Kenrick, D. (2006). *Çingenerler Ganj’dan Thames’e* (Bahar Tırnakçı, Çev.). İstanbul: Homer Kitabevi.
- Keser, İ. (2008). *Kent Cemaat Etnisite: Adana ve Adana Nusayrîleri Örneğinde Kamusalılık*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kıray, M. B. (1998). *Örgütlemeyen Kent: İzmir*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kocaoğlu, M. (2014). *John Rawls: Adalet Teorisi ve Temel Kavramları*. İstanbul: İmaj Yayınevi.
- Kocaoğlu, M. (2014). *Robert Nozick: Adalet Teorisi ve Temel Kavramları*. İstanbul: İmaj Yayınevi.
- Kolukırcık, S. (2008). Türkiye’de Rom, Dom Ve Lom Gruplarının Görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Yıl 5, Cilt 8.
- Kongar, E. (1982). *Kentleşen Gecekonducular ya da Gecekondulaşan Kentler Kentsel Bütünleşme*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Lee, R. (2008). Roma in Europe: Gypsy Myth and Romani Reality—*New Evidence for Romani History* (1-28). Glajar and Radulescu.
- Lefebvre, H. (1998). *Modern Dünyada Gündelik Hayat* (Işın Gurbuz, Çev.). İstanbul: Metis Yayınevi.
- Lewy, G. (2000). *The Nazi Persecution of The Gypsies*. Oxford: Oxford Press.

- Locke, J. (2012). *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme- Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*. (Fahri Bakırcı, Çev.). İstanbul: Ebabil Yayıncılık.
- Magee, B. (2000). *Büyük Filozoflar, Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi*. (Ahmet Cevizci, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Marsh A. (2008). Etnisite ve Kimlik: Çingenerin Kökeni. (Ed: E. Uzpeder ve diğerleri). *Biz Buradayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi* (19-28). İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Marshall, T. H. (1992). *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press
- Martinez, N. (1994). *Çingener* (Şehsuvar Aktaş, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marvasti, A. B. (2004). *Qualitative Research in Sociology An Introduction*. Sage Pub.
- Menekşe, Ö. (2005). İslam Düşünce Tarihinde Devlet Anlayışı: Mâverdi ve Nizâmülmülk Örneği. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. Sayı: 3.
- Miles, M., Huberman, M. ve Saldana, J. (2014). *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook* (Third edition). Arizona: Arizona State University.
- Miller, D. (1995). *On Nationality*, Oxford: Clarendon Press.
- Miller, D. (1999). *Principles of Social Justice*. MA: Harvard University Press.
- Miller, D. (2005). What is Social Justice. In: *Social Justice: Building Fairer Britain*. Nick Pearce, N., and Paxton, W. (eds.), pp. 5-7, Politico's, UK.
- Miller, D. (2013). *Justice for Earthlings – Essays in Political Philosophy*. Cambridge (UK): Cambridge University Press.
- Nizamü'l-Mülk (2009). *Siyasetname* -Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi- (5. Basım) (Mehmet Taha Ayar, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nozick, R. (2006). *Anarşi, Devlet ve Ütopya*. (Alişan Oktay, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Odabaşı, Z. (2013). *Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Klâsik Döneminde Bir Eğitim Kurumunun Finansmanı ve İşleyişi: Celâleddin Karatay Medresesi Örneği*. Bildiri Kitapçığı.
- Okely, J. (1983). *The Traveller-Gypsies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oral, O. (1995). Çingeneleşme. *Tarih ve Toplum Dergisi*. XXIII/137, 272-297.
- Ökçesiz, H. (2008). Hukuk ve Adalet Üstüne Duygular. İçinde Hukuk ve Adalet Üstüne. *Doğu Batı*, Yıl 4, Sayı 13, 235-243.
- Özbay, F. (2015). *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir D. (2003). *Yeniden Canlandırma Projelerinde Kültür, Turizm ve ... Koşullarının İncelenmesi*. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu'na sunulan bildiri. İstanbul.
- Özden P. P. (2005). *Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler*. Yerel Dünya, Mahalli İdareler Teknoloji Araştırma ve Geliştirme Projesi Yay. Yıl:1.
- Özden, P. P. (2011). Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 255-270. Sayı: (23-24).
- Özgüven, A. (2003). Sosyal Adalet. *İKÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt: 2, Sayı: 1-2, 35-38.
- Özkan, A. R. (2000). *Türkiye Çingeneleşmesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Park, R. E. (2015). Şehir: Kent Ormanındaki İnsan Davranışlarının Üzerine Öneriler. İçinde: *Şehir*, (Ed: Park, R.E. & Burgess E. W.) (Kayalığıl,P.K. Çev.). Ankara: Heretik Yayınevi.
- Patsy, H. (1997). *Collaborative Planning, Shaping Places in Fragmented Societies*. Canada: UBC Press.
- Peffer, R. G. (2001). *Marksizm, Ahlak ve Toplumsal Adalet*. (Yavuz Alogan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, Vol: 23.
- Peterson, W. (1970). A General Typology of Migration (49-69). In, *Readings in the Sociology of Migration* (First Edition) (ed: C.J. Jansen). Britain: Pergamon Press Ltd.
- Platon (2006). *Devlet*. (Selahattin Eyüboğlu ve M.Ali Cinboz, Çev.). İstanbul: Kültür Yayınları.
- Pogge, T. (2006). *Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları*. İstanbul: İstanbul Bilgi
- Politzer, G. (2010). *Felsefenin Temel İlkeleri*. Ankara: Sol Yayınları.
- Rawls, J. (1996). *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Resmi Gazete, 14.2.2005, Sayı: 26023.
- 08.03.1984, Sayı: 18355.
- 13.07.2005, Sayı: 25874

23.07.2004, Sayı: 25531

30.07.1966, Sayı: 12362.

Resmi Gazete, Konya İli Merkezinde Karatay, Selçuklu Ve Meram Adıyla Üç İlçe Kurulması Hakkında Kanun/3399 No'lu Kanun. 20.06.1987.

Robespierre, M. (1975). *Devrimin Bağrından* (Vedat Günyol,Çev.). İstanbul: Çan Yayınları.

Robinson, M. (2010). Assessing Criminal Justice Practice Using Social Justice Theory, *Social Justice Research*. No: 23, 77–97.

Sağlam, R. (2007). Liberal Adaletin İki Farklı Görünümü. *EÜHFD*, C. XI, S. 1–2.

Schutter, O. D. (2010). *Avrupa Sosyal Şartı: Avrupa İçin Yeni Bir Sosyal Anayasa*. Ankara: Şen Matbaa.

Sen, A. (2009). *The Idea Of Justice*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Sennett, R. (1996). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (Serpil Durak-Abdullah Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Smith, D.M. (1994). *Geography and Social Justice*. London: Blackwell.

Sözen, M. ve Tanyeli U. (1992). *Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Solomon R. C. (2004). *Adalet Tutkusu*. (E. Altınay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Szilvia, L. (2008). Gypsy languages in Baranya County. In, *Hungarian Roma and Gypsy Communities* (Anna, Forray R. Katalin, Beck Zoltán, ed.). Hungary: University of Pécs Press.

Szuhay, P. (2002). Self-Definitions of Gypsy Ethnic Groups. In, *The Gypsies/The Roma In Hungarian Society*, Budapest: Teleki László Foundation.

- Şentürk, M. (2012). *İstanbul'da Göç, Yoksulluk ve Kentsel Dönüşüm. İçinde, Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenleri Anlamak*, (Murat Şentürk, Ed.). İstanbul: İlbey Matbaa.
- Şulul, C. (2009). *İbn Rüşd'ün Siyaset Felsefesi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Taberi, C. (1991). *Taberi Milletler ve Hükümdarlar Tarihi I.*(Zakir Kadiri Ugan Ahmet Temir, Çev.) İstanbul: MEB Yayınları.
- Tanrıverdi, G. ve Ark. (2012). Çanakkale'de Yaşayan Romanların Purnell'in Kültürel Yeterlilik Modeli İle Değerlendirilmesi, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, Sayı, 15: 4.
- Taş, Y. ve Özcan, S. (2012). *Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma*. International Conference on Eurasian Economies.423-430.
- TDK, Erişim Tarihi: 22.09.2016 (www.tdk.gov.tr)
- Tekeli, İ. (2007). Türkiye'nin Göç Tarihindeki Değişik Kategorileri (447–475). *Kökler ve Yollar, Türkiye'de Göç Süreçleri* (Der: Ayhan Kaya, Bahar Şahin). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- The Commission On Social Justice (1994). *Social Justice Strategies For National Renewal The Report Of The Commission On Social Justice*. A Vintage Original.
- Thomas, S. (2003). *A Glossary Of Regeneration And Local Economic Development*. Manchester: Local Economic Strategy Center.
- Thomson, K. (2007). A Universal Social Minimum As A Foundation For Citizenship. *IDS Bulletin*. 38 (3): 56–60.
- Topakkaya, A. (2008). Adalet Kavramı Bağlamında Aristoteles-Platon Karşılaştırması. *Felsefe, Sdü Felsefe Bil. Dergisi*, Sayı:6 Güz 2008, FLSF, cilt.6, ss.27-49.

- Topakkaya, A. (2009). Aristoteles'te Adalet Kavramı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Sayı 2/6 Kış.
- Tracy, S. (2013). *Qualitative Research Methods Collecting Evidence, Crafting Analysis, Communicating Impact*. A John Wiley & Sons, Ltd., Publication.
- Turok, I. (2004). *Kentsel Dönüşümde Yeni Eğilimler ve Yönetişim*. Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri, 27-30 Kasım, İstanbul.
- Türkan, M. ve Aşkın, Z. (2013). David Hume'un Siyaset Felsefesinin Epistemolojik ve Etik İçerimleri. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy* ISSN: 1303-8303-Volume 3, Issue 2, December.
- Türkdoğan, O. (2006). *İstanbul Gecekondu Kimliği*. İstanbul: IQ Sanat Kültür Yayıncılık.
- Uslugil, T. (2010). *Kentsel Dönüşüm Projeleri Ve Kamu Yararı: Meram Belediyesi Kentsel Dönüşüm Projeleri* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı.
- Ünalın, T. (1998). *Türkiye'de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi*. Türkiye'de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı. Ahmet İçduygu- İbrahim Sirkeci- İsmail Aydıngün (Ed.). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Walzer, M. (1983). *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality*, New York: Basic Books.
- Weber, M. (2012). *Şehir, Modern Kentin Oluşumu*. (Musa Ceylan, Çev.), İstanbul: Yarı Yayınları.
- Wedel, H. (1996). Gecekondu Kadınlar ve Yerel Siyaset. *Defter*, Sayı: 28.

- White, S. (2004). *Social Minimum*. Stanford Encyclopaedia of Philosophy, Stanford: Stanford University Press.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yasa, İ. (1968). İç Göçlerin Büyük Şehirlerin İş-güç Çeşitlerindeki Etkileri. *AÜEF Dergisi*. 1-4. Ankara. Cilt; 1.
- Yasa, İ. (1996). *Ankara'da Gecekondu Aileleri; S.S.Y.B.* Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yay.
- Yayla, A. (2008). *Liberalizm*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, F. (2011). *Üniversite Gençliği "Sosyal Adalet"ten Ne Anlıyor? Sosyal Adalet İlkeleri Bağlamında Bir Eğilim Belirleme Araştırması*. Doktora Tezi. Ankara.
- Zarakolu, D. C. (2013). *Thomas Hobbes'in Siyaset Felsefesi*. İstanbul: Belge Yayınları.

Ek 1: Görüşme Soruları Formu

Görüşme Yeri:	Görüşme Tarihi:
GÖRÜŞME SORULARI	
DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	
<p>SORU 1:</p> <p>a) Kaç Yaşındasınız?</p> <p>b) Eğitim Durumunuz?</p> <p>c) Mesleğiniz? Şu an bir yerde çalışıyor musunuz?</p> <p>Aylık toplam geliriniz? Şu anki mal varlığınızda şans oyunlarından (Milli piyango vd.) gelen kazançların ya da miras olarak kalan varlıkların katkısı var mı?</p> <p>d) Yaşadığınız yer? Kaç yıldır burada yaşıyorsunuz, ondan önce nerede yaşıyordunuz?</p> <p>e) Hane halkı toplam üyesi sayısı?</p>	
SOSYAL ADALET'İN ALGILANİŞ BİÇİMİ	
<p>SORU 2: Adalet kavramından ne anlıyorsunuz?</p> <p>SORU 3: Sosyal Adalet kavramı sizin için ne anlam ifade ediyor?</p> <p>SORU 4: Gündelik yaşantınızda hangi davranış ya da uygulamaları adaletli ya da adaletsiz olarak değerlendirirsiniz?</p>	
EŞİT VATANDAŞLIK İLKESİNİN SORGULANMASI	
<p>SORU 5: Kendinizi eşit vatandaş statüsünde görüyor musunuz? Bu konuda (olumlu, olumsuz) deneyimlerinizden söz eder misiniz?</p> <p>SORU 6: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının hakları ve ödevleri sizce nelerdir? Açıklar mısınız?</p>	
Sosyal Haklar	
<p>SORU 7: Eğitim alma ve öğrenim görme hakkınızdan yeteri kadar faydalanabildiniz mi? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>SORU 8: Herhangi bir sosyal güvenceniz var mı? Sosyal güvencenizden kaynaklı olumlu ve olumsuz deneyimleriniz oldu mu?</p> <p>SORU 9: Sağlık hizmetlerinden yeteri kadar faydalanabildiniz mi? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>a) Sizce sağlık hizmeti konusundaki eksiklikler neler, daha iyi konuma getirilmesi için neler yapılabilir?</p> <p>SORU 10: Kişi güvenliğine sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>Kişi güvenliği konusundaki eksiklikler neler, daha iyi konuma getirilmesi için neler yapılabilir?</p>	
Siyasal Haklar	
<p>SORU 11: Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkınızı şimdiye kadar ne derece kullandınız? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>SORU 12: Dernek kurma hakkınızı şimdiye kadar ne derece kullandınız? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>SORU 13: Yaşadığınız herhangi bir problemden dolayı, hakkınızı aramak noktasında ilgili kurumlara dilekçe ile başvurduunuz mu? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>SORU 14: Kamu hizmetine girme hakkınızı şimdiye kadar ne derece kullandınız? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p>	
Ekonomik Haklar	
<p>SORU 15: Çalışma hakkınızı şimdiye kadar ne derece kullandınız? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?(iş bulma, alınan ücret ... vb gibi)</p> <p>a) Sizce Türkiye'de bireyler çalışma hakkını etkin bir şekilde kullanabiliyor mu?</p> <p>SORU 16: Devlet sizce uygun iş imkânları yaratan tedbirler almakta mıdır?</p>	
SOSYAL MINİMUM İLKESİNİN SORGULANMASI	
<p>SORU 17: Yaşantınızın herhangi bir döneminde bir devlet kurumundan sosyal yardım adı altında bir destek aldınız mı? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>SORU 18: Mahallenizde faaliyet gösteren bir sağlık merkezi var mı?</p>	

<p>a) Sağlık merkezinden hizmet alma konusunda aktarmak istediğiniz (olumlu ve olumsuz) deneyimleriniz var mı? Kısaca anlatır mısınız?</p> <p>SORU 19: Mahallenizin çevre temizliği durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu durumu diğer mahallelerle kıyasladığınızda neler söyleyebilirsiniz?</p> <p>SORU 20: Mahallenizde İnternet erişimi, herhangi bir banka atm'si, ibadethane, çocuk parkı gibi olanaklara sahip misiniz? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p>
<p>FIRSAT EŞİTLİĞİ İLKESİNİN SORGULANMASI</p> <p>Aile İçi İlişkiler</p>
<p>SORU 21: Aile içerisinde eşinizin ya da çocuğunuzun bazı sosyal veya ekonomik imkân ya da avantajlara erişim koşulları sizce eşit mi? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>SORU 22: Cinsiyetinizden dolayı imkânlara erişimde problem yaşadığınız ya da tam tersine avantajlar elde ettiğiniz oldu mu? Bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p style="text-align: center;">Yaşanılan Mahalle İle İlişkiler</p> <p>SORU 23: Gündelik yaşamda mahalle içerisinde herhangi bir nedenden dolayı etkileşime girdiğiniz Bakkal, Kasap gibi diğer birey ya da gruplara ilişkiniz nasıl? Bu konuda yaşadığınız olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>SORU 24: Şu anki oturduğunuz ev kime ait?</p> <p>(Kıracı ise ya da daha önce kiracı olmuşsa) Kiralık ev ya da işyeri bulma gibi girişimlerinizle ilişkin aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p style="text-align: center;">Özel Kurumlarla İlişkiler/Resmi Kurumlarla İlişkiler</p> <p>SORU 25: Herhangi bir nedenden dolayı özel/resmi işletmelerden (Kanalizasyon, elektrik, su tesisatı, kapı-baca tamiri, sıva-boya, abonelik hizmetleri vd.) hizmet alımında bulundunuz mu?</p> <p>Eğer bulduysanız bu konuda aktarmak istediğiniz olumlu ve olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p>
<p>ADIL DAĞITIM İLKESİNİN SORGULANMASI</p> <p>Gelir/Gider Durumu</p>
<p>SORU 26: Aylık kazancınız size ve ailenize yetiyor mu?</p> <p>Aylık gelirinizi mahallenizdeki diğer aileler ve Konya'daki diğer mahallelerde yaşayan ailelerle kıyasladığınızda neler söyleyebilirsiniz?</p> <p style="text-align: center;">Kazanç Tatmin Durumu ve Beklenti</p> <p>SORU 27: Mesleğinize göre aylık gelirinizi yeterli buluyor musunuz? Sizce bu durum sizinle aynı işi yapanlar için de geçerli mi?</p> <p>SORU 28: Eğer bir yerde çalışmıyorsanız, bu noktada devletin sağladığı sosyal yardımları (işsizlik maaşı vb.) yeterli buluyor musunuz? Bu konuda olumlu olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p>
<p>KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINA İLİŞKİN SORULAR</p>
<p>SORU 29: Kentsel dönüşüm projesi mahallenizde ne zaman başladı? Sizin nasıl haberiniz oldu?</p> <p>SORU 30: Kentsel dönüşüme mahalleniz dâhil edildiğinde ne tür avantaj ve dezavantajları olduğunu düşündünüz? Bu düşünceleriniz doğrulandı mı?</p> <p>SORU 31: Kentsel dönüşüm projesi konusunda neler düşünüyorsunuz?</p> <p>SORU 32: Kentsel dönüşüm kapsamında yerleştiğiniz bu evden memnun musunuz? Bu eve yerleşme sürecine ilişkin olumlu olumsuz deneyimleriniz nelerdir?</p> <p>SORU 33: Kentsel dönüşüm adı altında taşınmazınızı, evinizi ya da arsanızı sattığınız/devrettiğiniz bedel konusunda ne düşünüyorsunuz?</p> <p>SORU 34: Kentsel dönüşüm projesi hakkında olumlu olumsuz deneyimlerinizi anlatır mısınız?</p> <p>SORU 35: Diğer mahallelerde uygulanan kentsel dönüşüm projeleri konusunda ne düşünüyorsunuz?</p> <p>SORU 36: Konuştuklarımızla ilgili ya da bunların dışında eklemek istediğiniz herhangi bir husus var mı?</p> <p style="text-align: right;">Ayırdığınız zaman ve katkılarınız için teşekkür ederim.</p>

EK 2: ETİK KURUL İZİN FORMU

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433-2981

08 Eylül 2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

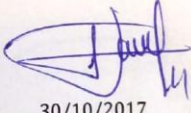
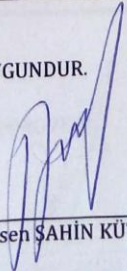
İlgi: 26.07.2017 tarih ve 4619 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı bütünleşik doktora programı öğrencilerinden **Mehmet ÇAKIR**'ın **Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK** danışmanlığında yürüttüğü "**Roman/Çingene Bireyler ve Sosyal Adalet**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **15 Ağustos 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

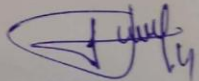
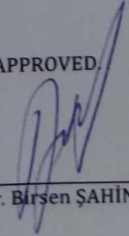
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek 3A: Orijinallik Raporu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA	
Tarih: 30/10/2017	
Tez Başlığı / Konusu: Kentsel Dönüşüm Mekânlarında Sosyal Adalete İlişkin Nitel Bir Çalışma: Konya Örneği	
<p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 253 sayfalık kısmına ilişkin, 25/10/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tir.</p>	
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç 	
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
 30/10/2017	
<p>Adı Soyadı: Mehmet ÇAKIR</p> <p>Öğrenci No: N12125543</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyoloji</p> <p>Programı: Sosyoloji</p> <p>Statüsü: ☐ Y.Lisans ☐ Doktora ☒ Bütünleşik Dr.</p>	
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK </p>	

Ek 3B: Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT</p>	
<p>HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES TO THE DEPARTMENT OF SOCIOLOGY</p>	
Date: 30/10/2017	
Thesis Title / Topic: A Qualitative Study on Social Justice in Urban Transformation Places: The Sample of Konya	
<p>According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 25/10/2017 for the total of 253 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 5 %.</p>	
<p>Filtering options applied:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Approval and Declaration sections excluded 2. Bibliography/Works Cited excluded 3. Quotes excluded 4. Match size up to 5 words excluded 	
<p>I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.</p>	
<p>I respectfully submit this for approval.</p>	
 30/10/2017	
<p>Name Surname: Mehmet ÇAKIR</p> <hr/> <p>Student No: N12125543</p> <hr/> <p>Department: Sociology</p> <hr/> <p>Program: Sociology</p> <hr/> <p>Status: ☐ Masters ☐ Ph.D. ☒ Integrated Ph.D.</p> <hr/>	
<p>ADVISOR APPROVAL</p> <p style="text-align: center;">APPROVED.</p> <p style="text-align: center;"></p> <hr/> <p style="text-align: center;">Assoc. Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK</p>	